

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“**

Антоанета Бранко Тримчевик

ЛЕКСИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

Докторски труд

Скопје, 2026

Докторанд:

АНТОАНЕТА БРАНКО ТРИМЧЕВИЌ

Тема:

ЛЕКСИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

Ментор:

проф. д-р СИМОН САЗДОВ

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“

Комисија за одбрана:

проф. д-р КАТЕРИНА ВЕЛЈАНОВСКА, претседател

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“

проф. д-р СЛАВИЦА ВЕЛЕВА

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“

проф. д-р ЕЛЕНА ЈОВАНОВА-ГРУЈОВСКА

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ИМЈ „Крсте Мисирков“

проф. д-р СИМОНА ГРУЕВСКА-МАЏОСКА

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ИМЈ „Крсте Мисирков“

Лектура:

АНТОАНЕТА ТРИМЧЕВИЌ

Научна област:

МАКЕДОНИСТИКА

Дата на одбрана:

Антоанета Бранко Тримчевиќ

ЛЕКСИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

АПСТРАКТ

Владимир Костов е автор чие творештво е важно за анализа, како од книжевен така и од јазичен аспект. Неговите дела претставуваат верна слика на реалноста, во која се испреплетени историјата, минатото, сегашноста, општествениот, но и личниот живот на ликовите. Предмет на анализа на овој докторски труд е лексиката во неговото творештво, анализирана од повеќе аспекти: лексиката според процесот на обновување; лексиката според потеклото; лексиката според сферата на употреба. Креативноста на авторот ќе ја забележиме и во односите на синонимија и антонимија, кои се анализирани во парови и низи, а еден дел им е посветен на сложените зборови. Костов се јавува и како врвен ономастичар, кој своите ликови знае да ги преточи во самото дејство со семантички полни имиња.

Клучни зборови: видови лексика, синоними, антоними, сложенки, ономастика.

Antoaneta Branko Trimchevikj

LEXIS IN THE LITERARY WORK OF VLADIMIR KOSTOV

ABSTRACT

Vladimir Kostov is an author whose work is significant for analysis from both a literary and a linguistic perspective. His works represent a faithful reflection of reality, in which history, the past, the present, and the social as well as personal lives of the characters are interwoven. The subject of analysis in this doctoral dissertation is the lexis in his literary work, examined from several aspects: lexis according to the process of renewal; lexis according to origin; and lexis according to the sphere of use. The author's creativity is also evident in the relationships of synonymy and antonymy, which are analyzed in pairs and series, with a separate section dedicated to compound words. Kostov also emerges as a distinguished onomastician, who skillfully integrates his characters into the very action of the narrative through semantically rich names.

Keywords: types of lexis, synonyms, antonyms, compound words, onomastics.

Изјавувам дека докторскиот труд е оригинален труд што го имам изработено самостојно.

Изјавувам дека електронската верзија на докторскиот труд е идентична со отпечатениот докторски труд.

Потпис на авторот, с.р.

Содржина

ВОВЕД.....	9
Творештвото на Владимир Костов од книжевен аспект	15
За женските ликови во творештвото на Костов.....	21
1. ЛЕКСИКАТА СПОРЕД ПРОЦЕСОТ НА ОБНОВУВАЊЕ ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ.....	24
1.1. Архаизмите во творештвото на Владимир Костов	25
1.2. Историзмите во творештвото на Владимир Костов	30
1.3. Неологизмите во творештвото на Владимир Костов	33
2. ЛЕКСИКАТА СПОРЕД ПОТЕКЛОТО ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ.....	36
Јазично заемање.....	37
2.1. Словенска лексика.....	38
2.1.1. Заемки од црковнословенскиот јазик	38
2.1.2. Заемки од српскиот јазик.....	53
2.1.3. Заемки од рускиот јазик.....	55
2.2. Несловенска лексика	61
2.2.1. Заемки од турскиот јазик	61
Професии и стари занаети	74
Училишни објекти.....	78
Јавни и приватни згради	79
Делови на згради, споредни простории, во и надвор од куќата.....	79
Места во кои народот се гоштева, се коцка, игра и сл.	80
Облека и ткаенини.....	80
Бои	82
Предмети и работи што ги имаме во домот, но и надвор од него.....	83
Лексеми што означуваат негативни човечки особини и карактеристики	84
Анализа на турцизмите од зборообразувачки аспект	88
2.2.2. Заемки од латинскиот јазик	93
Уметност, култура и јавни настани	93
Општествено-политички, правни поими и идеологија	94
Психолошки поими, карактер, однесување, морал	95
Археологија, историја, религија	96
Воена терминологија.....	97
Професии	97
Физички изглед.....	97
Друго	98
2.2.3. Заемки од италијанскиот, францускиот, германскиот и англискиот јазик	99

2.2.4. Заемки од италијанскиот јазик	100
Предмети, облека, мода	100
Уметност, музички термини и изрази	101
Карактер, однесување и психолошки состојби.....	102
Општи и апстрактни поими.....	103
Општествени и историски поими	103
Храна	104
Занаетчиство/трговија.....	104
2.2.5. Заемки од францускиот јазик	105
Воена терминологија и стратегија	105
Облека, мода, физички изглед.....	107
Внатрешен простор во домот и предмети	108
Музика, театар, уметност	108
Општествени, карактерни и стилски поими	109
Друго	110
2.2.6. Заемки од германскиот јазик	111
Воена терминологија, оружје и опрема	112
Незаконски дејства, криминал, измама	113
Облека, мода, стил.....	113
Работа и занаетчиство	113
Предмети	114
Музички инструменти	114
Друго	115
2.2.7. Заемки од англискиот јазик	116
Воена терминологија, оружје, боречки вештини	116
Музика и уметност	117
Мода и стил.....	117
Културно-општествени поими	117
Друго.....	118
2.2.8. Заемки од грчкиот јазик	119
Црковно-религиски поими	119
Литургиски предмети и облека што се носи за време на литургија	121
Апстрактни, филозофски и книжевни поими	121
Природа, митологија	122
Психичка состојба / болест.....	122
Карактер и морални особини	122
Пијалоци.....	123
Места и институции	123
Катастрофи и настани	123

Друго.....	124
2.3. Варваризми.....	125
3. ЛЕКСИКАТА СПОРЕД СФЕРАТА НА УПОТРЕБА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ ..	130
3.1. Дијалектна и разговорна лексика.....	130
4. СЛОЖЕНИ ЗБОРОВИ (сложенки)	147
5. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ЗНАЧЕЊА НА ЗБОРОВИТЕ	163
5.1. Синоними	163
5.2. Антоними	189
6. ОНОМАСТИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ.....	198
6.1. Топоними	199
6.2. Антропоними	201
6.2.1. Лични имиња	203
6.2.2. Прекари	207
6.2.3. Презимиња	211
6.2.4. Родови/фамилијарни имиња.....	212
ЗАКЛУЧОК.....	213
Користена литература и извори	218
Биографија.....	235

ВОВЕД

Лексикологијата (грч. *lexikon* речник, *logia* наука) претставува дел од лингвистиката што се занимава со проучување на зборовите и на лексичкиот состав на еден јазик. Сите зборови што се употребуваат во еден јазик го сочинуваат лексиконот на тој јазик, односно неговата лексика. Во лексикологијата основна единица е зборот, односно лексемата. Лексикологијата ги проучува: содржината на зборовите, нивното значење, врската на зборовите со поимите, способноста за означување, именување на поимите.

Терминот „лексикологија“ првпат е употребен во Француската енциклопедија од Дени Дидро и Жан ле Рон д'Аламбер во 1765 година. На почетокот на 20 век, истакнатиот лингвист И. А. Бодуен де Куртене во однос на лексикологијата предвидел: „Лексикологијата, или науката за зборовите, како посебна гранка на граматиката ќе биде творба на 20 век“. Нејзиното потекло може да се најде во делата на Ф. Ф. Фортунатов, И. А. Бодуен де Куртене, А. А. Шахматов и М. М. Покровски. Фундаменталните идеи на лексикологијата се социјалноста на јазикот и неговата системска организација. Предмет на лексикологијата е фондот на зборови на еден јазик, земајќи ги предвид индивидуалните лексички (наместо граматички) значења што означуваат одредени предмети, карактеристики и феномени на реалноста. Лексикологијата се разликува од другите гранки на лингвистиката по мноштвото лексички единици во споредба со ограничениот број на фонеме и морфеме (в. Бабенко: 2008).

Лексичкиот фонд е најотворениот дел од јазичниот систем на секој јазик, па и на македонскиот стандарден јазик, а на тој начин е подложен на постојани и чести промени што се условени од потребата да се одразат различните промени во општеството.

Отсекогаш лексичкиот систем на еден јазик бил предизвик за проучување и анализа на многу автори. Поради тоа што лексиконот (лексичкиот систем на еден јазик) е отворен систем, таму промените најбргу доаѓаат, а тоа отвора сè повеќе и повеќе можности за нови проучувања, па затоа овој систем е доста проучуван.

Кај нас има многу автори што се занимаваат со вакви теми директно или индиректно поврзани со лексиката. Тука би ги навела следниве: Кирил Конески: „Зборообразување и лексика“, Маријана Киш: „Лексички, зборообразувачки и морфолошко-лексички особености на македонските дијалекти“, Снежана Велковска: „Ситуации од македонската лексикологија и лексикографија“, Симона Груевска – Маџоска: „Лексичка синонимија во македонскиот

сѿандарден јазик“; Лилјана Макаријоска: „Лексикаѿа на македонската ѿтрадиционална кулѿура“, „Лексикаѿа на маѿеријалната кулѿура во македонскиѿе црковнословенски ѿексѿови“, „Сѿудѿи оѿ исѿориската лексиколоѿија“, Светлана Давкова-Ѓорѓиева: „Лексикаѿа во ѿворот на селото Чифлик – Демирхисарско“, Елена Јованова-Грујовска: „Лексичко-семантичка анализа на именскиѿе со субјекѿивна оцена во македонскиот јазик“, Фани Стефановска-Ристеска: „Лексичко-семантичка анализа на ѿемаѿскоѿо ѿобрачење облака и облечување во македонскиот сѿандарден јазик“, Катица Трајкова: „Лексикаѿа на Сѿаниславовиот ѿролоѿ“, Мери Цубалева и Лилјана Макаријоска: „Лексикаѿа во коменѿарот кон Поѿодиновити ѿсалѿир“, Тодор Димитровски: „За некои влијанија на соседниѿе јужнословенски јазички врз македонскиот лиѿераѿурен јазик“, Оливера Јашар-Настева: „Турскиѿе лексички елементи во македонскиот јазик“, како и повеќе зборници и трудови во издание на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје.

Предмет на интерес во повеќе лингвистички трудови биле одделни јазични аспекти од литературното творештво на македонските прозаисти, па и лексичкиот аспект, на пр. на: Владо Малески (Паноска 1971, Макаријоска 2017: 349–357, Јанушева 2015: 131–142), Славко Јаневски (Чундева 1986: 183–197, Угринова-Скаловска 1999: 689–694, Макаријоска 2018: 71–77), Коле Чашуле (Додевска-Михајловска 2000: 5–103, 2007: 73–88), Живко Чинго (Груевска-Маѿоска 2017: 169–226, Паунова 2003: 2004: 53–60), Петре М. Андреевски (Чашуле 1983: 17–28, Ташова 2011), Паскал Гилевски (Макаријоска 2017: 43–50), Драги Михајловски (Макаријоска 2013: 49–61, Груевска-Маѿоска, Ташова, 2015: 205–216), Венко Андоновски (Ѓорѓиоска, Макаријоска 2013: 115–128) и на македонските поети, на пр. Гане Тодоровски (Велева 2004), Михаил Ренцов (Макаријоска, Ѓорѓиоска 2016: 509–514) и др. Со збогатувањето на продукцијата во македонската литература, несомнено, се зголемува потребата од продлабочени лингвистички истражувања со цел да се претстави богатството на изразните можности на македонскиот јазик преку творештвото на современите писатели од различни генерации, кои се одликуваат и со својот специфичен авторски израз.

Овие автори, лингвисти, следејќи ги воспоставените теории и практики во истражувањата на лексикологијата, морфологијата и дијалектологијата на глобално ниво, ја поставуваат основата на национално ниво.

Во овој труд акцентот ќе биде ставен на видовите лексика што ги среќаваме во творештвото на Владимир Костов.

Владимир Костов е современ раскажувач и драмски автор, еден од најплодните прозаисти, кој целиот свој опус го има посветено на градот Битола. Роден е на 22 септември 1932 година во Битола. Основно образование и гимназија завршил во родниот град. Во 1951 г. се запишал на Филозофскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Дипломирал во 1955 година на групата Југословенска книжевност. Првото негово вработување било како артист во Радиодрамата на Радио Скопје. Од 1956 работел како професор по македонски јазик во Ветеринарното училиште во Битола. Во 1964 година бил избран за професор на Педагошката академија во Битола, каде што работел сè до своето пензионирање.

Се занимавал со истражување и проучување од областа на јазикот и литературата и писателската дејност. Има објавено поголем број трудови од оваа област, меѓу кои се: „Отстапување на битолскиот говор и неговиот стил“, „Поетскиот јазик на К. Рацин“, „Зборникот на Миладиновци и Рациновите „Бели мугри“, „Личните заменки во битолскиот градски говор“ и др. Со книжевното творештво почнал да се занимава уште во гимназиските години. Негова прва објавена книга е романот „Лица со маски“ (1967). Занимавајќи се со литературно творештво, претежно пишувајќи проза, објавил 16 романи, 10 збирки новели и раскази и 8 книги за деца и млади. Објавил и 2 драми. Костов пишувал и проза за млади.

Неговите дела амбиентално и тематски се поврзани со настани од историјата и современиот живот на Битола. Пишувал и театарски критики, есеи и книжевни осврти, како и написи по разни поводи и искази во состав на бројни интервјуа. Со свои раскази застапен е во повеќе антологии кај нас и во странство. Со романот „Нов ум“ застапен е во антологијата на македонскиот роман, а со романот „Свадбата на Мара“ застапен е во едицијата „10 најчитани романи“. Со истиот роман застапен е и во едицијата „Бисери“. Претставен е и во „Избрани романи“ во 4 тома и во „Избрани дела“ во 6 тома (2004). НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола ја објави и неговата „Персонална библиографија“ (2004). Владимир Костов бил еден од основачите на КУД „Илинден“ (1957) во Битола и негов долгогодишен уметнички раководител. Исто така, бил еден од основачите на литературното списание „Развиток“ (1963), каде бил и долгогодишен главен и одговорен уредник. Од 1977 година бил член на Друштвото за наука и уметност во Битола. Во 1983 година станал член на Друштвото на писателите на Македонија, а од 1988 г. бил член и на Асоцијацијата на независните писатели на Македонија. Многу од неговите дела се драматизирани. Во 1977 година, во изведба на Народниот театар од Битола е одиграна „Свадбата на Мара“,

драматизација на неговиот истоимен роман. Истата претстава со успех е одиграна и во Сараево, на Стерииното позорје во Нови Сад, на Дубровничките летни игри и на други сцени во Македонија и Југославија. Во 1986 г. и новелата „Грешниот Захарија“ е изведена во Народниот театар во Битола и на Фестивалот за мали и експериментални сцени во Сараево, во режија на Љубиша Георгиевски. Во 2001 година е драматизирана и неговата книга, романот „Црквичето Четириесет маченици во Битола“ во изведба на Битолскиот театар.

Во оваа дисертација повеќеаспектно ќе се истражуваат лексичките особености на творештвото на истакнатиот македонски прозаист Владимир Костов и на тој начин ќе се опише дел од богатата лексика на македонскиот јазик. Опусот на Костов нуди исклучително богат материјал за лексичка анализа.

Владимир Костов е автор на книгите: „Лица со маски“ (роман, 1967), „Свадбата на Мара“ (роман, 1968), „Игра“ (кратки раскази, 1969), „Нов ум“ (роман, 1970), „Ах, бре“ (кратки раскази, 1970), „Учителот“ (роман, 1976), „Каде си тргнал сине“ (роман за млади, 1981), „Шумата ечеше“ (сказна, 1982), „Маски“ (1983), „Црквичето Четириесет маченици во Битола“ (роман, 1984), „Вујко“ (роман, 1984), „Грешниот Захарија“ (новели, 1986), „Тестамент“ (кратки раскази за млади, 1987), „Чума“ (новели, 1989), „Клетва“ (роман, 1989), „Грешка“ (краток роман, 1992), „Последното целивание“ (роман, 1992), „Тој ми кажа“ (роман за млади, 1992), „Келешот“ (новели), „Битолски триод“ (роман, 1994), „Сениште во градот Битола“ (роман, 1994), „Маргарит“ (кратки раскази, 1996), „Солза за Мите“ (роман за млади, 1997), „Строгата школа на животот“ (кратки раскази за деца и младинци, 1998), „Битолска хроника“, „Обителска трагедија“ (два кратки романи, 1998), „Тане“ (роман, 2000), „Хераклејски мозаик“ (збирка од 201 расказ, 2003), „Битолијада“ (роман, 2006), „Еврејчето Шами“ (проза за деца и младинци, 2007), „Скршена чаша“ (раскази, 2007), „Воденичен камен“, (раскази, 2008), „Писание за страшниот суд“ (роман, 2011), „Даровна“ (раскази, 2012), „Дива мисла“ (роман, 2014), „Декалог“ (драми, 2015).

Костов е носител на повеќе награди и признанија, меѓу кои наградата на градот Битола „4 Ноември“ за животно дело. Во 1966 година е награден за драмата „Часовници“ на конкурсот распишан од Сојузот на социјалистичката младина на Македонија. За романот „Свадбата на Мара“ ја добил наградата „1 Мај“ од Сојузот на синдикатите на Македонија, додека во 1984 г. за романот „Црквичето Четириесет маченици во Битола“ ја добил наградата „11 Октомври“. Во 1997 за неговиот роман за млади „Солза за Мите“ ја добил

наградата од Друштвото на писателите на Македонија „Ванчо Николески“. Наградата „Рациново признание“ му била врачена во 1999 година за романот „Битолска хроника – Обителска трагедија“.

Во својот богат прозен опус, Костов обработува теми и мотиви од секојдневниот живот, предавајќи ги уверливо и често поставувајќи ги под изострена критичка лупа. Животните стории во неговите текстови се предадени со реалистичен тон и со впечатлива уверливост. Тој одлично знае да ги претстави портретите на луѓето од градот и од периферијата, а притоа гради систем од литературни четива во кој ја вградува својата богата имагинација.

Како редок хроничар на своето време тој е доследен запишувач и толкувач на судбините на луѓето што ја чувствуваат сласта на убавината, од една страна, и вкусот на горчината, од друга. Во своите дела знае често да биде строг, жигосувајќи ги општествените неправди, фиксирајќи личности и настани изникнати од разни слоеви и периоди. Всушност, реалниот живот го става во рамки на белетристиката, во кои се чувствува пулсот на времето што го живееме. Прозата на овој писател е јасна слика на времето во кое ги чувствуваме социјалните и моралните крајности.

Предметот на истражување насловен *Лексикаџа во ѝворешѝвоѝто на Владимир Косѝов*, ќе биде разгледан на следниов начин:

1. Лексички пристап, т. е. определување на лексемите кои припаѓаат на одреден вид на лексика.
2. Лексиката во творештвото на Владимир Костов ќе ја разгледаме од три аспекта:
 - а. според процесот на обновување;
 - б. според потеклото;
 - в. според сферата на употреба.
3. Семантички пристап, определување на значењето на лексемите.
4. Групирање на лексемите по семантички сфери.

Сметам дека ваквиот приод ќе ги даде очекуваните резултати, ќе го прикаже во вистинска светлина анализираното поле и ќе биде база за идни лексички и лексикографски истражувања.

Примерите што ќе бидат земени ќе бидат дадени во контекст, а материјалот е ексцерпиран од неговите романи, раскази и новели.

Ќе биде направена зборообразувачка анализа, односно ќе бидат анализирани најчестите префикси и суфикси што се употребени, одделно за различните видови лексика.

Ќе биде дадена и значенска, т.е. семантичка анализа, преку толкувањето на значењето на сите лексеми, а истите ќе бидат групирани во групи врз основа на нивното значење и употреба.

Во однос на лексичките значења на зборовите, разгледани ќе бидат синонимите и антонимите, како посебно карактеристични и фреквентни, во парови и во низи.

Еден дел ќе биде посветен на сложените зборови (сложенките). И овде Костов се покажува како врвен мајстор при обликувањето на зборовите и кованиците, а ќе ја забележиме и неговата извонредна креативност.

Ономастиката ќе биде застапена во мал дел преку топонимите, а како најкарактеристични ќе ги наведат антропонимите кои ќе бидат разгледани како:

1. Лични имиња;
2. Прекари;
3. Презимиња;
4. Фамилијарни или родови имиња.

Новите зборови ја одразуваат општествената стварност и стануваат дел од активниот речнички фонд, додека некои зборови од активниот фонд во еден период постепено навлегуваат во пасивниот фонд. Во однос на ова, со временска дистанција од педесетина години, ќе ја разгледаме лексиката на Костов од современа гледна точка и ќе видиме што се случува и какви разлики се забележуваат во неговото творештво во различни периоди од неговата творечка дејност.

Овој докторски труд ќе ни овозможи да го согледаме неговото творештво од јазичен аспект, поконкретно, акцентот ќе биде ставен на видовите лексика, како и на други јазични и стилски особености кои се карактеристични за неговото творештво.

Творештвото на Владимир Костов од книжевен аспект

Владимир Костов е автор чиешто творештво буди интерес за анализа од страна на бројни наши книжевни критичари и лингвисти. Целокупната анализа којашто досега е создадена за него и за неговото творештво, во главно, е заснована на неговиот книжевен аспект, а не на јазичниот.

Творештвото на Костов било предмет на интерес на повеќе книжевни критичари, меѓу кои и: Георги Старделов, Раде Силјан, Милан Ѓурчинов, Слободан Мицковиќ, Тодор Чаловски, Љубиша Станковиќ, Цане Здравковски и др.

Милан Ѓурчинов обрнува внимание на неговиот забележливо архаичен израз и изразита морална чувствителност и непосредна загледаност во животот и неговите секојдневни облици. Миодраг Друговац, пишувајќи за романот „Учителот“, констатира дека тоа е обид на еден талентиран автор да создаде дело со оригинална мисловна основа и еден тематско-изразен потенцијал многу впечатлив за поетиката на македонскиот роман. Интересно е тоа што дури и одредени забелешки што му ги упатува Друговац на Костов од аспект на неговиот начин на пишување, за овој докторски труд можат да претставуваат само придобивка. Имено, Друговац смета дека преопширното пишување може да се смета за Ахилова пета во раскажувањето на Костов. Од јазичен и, поконкретно, лексички аспект таа преопширност на прозата на Костов е можност за истражување врз основа на поширок корпус. Тодор Чаловски, пишувајќи за „Свадбата на Мара“, за Костов вели дека неговиот ненаметлив раскажувачки тон, разиграната и инвентивна имагинација, моќта да опсервира богат животен материјал што во внатрешната сцена на романот се одигрува само во текот на еден ден, авторовата вештина да ја избегне опасноста од гола – нефункционална фабуларна нарација, зборува за прозаистичката зрелост на Костов. Слободан Мицковиќ, пак, покрај многуте пофални зборови за творештвото на Костов, во една пригода изјавува дека е тоа во нашата литература и мошне периферно ако се согледаат неговите вредности од стилски и јазичен карактер. Овој докторски труд ќе треба да одговори на прашањето дали навистина делата на Костов денес можат да се оценат како периферни од стилски и јазичен аспект.

Според Старделов „Во својот обемен прозен опус Костов создаде стотици ликови до него непознати во нашата литература. Неговите ликови пијат од праизворите и од длабочините на животот. Тие не се истргнати од сопствената културна и историска

традиција, туку произлегуваат од неа, произлегуваат од сопствените митови, религии, верувања. Тие се пренатрупани од човечки маки и страдања, но и од борбата во себеси да се извисат до еден почовечен и посреќен свет.“¹

Вешто го насочува своето внимание кон трагичните судбини, кои се во постојан судир со кодексот на морал; судбини што се во судир со сопствената малограѓанска средина, кои со силата на власта го поткопуваат општествениот имот. Обземени од потребата за евтина слава и кариеризам, тие наконтени развратници го претставуваат грдото лице на новото време, кариеристи и заблуденици по евтина слава, но и по големо материјално богатство (Силјан 2023: 41).

На страниците од неговата проза, преку повеќето јасно изградени личности, ги жигосува состојбите на разнебитувањето и развратништвото. Преку нивната психологија ги отсликува општествените состојби што се повторуваат во континуитет, почнувајќи од едноумието (социјалистичкиот период), па сè до денешново предолго, транзициско време. Со примената на оваа постапка ги зацврстува своите видувања за човекот ставен во границите на безизлезот, за човекот што талка по својата судбина, оставајќи безнадежни траги во празниот меѓупростор.

Раде Силјан укажува дека Владимир Костов, како по некое непишано правило, длабоко бразди во пространите литературни предели, создавајќи автентични и неповторливи личности. Без сомнение, спаѓа во редот на писателите што ја истражуваат и со епска димензија навлегуваат во психологијата на хероите од нашето секојдневие, пластично пресликувајќи го животот во градската средина. Прифаќајќи ја едноставната народна филозофија, а со дарба на редок хроничар, во своите прозни текстови прави паралела меѓу доброто и злото, меѓу грдото и убавото, меѓу сонот и јавето, меѓу реалното и надреалното (Силјан 2023: 42).

Како творец со големи предиспозиции, трага по смислата на човековото живеење остварено во крајности: од една страна е развратништвото, а од друга материјалната и духовната сиромаштија, карактеристика за нашите простори; процес кој во континуитет се повторува и добива нагласено место во целокупниот негов прозен опус. А за тие свои крајности речиси како појдовна основа го зема животот во градот, со сите негови убавини и недоследности. Прозата на Владимир Костов е одраз на нашиот живот, проткаен со

¹ (<http://bitolskivesnik.mk/za-pisatelot-vladimir-kostov>)

мноштво противречности: економски, социјални, политички, етички. Низ призмата на реалните состојби, писателот го модифицира естетското начело исполнето со уверливи пораки. Симболиката и фантастиката ги користи за да ги искаже важноста и сложеноста на животот, притоа не нарушувајќи ги изворните потреби и модерните сфаќања за литературата.

Во текстовите на овој писател главните протагонисти се јавуваат како вознемирувачки одгласи на денешното време, проткаено со мноштво противречности. Неговите литературни дела проблеснуваат како пресликана реалност на животот.

Наспроти наративниот и описен реализам, настаните што ги опишува Костов се пројавуваат во препознатливиот атрактивен реализам на писателот, највпечатливо стилски манифестиран преку парадоксот и сатирата, што варираат меѓу трагичното и елегичното (Силјан 2023: 43).

Владимир Костов е еден од најплодните македонски прозаисти, кој мотивите за своето творештво ги црпи во историјата, но и во современиот, секојдневниот живот на човекот во општеството, со посебно внимание на трагичните судбини, на моралните дилеми, на социјалните и моралните крајности (Тримчевиќ, Макаријоска 2025: 245).

На раскажувачката проза на Костов се осврнува и Жоглева-Петровска (2015: 121–138), истакнувајќи ја неговата умешност со малку зборови да каже многу. Ликовите во творештвото на Костов, кои се различни по класи и сталежи, политики и вери, се обединети во несреќата, произлезена од нивната материјална опседнатост, ништожност, привидна среќа, кариеризам, лага и неморализам на сметка на чесноста, искреноста, љубовта, добродетелството. Но суштински, тој и не ги осудува своите ликови, бидејќи генерално верува во доброто во човекот, а лошите карактеристики му ги припишува на налудничавото време во кое живееме, на моралната криза што ја доживува современата цивилизација, на транзициските состојби и тешката егзистенција.

Според Мундишевска-Велјановска (2023: 39), речениците што ги употребува се лесно читливи, динамични и со чести примеси на македонски зборови во нивната дијалектна форма „така како што се изговара(ат) во битолскиот говор“, присуство на поговорки, преданија, фолклор, култура, строфи од песни. Исто така, карактеристични се и реминисценции и паралели со други места и настани, познати литературни и философски дела, верски книги итн.

Низ сите раскази впечатливо се присутни своевидните насочени монолози и авторовата размисла, неговата нескротлива истражувачка ангажираност за неограничен опсег на нешта, настани, личности, за религијата, обичаите, семејните вредности итн.

Тука ќе ја споменам, како многу значајна, поврзаноста на Костов со некои писатели. Уште првиот впечаток што читателот го има по контактот со литературата на Костов, тоа е што таа самата го навестува во себе присуството на Достоевски. Таа поврзаност со Достоевски ја забележуваме во способноста на Костов да гледа во луѓето, во нивниот внатрешен таинствен преплет на желби, барања, недоразбирања, недоумици, трауми и комплекси. Можеме да заклучиме со една единствена вистина дека Достоевски влијаел, суштински и вистинито, само врз добри и значајни автори (Мицковиќ 2021: 11).

Димитријовска-Радевска (2023: 27) истакнува дека од јазичен аспект етимологијата на лексиката што ја употребува не е само украсен орнамент туку и суштинско разбирање на менталитетот, битот на еден народ, што ја дополнува сликата за градот Битола.

Владимир Костов е опседнат со психологијата на паланката и низ деталите ги открива смислата и облиците на живеењето, а во тој контекст и „човечките заблуди, немири, страсти, болести, искривувања и деформации“, при што презентира прифатлива хроника на општествените процеси во еден подолг временски период, често со изменет облик (Силјан 2023: 41).

Пишува за секојдневниот живот на човекот во општеството, насочувајќи го своето внимание кон трагичните судбини. Во основата на трагичното кај Костов е судирот, кој има етички и морални дилеми, најчесто поради неприспособената единка на општествената средина.

Неговата проза е слика на времето во кое се напишани и ги тематизира социјалните и моралните крајности.

Епската димензија на неговото творештво се забележува и во реалистичката постапка при сликањето на животните стории на ликовите. Имајќи го за предмет на интерес секојдневниот живот на паланката, тој, низ низата детални описи што создаваат илузија на стварноста, успева да ја долови онаа атмосфера и оние начини на живот во кои единката, погодена од несовапаѓањето на сопствените идеали со опкружувањето, е опседната со немири, заблуди, страсти. Тие го деформираат погледот, а со тоа и психолошката стабилност, како што се покажува во едно од неговите најуспешни дела *Свадба на Мара*.

За предмет на свој интерес Костов ја има социокултурната средина во втората половина на XX век. Основата на приказната ја чини нормата „бракот како суштина на животот“. Настаните што се случуваат се во контекст на истиснување на оваа норма, и тоа видени во моментот кога новиот животен идеал не е ни на повидок. Распаѓањето на стариот идеал без воспоставување нов придонесува романот, на сите нивоа, да се доживее како гротескно писмо. Во романот среќаваме многубројни ликови, меѓу кои: натрапници, грешници, заблудени по кариера, луѓе недоволно разбрани во својата средина. Тие ликови не се психолошки изнијансирани зашто немаат таква функција, туку се гротескни за да се исцртаат пропустливите линии меѓу доброто и злото, меѓу грдото и убавото, меѓу сонот и јавето, меѓу идеалот и разочарувањето, меѓу реалното и надреалното, и во крајна линија меѓу развратништвото и духовната сиромаштија (Георгиевска-Јаковлева 2002: 165-176).

Акад. Георги Старделов по повод изборот на Владимир Костов за почесен член на МАНУ, за неговото творештво, односно за ликовите во неговото творештво вели: *„Тие во својот свој живојен век и во сите свои историски времиња како да се оставени на некој крстопај на егзистенцијаа. Чувствуваат дека живеат во историски раздобја на френетични промени, но во нив никако да ги надвасаат сировивносите, туку само паѓаат од една во друга. Гледаат дека нивниот нив нивните нозе не е цврсто, дека сè е менливо и минливо.“*²

И најновата книга на акад. Старделов „Критика на деморализираниот ум“ во издание на „Везилка 2011“ (2018) е посветена на Владимир Костов.

Несомнено, кога зборуваме за творештвото на Владимир Костов, значајни се и јазичните и стилските особености на неговата проза. Тој во своите романи и раскази употребува разновидна лексика која придонесува за уште поголема сликовитост, колоритност, автентичност и експресивност, па така во неговиот јазичен израз бележиме црковнословенизми, турцизми, дијалектизми, заемки од други словенски и несловенски јазици (Тримчевиќ, Макаријоска 2025: 246).

Владимир Костов е автор чие творештво е многу значајно за нашата литература. Во неговите поетски книги можеме да ја забележиме неговата креативност, но и реалистичност кога се во прашање описите на ликовите, времето и местото на случување на настаните.

Како што видовме претходно, во неговото творештво среќаваме најразлични ликови: натрапници, грешници, луѓе недоволно разбрани во својата средина, заблудени по кариера

² (<http://bitolskivesnik.mk/za-pisatelot-vladimir-kostov>)

итн. Со оглед на ваквата разноликост во претставувањето на ликовите, се очекува и богатиот избор на лексика која произлегува од самите нив.

Иако јазикот на литературата се потпира на стандардниот јазик, во зависност од темата, од начинот на претставувањето на ликовите, од атмосферата на делото и сл., можат да се јават и архаизми, историзми, термини, дијалектизми и други нестандартни елементи и сл., како и нови зборови што ги создаваат писателите тргнувајќи од можностите на јазикот: неологизми во широка смисла, потенцијализми – можни неологизми, околности – неологизми сврзани со контекстот, па и индивидуализми – неологизми карактеристични само за еден автор (Минова-Ѓуркова 2003: 237).

Владимир Костов е автор со богато и слоевито творештво. Неговата скромност, не само како автор туку и како човек, како и неговите високи творечки капацитети, го издигнуваат меѓу најзначајните македонски литературни творци.

Тука би сакала да ја цитирам проф. Вера Антиќ, која, при една наша комуникација, воодушевена од неговото творештво, за него рече: *„Не се родил ѝолку ѓолем човек во Биѝола како Владимир. Под ѝоимоѝ човек ѝобразбирам исклучиѝелна индивидуа со каракѝер на умсѝвеносѝ, добрина, ѝроникливосѝ, комуникаѝивносѝ, но ѝред сѝ скромносѝ.“*

За женските ликови во творештвото на Костов

Женските ликови во творештвото на Владимир Костов заземаат многу важно место, а некогаш дури и централно. Тие често се претставени како доминантни жени коишто знаат да управуваат со машкиот свет, но и со светот воопшто, жени кои се водени од својот интелект, но и жени водени и оддадени на страста и на лесниот живот. Во неговото творештво жените се тие околу кои се водат многу важни битки, а и самите жени некаде се главните протагонисти кои ги водат тие животни битки, физички и духовно.

Како карактеристичен женски лик во творештвото на Костов, ќе го споменам ликот на Мара. Мара ја определува женски творечки идентитет и борба. Борбата на Мара токму ги надминува мерилата на лажната универзалност, скроени, профилирани според патријархалното поимање на влијанието и моќта. Мара е алтеритет на женското видување на светот, којшто и во невозможни услови, до крај и со сите сили се обидува да го спаси од неправда. Костов, по примерот на Крлежа, дава силен придонес во деконструирањето на патријархалните практики и стереотипите на времето за кое пишува (Ангелевска 2023: 8).

Мара е алтруистка, безрезервно им верува и сака да им помага на луѓето, ги разбира и ги оправдува сите, но тоа и ги дава признаците на другоста. Дури само еден поглед е доволен дека Мара „раководи“ со судбините на сите тие мажи, а единствената друга присутна жена – вториот женски лик, Благородна, е во причинско-последична врска со взаемната помош, иницирана од Благородна, но натаму одржувана со сиот животен жар и енергија на Мара. Мара е алтеритет на женското видување на светот, којшто и во невозможни услови, до крај и со сите сили се обидува да го спаси од неправда (Ангелевска 2023: 8).

Жената станува олицетворение на биолошката функција, слика на природата, а токму покорувањето на природата е она на што цивилизацијата ја гради својата слава. Цели милениуми сонуваат за тоа бесконечно да завладеат со природата и космосот да го претворат во бесконечно ловиште. Идејата на човекот во машкото општество на тоа е целосно соодветна. Тоа била смислата на умот, со кој се гордееле (Oraić Tolić, 2005 : 70).

Русо сметал, дека на жените местото им е во домот и ги поврзувал со чувствата, а Хегел сметал дека жените се способни за универзалното, зашто „тие го извртуваат општото добро во посед и украс на семејството“ (Oraić Tolić, 2005:70).

Ако го анализираме ликот на Мара, можеме да кажеме дека неа ја карактеризира ирационалноста. Таа е жена што не го заклучува својот стан што се наоѓа на врвот на повеќекатницата; нејзиниот дом наликува на една шума, зашто нејзината тераса ја приспособила да одгледува најразновидна флора и фауна. Таа е жена за која сите мислат дека е налудничава поради активностите што ги прави и ги презема, но всушност, таа се одликува со голема интелектуалност. Тоа може да се забележи во повеќето дијалози со присутните во нејзиниот стан, како и по големиот библиотечен рафт кој се наоѓал таму, а што, всушност, укажува на нејзиниот работен ангажман како библиотекарка. Таа е, всушност, главната жртва во целото случување, којашто мисли дека преку нејзината пожртвуваност ќе успее да го подобри светот и, општо, човештвото. Кај неа индивидуалното е потиснато од општото и колективното. Таа прави сè за доброто на човештвото, но тоа кон неа се враќа во спротивна насока. Нејзината моќ ја забележуваме токму во нејзината немоќ и добрината што ја поседува.

Во делата на Костов често ќе најдеме на постојаните догми и предрасуди, многупати ќе ја сретнеме малограѓанштината во општеството, безнадежноста, моралната криза на повеќето ликови, како и општото лицемерие. Владимир Костов, по примерот на Крлежа, успева да даде силен придонес во деконструирањето на патријархалните практики и стереотипите на времето во кое ги создава своите настани, случки и ликови и за времето за кое пишува.

Жените се најголемата инспирација на поетите. Тие се нивната ѕвезда водилка, која ги води понатаму во творечкиот ек. Често пати во романите на Костов можеме да забележиме како авторот директно упатува на значењето на женските ликови, конкретно на жените:

– Ти како иден ијасиџел – му рече – ијреба да зајознаеш многу жени. Во лијтературијата ијреовладуваат женскиите ликови. Сè во лијтературијата се врти околу женскиите ликови. Од Елена ијројанска до Ана Каренина. Маѓиите, најолеониите, ијие маршираат низ историјата. Не зборувааше за љубовта како ијема во лијтературијата, ијуку за жени. Тоа и го ијошврди. – Не девојки – рече – а жени. Лијтературијата инспирирана од девојки е слаба лијтература, романична, сениименитална. (Т: 129)

– Мајне брудер, – неочекувано Фриц му се обрати на Шарон со браше, секако смејтајќи го за браш на Ројка која, ијак, ја смејаше за своја Елена – смислата на човековата акција не е во ова и во она, смислата на човековата акција е да се добере

човекој до жена и до злојо: Жената сфајена како месо, а злојојо како ѓлајежно средсјво за кујување месо. (Пај: 27)

– Свесни се за јоа шјо се и шјо ѓрејсјавуваај, јше се божици, бесмрјни, и јо смрјја живеај во желбије и мислије на мајије како еројски идеал. (Пај: 74)

Владимир Костов често прави споредба на женските ликови од неговото творештво со женските ликови што оставиле траен белег во светската литература. Женските ликови се насекаде, тие се движат во онаа оска од блудница до светица, или, пак, обратно, па така, како што вели Костов:

– И на сјарије ѓлавури, ѓрејсјавена како женски лик, Евроја е всушност ѓрејсјавена како исјориска блудница. Америка ја имијира. (Т: 151)

Социјалната разлика меѓу момчето и девојката често се јавува како пречка во реализацијата на ѓубовта меѓу нив:

Таа и Викјор беа неразделни, и не беше можно јој јоа да не ѓо знае, – имаше свои доушници – како шјо не беше можно да ја одобрува врскаја на син му со неа како со јенималка (ЦЧМБ: 21); Особено која е јаа – една јенималка од ѓериферијаја на ѓрадој. (ЦЧМБ: 23)

Женските ликови се носители на големи подвизи во творештвото на Костов. Тие настапуваат и на оние места каде што и најголемите јунаци би отстапиле. Неговиот роман „Црквичето четириесет маченици во Битола“ го покажува токму ова. Елена е претставена како олицетворение на Цишка – која, пак, го подигнала истоименото црквиче во Битола. Двата женски лика, и Елена од современ аспект, и Цишка од минатото, се претставени како ликови што се храбри, праведни, ликови кај кои настанува пресврт во животот, еден премин од телесна сласт во духовна наслада. Доследни се во своите намери да го завршат започнатото дело:

И за сјасој на вашата сесјра Кајерина Иванова-Цишка кој живее со ера и надеж во воскресение! (ЦЧМБ: 152)

1. ЛЕКСИКАТА СПОРЕД ПРОЦЕСОТ НА ОБНОВУВАЊЕ ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

Јазикот во уметничката литература е општонароден, но одбран и организиран на индивидуален творечки начин – преку изборот и организацијата на јазичните средства се пројавува индивидуалната творечка способност на секој автор, неговиот поглед на свет, неговата духовна развиеност, животот што го опишува (Паноска 1976: 13–14).

Кога зборуваме за лексичкиот состав на еден јазик, можеме да забележиме дека промените што се случуваат овде создаваат два слоја лексика – еден во кој влегуваат зборови што активно се употребуваат, а другиот е претставен преку зборови што ретко или воопшто не се употребуваат. Па, така, во активниот состав влегуваат предмети и појави од современото општество, а во пасивниот лексички состав влегуваат застарени зборови и зборови со ретка употреба.

Активниот и пасивниот лексички слој на јазикот не се исклучуваат меѓусебно, затоа што зборовите што се сметале за застарени можат да се активираат и да припаѓаат во активниот лексички состав. Од друга страна, пак, во уметничколитературниот или научниот стил, можат да се употребат историзми и архаизми во зависност од периодот во кој се случува дејството или периодот за кој се истражува (Груевска-Маџоска 2022: 94).

Според овој критериум на анализа на лексиката, во творештвото на Костов среќаваме: архаизми, историзми и неологизми.

1.1. Архаизмите во творештвото на Владимир Костов

Лексичкиот систем е најтворениот систем на еден јазик. Тоа значи дека тој постојано се менува, па така, од една страна се појавуваат нови зборови што ја рефлектираат општествената стварност додека, пак, од друга страна има зборови што исчезнуваат од јазикот. Зборови што биле активни во еден период постепено ја губат својата активност и навлегуваат во пасивниот фонд на јазикот и сл.

Јазикот на едно уметничко литературно дело не може да се разгледува како изолирана појава од општествениот контекст во кој е пишувано, од општественото живеење и дејствување во тоа време, и како изолирана појава од согледувањата за изграденоста на јазикот во периодот за кој се зборува. Но јазикот на едно уметничко дело не може да се разгледува ниту како нешто што е одделно од општонародниот јазик (Јанушева 2015: 133-134).

Интересно е да се забележи дека во јазикот на уметничката литература може да се рефлектира целокупниот речнички фонд на еден јазик. Тука ја забележуваме слободата и креативноста на авторите што употребуваат застарени зборови што во речникот на еден јазик се заменети со нови, или, пак, создаваат и актуализираат нови зборови.

Дел од таквите зборови се архаизми. Архаизмите се застарени зборови со ретка употреба, а можат да бидат и застарени зборови што се заменети со нови. Застарените зборови можат да бидат изворни, домашни или позајмени.

Владимир Костов во своето творештво често ја употребува оваа лексика и на тој начин својот јазичен израз го прави поавтентичен, а постигнува и поголема стилска вредност на самото раскажување.

Како архаична лексика во творештвото на Костов ја наведувам следнава, која е дадена во контекст:

авра ‘Еврејски храм, синагога.’: *иако беше бисџра и сѐ лесно сфаќаше, викаше на неа и рабиноџи заџџо не ја џосеџуваше авраџа. (ЦЧМБ: 410); Тоа се всуџносџи осџаџџоџи оо сџараџа еврејска авра. (К: 149)*

ак ‘Плата, награда.’: *Имаџ јанџлаџ, аџа. И џолку оа се, имаџ арчови: ак, џунделак на арџаџџи и аџакџџи џо нивџџе, на маџсџџори и усџабаџџи џо фурџџџе, на калфи и калфабаџџи, џџџџоа верџџјаџа која џосџџџано расџџе. (БиџХр: 66)*

антерија ‘Старинска горна облека, долга до под колена или куса до појас.’: *ке ѿоминеше и ѿ некој шрѓовец од боѓаиштите Евреи со бради, во долги антерији до ѿешици, и со темни фефчиња набиени до ушиште.* (ЦЧМБ: 157)

арамџа ‘Крадец, разбојник.’: *Арамија – архаичен збор, но цврсто се држи. Неѓоваиша лиѿераишурна форма крадец е многу ѿнеизразна. Па уиште ако се каже жив-арамија!* (Чум: 62)

бусија ‘Заседа.’: *Нејзиниош гѿроб ќе му биде бусија од која до крајош на својош живош ќе бие ѿ неѿријаштелиште на живошош (ГЗ: 224); Небаре ѿред дуканош на Келешош имаше фашено бусија (К: 52)*

гаваз ‘1. Личен стражар на лице на повисока позиција, обично дипломат. 2. Телохранилел, стражар, чувар.’: *И ѿокрај берашош од сулшанош за ѿодиѓнувањешо на шаа црква, со дебелу рушвешти ѿребаше да се ѿридобивааш многу личносш на гѿрадскаша админисштрација, од кајмакамош, ѿреку кадијаша, до разни гавази.* (ЦЧМБ: 133)

гарнета ‘гѿрнеша – Музички инструмент; народен термин за фабрички произведениот европскиот кларинет од обичен или бемов штим’:³ *Покрај некои маси свиреа чалшми, на шшамбури, на шшарабуки, гѿарнешти, кеманина.* (ЦЧМБ: 227)

давија ‘(арх.) 1. Тужба, жалба, парница. 2. Кавга, тепачка.’: *Пак некоја давија во врска со оној зулумцијаша – си рече Мишшаш-беѓ, мислејќи на син му Ашик.* (БишХр: 60)

ѓериз ‘(арх.) 1. Одводен канал за истекување на нечистотија. 2. Канализирано поточе по кое истекува нечистотијата.’: *со сласш ја вдишуваше и смрдеаша од гѿеризитше* (СенГБ: 14);

качак ‘Шверцувана стока, најчесто тутун.; (разг.) Лош, суров, непреработен тутун.’: *На враќање имаше намера да сврашш во соседшвошо кај еден шшушунар кој му вешти да му даде качак, ша шака, со набавувањешо на качакош, да го исшолни и вшорешо вешување шшо му го даде на Мајкл.* (Т: 178)

ламбада ‘1. Факел, запалено парче борина, дрво или нешто слично натолено во течност, обично смола што гори со силен пламен. 2. Голема восочна свеќа.’: *Длабоко вдишуваше од врелиош воздух во собаша, засишен од мирисош на ѿреѓорениште свеќи и од ламбадаша шшо гѿореше.* (ГЗ: 184); *Захарие седеше на една од фшшелјитше ѿокрај масаша со ошворено Еванѓелие, ѿшшшолош и ламбадаша.* (ГЗ: 191); *ѿојде кон масичкаша на која свешеше*

³<https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0>:(пристапено на:11.12.2025)

ламбадаиѝа (ГЗ: 246); нова ламбада му ѓореше над ѓлаваиѝа (ГЗ: 219); Чумчеиѝо му кажа нему дека анѓажирал двајца ѓробари, дека, иѝокрај ламбадаиѝа, куйил и сѝ шииѝо е иѝошребно за задушниѝаиѝа. (Чум: 20); Појде кон ламбадаиѝа, која, доиѝолу доѓорена, беше се навалила, иѝа ја исѝрави. (Чум: 29); Пламеноиѝ од ламбадаиѝа ѓореше рамномерно, иѝоиѝејќи ѓо иѝоилока жолѝииѝоиѝ восок и фрлајќи бледа свеиѝлина врз лицеиѝо на умрениѝо, кое беше исѝо иѝака жолѝо како високоиѝ. (НовУм: 71)

папаз ефенди ‘Карти за играње; господин во играње карти’: Паѝаз ефенди, – му се обраиѝи ѝубезно – ни иѝреба иѝеиѝсија. (БиѝХр: 21)

печал ‘Тага’: Зачнаиѝ со радосѝа, во неа брѓу се роди иѝечалоиѝ. (ЦЧМБ: 88)

поруга ‘Навредлив збор или постапка со која се навредува некој; ругање, срамотење’: Сиѝрашинаѝа смрѝи сиѝраино иѝ се одмаздила и ја иѝоруѓала. (ЦЧМБ: 335)

скончило: ‘Крај, свршувачка на нешто, обично на животот; скончание.’: Само белки ќе му дојде скончилоиѝо! Но белки! (Ќ: 63)

следа ‘Трага’:⁴ на едниѝоиѝ образ имаше следи од баруѝен чаѝ (ЦЧМБ: 434); Изѓледа судбинаѝа секоја видлива следа од нејзиниѝоиѝ живоиѝ иѝо ѓрадењеиѝо на цркваиѝа се иѝоѓрижила да ја избрише. (ЦЧМБ: 275); Таа ѓо обвини Куѝко зашиѝо, задолжен да иѝ оди иѝо следиѝе, не ја довардил Елена. (ЦЧМБ: 511); Следи од смесѝувањеиѝо на кумуроиѝ Иван можеше да забележи на нејзиниѝе раѝе и друѓиѝоиѝ ден коѓа се најде во нејзиниѝоиѝ дом. (Тес: 196); Од сиѝомениѝе иѝоврани со Ленка не осѝана во неѓо ни следа. (НовУм: 85)

тебабија ‘Следбеници, приврзаници, послушници; дружина.’: Бекир најреѝ, а цела иѝебабија од иѝолицајѝи, каѝиѝи и иѝаѝази иѝо неѓо како заѓари. (ЦЧМБ: 236)

телал ‘Гласник, службен објавувач на соопштенија.’: Заѝоа ѓо ѓлавили иѝелалоиѝ да објави дека нареднаѝа ѓодина ќе ја чекаат славаѝа во недела. (Ќ: 182)

ќемане ‘Виолина.’: Тој, како умеѝник, свирач на ќемане, се најде како иѝовикан иѝоа да ѓо сиѝори. (ЦЧМБ: 380); Свиѝејќи на своеиѝо ќемане, Иѝче им се иѝоклони на младоженѝиѝе до земи. (ЦЧМБ: 500); Покрај некои маси свиѝеа чалѓии, на иѝамбури, на иѝарабуки, ѓарнеиѝи, ќеманина. (ЦЧМБ: 227)

чевре ‘Танка четириаголна шамија за на глава, обично извезена со сребрени нишки.’: да избришиѝи со алишмија, да му избришиѝи сос бело чевре (СМ: 239)

чеиз ‘Спрема, постелнина и покуќнина што ја носи невестата во куката на момчето.’: Боѓаѝин веѝи дека ќе иѝ ѓо најрави чеизоиѝ. (ЦЧМБ: 50)

⁴ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 11.12. 2025)

чекмеце ‘1. Плитко ковчеже со фиока место капак за чување пари. 2. Општо мало ковчеже.’: *Парабелой̄ го с̄тави во чекмеџей̄то од мајс̄торској̄то ѓан̄го (К: 31), А ѓука, во чекмеџей̄то, беше и ѓишӣолој̄ со два̄та куришуми (К: 32)*

челебија ‘Господин, особено млад.’: *Во ѓосеј̄та на челебија̄та аџи Тефик Муарем кој, ѓо ѓреј̄риен инфарк̄и, заздравуваше во едно од одделенија̄та на биѓолската болница, дојдоа без малку целата енклава на исламската заедница со сит̄е ефендӣи на чело со имамој̄. (Паѓ: 167)*

чембер ‘(арх.) 1. Превез, бело fino платно; шифон. 2. Тенка женска шамија за на глава со сребрени или златни монети околу челото наменета обично за млади невести.’: *И еден ковџе̄ ѓокму ѓод ламбај̄та, с̄тар, ос̄танат̄ од мајка му, со избришана од времето црвенката боја, но с̄е уш̄ӣе зорав, ѓвр̄о, обвѓкан со чембери и заклучен со голям каѓинар. (ЦЧМБ: 409)*

черчеве: ‘Рам на прозорец, на врата.’: *Внатр̄е немаше никаква ѓокук̄нина, освен една ѓос̄ӣела и мало ѓазијарниче на черчевеј̄то од ѓрозорецој̄ врз кој беше с̄уш̄ӣено ѓерде. (СенГБ: 15)*

џеваир ‘Бесценет камен; накит со бесценети камења.’: *на ѓлавај̄та носеше раскошен ѓурбан и ѓој во сина, небесно-лазурна боја, со џеваир над челој̄то кој болској̄еше. (ЦЧМБ: 163); Се ѓокажа златно крвче, обработено со скајоцени камења и на среде со црвен џеваир, изработен во вид на срце. (БиѓХр: 73)*

џенем ‘1. (само едн.) Пекол. 2. Многу далечно, пусто место.’: *ја ѓрезре – не збоџум, а џенем фаѓи, Јени маале, сосе ѓвоиш̄е калдрми уш̄ӣе од ѓурско, сосе ѓвоиш̄е чикмаџи, сосе ѓвоиш̄е ѓрадинари и ѓуѓунари (ЦЧМБ: 99)*

шадрван ‘Фонтана, водоскок, чешма со повеќе отвори.’: *џишка зас̄тана ѓокрај еден шадрван на средината од дворој̄ од кој ѓлискаше бис̄ира вода. (ЦЧМБ: 51); Во ѓишинај̄та весело шумеше водај̄та од шадрваној̄ среде дворој̄ (ЦЧМБ: 301)*

шарвета ‘Шамија: Парче ткаенина што се користи за покривање на главата или на вратот, еден вид поголема марама’: *Марлена, сама во салај̄та, го ѓречека облечена во дол̄г свечен фус̄тан, но и со знак на жалос̄ӣ во с̄иш̄олој̄ на ѓрафичкој̄ елементӣ од свадбенај̄та ѓокана, изразен ѓреку еден ѓтраурен вел кој како шарвеј̄та, обвивај̄ки ѓ го врај̄ој̄, се с̄уш̄ӣаше на нејзиниш̄е ѓради. (Биѓолиј: 12)*

шеј ‘Предмет, облека и сл.’: *И меџу ѓовекеј̄то ѓиш̄ови од ѓише шејови – од ѓише леџла на кои се сонува и кои се сон на луџеј̄то (ЦЧМБ: 86)*

шешбеш ‘шеш-беш – Вид игра со коцки.’: *Посидојано можеше да се види по чикмациите со познатите комарци како фрла „дубеши“, „шешбеш“.* (ЦЧМБ: 387)

шилте ‘Мала перница што се става на душек за потпирање.’: *На миндериите одокулу, со новопоставена чоја во чивии боја или на шилтиња, со меки душечииња седеа дипломатите со своите драгомани во оруштво со разни ајани, високи чиновници на вилаеите: кади, беџови, мудури, кајмаками.* (ЦЧМБ: 163)

Од корпусот на архаични лексеми што го имаме во ексцерпираниите примери, може јасно да се забележи дека најголемиот број архаични лексеми (според потеклото) им припаѓа на турцизмите. Преку нив Костов ни го доближува ориенталниот лексички слој на јазикот: *армија, бусија, ѓаваз, давија, ѓериз, качак, ламбада, шелал, кемане, чевре, чекмеце, челебија, чембер, шарветиа итн.*

Од словенската лексика како архаизми се јавуваат лексемите: *йечал, йоруџа, скончило, следа*. И овие лексеми се стилски маркирани.

Во однос на степенот на архаичност, овие лексеми можеме да ги поделиме во неколку групи.

- Лексеми што денес ретко се користат, дури се и непознати: *антиерија, ѓаваз, ѓарнетиа, давија, ѓериз, иаиаз ефенди, шебабија, шелал, кемане, челебија, шарветиа, шешбеш.*

- Лексеми што имаат познато значење, но ретко се употребуваат: *армија, бусија, качак, чевре, чекмеце, чембер, шарван, шилте.*

- Лексеми што сè уште се употребуваат (ограничена употреба): *йечал, йоруџа, следа, чеиз.*

Можеме да заклучиме дека архаичната лексика во творештвото на Костов, главно, му припаѓа на турскиот (ориентален лексички слој), а според степенот на употреба, еден дел веќе не се употребува, додека, пак, дел се употребува со стилско значење.

Со употребата на архаичната лексика, авторот го засилува архаичниот тон на нарацијата, постигнува висока функционална вредност и историска веродостојност, а тоа оди во прилог на експресивното богатство на јазичниот израз.

1.2. Историзмите во творештвото на Владимир Костов

Под историзми подразбираме зборови што означуваат предмети и појави што не постојат во современиот живот. Со оглед на петвековното владеење на Турците, најголем е бројот на историзмите од тоа време, кои, несомнено, често се употребувани од страна на многу наши автори.

Како турски историзми во творештвото на Владимир Костов ги среќаваме следниве: **беглербег** ‘Врховен заповедник, воен и граѓански старешина на некоја област или покраина во Турското Царство.’: *Четириесетте браќа се бореа не против Турците, а против турските паши и бимбаша, против беговите и беглербегови, против аѓа и аѓалари.* (ЦЧМБ: 232)

берат ‘Царско писмо, указ, повелба од султан со што се одредува некаква повластеност.’: *И покрај бератот од султанот за подигнувањето на ова црква, со дебели рушеви истребаше да се придобиваат многу личности на градската администрација, од кајмакот, преку кадијата, до разни хавази.* (ЦЧМБ: 133)

бимбаш ‘Турски офицер, командант на 1000 војници во османлиската војска.’: *Четириесетте браќа се бореа не против Турците, а против турските паши и бимбаша, против беговите и беглербегови, против аѓа и аѓалари.* (ЦЧМБ: 232); *Господарите на градот можеа мирно да ситјат зашто деврието беше будно, будни беа и ноќните стражи во Белата и Црвената касарна, будни и дежурните офицери, разни мулазими, јузбаша и бимбаша како и зајници и гардијани во ајсаната на камиљаната каде беа заворени душманите на царината.* (ЦЧМБ: 227)

валија ‘царски намесник, турски военоадминистративен старешина на една област (вилает)’: *Моно како да е валија, Рокан целат, Чойела шшон.* (СМ: 240)

велможа ‘Богат и влијателен вршител на една од највисоките државни функции во некој земји.’: *неретко практикуваниот средновековен обичај синови на велможи од една крајност да минаат во друга* (Вка: 176)

ефендија ‘господин, господар’: *И саратите на ефендите, на беговите и пашите, на турските и арнауцките првенци светеа.* (ЦЧМБ: 219)

јузбаша ‘капетан во османлиската војска’: *Господарите на градот можеа мирно да ситјат зашто деврието беше будно, будни беа и ноќните стражи во Белата и Црвената касарна, будни и дежурните офицери, разни мулазими, јузбаша и бимбаша како и*

зайиши и ǵардијани во айсанайа на кайиљањайа каде беа заиворени душманиџе на царииинайа. (ЦЧМБ: 227); оикружен беше со зайиши межу кои еден јузбашија и еден чауш. (ЦЧМБ: 236)

кајмакам ‘Застапник на везирот или валијата во некоја околија; управител на околија, каза.’: И џокрај берайоџи оу сулианоџи за џодиǵнувањето на џаа црква, со дебелу руивеџи џребаше да се џридобивааџи многу личностџи на ǵрадскаџа админисџрација, оу кајмакамоџи, џреку кадијаџа, до разни ǵавази. (ЦЧМБ: 133)

муљазим мулазим ‘Турски офицер, поручник; млад судски чиновник.’: Госџодариџе на ǵрадоџи можеа мирно да сџијаџи заџио девриеџи беше будно, будни беа и ноќниџе сџражи во Белайа и Црвенайа касарна, будни и дежурниџе офицери, разни муљазими, јузбашии и бимбашии како и зайиши и ǵардијани во айсанайа на кайиљањайа каде беа заиворени душманиџе на царииинайа. (ЦЧМБ: 227)

падишахова ‘џадишах – Титула на султаните од Турското Царство и на други монарси во некои источни земји.’: Но Биџола е оџеана во целайа земја џадишахова, и јас за неа сум собрал едно чуро џрекрасни џесни, особено џакви во кои се џее за убавиџе биџолски жени. (ЦЧМБ: 165)

спахија ‘1. Феудален коњаник во Турското Царство. 2. Феудален земјопоседник во Турското Царство.’: Во филмоџи сџануваше збор за млад руски блаǵородник, сџахија, кој, вљубувајќи се во една од своиие селанки, решил со неа да се венча и џокрај жесџокаџа реакција на џаа неǵова одлука оу сџрана на сџалежсоџи на кој му џриџаǵаше. (Т: 81)

чауш ‘1. (истор.) Подофицерски чин во турската војска. 2. (истор.) Вооружен турски чувар. 3. (прен., разг.) а) (пејор.) Водач на група, на банда, на разбојници и сл. б) (ирон.) Човечка висока функција, на важно раководно место, влијателна личност, особено во политиката.’: оикружен беше со зайиши межу кои еден јузбашија и еден чауш. (ЦЧМБ: 236)

Денес многу често во литературата можеме да забележџме зборови што се историзми само во основното значење на зборот, додека во преносното сѐ уште да бидат во употреба, како на пример: ајдук, башибозук, патрон, фрегата итн. (Груевска-Маџоска 2022: 98)

Поделени по семантички сфери, историзмите можеме да ги подреџиме во следниве групи:

- Врз основа на титулата што ја имаат: беглербег, валија, кајмакам, падишах.
- Воени чиновни: бимбаш, јузбашија, муљазим, спахија, чауш.

- Административно-правни поими: берат.
- Општествен статус: велможа, ефендија.

Во делата на уметничката литература историзмите овозможуваат да се даде поавтентичен историски белег на прикажаната епоха, да се пресоздадат исчезнати појави од реалноста и од минатото.

Во однос на стилската функција што ја носат во творештвото на Костов, историзмите имаат улога да ја претстават автентичноста на времето. Затоа тие претставуваат лексички маркери на минатото што се јавуваат во стилска функција и служат за поавтентично прикажување на даденото време, на одреден период.

1.3. Неологизмите во творештвото на Владимир Костов

Иако неологизмите во творештвото и во речта на Владимир Костов ретко ги среќаваме, сепак, тие функционално се вклопуваат во текстот и претставуваат стилистичко средство со кое се постигнува поголема експресивност, зашто забележуваме сложени зборови и кованици што со голема креативност се создадени од самиот автор и претставуваат негови авторски неологизми. Тој во своето творештво употребува индивидуално-авторски неологизми.

Во продолжение следува делот со лексемите од ексцерпираниот материјал, дадени во контекст:

белочешмински: *Жив ѝеџел, белочешмински, а не закланиоѝ од Веса. (К': 174)*

боримечка: *Толевски, уѝравникоѝ на инѝернаѝоѝ, ѓрамаден човек, боримечка, сѝоеше ѝред Сѝиридонова во сѝав мирно зашѝо ја имаше ѝредвид неѝзинаѝа морална сила со која ѝаа ѓо ликвидира ѝреѝседаѝелоѝ на Младинскаѝа орѓанизација, Живко Железен. (СенГБ: 38)*

гласоносец: *Токму ѝој моменѝ ѓи инѝриѓираше ѓрадскиѝе љубоѝиѝници и ѓласоносци да ја шираѝ ѝаа весѝ. (ЦЧМБ: 234)*

гобленоманија: *Сликар ѝо ѝрофесија, ѝеѓзажисѝ, мноѓу ѝпродукѝивен, но кој ѝоради ѓобленоманијаѝа како еѝидемичен ѓриѝ не ѝошѝеди речиси ни едно семејсѝво од ѓрадоѝ, не можеше да ѝродаде ни една слика. (Вуј: 147)*

големокатница: *Сѝаноѝ ѝ е на врвоѝ од ѓолемокаѝницаѝа (СМ: 6); еден ѝаков имѝозанѝен и раскошен објекѝ не може да биде во духоѝ на хрисѝијанскаѝа ѝтрадиција и дека, ѓраден со кранови, како ѓолемокаѝнициѝе во Њујорк, нема да зрачи духовно. (Т: 172)*

• Во ТРМЈ, висококаѝница ‘зграда со многу катови’.

збороблудништво: *И сеѓа месѝо да ѝреѓам во акција, јас се вѝушѝам во збороблудниѝѝво и боѓдохулие и ризикувам мажоѝ ви да се враѝи и да ме засѝрела со карабиноѝ... Во ѝоа уживам, во збороблудниѝѝво во кое жениѝе се слаби (Вка: 107)*

зброевка ‘претстава што се случува истовремено со друга претстава’: *изведуваа и цели зброевки, како шѝо ѓи нарекуваше вујко сѝоред имейо на ѝознаѝаѝа авѝоматѝска ѝушка која усѝешно ја уѝоѝребуваа ѝарѝизаниѝе. (Вуј: 96)*

*Во овој пример, авторот ја употребува лексемата на свој начин, но со метафорично значење, споредувајќи ја со автоматска пушка, којашто била употребувана од партизаните.

Во случајов, станува збор за ‘повеќе театарски претстави што се случувале истовремено’.

згромовка ‘брза претстава што делува како гром, силно ја потресува публиката’: *Водени од нивниот ѓосџод, вујковци се движеа меѓу луѓето, исџражуваа, бараа џоѓодни маџеријали за нивниот џеаџар, навечер даваа џреџсџави – зџромовки, како џџо ѓи нарекуваше вујко. (Вуј: 57); Убава зџромовка изиџраа Меџаноџ и Крџоџ! – рече џоџоа. (Вуј: 84)*

*Во овој пример, авторот ја употребува лексемата згромовка повторно со метафорично значење ‘брза претстава што делува како гром, силно ја потресува публиката’.

кандилопалец: *Кандилопалеџоџ Мануџ ѓо фрлаше џоследниот џоѓлед џред да џојде да ѓо уџри клеџалоџо. (ЦЧМБ: 151)*

кучкољубец: *Во Франџија џовеќе се мачкољубџици и кучкољубџици оџколку човекољубџици (Вка: 87)*

мевоџоец: *Имав слушнаџо дека џака за неѓо – како за ѓлавуџи и мевоѓоец – мислеле и луѓето од неѓоваџа „свиџа.“ (Тес: 118)*

*Оваа сложенка не припаѓа на стандардниот јазик и најверојатно претставува индивидуална творба на авторот.

моноѓлед: *ќе ѓо заџвореше видикоџ кон неа низ кој џаа се ѓледаше уџџе џомала, како да се ѓледаше низ обраџнаџа сџрана на моноѓлед. (ЦЧМБ: 403)*

нежнолик: *И, онака силен, – ако нежнолик, – нему виноџо му ја уџвои силаџа. (ЦЧМБ: 88)*

оѓнопотпалувач: *Тука беше Перо. И џој џодрец! Оѓноџоџџалувач! (ЦЧМБ: 94)*

слаткоироничен: *Вујко си даваше одлив на слаџкоироничниот смев со кој ѓи наџуџџи Караџашевци. (Вуј: 48)*

туџибабештво: *... џродолџи да најредува и да се усовршува во „џуџибабешџво“, џака џџо на крајоџ сџаса, ако не до канџларијаџа на дирекџороџ, џоѓаш до канџларијаџа на неѓовиот џошошник. (Тес: 173)*

ќебапољубец: *Тој јавен боѓоуѓодник и човекољубец – а џаен џенољубец – да џџи бил и ќебаџољубец (Вуј: 141); џој како неѓо џознаџ ќебаџољубец, а мало човече. Пузе-маџе. (Вуј: 132).*

*Овој сложен збор, *ќебаџољубец*, не е застапен во ТРМЈ, а исто така не се среќава во македонската литература. Веројатно, тој претставува неологизам на авторот.

* Лексемите што беа дедени во контекст не се среќаваат во ТРМЈ и ДРМЈ.

Во однос на композицијата и структурата на дадените лексеми, поголемиот дел од нив се образувани од два дела (*кебай* + *љубец* = *кебайљубец*), а тоа укажува на продуктивноста на постапката на сложување во македонскиот јазик.

Творештвото на Владимир Костов не избилува со голем број нови зборови, неологизми. Со оглед на тоа што творел во период од педесетина години, повеќе ја актуализира застарената лексика, зборовите од другите јазици, а секако, неговото потекло од Битола придонесува за тоа да го негува стандардниот јазик.

Неологизмите кај Костов не претставуваат изолирани јазични состави, туку тие најчесто се авторски кованици, односно можни авторски неологизми преку кои се гради и се оформува емоционално-семантичката структура на неговите дела.

Дел од лексемите што се среќаваат во неговото творештво се оформени врз примерот на народниот зборообразувачки модел, но упатуваат на нови експресивно маркирани лексеми. Еден дел од лексемите што ги употребува, тој ги активира во своето творештво, или, пак, создава ново значење.

Можеме да заклучиме дека неологизмите кај Костов не се нови зборови во вистинска смисла на зборот, туку тие се лексеми што се потпираат на народната традиција и имаат силна експресивна функција и стилска индивидуализација на нарацијата.

2. ЛЕКСИКАТА СПОРЕД ПОТЕКЛОТО ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

Врз основа на оваа поделба, зборовите можеме да ги поделиме во две групи: домашни зборови, односно домашна лексика и позајмени зборови. Домашната лексика го претставува најстариот и основен слој на јазикот, а оваа лексика се употребува во секојдневната комуникација. Домашната лексика, пак, од своја страна, може да се раздели на повеќе слоеви, а нивната основа можеме да ја бараме во индоевропскиот, општословенскиот или прасловенскиот јазик. Во домашната лексика на македонскиот јазик се навлезени и зборови од старословенскиот, црковнословенскиот јазик од македонската редакција, како и зборови што се изведени со помош на префикси, интерфикси и суфикси.

Оние зборови што се позајмени, во македонскиот јазик се навлезени во различни периоди. Во најстариот слој позајмени зборови влегуваат зборовите од грчкиот јазик, при преводот на религиозните текстови на Кирил и Методиј на старословенски јазик за означување поими што биле непознати за Македонците во тоа време поради паганството. Тука можеме да ги споменеме и зборовите од латинскиот јазик.

За време на Отоманската Империја, најголемиот број зборови се од турскиот јазик, како и од оние јазици (арапски, персиски) за кои турскиот јазик бил јазик посредник. По распаѓањето на Отоманската Империја, почнале да навлегуваат зборови од нашите соседни словенски јазици (српски и бугарски), како и зборови од германскиот јазик, францускиот јазик, а во последните децении од англискиот јазик, како сегашен апсолутен лингва франка (Груевска-Маџоска 2022: 107).

И покрај тоа што лексиката според потеклото е поделена на домашна и позајмена лексика, сепак, важно е да кажеме дека не постои остра граница помеѓу двата типа лексика, бидејќи ќе забележиме дека тие во многу случаи се испреплетуваат, па така од зборообразувачки аспект, се образуваат нови зборови во коишто основата е од домашната лексика, а суфиксот е позајмен, пример: интересчија, филмација итн.

Во овој дел од трудот, лексиката ќе ја поделиме на лексика од словенско и лексика од несловенско потекло. Во лексиката од словенско потекло ќе ги разгледаме следните видови зборови што ги забележавме во творештвото на Владимир Костов: црковнословенизми, србизми, русизми.

Јазично заемање

Во XIX век многу лингвисти дваат свое мислење во однос на јазичното заемање. Но, сепак, вистинската дефиниција на поимот заемка можеме да ја бараме во XX век.

Антоан Меје (Меје 2015: 84–87) во делото *Историска и општа лингвистика* го проучува феноменот на мешани јазици. Според него, дозволено е допуштањето на елементи од други јазици, а лексичкото рамниште на јазикот е најприродно кога зборуваме за заемањето зборови од други јазици, додека, пак, другите рамништа на јазикот ги смета како исклучок кога станува збор за заемањето. Елементите на речникот, според Меје, се главниот предмет на заемање. Меје вели: „Нема јазик чијашто лексика не содржи заемки“ (Меје: 2015).

Според лингвистот Леонард Блумфилд, заемката е елемент што доаѓа од друг јазик, а во неговото познато дело *Говор* (Блумфилд 1933: 444), тој го дефинира лингвистичкото заемање како: „преземање елементи што се разликуваат од оние од главната традиција“.

Според други лингвисти, пак, заемање се јавува: „кога еден говорител А користи и успева да интегрира една целина или лингвистичка црта, која постои во еден јазик Б, а која јазикот А ја нема“ (Дубоис 1973: 188–189).

Овде ќе го споменам и лингвистичкиот пуризам, кој Томас (1991: 12) го дефинира пошироко како: „Желба на дел од говорната заедница да го зачува јазикот или да го ослободи од туѓите елементи или од елементи што се сметаат за непожелни (вклучително и тие во дијалектите, социолектите и стиловите на јазикот). Може да се однесува на сите туѓи елементи, но најмногу на лексиконот“.

2.1. Словенска лексика

2.1.1. Заемки од црковнословенскиот јазик

Првите преводи на црковни книги на словенски јазик, односно првиот книжевен словенски јазик т.н. старословенски бил изграден врз основата на говорот на Македонските Словени од околината на Солун. Тој понатаму извршил големо влијание врз развојот на јужнословенските и источнословенските јазици. Понатаму, од XII век, старословенскиот јазик преминува во црковнословенски јазик во повеќе редакции, како јазик што се употребува во црквата, црковните служења, а оттаму и во црковнословенскиот јазик од македонска редакција. Лексичкиот фонд на црковнословенската писменост од македонска редакција се обработува во Речникот на црковнословенскиот јазик од македонска редакција (РЦЈМР) во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Бројот на црковнословенизми во нашиот јазик особено се зголемил во XVIII и почетокот на XIX век преку црковнословенските книги што биле печатени во Русија, а оттаму се пренеле и во Македонија. Црковнословенизмите ги среќаваме и во творештвото на писателите од 20 век, па и од 21 век. Како пример за ова е творештвото на нашиот автор Владимир Костов.

Присуството на црковнословенските елементи во современата македонска литература, главно, се однесува на лексиката и на зборообразувањето. Некои лексеми се составен дел на македонскиот стандарден јазик, а се изделуваат и оние што се чувствуваат како архаизми (Макаријоска 1995: 138).

Изборот на одделни црковнословенски зборообразувачки елементи може да се заснова на потребата од стилска диференцијација, односно е во функција на стилско варирање и претставува свесен стилистички пристап за поголема експресивност.

Како добар познавач на религијата, Владимир Костов во своите книги често ѝ отстапува место на црковнословенската лексика. Тоа го прави не само кога сака да пренесе некои религиски и црковни моменти туку и во оние моменти кога сака да постигне поголема стилска експресивност на исказот, но и подобро и поавтентично да ја долови дадената ситуација.

Кај Владимир Костов впечатлива е употребата на црковнословенизмите, а тука ги вбројуваме и старогрчките заемки. Тие претставуваат дел од религиозната терминологија, а навлезени се преку црковнословенскиот јазик.

Во неговото богато творештво среќаваме голем број лексеми, но и синтагми од црковнословенскиот јазик, па така имаме:

антиминс ‘Четириаголно платно на св. трапез на кое е насликано полагањето Христово во гробот, во кое се вшиени св. мошт.’ (РЦЈ: 4): *ѿросѿорна сала на ѿалаѿаѿа ѿроѿисно уредена како храм, со ѿрозирно означен оѿѿар во кој врз малку ѿодиѿнаѿ ѿодиум беше ѿосѿавен свеѿѿиоѿ ѿресѿол ѿокриен со ѿокров и коѿринен анѿиминс врз коѿо, ѿак, беа ѿосѿавени ѿлавниѿе свеѿѿи ѿредмеѿи: злаѿен ѿоѿир, злаѿен крсѿѿ и Еванѿелие во злаѿна корица (Вка: 122),*

багреница ‘пурпурен, црвен фустан’ (РЦЈ: 6): *и сѐ оруѿо шѿѿо одеше со ѿој крсѿѿ: чекан и сандаче со бруке, а зад неѿо, на закачалка, ѿрикачена на сид, висеа баѿреница, ѿрнов венец и, врзано со врка, сѿаклено шишенце со ѿечносѿѿ за која Павле ѿомисли дека е оцеѿѿ ѿомешан со жолчка... Облечен во баѿреница, со ѿрнов венец на ѿлаваѿа, со ѿрободени шеѿи на рацеѿѿе... во ѿлува доба на ноќѿа (Вка: 135)*

блажен ‘Што е исполнет со чувство на голема среќа, на големо задоволство; што изразува чувство на среќа, радост, блаженство.’: *Блажен е оној кој чѿѿа – зайочна ѿоѿоѿ да ѿее (ГЗ: 208)*

блудствува ‘блуднички – врши блуд, полови дејства врз друго лице’: *И царевѿѿе земни блудсѿѿуваа со неѿо и ѿрѿовциѿѿе земни се збоѿаѿѿија од неѿоваѿа ѿолема раскош. (ГЗ: 209)*

брут ‘долгнавест метален шилест предмет со главче на другиот крај што може да се закове, да спои, да зацврсти нешто’ (МЕР 2025: 171): *Над „Мајсѿорскоѿо ѿраво“ на бруѿѿ беше закачен крсѿѿ наѿравен од зрарец од кој осѿанале само исушениѿѿе сѿракови, завиѿкани во ѿајажини. (ЦЧМБ: 281); По надолниѿѿе улици Тодор одеше со бавен и ѿреѿѿазлив чекор за да не се лизнаѿѿ неѿовиѿѿе војнички чевли со брука од некој излижан камен на сѿараѿа калорма. (ЦЧМБ: 251)*

вдахновен ‘Што е исполнет со творечки дух и со инспирација.’: *Таа средба со вдахновени зборови ја оѿишал и ѿоѿоѿ кој ѿрв одржал беседа во црквичеѿо исѿиоѿѿ ден коѿа било ѿодиѿнаѿѿо. (ЦЧМБ: 323); Вдахновен од ѿа сцена, Русеѿѿо дојде на идеја за една нова зѿромовка со наслов: „Љубовѿа смрѿѿ за смрѿѿѿа, ѿубовѿа вечен живоѿѿ“. (Вуј: 152)*

возљубен ‘што е многу сакан, почитуван’: *На неѓо ѿоисеиување и ѿо ѿоа шѿо – макар и морализаѿор – и ѿој сѿраино ѓи имаше возљубено кебаиѿиѿе и кофѿињаѿиѿа. (Вуј: 87)*

возљуби *Со ѿокајание да им се враѿиѿиѿе и ѿак да ѓи возљубиѿиѿе. (Вуј: 13)*

* Во ТРМЈ, **возљубен** ‘што е многу сакан, почитуван’.

јаросно ‘Разбеснет, гневен.’: *додека сеѓа наеднаш не вивна со сеѿа своја јаросна сила и не ја обзеде целосно (ЦЧМБ: 489); Но ѿесоиѿ, оѓромен и јаросан, ѓо собори и, раскинувајќи му ѓи алиѿиѿаѿиѿа, ѿочна да ѓо каса. (Паѿи: 31); Секој моменѿи можеше да ѓо дофаѿиѿи и да се нафрли на неѓо. И, еѿе, ѓо дофаѿиѿи и јаросно ѓо зѓраѿиѿи. (Паѿи: 101)*

јарост ‘Состојба на тој што е јаростен, лутина, бес, гнев.’: *Криво му е шѿо е сѿречен во еден неѓов исклучиѿиѿелен моменѿи на јаросѿи (СМ: 290); сѿремно со јаросѿи да се нафрли на чудовиѿиѿеѿиѿо (ГЗ: 124); додека сеѓа наеднаш не вивна со сеѿа своја јаросна сила и не ја обзеде целосно (ЦЧМБ: 489); Со волчја јаросѿи, – расѿраваше – ама со лисичја ѿѿрина. (Вуј: 10), Соочувајќи се со оѿасносѿа, Малиоиѿ се обиѿе да се ѿовлече, се обиѿе да ја одбеѓне јаросѿа на разбеснеѿиѿиѿе луѓе. (Тес: 100)*

јастелит ‘што има голем апетит’: *Само шѿо Илко не беше јасѿелиѿиѿи. Но сеѓа јаѿеше со аѿеѿиѿиѿиѿи. (Тес: 69)*

јастие ‘јадење’: *Фаѿиѿи во двороѿи некоја сенка и на рааѿи види му ја сласѿа на јасѿиѿеѿиѿо (Вка: 139)*

кади ‘При христијански обред, со кадилница шири дим и мирис на темјан.: *Се каѿела со ѿемјан за оу неа да се оѿсѿирани саѿанизмоѿи. (Т: 100)*

кадилница ‘Мал, метален сад за кадење со темјан при црковни обреди.’: *Вечнаја ѿамјаѿиѿи! – ѿеѿе Чоиѿела и мафѿиѿа со едно ѿразно ѿиѿе како со кадилница (СМ: 212),*

камилавка ‘Висока, валчеста капа што ја носат православните калуѓери и свештеници’: *Во брзаниѿаѿиѿа си ја заборавил камилавкаѿиѿа и беше ѓолоѓлав. (ЦЧМБ: 235)*

клирик ‘клерик – припадник на клер, свештеник’: *сѿариоиѿ, сеѓа ѿресѿар клирик, кој имаше искусѿиво со ѿакви случаи, се одзви на ѿовикоѿи оу својоиѿ ѿријаѿиѿел (Вка: 163),*

мигновено ‘Што се случува за миг; моментен.’: *Сеѿо ѿоа ѿака брзо, мигновено се случуваше (ЦЧМБ: 153); Дури оѿќоѓа осѿана сам, неѓо ѓо зафаѿиѿи сѿрав оу дрскосѿа на ѿланоиѿ шѿо мигновено ѓо смисли, а сеѓа ѿребаше да ѓо сѿроведе на дело. (ЦЧМБ: 155); Тоѓаѿи сѿ се одвиваше мигновено, но и ѿака вѿечайѿливо шѿо на секој миѓ и на секоја ѿодробносѿи ѿочно се сеќаваше. (ЦЧМБ: 444)*

молебен ‘богослужба за благодарност или молба’⁵: *Боџ би ѓо измислил седмиоџ ден за молебен (К:197); По еден молебен, со својата свиџа везироџ излеџол од „Исак џамија“, ѓлавната и најубавата џамија во ѓрадоџ. (ЦЧМБ: 327)*

МОЛИТВЕНИК ‘книга со молитви’: *Тоџаш Чумата – оџкоџа најнаџред ја заџвори враџата на собата, џа и џрозореџоџ, оџкоџа ѓо сџуџиџи и џерџеџо на неџо, се качи на сџол и ѓо заџали кандилоџо џред иконаџа. Поџоа, земаџки ѓо молиџвеникоџ оџџаму, му ѓо џодаџе на Чумчеџо. (Чум: 52)*

МОШТИ ‘Посмртни останки, коски од светец.’: *Оџворениоџ ѓроб со мриџовеџоџ во неџо и со мошџиџе на неџовиџе џредџи молеа џиџо џобрџу да бидат џокриени со земја. (Чум: 42)*

наслада ‘Силно изразено задоволство од нешто, уживање, насладување.’: *дека е сџремна за добра цена да ѓа наруџи семеџниџе обврски – за добра цена и за обилна џелесна наслада (ЦЧМБ: 404); Но мирисоџ на џемџан, кој во случаи коџа џоџоџ криџаваше вода, ѓо дофакал од кукаџа и кој со наслада ѓо вдишувал, сеѓа ѓо смири (Вка: 146); Сџранеџоџ џак, сѓ џака обземен од чувсџивоџо џиџо му ѓо џредизвикуваше насџкаџа и сѓ џака џреживуваџки ја насладаџа, не му џридаџе никакво значење на моменџоџ во кој за џоследен џаџ беше лице в лице со својоџ родџиџел. (Чум: 40); Се качив на сџол и ја симнав иконаџа од сидоџ, сѓ уџиџе облизнуваџки си ѓи усниџе од насладаџа џиџо џред неџолн час во исџаџа одаја и џред исџаџа икона ја имав. (БиџХр: 82); Тоа не беше наслада џиџо доаџаше од џохоџа, џуку здрава сласџ која неџоваџа „вера“ не му ја забрануваше. (НовУм: 141)*

небеса ‘Множина од небо’: *Како ехо од бескраџниџе небеса (СМ: 93).*

немошт: Во ТРМЈ, *немош* ‘1. Немоќ. 2. Болест, слабост.’: *Поџоа на Некџарие Биџолски, Клименџов ученик, народен лекар, џиџо ѓо џиџиџел од џелесни немошџи. (ЦЧМБ: 253); Јас сум овде за да ѓо консџаџирам она џиџо џи, џоради својата немушџ, не си можело да ми ѓо џоџврџи (ГЗ: 124)*

немушт од немошствовати ‘Да бидеш слаб, да боледуваш’ (РЦЈ: 135): *О, чавки! – им се обраџи Тане во џоеџско расџоложение. Кои ниџиџо не разбираџе, или разбираџе сѓ, но сџе немушџи, ве жалам! (Т: 109), Забележуваџки ѓо жив и здрав, не сакаџ како неџо, макар и џоџ чинџи сенка од човек, иако немушџо, кучеџо скоро викна џо неџо: – Шами! (Паџ: 98); Но бидеџки немушџ, џоџ не можеше на друџ начин да му каже, освен со џоџледоџ. (Паџ: 100)*

⁵ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 11.12.2025)

непорочен ‘Што не е порочен, што нема пороци; високо морален, безгрешен, невин.’: *За мене ќе побарам друѓа Боѓоројца. Некоја чистија и нејорочнаја. (К: 153)*

одежда ‘1. Облека на свештениците. 2. Специјална облека за некаква свечена пригода.’: *А и самиџе се облекоа во златни одежди (Вка:88)*

опело ‘Црковен обред – за покој на душа на умрениот’: *Појчеџо беше сџремно за добра џара и дење да џи одржи оџело катџакомби – едно значеа христџанскиџе идеи во катџакомбиџе, а друѓо во катџедралиџе на светиџ Пеџар. (ГЗ: 202); Свешџеникоџ сџана оу џлочаџа, џоџов веднаш да џо зайочне оџелоџо. (ЦЧМБ: 256)*

плашт ‘(прен.) Покривка, заштита.’: *намераџа џ беше јасна, но сеџак не докрај оџворена, џуку џокриена со џровиден џлашџи (ГЗ: 91)*

покајаница: Во ТРМЈ, џокајник/џокајница ‘Тој што се кае’: *Се џрашуваше: Нема ли, доколку џој јавно се анџажира околу џаа црква, нема ли џаа да се смеџа за црква-џокајаница, со оџлед врскиџе на син му со Цишка? (ЦЧМБ: 183); но коџа деџеџо ја џосочи мајка си и коџа џој ја виде неа како џокајница, џрџнаџа џонасџрана оу џруџаџа, небаре недосџојна да биде смешана со луѓе, веднаш сфаџи во џџо е рабоџаџа. (Чум: 42)*

помаза: Во ТРМЈ, џомазание ‘Црковен обред во кој се мачка со миро во вид на крст: при крстење, пред смрт, при крунисување и сл.’: *А Марија, чиј браџ Лазар се разболе, џо џомаза Госџода со миро и џи избриша нозеџе Неџови со својаџа коса (Вка: 15).*

похота ‘Претерана, неумерена полова страст; сладострастие.’: *Обземена оу џохоџа, коџа минуваа џокрај џаркоџ на џензионериџе, не се сеџи на сџариоџ Момир кој џребаше да џ каже кој е Боџаџин, кој макар и новајлија во џрџовијаџа, сџаџаше во редоџ на најбоџаџиџе џрџовци во џрадоџ. (ЦЧМБ: 41); ... џџо можело да џо наџера на џоа коџа џаа беше џолку џрда и ниџџовна како жена, џџо можел џој да оџкрие во неа и наоџаше дека неџоваџа џохоџа е во џрашање (Т: 142); Тоа не беше настада џџо доаџаше оу џохоџа, џуку здрава сласџи која неџоваџа „вера“ не му ја забрануваше. (НовУм: 141)*

похотен ‘Што е исполнет со похота’: *Олесниџелна околносџи за неа беше џџо џџе не ја оџџоваруваа со своиџе џохоџни џоџледи. (ЦЧМБ: 360); Желбаџа за оумазда врџеше во неџо, но една џохоџна мисла сџе џовеке ја џоџиснуваше џаа желба (ЦЧМБ: 513); Иако џој џонесен оу силни чувсџива, не можеше да не забележи колку е џаа џелесно џривлечна. Но ја џоџисна џохоџнаџа желба. (Биџолиј: 42)*

похотник ‘Човек којшто е воден од полова страст; сладострастие.’: *Додека џо зборуваџе џоа, џо џокажуваџе јажеџо џоу жакеџоџи, завиџкано околу неџовоџи џојас, и џо*

милуваше со еден израз на ѝохойник, ѝредизвикан сеџа од ѝајнийе желби шѝо џи имал сѝрема Елена. (ЦЧМБ: 511)

Во ТРМЈ: ѝохойа (им.), ѝохойен (ѝрид.), ѝохойно (ѝрил.), ѝохойностѝ (им.), ѝохойлив (ѝрид.), ѝохойливо (ѝрил.), ѝохойливостѝ (им.). Лексемата ѝохойник не се среќава во ТРМЈ.

прическа ‘Вино и парченце поскура што им се дава на христијанските верници при обред на причестување, како симбол на телото и крвта на Исус Христос и последната вечера со апостолите.’: *со ѝрическа дојден на овој свеѝ, ѝричестѝен и џо наѝушѝи (Вка: 170)*

причест ‘Вино и парченце поскура што им се дава на христијанските верници при обред на причестување, како симбол на телото и крвта на Исус Христос и последната вечера со апостолите.’: *Како да зеде нафора и се наѝи ѝричестѝ. (ЦЧМБ: 484)*

соблазна ‘Искушение, заблуда, навреда, срам’ (Картотека кон РЦЈМР): *со цел да џо исчисѝи ѝелойо од соблазнаѝа и ѝака да му се ѝредаде „чисѝа“ на својой младоженец (Вка: 155);*

соблазни ‘Предизвика силна желба кон нешто привлечно, убаво. 2. Предизвика силни чувствени желби кон некого или иешто.’: *ѝаа сѝ ѝравеше за да џо соблази со својаѝа џолоѝија на која ѝолумракоѝ внаѝре ѝ ѝоџодуваше (ЦЧМБ: 293); Целѝа на ѝаквоѝо нејзино облекување беше да заведе, да соблазни. (ЦЧМБ: 186); Ги соблазнувале, им се заканувале, џи мачеле. (ЦЧМБ: 305); Ако ѝе соблазнува десноѝо око, извади џо и фрли џо од себе, зашѝо ѝодобро е да заџине еден дел од ѝвоеѝо ѝело, оѝколку целойо да биде фрлено во ѝеколоѝ. (ЦЧМБ: 498)*

соблазниво ‘Што соблазнува, што предизвикува силна желба.’: *Соблазниво делува изрекаѝа за слободно оѝределување (Ќ: 292);*

спасител ‘Тој што спасува; избавител, избавник, избавувач; спасувач.’: *„Соѝир – му ѝишуваше – значи сѝасиѝел, искуѝиѝел на човешѝвоѝо.“ (ЦЧМБ: 408)*

упокоен ‘Што се упокоил, што починал; умрен.’: *соџласно реченоѝо во Еванџелиеѝо: „И џробови се оѝворија, и мноџу ѝела на уѝокоени оживеа.“ (Вка: 45)*

Во духот на црковнословенската традиција, кај Владимир Костов ја забележуваме употребата на бессуфиксните образувања, како на пример:

искап ‘До последна капка, докрај’: *И џо исѝи ѝијалокоѝ од чашаѝа на искаѝ. (ЦЧМБ: 481)*

помор ‘Масовно умирање на луѓе или пцовисување, уништување на животни поради болест, труење или глад.’: *Се чинеше дека ќе се оѝкорне, ќе се исѝркала и ќе ја ѝоклоѝи цела Биѝола, ѝа ќе насѝане во неа сѝирашна ѝоморија. (ЦЧМБ: 499)*

- Од зборообразувачки аспект се забележува употреба на суфиксните образувања со *-ние, -ие, -иџел, -иџелен, -сиџво*.

Во славистичката наука доста е проширена практиката лексемите на *-ние* да се поврзуваат со рускиот јазик (Мирчев 1963: 94–95). Тие неоспорно се бројни, продуктивни, и својствени лексички модели на рускиот современ литературен јазик, но во него навлезени преку црковнословенскиот јазик и само фонетски адаптирани во рускиот јазик. Во текстовите на нашите книжевници од 19 век, пред сè во текстовите на Јоаким Крчовски, се навлезени од печатените руски црковнословенски книги, а не од рускиот литературен јазик. Во нашиот народен јазик суфиксот *-ние* е непознат, во современиот јазик овој суфикс е непродуктивен (Конески 1965: 158), лексемите со овој суфикс се малубројни, што не значи дека некои од овие лексеми не се фреквентни, актуелни и доста ангажирани во нашата сегашност (Миовски 1980: 40).

Како најчести се среќаваат образувањата со глаголска основа и суфиксот *-ние*, но имаме и образувања со именска и со придавска основа.

- Впечатлива е застапеноста на лексемите со суфиксот *-ние*:

вдахновение ‘Состојба на творечки полет; инспирација’: *Тоа ѝрисусџво му е ѝоџребно за ѝворечко вдахновение (СМ: 174)*

вложение: Во ТРМЈ, *вложување* ‘Употреби, потроши пари, средства, труд и др. за нешто.’: *Тоа изискува не само џолеми усила и ѝрошенија шџо ќе сџасаетџ до саматџа Порџа, до везироџ и ѝадишахоџ, шџуку и џолеми економически вложенија, џолеми ѝешкеши и рушветџи. (БиџХр: 80)*

возвишение ‘Место што се издига малку повисоко над околината’: *на едно возвишение ѝокрај кое џечела рекаџа Драџор (ЦЧМБ: 333); Последен ѝаџ оџ шџоа месџо можеше да се види коџа се искачи на возвишениеџо кај Турскиџе џробџиџа. (ЦЧМБ: 252); Ангџеле влезе во џиџоџ и веднаш џо ѝоџера со џолема брзина во насока сџрема возвишениеџо. (ГЗ: 255)*

вознесение ‘Христијански празник, посветен на Христовото вознесување на небото, што се слави на четириесеттиот ден по Велигден; Спасовден.’: *Деноџ на Хрисџовоџо вознесение на небоџо (К: 279)*

воскресение ‘1. Станување од мртвите, оживување. 2. Преродба, ослободување, обнова’: *И за сџасоџ на вашатџа сесџра Каџерина Иванова – Џиџика кој живее со ера и надеж во воскресение! (ЦЧМБ: 152); Преку своџо воскресение и вознесение на небоџо (К: 281); мирно ја дочека смрџџа со уверувањеџо на мајка му во Хрисџовоџо воскресение и во*

воскресението на сити мриви по неговото второ пришествие (Вка: 69); Сломни ги, Господи, сити што умреле со надеж на воскресение и вечен живот. (Чум: 18)

воспитание ‘1. Свесно дејствување врз формирањето на нечија личност. 2. Навики за добро однесување.’: Знаење, иако, без воспитание е рамно на – атомски бомби. (ЦЧМБ: 371); Но ценеше дека иако чест и иако совест – до кои дошол преку воспитанието на иако му – му иречеле во животој, му биле товар (Чум: 20)

дејание ‘дејствување’: Какви ли не криминални дејанија ни се случија во овој век, какви ли не човечки бербашлоци (Т: 67); Паметта е нешто што може да излезе на пазар и да се продава. А иако да се искористи во лоши дејанија. (Т: 98)

знамение ‘Предзнак, навестување, најчесто лошо.’: На челој му ирејкаше свейлинка, знамение на иризрак. (ЦЧМБ: 173); Тоа морало да се толкува како знамение божје и не можело да доделува на Турција. (ЦЧМБ: 332)

искушение ‘Тоа што силно привлекува, што заведува; желба за нешто примамливо; соблазнување.’: Елена во иочетокој му се ирошвеше на искушението, но кога влезе в бања се иредаде (ЦЧМБ: 121); Додека не се случило иако, додека не иадне во искушение, да се ирекине со оваа соблазнишелна иџра, да се бега од овој чесен дом, од овој манастир. (ЦЧМБ: 223); некои од нив, иривлечени од неговата еројска оразба, за да го иредизвикаат, за да го донесат во искушение. (ЦЧМБ: 292); Ке му одолее ли на искушението? (ЦЧМБ: 273)

наказание Во ТРМЈ оваа лексема се поистоветува со значењето на лексемата казна ‘Мерка што се применува кон неког поради некаква вина, направен престап, пропуст, злосторство и сл.’: И наказаниејто неизбежно сѝаса. Не може да се иргзува со свейти книги и со свейти икони. (БийХр: 28)

настроение ‘1. Душевна состојба, расположение. 2. Склоност, желба, внатрешна потреба за нешто’: Се чинеше дека лошото насѝроение го имаше минајто, дека неочекувано и иако се расчувствувал. (ЦЧМБ: 37); Насѝроението на Викѝор со секој миџ расѝеше. (ЦЧМБ: 121); Но го иошиснаа сѝрадој, и иродолжувајќи да се обгледуваат со заиленувачки иогледи, всушност иродолжија да се иредизвикуваат за да дојдат до врвно насѝроение. (ЦЧМБ: 121); Насѝана една ишшина која во собата, иоради ирисусѝвојто на мрѝовецој, сѝворуваше иособно насѝроение, ио многу нешѝа болезливо. (Чум: 27); Забележувајќи ги Тане и Цени во љубовно насѝроение, илесна радосно со рацете. (Т: 19); својата инфериорност ја надомесѝуваше со својата надмож во љубовниите иџри – нешто што иако

всушносѝ му го доуишѝаше, дури и ги ѝошѝикнуваше шаквиѝе негови најолеоновски насѝироенија. (Т: 131); Ог ѝосѝојано ѝлачно насѝироение, очииѝе му беа вирвенети. (Т: 191); Тој или го крие својоѝ висѝински лик од ѝаѝко си – ѝомисли М. – или ѝак ѝред малку имаше наѝаг на некое лошо насѝироение кое го мина како облак. (НовУм: 101)

озарение Нема да чини душевни доживувања, озаренија на душаѝа. (К: 186)

* Во ТРМЈ, *озари* ‘1. Одеднаш осветли нешто. 2. (прен.) Направи среќен; развесели.’ // *озарува. озарувааѝ* несв. // глаг. им. *озарување* ср.

олеснение Во ТРМЈ, *олесни*; гл. именка *олеснување* ‘Направи некому да му биде полесно нешто’: *Во еден моменти го слуша како си даде гласен израз на олеснениеѝо. (ЦЧМБ: 88); Младииѝе ѝоа го ѝримија со големо олеснение. (ЦЧМБ: 199); За ѝрвѝаѝ се искажав и ѝочувсѝивував големо олеснение. (ГЗ: 75); Тоа и двајцаѝа соговорници го ѝримија со олеснение (ГЗ: 135); Го оѝцу кралскиоѝ живоѝ. И ѝочувсѝивува олеснение. (Чум: 78); Да! – му ѝоѝврди ѝаа со олеснение, сфаќајќи го значењеѝо на збороѝ „гог“. (Чум: 18); Веќе наредниоѝ моменти со олеснение консѝаѝира дека ѝаа е друга жена која многу ѝрилеѓаше на неговата соѝруга. (НовУм: 92)*

опроштение ‘(арх) Прощка’: *А ѝие ќе ви дагаѝ оѝрошѝение. (Вуј: 13)*

осветление ‘1. сп. Осветлување, светлина. 2. Инсталација за создавање светлина, светлост.’: *Околу кулаѝа ушѝе немаше освейлление, мрачно беше, и ѝаа во мракоѝ се изгуби. (ЦЧМБ: 295), Го заѝали елекѝричноѝо освейлление. (НовУм: 59)*

откровение ‘Така се именуваат вистините што Бог им ги открива на луѓето за Себе, за светот, за човекот и за смислата на своето постоење, за животот и за спасението; акт на Божјата волја, преку кој Бог ги открива своите намери и цели во овој свет.’: *Но исѝовремено го доживеа како оѝкровение, како свеѝа висѝина. (Т: 88)*

погрешение Во ТРМЈ, гл. им. *ѝоѓрешување* ‘1. Направи грешка. 2. Направи некому неправда’: *Човекоѝ е грешен и со „ѝоѓрешенија“ се исѝолнува неговииѝ живоѝ. Но исѝовремено и со „ѝокајанија“. (К: 302); Може две ѝоѓешенија да се ѝокријаѝ со едно оѝрошѝение. Дури и ѝри. (К: 303); Владико, ѝросѝи беззаконија наших и ѝоѓрешенија волних и неволних! (К: 356)*

поздравление Во ТРМЈ, гл. им. *ѝоздравување* ‘Искаже, изрази, упати поздрав.’: *До нашеѝо скоро видување. Прими ѝубезно ѝоздравление од ѝвоеѝо браѝе Чкаѝро. (К: 54)*

покајание ‘Чин на каење, на покајување’: *Со ѝокајание да им се враѝиѝе и ѝак да ги возљубиѝе. (Вуј: 13); Денови се на ѝосѝови и ѝокајание – му рече (ЦЧМБ: 422); Човекоѝ е*

ѓрешен и со „поѓрешенија“ се исполнува неѓовиоџ живоџ. Но исповремено и со „поќајанија“. (К: 302); Прочииај ми некоја молииџа за поќајание. (Чум: 52); Избави ме оо сџаиџиџиџе на џаволоџ и поведи ме по поаџоџ на поќајаниеџо, џа џорчливо да џи исплакувам моџиџе дела.

поклонение ‘(ирон.) Одавање почит на моќници, на силници’: Меѓу порвиџе џиџо дојдоа на поклонение кај Захарија беше и свайџоџ Цевро. (ГЗ: 157)

приклучение ‘Необична случка, авантура’: Со џаков наслов одеше на сцената оо вуќовиоџ џеаџар џаа Меќанова поворба, наслов џиџо може да се сџави како заеднички на сџиџе неѓови зѓромовки кои можайџ уџиџе да се наречайџ и „поприклученија“ или уџиџе подобро „деланија“, со оѓлед на поа џиџо се однесува на „свейџи“. (Вуј: 149)

прошение ‘Молба, посакувано, што се посакува’ (Картотека кон РЦЈМР): Тоа изискува не само џолеми усила и пошенија џиџо ќе сџасает до самаџа Порџа, до везироџ и поадишахоџ, поуку и џолеми економически вложенија, џолеми поешкеџи и рушевџи. (БиџХр: 80)

ридание ‘Плаче, плачење’: Како да џо зайочнам, боже, моеџо ридание? (Чум: 53)

сказание Во ТРМЈ, порейсказание ‘1. Претскажување, пророштво. 2. Предзнак.’: Сказанијаџа оо Библијаџа рабоџеа на неѓо. (Т: 85)

служение Во ТРМЈ, служба ‘1. Работа на службеник. 2. Исполнување на воена обврска. 3. Вршење црковен обред. 4. Оддел. сектор во установа, организација. 5. Служење за некоја цел во нечиј интерес. 6. (грам.) Е во некаква функција’: И џаџко ми, се сеќавам, финансиски помиѓна пори издавањеџо на книѓаџа „Еврејское служение“. (БиџХр: 93)

смирение ‘Покорност, смиреност, страдање, измачување, сочувство’ (Картотека кон РЦЈМР): Дали ќе ми поросџи џосџоо, дали ќе ми даде смирение? (БиџХр: 96)

соблазнение Во ТРМЈ, соблазна ‘1. Предизвика силна желба кон нешто привлечно, убаво. 2. Предизвика силни чувствени желби кон некого или иешто.’: почна да џо охрабрува и да му дава надежи дека и оо поа соблазнение ќе се ослободи (Вуј: 36)

согрешение Во ТРМЈ се среќава лексемата соѓрешување и се поистоветува со значењето на лексемата џрешџи: ‘1. Направи, прави грешка, згрешџи. 2. (рел.) Прави грев.’: Сџомни џи дуџиџе на повоџиџе уџокоени чеда и поросџи им џи волниџе и неволниџе соѓрешенија! – зайочна да чџиџа Чумчеџо, поџиџевнувајќи по поџски оо молииџвеникоџ“ (Чум: 18)

Во ТРМЈ, *нејриличен, нејриличниој* ‘Што не е во согласност со доброто однесување; непристоен.’ // *нејрилично прил. // нејриличност ж.*

патешествие ‘1. Долго патување, патување во далечни земји по копно или вода. 2. Авантуристичко патување. 3. Долг процес до остварување на определена цел со непредвидливи пречки и проблеми.’: *Своевременно и тој имал свое иајешествие – го иосетил Божјој гроб во Ерусалим. (ГЗ: 190), А и уморен беше од долгото иајешествие, глаген и ненасан. (БијХр: 81)*

причестие Во ТРМЈ, *прическа и причест* ‘Вино и парченце поскура што им се дава на христијанските верници при обред на причестување, како симбол на телото и крвта на Исус Христос и последната вечера со апостолите’; гл. им. *причестување: иридоивена да го ирими своето иричестие (Вка: 158)*

пришествие ‘Обично во изразот: второ пришествие, второ доаѓање на Исус Христос на земјата.’: *Пој Александро беше од оние иојови кои минуваа иреку онаа библиска реченица за виорото иришестие, каде Христос се јавуваше како ираведен, но немилосрден судија. (БијХр: 99)*

разногласие ‘1. Несогласување, различност во мислењата, гледиштата, ставовите. 2. (муз.) Неусогласеност, несложување во пеењето.’: *Како и ири ојелото, во кое зборовите со кои се ирејорачуваше иокојнаја иред бога во разногласие се иовиоруваа иовеке иаји... (Т: 81)*

самољубие ‘Чувство за сопствена висока вредност и пречувствителност кон туѓото мислење за себеси.’: *Тој го навреди нивнојо самољубие, им ја засегна честја (СМ: 8); Но чувствував дека не ме сакаат. Сметав дека е иоа јака зашто, со маски, луѓето ги демаскирав, дека им чейкав во совестја. А не беше иоради иоа. Тоа беше иоради моејо самољубие. Поради иоа што не сфаќав дека не златен, а ирнов е венецој на иисаителот. (Пај: 188)*

ухлебие ‘(книж.) Добро место во служба, добра работа што овозможува опстанок.’: *А јаа беше една од оние кои, речиси малоумни, наоѓајќи ухлебие во едно семејство, силно се ириврзуваат за него. (ЦЧМБ: 467); И уште, можеби, старата свејнеделска малоумничка Невена, заруменета во образите како мома, која нашла ухлебие во црквата и која сега ишто јака беше во близината на гробот што се каеше. (ЦЧМБ: 255)*

четиристишије строфа од четири стиха’: *Макар што иовеке од сигурно е дека ова четиристишије иовеке е ироникнајо со беситселер-дух ојколку Чейвороевангелието со свет дух. (Т: 52)*

• Со црковнословенската традиција се поврзува и продуктивноста на именскиот суфикс *-шел*:

искупител ‘Тој што искупува или што икупил нечиј грев; избавител, спасител.’: „*Сошпир – му ишшуваше – значи сшасишел, ишкупшел на човешшвошо.*“ (ЦЧМБ: 408)

овоплотител ‘лице што олицетворува; дава форма на живо суштество, особено човек’⁶: *на крин кој шо земашешо на шричеснаша од сшрана на нешовиош овошлошшшел, ке зарумение (Вка: 159), шшј не верува шшлку во нешзинише доброчинишшелски намери сшрема Горш (К: 171);*

свидетел *сведок*: ‘1. Тој што видел лично некаков настан, случување; очевидец. 2. Тој што е повикан да дава изјава пред овластени лица (на суд, во полиција) во врска со настан, случка што се разгледува. 3. Тој што сведочи при склучување граѓански брак.’: *Сшана свидетешел на една сцена која шо сеина (Вка: 53); Ке бидеш свидетешел на шшква сцена во оришнал, ин шлаграниш. (Вка: 63); Момир и Цишка, свидетешели на шшј насшан, свидетешели на шшбедаша од виделинаша на штемнинаша, како шо дошовор шшј моменти ја шрекинаа работаша. (ЦЧМБ: 230); Неколку миша шшшоа сшана свидетешел на морничава шшешка: жена облечуваше мршовец. (ЦЧМБ: 184); Ги шшвикаа младоженцишше и свидетешелишше да влезаш, и шше влешоа во една свечена сала, со шшашешшшрани шшгови (ЦЧМБ: 502).*

За именките на *-шел* можеме да кажеме дека се многу стари, меѓу другото, карактеристични за Охридската книжевна школа. Нивното ограничено присуство во современиот македонски јазик треба да им обезбеди статус на заштитен лексички вид и кон нив треба да се однесуваме со должна почит, односно да ги употребуваме онака како што тоа го прават нашите творци со најистенчена смисла за значенска разлика. (Саздов 2014: 229)

• Во прилог на црковнословенската традиција е и употребата на придавскиот суфикс *-шелен*:

соблазнителен ‘Што соблазнува, што предизвикува силна желба’: *со цел да ја шшкаже шшлошшшшшшш на својаша мрша која беше извајана во соблазнишшелни димензии (Вка: 19); во сошласносш со соблазнишшелнаша разшоленосш и ласцивно формулиранишше изјави (Вка: 27); Со чанишаша шреку рамо, шресшешшшшшшш во фусшшанош, вишшка во шшоловинаша и шшенка, а во нозешше изразишша, соблазнишшелно делуваше на околинаша. (ЦЧМБ: 97); Додека не се случило шшоа, додека не шшдне во искушение, да се шрекине со оваа соблазнишшелна шшра, да се беша од*

⁶ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 12.12.2025)

овој чесен дом, од овој манасџир. (ЦЧМБ: 223); Макар шџо беше забранџо џо закономџ девојкиџе да џеаџи, – за да не делува соблазниџелно – џаа џееше дури и џубовни џесни шџо џи научила од христџијаниџе. (ЦЧМБ: 413); Пеџ џаа соблазниџелна џлеџка, џој сџоеше маџейсан. (Г: 130); Тоа џодејсџвува врз Караџашевиџе луџе соблазниџелно, вознемирувачки. (Вуј: 32)

• Како продуктивен суфикс се јавува суфиксот *-сџво* и на него се гледа како на типичен и својствен старословенски суфикс.

блаженство ‘Состојба на голема радост, среќа.’: *Неџоваџа нежностџ Наџка ја џрими како блаженсџво. (ЦЧМБ: 77); Мислаџа дека Џишка е совладана, сџавена во окови, на Герасим му носеше блаженсџво (ЦЧМБ: 148); Така е! – џоџврџи и џочно џо изнесе библискоџо блаженсџво (ГЗ: 165); Мислаџа дека џоаџа сеџа кај неа му носеше блаженсџво. (ЦЧМБ: 414); ке џочувсџвуваше дека и џаа се сџреми кон неа, кон мајка си и џаџко си, кон своџе џредци со радостџ и блаженсџво. (ЦЧМБ: 248)*

блудство ‘Полово дејство што е осудено од средината, распуштеност, разврат.’: *со виноџо оџровно на своџо блудсџво џи наџои сџџе народи (ГЗ: 209)*

доброчинство ‘*доброџворсџво*: Дејност на добротвор, особина на тој што прави добри дела; добротворност’: *сакајки да ја уџврџи во намераџа да џо наџрави доброчинсџвоџо кое џо замислила (К: 171)*

првосвештенство ‘1. Сталеж, клер на првосвештеници. 2. Титула на првосвештеник при обраќање или при споменување.’: *но џреџерано наџласено му се обраќаше со „ваше џрвосвешџенсџво“ (ГЗ: 93).*

• Кај префиксните образувања се изделува употребата на префиксите: *без-* (беззаконие, бесчестџие); *у-* (уважение); *воз-* (возвишение, воскресение); *џо-* (џоџрешение, џокајание). А примерите дадени во контекст се:

беззаконие ‘1. Состојба на непочитување на законите и прописите во една држава, противзаконитост. 2. Злодело, насилство, незаконитост.’: *Владако, џросџи беззаконија наших и џоџрешенија волних и неволних! (К: 356)*

бесчестие ‘Немање чест, чесност; нечесност.’: *Таа насмевка џокажуваше дека џој е сџремен да ја џоџрџи неа во замислаџа да дојде до честџ џреку бесчестџие. (ЦЧМБ: 59)*

возвишение ‘Место што се издига малку повисоко над околината.’: *на едно возвишение џокрај кое џечела рекаџа Драџор (ЦЧМБ: 333); Последен џаџ од џоа месџо можеше да*

се види кога се искачи на возвишениеѿо кај Турскиѿе гробишиѿа. (ЦЧМБ: 252) Анѿеле влезе во ѿиѿоѿ и веднаш го ѿоѿера со голема брзина во насока сѿрема возвишениеѿо. (ГЗ: 255)

воскресение ‘1. Станување од мртвите, оживување. 2. Преродба, ослободување, обнова.’: *И за сѿасоѿ на вашѿѿа сесѿѿра Кайѿерина Иванова – Цишка која живее со ера и надеж во воскресение! (ЦЧМБ: 152); Преку своеѿо воскресение и вознесение на небоѿо (К’: 281), мирно ја дочека смрѿѿѿа со уверувањеѿо на мајка му во Хрисѿѿовоѿо воскресение и во воскресениеѿо на сѿѿе мрѿѿѿи ѿо неговоѿо вѿѿоро ѿришесѿѿвие (Вка: 69),*

погрешение Во ТРМЈ, ѿоѿрешување ‘1. Направи грешка. 2. Направи некому неправда. // глаг. им. ѿоѿрешување ср.’: *Владико, ѿросѿѿи беззакониѿа наших и ѿоѿрешениѿа волних и неволних! (К’: 356); Човекоѿ е ѿрешен и со „ѿоѿрешениѿа“ се исѿолнува неговѿоѿ живѿоѿ. Но исѿовремено и со „ѿокајаниѿа“. (К’: 302)*

покајание ‘Чин на каење, на покајување’: *Човекоѿ е ѿрешен и со „ѿоѿрешениѿа“ се исѿолнува неговѿоѿ живѿоѿ. Но исѿовремено и со „ѿокајаниѿа“. (К’: 302); Денови се на ѿосѿѿови и ѿокајание – му рече. (ЦЧМБ: 422)*

уважение ‘Почит, почитување’: *Таа и ке ѿе блаѿослови. Толку, со ѿолно уважение. (К’: 154)*

Во примерите го забележуваме префиксно-суфиксното зборообразување, со префикси и суфикси што се карактеристични за црковнословенската традиција.

Од примерите што беа разгледани, можеме да заклучиме дека богата црковнословенска лексика е застапена во творештвото на Костов. Со помош на ваквата лексика авторот внесува возвишеност и духовност во искажувањето, притоа, давајќи еден архаичен белег. Црковнословенизмите во неговите текстови се поставени како спротивност на современиот и разговорниот јазик, а на тој начин Костов успева на автентичен начин да ги поврзе минатото и традицијата со современоста.

2.1.2. Заемки од српскиот јазик

Во периодот по Втората светска војна, во рамките на СФРЈ, српскохрватскиот јазик бил службен на државно ниво. Во творештвото на многу наши автори ја среќаваме српската лексика: благајна, бокал, брод, вежба, воз, громобран, извоз, излог, падобран, подморница, увоз, оствари, унапреди и др. (Димитровски 1965: 12).

Српскиот јазик бил службен јазик до Втората светска војна, а потоа бил јазик на престиж од кој македонскиот јазик долго трпел влијанија (Груевска-Маџоска 2022: 118–119). Но овде можеме да споменеме дека постои разлика меѓу србизми и зборовите кои ги чувствуваме како србизми, а ги има во македонските дијалекти или се всушност архаизми (Груевска-Маџоска 2025: 55).

Во творештвото на Костов застапена е следнава лексика од српскиот јазик:

бора ‘брчка’: *А висок, исїравен во главайа, намирисан, нагизден, ни една бора на челоїо.* (ЦЧМБ: 15)

* Лексемата *бора* ‘набор на облека, прегиб’ се среќава во ЕРСЈ, (I, 2023: 70,71).

боловање ‘боледување, отсуство од работа поради болест’: *Ти ѿука само ја заменуваш колешкаїа Злаїа Болјаровска која е на боловање.* (Тес: 169)

јазбина ‘дувла – место каде што животните се кријат, кога спијат или кога е време за парење. Некои животни користат други животни за да ги направат своите дувла, а некои користат природни дувла, како што се пештерите’⁷: *Неїроникнаїи со неа, од нив ќе їпроизлезай волчїи јазбини, а не живеалишїа за луѓе.* (ЦЧМБ: 117)

• Лексемата *јазбина* во Географската терминологија во дијалектите на македонскиот јазик, од Божидар Видоески, се јавува со значење на ‘голема дупка во карпест терен’; ‘дупка, јама, пештера’ (Видоески 1999: 66).

маховина ‘мов – растение што расте по стеблата на дрвјата, по влажни камења и сл. со зелена боја’: *со оголени ѿемели чии ѿешки камења файїиле маховина од северецоїо.* (ЦЧМБ: 345)

мршав ‘слаб’: *Имаше ѿенки мусїаци кои му даваа иззлед на буен човек, макар шїо беше досїа мршав.* (Тес: 99); *Тој влезе. Бидејќи висок и мршав, малку и їодвиїќан, со скусен и*

⁷ <https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%88%D0%B0%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0> (пристапено на: 11.12.2025)

износен маџил, зайеџлан само на џорнаџа џеџлица, доаџаше како јарбол на кој се вее едро.
(Тес: 189)

рескира ‘ризикува’: Сџџе џо рескирале живоџџоџ за оџџџо добро (СМ: 243).

сломен ‘скршен’: Во џреџсџаваџа џ се јавуваше и сликаџа на сџариоџ учџџел, Јовановиоџ џаџџко, кој уџџроџо џо виде џодвџџкан, сломен џо оџромнаџа зџрада на Домоџ на кулџураџа. (ЦЧМБ: 477); Трајан си ја џреџсџави Невена, оџаснаџа Фурија, сломена, болна, разочарана, измамена и исмеана. (ГЗ: 111)

сломи ‘скрши’: Или мирисоџ на ракија ќе сломи секаква неџова решеносџ да му се сџроџџвсџави на оџакоџо зло џџо завладеало со неџо? (ЦЧМБ: 273); Но сеџа, оџџако џоџдов во Сџарскиоџ дом, џред смрџџа, џаа џеџина ме сломи. (Паџ: 131)

смршавен ‘ослабен’: Бидејќи смршавена, фусџанос сеџа џ беше широк. (ЦЧМБ: 478); Во џрадиџе смршавен, но во рамеџаџа развиен и јак. (ЦЧМБ: 293); чесџо имаше џрилики да џо џледа коџа џо облекуваше или џо соблекуваше својоџ рабоџџен комбинезон – џри џџо ќе се џокажеше неџовоџо смршавено џело (ЦЧМБ: 401); Уџџџе џовеќе имаше смршавено. (ЦЧМБ: 492); Од синока наваму сџранецоџ беше мноџу смршавен и обледнаџ. (Чум: 34); А Толевски – со до-лџоџо џалџо и со џрефрлениоџ шал околу враџоџ, остџарен и смршавен, но со високо исџравена џлава и со бујна, разбушавена коса – џо нарече џолско џлашило и џолјак. (Тес: 143); Чеџџџри џодџни џосџара од неџо, беше дваесџџ и две џоџина, убава, џрелесна, бујна, а џоџ осумнаесџџоџино момче во монашка дреа, блед и смршавен од исџосниџџџво. (БиџХр: 10)

смршави ‘ослабе’: И во едно жакџџче кое му беше кусо и сџеџнаџо, а сеџа, џораџи џоа џџо мноџу смршавил, му се раџџило и му се зролџило и кое, искинаџо и извалкано, се џромолкнало на неџо како џарџал. (Паџ: 98)

Голем дел од заемките што се навлезени од српскиот јазик опстојуваат во нашиот речник (ТРМЈ), додека, пак, дел што ги чувствуваме како србизми (ги има во српскиот јазик) можеме да ги сретнеме во разговорниот јазик.

2.1.3. Заемки од рускиот јазик

Процесот на позајмување од рускиот јазик е условен од низа екстралингвистички причини: во постариот период Русија има важна политичка улога за словенските земји на Балканот, а таа се смета и за доминантен заштитник на православието, словенството; значајна улога во позајмувањето на заемки од рускиот јазик зазема и психолошкиот фактор, зашто рускиот јазик се смета за природен продолжувач на црковнословенскиот јазик (Чундева 2017: 11).

Иако периодот во кој твори авторот, втората половина на XX век и почетокот на XXI век, имаме наш оформен и стандарден јазик, нормите се јасни и стабилни, речникот располага со јазични средства што можат без проблем да се користат, сепак постои потреба од нови лексеми.

Во шеесеттите години на XX век (1961 – 1966) излегува од печат Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкувања (под редакција на Блаже Конески; составувачи: Т. Димитровски, Б. Корубин, Т. Стаматоски; Скопје). Овој речник претставува стабилизатор на лексиката на литературниот јазик, а во него се среќава и прва лексиколошка засведоченост на позајмените лексеми од рускиот јазик.

Од материјалот во Речникот се забележува дека и покрај тоа што кај повеќето русизми е извршена супституција на нивните суфикси, многу од нив ја запазуваат морфолошката структура на прототипот. Така, девербативните на *-ение, -ние, -ие* се најадаптирана категорија со продуктивни народни суфикси: *вїечайїление – вїечайїок, заблуждение – заблуда*.

Во овој период некои лексеми што навлегуваат во македонскиот јазик се застарени, мал дел од нив се само лексикографски единици, зашто во моментот кога биле преземени од рускиот јазик биле дублети на македонските зборови (Чундева 2017: 221).

Рускиот јазик се смета и за природен продолжувач на црковнословенскиот јазик, кој бил познат во нашиве краеве преку руските печатени книги (Чундева 2017: 11).

Забелешка: Во однос на лексемите што ќе бидат дадени во контекст, можеме да забележиме дека рускиот јазик се јавува како јазик посредник при приемот на некои лексеми од црковнословенскиот јазик во творештвото на Костов.

Кај Владимир Костов овие лексеми можеме да ги сретнеме и во нивната оригинална форма, па така имаме:

впечатление *вїечайїок* ‘Направи, остави впечаток.’ (РМР 1997: 99): *Д-р Мишајков за ѿаа црква даде илјада ѿаїи ѿо ѿеї, ама моїїе ѿеї исїаднаа ѿоважни, наїравија ѿоѓолемо вїечайїление. (БїїХр: 94)*

мракобесие ‘Гледишта и постапки на мракобесниците, дух на мракобесник.’; ‘мракобес – реакционер, личност што не го прифаќа прогресот, културата и науката; мракобесие – однесување типично за мракобесникот’: *На ѿоа ѿодрачје владее ужасна ѿирианија, ѿерор и мракобесие! (СМ: 262)*

Лексемата *мракобес* се претпоставува дека е преземена од српскиот јазик, каде што се објаснува како: бес, дивеење. Во ТРМЈ се среќаваат зборовите *мракобесие* и *мракобесник*, при што *мракобесник* е адаптиран со суфиксот *-ник*.

самољубие ‘Чувство за сопствена висока вредност и пречувствителност кон туѓото мислење за себеси.’: *Тој го навреди нивноѿо самољубие, им ја засеѓна чесїа (СМ:8); Мојеѿо самољубие го оддалечи мојої дух од ѿебе... ослободи ме од самољубиеѿо и ѿведи ме кон смирение (ГЗ: 62).*

сожаление ‘Жалење, сожалување за нешто.’ (РМР 1997: 777): *Но знаеше дека ѿоа е неможно, дека од сожаление не се саќа (ГЗ: 105); Инаку, докїорої беше човек со сїособносїи и важеше, за големо сожаление на М., како еден од најакїивниїе и најсїособниїе одборници. (НовУм: 19)*

стражение ‘сражение – борба, бој’ (Чундева 2017: 105): *Пред четїириесетї години заѓина во сїиражение. (ГЗ: 191)*

уважение ‘(арх.) Почит, почитување.’: *Таа и ќе ѿе блаѓослови. Толку, со ѿолно уважение. (Ќ: 154)*

Останати лексеми од рускиот јазик што се среќаваат во творештвото на Костов се:

апартчик ‘партиски/државен функционер, често со идеолошки карактер’: *во ѿракїика се осїварува соної на „їрезрениїе и ѳладниїе“ од „Инїтернационалнаїа“, како аїарїички фанайїично бев вклучен (Вка: 84)*

ветрогон ‘Лекоумен, непромислен, непостојан човек.’: *Ако Евїо го зачувал, ако бил ѿамеїен, а не веїрогон како неѓо, можеби нешїо од досїоинсївоїо и ќе се сїаси. (СенГБ: 156)*

воспитател Оваа лексема се поистоветува со значењето на лексемата *восїиїувач* ‘Лице што воспитува некого.’: *Баци му на нумкоїо рака! – сїиїнува до Цане заїовед од Драѓа, укор од сїроѓа восїиїаїелка. (Чум: 141)*

жизнерадосност ‘оптимизам, животна радост, животен елан’ (РМР 1997: 196): *Елена сега за првпат ја гледаше со ликој што го имаше од најдобрата фотографија, и таа во некои црти ја појсметуваше на Бети, само што беше намуртена, незадоволна, без нејзината жизнерадосност – можеби поради тоа што животој толку жесито ја измамил. (ЦЧМБ: 254)*

иследи ‘1. Спроведе целосна истрага, сестрано расветли криминално дело. 2. Изврши научно истражување, проучува: *Иследувај! – се сега на неговата честа преторака. А веднаш пошто ја почувствува неговата грамадна и силна рака на своите слаби илеќи, како рака на пријател кој поради нешто е многу развеселен. Зар и ти? – му се обрати Димирија на Долгот. – Да, и јас! – мирно одговори овој околу мирно заспана покрај Пере, со испорени гради, висок како бандера. (Тес: 34)*

јавка ‘Место за конспиративни средби, а исто така самата средба или договорен знак што се кажува при конспиративна средба.’ (Чундева 2017: 190):⁸ *Имаше на распологање и друга јавка: Со камче врз прозорецот од сепалната соба на Ројка ѝ јавуваше дека е во нејзината близина. (Пат: 61)*

јарко ‘Силен, светол, дречлив, интензивен’:⁹ *Стариите кажуваа, децата седнаа околу нив на камења, ги слушаа и гледаа во ѕвездите кои беа бескрајни, и толку јарки. (ЦЧМБ: 393); Анри гледаше во книгата чие писмо не го разбираше, Боцо во јарките ѕвезди на темното небо со мајен, илјан поглед. (ЦЧМБ: 223); Срмениот конец оцртуваше ливчиња на јаворов венец кои на есенското сонце јарко светлеа. (ЦЧМБ: 168); Јарките зраци на тупушиот роденото сонце продираа преку малиите прозорчиња и икониите болкоштеа. (ЦЧМБ: 495)*

лечебно арх. ‘Што има својство да лекува’: *Ако се земе за точно тврдењето на тајко ми, кој е издавач на бесселери, дека неговите книги имаат лечбна моќ, работейќи во неговата книжарница, може да се рече дека јас всушност во таква ординација и работам. (Т: 20); Се согласувам во тврдењето дека некои книги имаат лечбна моќ. (Т: 20); Од нив се информираше за неговите склоности и спрема нив ги определуваше лечбните методи. (Тес: 38)*

⁸ Во нашиот јазик оваа лексема влегува во употреба за време на НОБ и тоа преку српскиот јазик, каде што се развило и дополнително значење – „личност што ги поврзува илегалците“. (Чундева 2017: 190)

⁹ <http://drmj.eu/show/%D1%98%D0%B0%D1%80%D0%BA/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B4> (пристапено на: 15.12.2025)

умреа на бојнојо ѿиришиѿе. (Тес: 109); Со валканиој Пујо беа сѿари ѿријаѿели. За разни „ѿодвизи“ на син му, – особено од љубовнојо ѿиришиѿе – Бомболовски од неѿо се информираше. (Тес: 213)

почест ‘Јавно изразена чест или признание.’: Елена не знаеше како да ѿсѿаѿи: да ѿ ѿрими ѿодарокој како ѿочесѿ или како шеѿа? (ЦЧМБ: 505); Бидејќи ѿредлоѿој за ѿѿурчување ѿребаше да се ѿрими како ѿочесѿ, како милосѿ алахова, оние шѿо ѿо одбиваа ѿој ѿредлоѿ можеа да бидат обвинеѿи за навреда на исламој и да насѿрадаат. (БиѿХр: 68)

прелесен ‘Што е убав, прекрасен, извонреден.’: Чеѿири ѿдини ѿсѿара од неѿо, беше дваесетѿ и две ѿдишина, убава, ѿрелесна, бујна, а ѿој осумнаесетѿодишно момче во монашка дреа, блед и смршавен од исѿоснишиѿво. (БиѿХр: 10)

прелест ‘Убавина, красота.’: Прелесѿ!(К: 48); Таа е како арѿисѿка која со шминка е убавица, ѿрелесѿ, сон (К: 275)

расходован ‘Потрошен’:¹³ во еден расходован ѿѿиенски авѿомобил (СМ: 268); Збираше ѿара ѿ ѿара, ѿладуваше за да дојде до кола. И куѿи една расходована. (ГЗ: 173); Тој живее во близинаѿа на Хераклеа, на ѿолиѿоној со хаварисани и аморѿизирани возила, во еден расходован авѿобус. (К: 289); Но, еѿе ѿо, насѿроѿи ѿој елиѿен одред се загаде Малиој, сѿој исѿарѿален, со коѿница ѿод рака и во едни расходовани војнички чевли... (Тес: 100); ѿо ѿродолжи ѿаѿој кон железничкаѿа сѿаница шѿо ја сонуваше и на која во расходован ваѿон на сѿореден колосек, сѿоред соној шѿо ѿо сони, ѿребаше да ѿо ѿронајде својој драѿ и единсѿвен ѿријаѿел. (Паѿ: 9)

сожалба ‘Покаже, изрази жалење кон некого.’: ја ѿѿледна со сожалба, но и со желба да биде од неа сѿаѿен (ЦЧМБ: 294); Љубовѿа ли е ѿаа шѿо ѿо доведе до Невена или сожалбаѿа? (ГЗ: 113)

страд ‘Страдање, јад’: Но ѿо ѿѿиснаа сѿрадој, и ѿродолжувајќи да се обѿледуваат со заѿленувачки ѿѿледи, всушносѿ ѿродолжија да се ѿредизвикуваат за да дојдат до врвно насѿроение. (ЦЧМБ: 121)

Во седумдесеттите години на XX век, постои тенденција за преземање стручни термини од рускиот јазик, во филолошките науки. Но, и руската понова терминологија се повеќе се интернационализира, така што и овде бројот на русизмите е прилично мал (Чундева 2017: 228).

¹³<https://mk.glosbe.com/ru/mk/%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD> (пристапено на: 15.12.2025)

Во овој период е типично преземањето руска лексика поврзана со именување специфични национални особености, како на пример:

Фурашка ‘Службена капа со тврда стреа како дел од униформа.’: *На Евџо му ја симна и фурашката од главата (СенГБ:12); Караиванов ѝак ѝочна да се заџеџлува, се сџеџна со ременот, си ја сџави фурашката. (К: 10)*

Од примерите што ги сретнавме во ексцерпираниот материјал можеме да забележиме дека најголем е бројот на руските заемки од апстрактната сфера. Најчесто овие лексеми се наследни елементи од старословенскиот и од црковнословенскиот писмен јазик, активирани во рускиот јазик.

Голям дел од овие лексеми се лексикографски засведочени, а ова укажува на фактот дека тие се дел од лексичко-семантичкиот систем на македонскиот литературен јазик.

Во однос на нивната функционална активност, забележуваме различни случаи – едни единици се веќе застарени, мал број заемки се само лексикографски единици, зашто уште во моментот кога биле преземени од рускиот јазик биле дублети кон постојните македонски зборови (Чундева 2017: 221).

Од афиксите како продуктивни се среќаваат: префиксот *воз-* (*вос-*), суфиксите *-џел*, *-џелен*, *-џелски*, *-сџво*, *-ски*. Суфиксот *-ние* не е продуктивен во овој период, меѓутоа, сепак, се среќава во одреден број заемки, како што можевме да забележиме кај Владимир Костов.

2.2. Несловенска лексика

2.2.1. Заемки од турскиот јазик

Турцизмите несомнено се вклопени во лексичкиот состав на македонскиот јазик, но голем дел од нив, со оглед на појавата на нови зборови со исто значење, формирале посебен слој зборови со стилско значење. Како такви, турцизмите освен во народниот јазик, многу често се јавуваат во уметничката литература, како и во печатот. Со намалувањето на фреквенцијата на нивната употреба во стандардизираниот израз се зголемува нивната стилистичка вредност (Јашар-Настева: 1972).

Како и кај многу други наши автори така и кај Владимир Костов, турскиот јазик придонел за некои промени во лексичкиот фонд. Турскиот јазик често се јавува и како јазик посредник за примање зборови од арапско, грчко и персиско потекло. Овие зборови се сметаат исто така за турцизми. Во однос на зборообразувањето, турските суфикси -џи(ја) и -лак (особено -џи) сè уште се живи во македонскиот јазик и се често употребувани.

Во продолжение ќе бидат наведени турските заемки што ги среќаваме во творештвото на Владимир Костов:

абер ‘1. Глас, вест, новост, порака. 2. Сознание, поим.’: *Тој носеше и доверливи абери, се јавуваше и како посредник во џајни врски. (Т: 89)*

авра ‘синагога; еврејска општина; место на собирање’ (МЕР 1: 7): *иако беше бисџра и сè лесно сфаќаше, викаше на неа и рабиноџ за џџо не ја посейџуваше авраџа. (ЦЧМБ: 410)*
Тоа се всушностџ осџаџоџи од сџараџа еврејска авра. (К: 149)

алајка ‘Слугинка’: *Сџараџа алајка на Миџаџбеџовџи, Уснија, беше џознаџа како Муарем-ана сџоред џоа како Турџиџе ја нарекуваа Боџородиџа која ја викаа на џомоџи џри џџешки џородувања. (БиџХр: 68)*

алашвериш ‘Трговија, пазар.’: *А и џариџе од џрвиоџи алашвериџи џи измазнил од челоџо (К: 153); Алашвериџоџи џо дуканиџе, џо фурниџе веднаџи ќе џџи се намали. Ќе џџи се џреџолови. А можеџи и сосема да џџи се заџусџи. (БиџХр: 65)*

амберија ‘1. Што мириса на амбер. 2. Слатка мирислива ракија, ликер.’: *Трџуваа и со крклинско вино кое џо џренесуваа во козџи мџџини, а и со ракија, особено слаџка и миризлива амберија, во мали буренџа. (БиџХр: 7)*

арамбаша ‘(истор.) 1. Водач на арамии. 2. (прен., разг.) Крадец, разбојник.’: *Во секоја ишајфа, нека е и од двајца, едниот ќе биде арамбаша, другиот филиан-кеши. (БиџХр: 66); Тоа сега му појде од рака на арамбашата Ашик Баба ошќако се послужи со ишрина. (БиџХр: 19); Тој ваков, ишој шаков, – се изразуваше сега за Ашик – ишој ујдисан со манџи, далдисан по џувенди и ленџи во Салоник, по џиди, ишој арамија, бабаши, арамбаша, диванија, едејс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, џезевеник, манџуи, чайкун, јарамаз, маскара! (БиџХр: 70)*

арамија ‘Крадец, разбојник.’: *Арамија – архаичен збор, но цврсто се држи. Неговата литературна форма крадец е многу ионеизразена. Па уште ако се каже жив-арамија! (Чум: 62)*

аскер ‘1. Војска. 2. Војник’: *Ишата 1905 по жестока биџка во Цер, ошќолени од итурски аскер, се самоубија Христио Узунов и неговите иринаесеи комии, не доуишјајќи живи да иаднат во рацете на неиријашелот. (Т: 32)*

аферим ‘Браво!’: *Аферим – му се ошќина на Тане, сионшано изговарајќи го ишој архаичен збор кој најарно го изразуваше. (Т: 33)*

ачик ‘(арх., разг.) Отворен, јасен, бистар.’: *Кoj ви даде изим, бре ќерати, да го градише овој манасиир, и на вакво ачик месно за резил на вилаешот? (ЦЧМБ: 237)*

ашик ‘1. Љубов, мерак. 2. Љубовник, момче. 3. Коска од задното колено на животните; чашка.’: *И не само кога иѓравме фубал, иуку и кога иѓравме „ашици“ и „били“ , „ириесеи и едно“ иѓраше нечесно: лажеше, крадеше, мамеше. (Тес: 111)*

бабаит ‘Јунак, голем, крупен маж’: *Тој ваков, ишој шаков, – се изразуваше сега за Ашик – ишој ујдисан со манџи, далдисан по џувенди и ленџи во Салоник, по џиди, ишој арамија, бабаши, арамбаша, диванија, едејс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, џезевеник, манџуи, чайкун, јарамаз, маскара! (БиџХр: 70)*

беќар ‘Неженет човек, момче, ерген’: *да му измиет беќару лице (СМ: 239); ишој е сшар беќар (К: 201);*

билија ‘Цамлија’: *не само кога иѓравме фубал, иуку и кога иѓравме „ашици“ и „били“, „ириесеи и едно“ иѓраше нечесно: лажеше, крадеше, мамеше. (Тес: 111)*

боздоган ‘(истор.) Средновековно ладно оружје, железна топка со боцки и со куса рачка погодна за фрлање и удирање на противникот.’: *Ошасно замавнуваше со главата која му беше шешка како боздоган (К: 73);*

бурмут ‘Прав од тутун за шмркање.’: *Додека не дојде вујко и не му даде бурмуџ за да може и џој да го секне носоџ. (Вуј: 20)*

бусија ‘Заседа’: *Нејзиниоџ гроб ќе му биде бусија од која до крајоџ на својоџ живоџ ќе бие џо неџријателџџе на живоџоџ (ГЗ: 224); Небаре џред дуќаноџ на Келешоџ имаше фаџено бусија (К: 52);*

векил ‘Полномоќник, застапник’: *Само еден векил може вака умно да реши! (ЦЧМБ: 154)*

векил-милет ‘застапник на народот; векил = милет башија’: *За џаа цел имаше намера да ја искористи и својатџа џоложба на векил-милеџ, џосредник меѓу христијанскоџо население и џурската власџ. (БиџХр: 9)*

вилает ‘1. (истор.) Област во Турското Царство со која управувал валија. 2. (прен.) Крај, област, роден крај.’: *Кој ви даде изим, бре ќератџи, да го градиџе овој манастџир, и на вакво ачик месџо за резил на вилаеџоџ? (ЦЧМБ: 237)*

газија ‘Гас во течна состојба што се користи за осветлување; петролеј’: *И џој – заради дезинфекција – си џури на косатџа од шишенце малку газија, небаре брилијантин, џа џргна еден чешел, мрморекџи: „Ве знам кои сџе, ве знам!“ (Вуј: 71);*

гајле ‘грижа’: *џоради големџџе гајлиња, видливо ослабен, блед и исџошџен – сџоеше во џреџсобјетџо (ГЗ: 166);*

гајрет ‘1. Помош, поддршка, услужност. 2. Сила, енергија, храброст, трпение.’: *Не соџирај се џолку! И гајреџ! (К: 236);*

гајтан ‘Сплетена врвка што се шије како украс по рабовите на облеката; ширит.’: *И џокрај леџниџџе горешџџини, облечен е во шајачни алиџџџа: бечви, џамадан со црвени гајџџани (СМ: 216);*

ѓунделак ‘(арх.) Надница, дневница.’: *Имаџ џанѓлаш, аѓа. И џолку да се, имам арчови: ак, џунделак на арѓатџи и аљакчи џо нивџџе, на мајсџори и усџабаџџи џо фурниџџе, на калфи и калфабаџџи, џоџоа верѓџџџа која џосџојано расџе. (БиџХр: 66);*

далавера ‘Сплетка, подметнување нешто, трик.’: *Јас досеѓа не сум влеѓол во некоја далавера ако џаа не веџува и есџеџско задоволсџво. (К: 142)*

деврие ‘Стража, патрола во Турската Империја’¹⁴: *Госџодариџџе на горадоџ можеа мирно да сџџџџџ заџџо девриетџо беше будно, будни беа и ноќниџџе сџџраџџи во Белаџа и Црвенатџа касарна, будни и дежурниџџе офицери, разни муљазими, јузбаџџи и бимбаџџи*

¹⁴ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 6.2.2026)

како и зайиши и гаријани во айсанаја на кашиљањата каде беа заворени душманије на царшијата. (ЦЧМБ: 227)

дерече ‘(разг.) Положба, состојба (обично неподнослива, тешка).’: *Кор-Ролев ги ококори очиие, а гасиодин Ефимов ги зашкри своиие со рака за да не гледа на какво „дерече“ иаднал неговии син Таскаја, друкејки се со „ацамии“. (Вуј: 141)*

дикат ‘(арх.) Внимание.’: *Но сиремен на се, сиремен одново да се ожени, гезејки низ историјата со „дикаи“, зашио се покажа дека историјата е превртлива, сиремно ги дочека историскије иромени.*

дубеш ‘Во играта табла, кога ќе паднат два зара со бројот пет’: *Посијано можеше да се види по чикмације со познаијие комарши како фрла „дубеши“, „шешбеши“. (ЦЧМБ: 387)*

ѓурултија ‘1. Врева, викотница. 2. Голема кавга, неред.’: *Некоја џурултија во која заиграл нож. (ЦЧМБ: 227); Чавкије иравај џурултија – рече ситарчејо. Кога лејатај оролоу нагое, ирејскажуваат невреме. А и грачати вознемирено. Сие го забележале шоа со чавкије во Бишола? Не знам како е со нив во Америка. (Т: 213)*

ербан ‘Способен, вешт, важен, напернат.’: *Де – и рече – да видиме кој е иоербан! (ЦЧМБ: 135)*

есапи ‘(арх., разг.) 1. Смета, пресметува. 2. Оценува, искажува свое мислење, сопствена процена. 3. Зема предвид.’: *Времејо му е иари на секој шиио знае да го есапи! (К: 187)*

зијан ‘1. Штета. 2. Загуба.’: *Нека се најде, нема зијан. (К: 247)*

зимбил *зембиљ*: ‘Вид плетена торба, обично за на пазар’: *Од оние православније кои со зимбили одај на иазар. (Вуј: 13); Се враќаше од иазар и иежсинаја на зимбилој го имаше разгорешие. (Т: 211)*

зулум ‘Зло, насилство, терор, тиранија.’: *самата Славка, исправена и цела на шипрек иоради зулумије на мажои и (ЦЧМБ: 191)*

зулуф: Во ТРМЈ оваа лексема се поистоветува со значењето на лексемата бакенбарди ‘Брада од двете страни на лицето, додека средниот дел е избричен.’: *Еден ден, бричејки се на берберница, ошкри и дека осшарел, дека зулуфије му обелиле. (СенГБ: 64)*

избербатен *бербаиен*: ‘Валкан, нечист’: *шаа беше работничка, шуйунарка со избербатени раце (СенГБ: 35)*

изим ‘Дозвола, одобрение; одобрување да се направи нешто’: *Кој ви даде изим, бре керашии, да го гратије овој манасшир, и на вакво ачик местии за резил на вилаеиој? (ЦЧМБ: 237)*

измеќер ‘Лице што заработува служејќи други луѓе; слуга.’: *Ја сѝремаа да ја омажајѝ за еден од калфиѝе на Богајѝин, и ѝој домашен човек, измеќар, многу ѝосѝар од неа.* (ЦЧМБ: 50)

икителлија ‘Вид музички инструмент’: Долу, во дворот тајфа на чалгии свиреа на ќемане, икителлија, лаута и тарабука. (БитХр: 72)

јалдаз ‘Вид цвеќе, со крупни цветови; георгина.’: *Чардакојѝ на кој рабојѝеше Цишка се наоѓаше ѝокрај самата ѓрадина, ѝолна со јалдази и миѝровденски цвеќиња.* (ЦЧМБ: 169)

јарем ‘(прен.) Ропство.’: *Турскиојѝ јарем е за сѝѝе еднаков, ѝа ѝреба со заеднички сили да ѓо рушѝме.* (ЦЧМБ: 206)

јашмак ‘Парче платно што служи за покривање на лицето кај муслиманските жени; фереце.’: *На денојѝ на самата свадба, ѝред оцајѝа во домојѝ на зейојѝ да ѓо изврши обреднојѝо венчавање, Ѓулфие, во свадбен фусѝан и свадбен ѝревез, јашмак, со злајѝни чарклии на ушѝѝе, ѝресѝојуваше во хаемлакојѝ.* (БиѝХр: 71)

јенималка ‘Нова жителка на одделен дел на градска населба’: *Таа и Викѝор беа неразделни, и не беше можно ѝој ѝоа да не ѓо знае, – имаше свои доушници – како ѝѝо не беше можно да ја одобрува врската на син му со неа како со јенималка* (ЦЧМБ: 21); *Особено која е ѝаа – една јенималка од ѝериферијајѝа на ѓрадојѝ.* (ЦЧМБ: 23)

каламбур ‘1. Игра на зборови со ист или сличен гласовен состав, но со различно значење; вид стилска фигура. 2. (прен.) Збрка, метеж, неред’: *И, засмеан во својојѝ каламбур, ѝој ја најушѝѝи болничкајѝа соба.* (Т: 24)

калап ‘1. Посебно изработен предмет со помош на кој се обликува тоа што се произведува, што се изработува или поправа. 2. Производ со правоаголна, четвртеста форма добиен со помош на калап. 3. Збиен и цврсто врзан врзоп од тутун, лисја, сено, трева. 4. (прен.) Модел, шаблон, пример. 5. Определен, затврден ред на правила и норми.’: *Не сѝѝе калајѝојѝ, нѝ чека! – рече Анѓела* (СенГБ: 110)

калфа ‘Помошник на трговец или занаетчија што го има поминато чирачкиот стаж и што има положено калфински испит.’: *Тајко ми кај нив беше калфа.* (ГЗ: 158); *Ја сѝремаа да ја омажајѝ за еден од калфиѝе на Богајѝин, и ѝој домашен човек, измеќар, многу ѝосѝар од неа.* (ЦЧМБ: 50)

капарен ‘Сума пари што се даваат однапред при склучување на некаков договор, како гаранција дека договореното ќе се почитува, ќе се изврши’: *Ако смејѝаѝе на месѝојѝо од Ќор-Роѓлев, ојкоѓа ѝој ќе оди в ѝензија, Цицикојѝ веќе одамна ѓо има кајарено.* (Вуј: 133)

каранџолоз ‘Црн демон, лош дух, кој по народното верување се јавува оние денови околу празникот Божик: *Покрај нив сѝоеше Акив Гавазој како некој каранџолоз. (ЦЧМБ: 53); Но иблисиѝе, и каранџолозиѝе, – да им се соѝри имеѝо – не сѝојаѝ со скрсѝени раце. (Паѝ: 169)*

крнгија ‘Дотрајан предмет од долга употреба, старудија.’: *Куќаѝа на Кораѝа и личеше на брод, сѝар, римски, крнѝија веќе ѝоѝонаѝа и ѝолна со злаѝо. (СенГБ: 78); Која ли марка е онаа крнѝија? – се зачури Тане. – Немам видено ваква кола. (Т: 25)*

куртули ‘Се спаси, најде спас’: *Куришумоѝ не ѝѝи беџа! – ѝ велеше. А и оној оруџоѝ не ќе ми куриѝули! (К: 82)*

лезет ‘Сладост, уживање’: *Да си сечам јаболко со ова ноже и да си јадам, во ѝоа е лезеѝоѝ. (К: 343)*

мангупарија ‘група мангупи’: *Манџуѝарија – коџа е, да речеме, маалска, е симѝаѝична. Но со ѝолиѝички ѝримеси збороѝ е мошне ѝоџрден. Со ѝакво значење може да се уѝоѝреби и збороѝ ѝајфа. Ако ѝајфаѝа е музичка, в ред. Но може да има и значење на банда, на мафија – криминлна и ѝолиѝичка. (Чум: 62)*

марифет ‘Вештина, снаодливост, лукавство; шега.’: *Во ѝоа е марифеѝоѝ: јавно (СенГБ: 103).*

маскара ‘шега, подбив’: *Тој ваков, ѝој ѝаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – ѝој уџдисан со манџи, далдисан ѝо џувенѝи и ленџи во Салоник, ѝо ѝиди, ѝој араѝија, бабаѝѝ, араѝбаша, диванија, едеѝс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, ѝезевеник, манџуѝ, чаѝкун, јарамаз, маскара! (БиѝХр: 70)*

маѝидија *меѝидија* ‘Стара турска сребрена монета’: *Јас, ѝак, за да најравам вѝечаѝоѝ, ѝо вѝечаѝоѝоѝ на френџијаѝа, вѝор, на масаѝа исѝресив оџ ќесе ѝриесеѝ бели меѝиди. (БиѝХр: 85)*

муштерија ‘Купувач, потрошувач; корисник на занаетчиски или други услуги.’: *се зџодеваа како џаздаѝа и калфаѝа во очекување на мушѝериѝи (ГЗ: 182);*

падишахова Во ТРМЈ, *ѝадишах* ‘(истор.) Титула на султаните од Турското Царство и на други монарси во некои источни земји.’: *Но Биѝола е оѝеана во целаѝа земја ѝадишахова, и јас за неа сум собрал едно чудо ѝреќрасни ѝесни, особено ѝакви во кои се ѝее за убавиѝе биѝолски жени. (ЦЧМБ: 165)*

пазарџија ‘1. Тој што оди на пазар за да пазари. 2. Тој што продава на пазар свои производи’: *Пазарџиџиџе од село, љред заминување си ја обидуваа среќаџија, влечеа од експреснаџија лоџарија. (ЦЧМБ: 490)*

пачавра ‘Водена крпа прикачена на стап со која се мете фурната од жарта и пепелта.’: *Плискајки со џачавраџија ... (К: 131)*

пешкеш ‘Дар, подарок’: *Коџа на Бајрам и на Велиџден на каџијаџија му даваше џешкеши, ја даруваше и Куџенка. (БиџХр: 8); Тоа изискува не само џолеми усила и џрошенија џиџо ке сџасает џо самаџија Порџија, џо везирџи и џаџишахоџи, џуку и џолеми економически вложенија, џолеми џешкеши и рушевџи. (БиџХр: 80)*

пиштолџија ‘1. Дobar стрелец со пиштол. 2. (прен., пејор.) Тој што се служи со оружје, со сила во недозволени, криминални цели.’: *А џиџо се однесува џо веџиџинаџија со која џи даваше, џука беше ненаџминаџи мајсџор. Колку беше само брз! Небаре американски џиџиџолџија. (Вуј: 136)*

пусулче дем. од џусулка ‘Писмо, книвче, потврда, белешка’: *Лице в лице со Злаџико, Дафина извлече од џазуваџија џусулче и, заџиџиџувајки џо од дождџи со ракаџија, молкома му џо џредаде на Злаџико кој брзо џо џрифайџи, џа и џој засолнувајки џо од дождџи со ракаџија, џо сокри в џазува. (Паџи: 19)*

растурџија Во ТРМЈ, *расџурник* ‘Тој што растура, што троши лекоумно, непромислено’: *И сеџа, макар џиџо керкаџија беше расџурџија, можеше добро да се живее и добро се живееше. (К: 125)*

резил ‘Срамота, срам’: *Но Корбон и џонаџија му – за резил ко џукна низ џрадоџи – најџиен доаџаше кај неа, браџи џо носеше, џаа џо џримаше и џо Chesџеше со кафе. (ЦЧМБ: 141); И како офицер е вреден и исџравен во сџ. Ама, еџе, најрави и еден резил кој може скаџо да џо чини, да си џо изџуби високиџи офицерски чин. (БиџХр: 62)*

рушвет ‘Бакшиш како поткуп, мито за завршена работа или што треба да се заврши.’: *И џокрај бераџиџи од сулџаноџи за џодиџнувањето на џаа црква, со дебели рушевџи џребаше да се џридобиваџи мноџу личносџи на џрадскаџи админисџираџија, од кајмакамоџи, џреку каџијаџија, џо разни џавази. (ЦЧМБ: 133); Париџи се џоџребни за рушевџи и џоџкуџи без кои не може да се добие блаџонаклонетосџија на џурскиџе власџи. (ЦЧМБ: 219); Тоа изискува не само џолеми усила и џрошенија џиџо ке сџасает џо самаџија Порџија, џо везирџи и џаџишахоџи, џуку и џолеми економически вложенија, џолеми џешкеши и рушевџи. (БиџХр: 80)*

себап ‘Добро дело, добродетелство.’: *Белким оваа црква ќе се сѝори себаѝ!* (ЦЧМБ: 231); *За неџо – бидејќи ѝој болен оо ѝреска – се соџласи ѝаа да најрави еден себаѝ.* (Чум: 156)

сеирџија ‘(разг.) Лице што гледа, што посматра, што се забавува гледајќи што се случува.’: *Но бидејќи меџу нив имаше и мноџу сеирџиѝи и љубоѝиѝниџи* (ГЗ: 165); *По нив ѝојдоа една сурија безделѝиѝи и сеирџиѝи.* (ЦЧМБ: 160)

серт ‘Што е остар, лут; строг, жесток.’: *Некој серѝ човек, оѝак* (СМ: 77);

симсиле ‘Род, потекло, фамилија’: *Мноџу се мноџи ѝоа симсиле!* (К’: 155); *Дали Гробаркаѝа ќе се најде засеџнаѝа оо ѝлаѝонсѝвоѝо оо она симсиле оо Манџи?* (К’: 321)

сиџа ‘Судски протокол, судски записник’: *Во никоја сиџа ѝоа не е и не можело да биде заѝиѝано.* (ЦЧМБ: 328)

сиџил ‘Судски протокол, судски записник’ (РТБ: 156): *биѝолски сиџили* (К’: 73); *како ѝиѝо е заѝиѝано во сѝариѝе ѝурски сиџили, ја изџраџил џамијаѝа „оо ѝемел“ во слава на Алах* (ЦЧМБ: 327);

сурија ‘1. Големо стадо, крдо. 2. (прен.) Голем број, мноштво.’: *По нив ѝојдоа една сурија безделѝиѝи и сеирџиѝи.* (ЦЧМБ: 160); *ооа ѝо неа како сурија ѝџи* (К’: 80); *Тоџаш се најави и доаџаџеѝо на дирекѝориѝе. Тие беа џела сурија.* (ЦЧМБ: 482); *Сурија луѝи ѝесови, оржани на синџири и овде ’ржса на нив.* (Паѝ: 93)

сус ‘(разг., арх.) За упатување груб прекор, закана, строг повик за покорност, послушност.’: *Сус! – му се закануваше Калаџиѝев* (СенГБ: 153);

табиет ‘Карактер, куд, природа, темперамент’ (РТБ: 163): *ѝојавувајќи се на сџенаѝа, лика и ѝрилика на ѝаѝко му, ама со очила во дебели рамки, а ѝо ѝабиѝеѝ изџледа на мајка му, Арџибалџ џеремонијално се ѝоклони.* (Т: 27); *Го зел ѝабиѝеѝоѝ на баба му – си ѝомисли.* (Тес: 65)

таксират ‘Несреќа, неволја, беда.’: *Мноџу ѝаксиратѝи ќе ѝе навасаатѝ.* (БиѝХр: 65)

тапија ‘Судски, нотарски заверен документ за сопственост на имот.’: *Певровџи се име со ѝаѝиѝа.* (ГЗ: 158)

тебабија ‘Следбениџи, приврзаниџи, послушниџи; дружина.’: *Бекир најред, а џела ѝебабија оо ѝолицаџџи, каѝиѝи и ѝаѝази ѝо неџо како заџари.* (ЦЧМБ: 236)

тезге ‘а) Специјална маса на пазар, на панаџур и сл. на која е наредена стоката што се продава. б) Специјална работна маса во занаетџиски дуќан.’: *Поѝѝрен на ѝезџеѝо, ѝој џиѝаше книџа.* (СенГБ: 62)

тенеке: Во ТРМЈ, *тенекија* ‘1. Тенок лим, ламарина. 2. Канта од лим.’: *еднаш дури врзаа куче со врзано тенеке на оџаикаџа (ЦЧМБ: 133); За да ме оживее, мене тереба некој безмерно да ме сака како ти шито си го сакала оној кој тито не го заслужил, кој не знаел тито да го цени, кој од глупост заменил злато со тенеке шито свеџка. (Т: 18)*

терсене ‘За човек што има тежок карактер, што е тежок за соработка.’: *Беше едно оџако деџишџе, терсене! Не знам сега каков е. (Тес: 121)*

тефтер ‘1. (арх.) Голема подврзана тетратка, книга за евиденција на нешто. 2. (разг.) Тетратка за некаква евиденција и сл., бележник.’: *Со еден тџаков тешфџер Невена го снабди и Трајан. (ГЗ: 90); Ангел ја имаше стџавено ракаџа врз тешфџероџ – библија (ЦЧМБ: 110); Баш-каџиџо извади службено тешфџерче од внаџреџниџоџ џеб на жакеџоџ и џ го заџиша имџо. (ЦЧМБ: 237);*

ќеле-музе: ‘Ситен, низок човек без коса; ќелав’: *Базерко беше сиџен човек и ќелаф. Ќеле-музе – си рече Шџе во сабоџаџа навечер (Чум: 116); за да ја оџравда довербаџа, Косџаке, – и тџој ќеле-музе, ниџан од човек – џочна да командува џо војнички. (Чум: 129)*

ќелеш и **ќелеш-тефтер** ‘1. Тој што е ќелав. 2. Ништожник, безвреден човек.’: *И Сџиро Газилаџна го џишаа во ќелеш-тешфџер! Под ќелеш-тешфџер го џодрџзира разобличуваџеџо во џечаџоџ на оние кои џо незаконски џаџ дошле до власџи шито ја злоуџоџребиле за гџрабеж. (Ќ: 182)*

Со исто значење се јавуваат лексемите *ќеџенец* и *ќеџенок*, па така имаме:

ќепенец / ќепенок ‘Едно од двете крила на дуќан што служат место врата, горното се отвора нагоре, а долното надолу и служи како тезга; дуќан’: *ќе доџреше осџро шкриџење на ќеџенци шито се заџвораа и заклучуваа (ЦЧМБ: 170); Герасим реши да гџи џџргне ќеџенџиџе на дуќаноџ. (ЦЧМБ: 238); гџи џџргна ќеџенџиџе, џешки, железни, го извлече клучоџ да заклучи (ЦЧМБ: 149); Се среќаваа секојдневно, на минуџа или две, на оградџа од мосџоџ, или џоџџџџени на некој сџод од околниџе дуќани, или на некој ќеџенок. (ЦЧМБ: 422)*

ќерати *ќераџа*: ‘Неранимајко, нечесен, расипан човек.’: *Кој ви даде изим, бре ќераџи, да го гџрадиџе овој манасџџџ, и на вакво ачик месџо за резил на вилаеџоџ? (ЦЧМБ: 237)*

ќеф ‘1. Желба, волја, барање. 2. Добро расположение, радост, задоволство.’: *за вали-џаџа да може во сџокој да си ужива во своџиџе сараи, да си го минува живоџоџ во разни раџаџлаџи, шенлуџи и ќефови (ЦЧМБ: 164); Тој, мераклија на друџиџџџа, на џиџење и јадење, на разни ќефови и раџаџлоџи, секоја вечер имаше гџосџи. (ЦЧМБ: 219)*

џџдисан ‘Се погодија; Се договорија.’: *џиџе со Пџљко беа џџдисани (СенГБ: 154);*

ујдурма ‘Сплетка, лукавство, подметнување, дволичност.’: *И ѿој е човекољубив, – си мислеше Карајановски – и ѿравдољубив и висѿинољубив. Таков е, а не сака да се ѿријави како авѿор на целата ујдурма! (Тес: 176)*

улефет улефе ‘плата’ (РТБ: 182): *На еден селски коѿобашија улефеѿо му е илјада гроша, иѿо ке рече ѿриесеѿ махмуди. (БиѿХр: 65)*

фајде ‘(разг.) Корист, интерес’: *А фајдеѿо од вашиѿе диѿломи го видовме! (ЦЧМБ: 101); но иѿо фајде, иѿо се ѿосѿиѿнува со ѿоа кога женаѿа и свеѿоѿ ѿосѿојаѿ (СенГБ: 54)*

фиљан-кеши *фиљан* ‘Некој, тој и тој, негде’: *Да се ѿоѿѿлаѿи филан-кеши додека не дошла рабоѿаѿа од бимбашијаѿа. (БиѿХр: 63)*

фишеклија: Оваа лексема се поистоветува со лексемата *фишеклак*: ‘Кожена торбичка за чување фишеци; реденик.’: *Беа облечени во своиѿе комѿѿски алиѿѿа, ѿреѿашани со фишекли (ЦЧМБ: 253); уѿроѿо во ѿалаѿаѿа се ѿојаѿија вооружени луѓе со вкрѿѿени фишекли на гратиѿе и имајзери во рацеѿе. (СенГБ: 11)*

френгија ‘Остра француска сабја’: *За да најравам вѿечайѿок, ѿорачав кај еден ѿерзија една френѿија, алиѿѿе ѿо француска мода, шиено со модри и бели конци. (БиѿХр: 85); Тройна на френѿилоѿ од ѿорѿаѿа. (ЦЧМБ: 222)*

фуга *скуѿѿина/скуѿѿник* ‘Дел од облеката, престилка што се носи опашана околу половината.’: *Инаку, добар некој човек. Еснаф. Да си сѿавеше фуѿа – бакал. Маниѿијаѿа – ѿоѿ. (Вуј: 13); Сѿарайѿа со фуѿаѿа ги избриѿа рацеѿе, – суви, небаре сачки – ѿа ја ѿовика Софка. (Вуј: 161)*

чанга ‘Торба од кожа, од ткаенина и др. со различна форма и големина.’: *од едно мало чанѿе иѿо го зема од шкафоѿ (СМ: 15);*

чаре ‘Спас, излез од некоја ситуација, помош.’: *Чае, чај-чаре! – се луѿи Василе. (Чум: 156)*

чарклија ‘(арх.) Што е со тркало со запци.’: *На деноѿ на самаѿа свадба, ѿред оцаѿа во домоѿ на зеѿоѿ да го изврши обредноѿо венчавање, Гулфие, во свадбен фусѿан и свадбен ѿреѿез, јаймак, со злаѿни чаркли на ушиѿе, ѿресѿојуваше во хаемлакоѿ. (БиѿХр: 71)*

чевре ‘(арх.) Танка четириаголна шамија за на глава, обично извезена со сребрени нишки.’: *да избриѿиѿ со алиѿамија, да му избриѿиѿ сос бело чевре (СМ: 239);*

чеиз ‘Спрема, постелнина и покуќнина што ја носи невестата во куќата на момчето.’: *Богаѿѿин веѿи дека ке ѿ го најрави чеизоѿ. (ЦЧМБ: 50)*

чекмеце ‘(арх.) 1. Плитко ковчеже со фиока место капак за чување пари. 2. Општо мало ковчеже.’: *Парабелот̄ го с̄стави во чекмеџет̄о од мајс̄торскот̄о ѓанго (К: 31); А ш̄ука, во чекмеџет̄о, беше и ѓишӣоло̄т̄ со два̄та куришуми. (К: 32)*

ченгел ‘Железна кука на која месарите го обесуваат месото и за други намени.’: *Се обидел не еднаш – всушност̄ само еднаш – да дознае нешӣто за него, со „ченгели“ му го влечел зборовӣте од ус̄та, но нишӣто не извлекол. (Тес: 192)*

черга ‘Вид дебела ткаенина за постилање или за покривање.’: *И баш како черга ш̄то се удира од камен во река̄та за да о̄тпадне од неа се̄та нечис̄тош̄ија, ја уори ш̄тој ѓаа книга од своето колена – скаменето. (ЦЧМБ: 15)*

чибук ‘Направа за пушење во вид на цевка, обично убаво украсена. Цевка на луле.’: *неговите̄ го с̄ти сега, навалени на дивани од меки миндери, ѓиеја ш̄ушун на долги чибуци. (ЦЧМБ: 219)*

чивија ‘1. Плоското, кон едната страна заострено парче дрво или железо што служи за расцепување по должина. 2. Заоблено долгнавесто парче дрво или железо за спојување, зацврстување делови.’: *На чивијата, со чивија! – си рече. (К: 71)*

чифчија ‘Зависен, потчинет наемател на земја од спахија.’: *Куирӣте селани, чифчӣи и ис̄оличари, во ова ројско време ѓие од светӣцӣте на нашӣте икони молат̄ милост̄ и ѓомош. (БишХр: 38)*

чекмбе ‘1. Првиот, поголемиот дел од системот за варење на храната кај преживарите. 2. (дијал.) Внатрешен дел од мевот каде што стои храната, трбушка.’: *Појде кон чкембарницата на Нацо од каде доаѓаше ѓредизвикувачки мирис на ѓресно згошвено чкембе. (ЦЧМБ: 141)*

чекпа чкей: ‘Вид копринена шамија за на глава.’: *и ѓаа убаво дош̄ерана, со чкеја на главата, чекореше Нишка. (ЦЧМБ: 167)*

цабе ‘Залудно, напразно.’: *Цабе јадев кош̄ек (СМ: 124);*

цаде ‘Пат’: *Нешӣто ѓодоцна се чуја и колӣте ѓо ѓаде̄то за Прилеј. (ЦЧМБ: 230)*

цеваир ‘(арх.) Бесценет камен; накит со бесценети камења.’: *на главата носеше раскошен ш̄урбан и ш̄тој во сина, небесно-лазурна боја, со цеваир над челото кој болскошеше. (ЦЧМБ: 163)*

ценем ‘1. Пекол. 2. Многу далечно, пусто место.’: *ја ѓрезре – не збогум, а ѓенем фа̄ти, Јени маале, сосе ѓвоӣте калорми уӣте од ш̄урско, сосе ѓвоӣте чикмаџи, сосе ѓвоӣте градинари и ш̄ушунари (ЦЧМБ: 99);*

цигер ‘Бел или црн дроб.’: *За њредјадење: њо њорџија кашкавал, њорџија унџарска марџадела, њо еден њечен колбас, франџуска салаџа и џилешка чорба со џиџерџиња. (Тес: 128)*

џумбуш ‘Веселба, забава.’: *Шџо се однесува до Корбон, џој нависџина беше марифеџиџа за шаки и џумбуши. (џЧМБ: 164)*

џунџуле ‘Едногодишно многу отпорно растение со жолти и портокалови цветови.’: *Покрај оџрадаџа џунџулиња, шебои, џеруники (СМ: 5);*

шака ‘Шага, нешто искажано или направено несериозно, со доза на хумор.’: *Шџо се однесува до Корбон, џој нависџина беше марифеџиџа за шаки и џумбуши. (џЧМБ: 164)*

шандан ‘Свеќник’: *Во нејзиниоџ некоџашен џенџар, среде џаркче се издиџаше обележје во сџомен на џоџромоџ на Евреџиџе од 1943 џодина во вид на класичниоџ еврејски симбол – шандан со краџи небаре раџе џодиџнаџи сџрема небоџо, не во молиџва, а во џнев и џроџесџ. (Паџ: 78); Кандилаџа џореа, болскоџеа шанданиџе, блескоџеше злаџоџо и среброџо на иконџиџе, клеџалоџо надвор беше. (џЧМБ: 152)*

шебој ‘Растение, вид цвеќе со убави жолти (пурпурни, портокалови) цветови и убав мирис.’: *покрај оџрадаџа џунџулиња, шебои, џеруники (СМ: 5);*

шеј ‘Предмет, облека и сл.’: *И меџу џовеќеџо џиџови од џиџе шејови – од џиџе леџла на кои се сонува и кои се сон на луџеџо (џЧМБ: 86);*

шенлук ‘Забава, разонода, сеир.’: *за вали-џаша да може во сџокој да си ужива во своџиџе сараи, да си џо минува живоџоџ во разни рајайџлаџи, шенлуџи и кефови (џЧМБ: 164);*

шешбеш ‘Игра со коџки, коџкање’: *Посџојано можеше да се види џо џикмаџиџе со џознаџиџиџе комарџи како фрла „дубеши“, „шешбеш“. (џЧМБ: 387)*

шиљеџе *шилиџе*: ‘(арх.) Мала перница што се става на душек за потпирање.’: *На минџерџиџе одокулу, со новоџосџавена чоја во чивиџ боја или на шиљеџиња, со меки душечџиња седеа диџломаџиџиџе со своџиџе драџомани во друшџиво со разни ајани, високи џиновници на вилаџеџоџи: каџи, беџови, мудури, кајмаками. (џЧМБ: 163)*

шимшир ‘Вид грмушка со зелени лисја, градинарско зимзелено украсно растение.’: *Одржуваниџе шимшири и друџиџе цвеќиња околу џробоџ – кои колку и да беа оџџорни на сушаџа, сеџак не можеа без вода – џо наведоа на заклучок дека џаџко му барем еднаш неделно доаџал да џи џолева. (НовУм: 67)*

шишџав ‘Што има форма на шишка, шишарџа; полн, дебел.’: *кон сџановџ на Мара брза џисаџелоџ Чуле – сунизок џовек, шишџав (СМ: 15); Еден шишко, добро доџџеран, но*

несмасен и неуреден, со раџеџе во џебовиџе од џаниџолониџе, сџоеше џоџџрен на еден сџџол. (Вуј: 80); Евреиноџ асоџира и на имоџни луке, малку шпшкави, со неџувани бради, со келеџош на џлаваџа и со срма извезени кафџани. (Паџ: 81)

шубе ‘Несигурност, сомнеж.’: Некако шубе ми е да заминам без џреџорака, без џосредник. (ГЗ: 202)

Со значење огромен број, количина, ја среќаваме фразата: **Илје – милје народ: мажи, жени, сџари, млади деџа!** (СМ: 72)

Најголемиот број турски заемки во македонскиот јазик се одраз на историско-економските услови во кои се развивал македонскиот јазик, а истовремено и одраз на културната историја во периодот од XV до XIX век. Турското влијание е најсилно во областа на македонската лексика (Оливера-Јашар 2001: 40). Иако голем дел од турските зборови што некогаш се употребувале веќе не се употребуваат, сепак бројот на турските заемки е голем.

Турските заемки се составен дел од народниот и од разговорниот јазик, многу често се среќаваат во уметничколитературниот стил и во јазикот на нашите писатели, а нивната употреба е намалена во македонскиот литературен јазик. Многу турски заемки што некогаш се употребувале како дел од турската управа од областа на политиката, судско-правната терминологија, денес се заменети со наши зборови или, пак, воопшто не се употребуваат.

За ширењето на турскиот јазик можеби најмногу придонела турската чаршија со занаетчиството и трговијата, што биле како во раџете на Турците така и во раџете на немуслиманското население. Поради природата на работата, било нужно да се владее турскиот јазик. И македонското население, градско и селско, кое било индиректно поврзано со чаршијата, во секојдневниот живот ги примало турските јазични елементи од неа (Јашар-Настева 2001: 27).

Се забележуваат многубројни траги во сета занаетчиска терминологија, бидејќи најголемиот дел од занаетите се појавиле и се развиле за време на Турците (Јашар-Настева 2001: 72). Овие заемки се среќаваат во разни краеве на Македонија и не само во говорниот јазик туку и во јазикот на уметничката литература.

Голем број занаети (дел од нив се среќаваат во творештвото на Владимир Костов) се турски називи, а тоа укажува дека тие биле основани од турски занаетџии, најверојатно дојдени од Турџија, чиишто имиња се задржале до денес, некои од нив подоцна се заменети со македонски имиња: абаџискиот кој потполно исчезнал, ахџискиот заменет со

‘готварскиот’ или пак ‘угостителскиот’, бојацискиот, дограмацискиот сега ‘столарски’, казанцискиот, кјуркчискиот сега ‘кожуварски’, кондурацискиот сега ‘чевларски’, мунцискиот или мумцискиот сега ‘свештарскиот’, налонцискиот што го снемало, самарцискиот, собацискиот, тенекецискиот, сега ‘лимарски’ и др.

Со оглед на фактот што овие занаети биле групирани на одредени места во чаршијата, таквите локации биле познати како: кај абациите, кај казанциите, кај кондурациите, кај леблебициите, кај мумциите, кај папудиите, кај налонциите, кај собаците, кај срчациите ‘продавачи на производи од стакло’, кај тенекециите – овие изработувале кофи, прскала за поливање цвеќиња, канти за носење млеко, инки, окарници и др. (Цветковски 2021: 83).

Носителите на овие занаети биле познати како: абација, алвација, анџија, арабација, ахчија, бозација, бојација, дограмаџија, казанџија, кјуркчија, кондураџија, мумџија, налонџија, самарџија, собаџија, тенекеџија. Како пример за ова се и книгите на нашиот автор Владимир Костов каде што забележуваме многу вакви лексеми. Кај овие лексеми, од зборообразувачки аспект со својата продуктивност се одликуваат суфиксите *-џија, -чија, -лија*.

Во продолжение следуваат лексеми од турскиот јазик групирани по семантички сфери.

• Професии и стари занаети

алач ‘Дрндач на памук’:¹⁵ *Таму каде шито беа свончариите, казанџиите, налонџиите, ѓрнчариите, сарачиите, алачиите, кожувариите, сега се вселија новиите граѓани и ишаму иочна да се раѓа нов животи.* (ЦЧМБ: 400)

алвација ‘Лице што произведува или што продава алва.’: *Не беше џазарен ден, но овде беа меаниите, кафеаниите, комарџилџиите, акчилџиите, околу мосиовиите чкембаџиите, алвациите, семкариите, џа вриежоти од луѓе беше секојдневен и џосиојан од уишо до доцна навечер.* (ЦЧМБ: 157)

амал-кјумурџија 1. Носач на кјумур. 2. (прен.) Слуга: *Директороти џак се џрашуваше дали џиој, сеџак, не е некој амал-кјумурџија.* (Тес: 189)

анџија ‘Сопственик на ан’: *Татио му Кае џрво се обиде да го вработи некаде, џрво кај еден бавчанџија, џошоа во моноџолои, џа за калфа кај еден анџија, џа кај еден бакал, но некаде џиој џодолго не се задржа.* (ЦЧМБ: 386)

¹⁵ <https://zoze.mk/> (преземено на 6.2.2026 г.)

бавчанџија ‘Тој што се занимава со одгледување градинарски производи, градинар’: *Таџко му Кае љрво се обиде да го вработи некаде, љрво кај еден бавчанџија, љоџоа во моноџолоџ, ља за калфа кај еден анџија, ља кај еден бакал, но никаде љој љодолго не се задржа. (ЦЧМБ: 386); ако се работи за некој бавчанџија (К: 146); И љаа беше ќерка на богаџ бавчанџија, и љаа дебела, извалкана во муќкиџе од јагење црници, во косиџе разбушавена, но со бисер на гошџа. (Тес: 92)*

барабанџија ‘1. Тој што удира на барабан во оркестар, музичар што исполнува партии за барабан. 2. (арх.) Службен известувач што се огласувал со барабан; телал.’: *Писџелоџ беше уверен дека неговџе зборови немаџ љоџреба од коменџари – дека, во случајоџ, бозроган јасно асоџира на власџ, а барабанџија на радиоџтелевизија – но, кога смеџаше дека има духовџи коменџар, не можеше да не го изнесе, заџџо речникоџ го сосџавуваше не само за оџџа љоџреба, љуку и за свој кеф. (Чум: 63)*

билетџија Во ТРМЈ оваа лексема не се среќава, но се сесреќаваат лексемите *билеџ, билеџче, билеџарница* ‘тој што продава билети’: *Небаре е билеџџија, ља окуќниџа и дворноџо месџо во љазарни денови им го издава љод наем на љазарџи (К: 179);*

бифеџија ‘Човек што држи бифе’: *Пред љоа се скара и со бифеџијаџа кој не сакаше љовеќе да го служи. (ЦЧМБ: 450)*

бозаџија ‘Произведувач и продавач на бози’: *Не се мисли на оние џџо љравџ алва и боза, – секоја им чест – љуку на оние џџо љребало да се алваџи и бозаџи, а не се џоа, љоџиџчари, универзџеџски љрофесори, љисџели. (Чум: 63)*

бојаџија ‘Занаетџија што се занимава со боење на разни материјали, најчесто текстил.’: *Заџоа љресџанав да сликам, заџџо не сакам да бидам бојаџија. (БиџХр: 38)*

бостанџија ‘Човек што одгледува и/или продава бостан.’: *Ги одбираше без да згреџи, како искусен босџанџија зрелиџ босџан. (Вуј: 137)*

друмкесеџија ‘Друмски разбојник’¹⁶: *Али не украл. Али не е араџија. Али не е орумкесеџија. Али е човек на месџо. (БиџХр: 61)*

ѓеризџија Во ТРМЈ, *ѓериз*: ‘1. Одводен канал за истекување на нечистотија. 2. Канализирано поточе по кое истекува нечистотијата.’: *Многу џубреџи од нив, џеризџи, амали (ЦЧМБ: 228);*

ѓубреџија ‘Лице што го чисти и го собира џубрето’: *Многу џубреџи од нив, џеризџи, амали (ЦЧМБ: 228);*

¹⁶ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 6.2.2026 г.)

зарзаватчија ‘Лице што произведува и/или продава зарзават – зеленчук’: *Кога ќе се ошрезнеш, му беше шешко и цела зима се лечеше со расолница кај сирико Јоне, ситар зарзаватчија (Чум: 90); А се праша и дали навистина се случи онаа куйоипродажба на души во дуќанот на зарзаватчијата. (Чум: 109)*

казанџија ‘Занаетчија што изработува казани, бакарни садови и други предмети од бакар.’: *Таму каде што беа свончариите, казанџиите, налонџиите, жрнчариите, сарачиите, алачиите, козувариите, сега се вселија новиите граѓани и таму почна да се раѓа нов живот (ЦЧМБ: 400);*

казас ‘Свилар, занаетчија кој изработува свилени и памучни делови, значки и сл. украси за старински костуми или за коњска опрема’: *Овде кај пачуциите, свртувачки десно, таму излезе кај оинчариите, овде таму, пак вртејќи в десно, се најде кај чешларите, потоа кај казасите, па кај сарафиите и, така, овде најправи скоро цел круг околу чаршијата, се најде пред својата цел. (ЦЧМБ: 170)*

калаџија ‘Занаетчија што работи со калај, што калаисува’: *муниција што во својата визба ја управел калаџијата Таши Наумов (ЦЧМБ: 260); И што ќе посака за јадење? Риби. И тоа калаисани. Кај Нестор калаџијата. (Вуј: 77)*

калџија ‘Лице кое подготвува кал за сидање или малтерисување’¹⁷: *Умре татко ми, и мајка ми ме даде во тајфа на мајстор Манол за калџија. (ЦЧМБ: 130); И тоа како нешто калџија. (ЦЧМБ: 228); но тој како калџија кај Манол беше направена од висинската работа (ЦЧМБ: 216); Јас бев последен калфа, калџија во тајфа на Манол. (ЦЧМБ: 338); Но, за жал, Темелко ретко се вклучуваше во нашите игри затоа што немаше слободно време – работеше како калџија со едни сивари. (Тес: 111)*

кафеанџија Во ТРМЈ, *кафеџија* ‘1. Сопственик на кафеана, гостилничар. 2. Лице што пие многу кафе, љубител на кафе.’: *За таквите, смејаше, кафеанџиите имаат разбирање, таквите муштери ги почитуваат. (Т: 137)*

кафеџија ‘1. Сопственик на кафеана, гостилничар. 2. Лице што пие многу кафе, љубител на кафе.’: *За таквите, смејаше, кафеанџиите имаат разбирање, таквите муштери ги почитуваат. (Т: 137) Некои кафеџи ги имаа извадено масите покрај Драгорот, крај дрвени огради, меѓу урути со зокуми. (ЦЧМБ: 157)*

кираџија ‘(арх.) Лице што врши превоз на стока и луѓе со кола, коњ и сл.’: *Веднаш потоа дојде и далечниот татко од колиите на кираџиите по патот за Охрид. (ЦЧМБ: 230)*

¹⁷ <https://zoe.mk/> (преземено на: 6.2.2026 г.)

ловџија *ловец* ‘1. Човек што се занимава со лов.’: *Писателот може да е и ловџија, но ако лошо нишани, што фајде од тоа? (ЦЧМБ: 299); Се фалеше дека е одличен ловџија, дека е прецизен нишанџија (К: 96); на Касанов му доаѓаа идеи да ја земе Поемесата в скут – ја да се види кој е кој, кој е ловџијата, а кој славејот. (К: 97)*

монополџија Во ТРМЈ се среќава како монополец: ‘Работник во монопол, во тутунски монопол’: *Сечеше со едно ноже останато од татко му кое старото монополџија го носеше врзано за јасот. (ЦЧМБ: 409) Татко му на времето беше монополџија (ЦЧМБ: 386); Татко му, монополџија, уште повеќе. (ЦЧМБ: 390)*

налбат ‘Потковувач на работен добиток (коњи, волови и др.)’: *Едно време, за да преживеат, луѓето од градој се зафаќаа со некој занает: кој ковач, кој чевлар, кој теглар, кој налбат. (Пај: 134)*

нишанџија ‘Тој што нишани, што гаѓа добро, добар стрелец.’: *Се фалеше дека е одличен ловџија, дека е прецизен нишанџија (К: 96)*

пазарџија ‘1. Тој што оди на пазар за да пазари. 2. Тој што продава на пазар свои производи.’: *окуќниџија и дворното место во пазарни денови им ги издава јод наем на пазарџија (К: 179);*

пајтонџија ‘Тој што вози пајтон’: *Ако вреди да се живее, вреди заради такво нешто! – му велеше тој на пајтонџијата. (ЦЧМБ: 235)*

папуџија ‘Тој што изработува или што продава папучи.’: *Кога врвеше низ сокакот на папуџијата, томина покрај четворницата калфи и мајстор Димко без иште да ја забележат. (ЦЧМБ: 170); Јас не бев папуџијата Ангел, спрема да динам за верата, јас бев вршорец. (БиХр: 96)*

сараф ‘(арх.) Тој што се занимава со менување пари; банкар.’: *За трговците, за сарафите, за златариите по богатиите вечери, рано беше да се легне. (ЦЧМБ: 219); Овде папуџијата, свртувајќи десно, тата излезе кај оинчариите, оштатаму, пак вртејќи в десно, се најде кај чешлариите, тоа кај касиите, ја кај сарафите и, така, оштога најрави скоро цел круг околу чаршијата, се најде пред својата цел. (ЦЧМБ: 170); По професија Романови оштоко знаеја за себе беа сарафи кои работеле на круно: финансираа разни проекти, кредитираа трговци, фабриканти. (Пај: 33)*

сарач ‘Тој што изработува производи од кожа како узди, амови, седла и сл.’: *Таму каде што беа свончариите, казанџиите, налонџиите, трнчариите, сарачиите, алачиите, кожувариите,*

сега се вселија новиџе гџраѓани и џамау џочна да се раѓа нов живоџи (ЦЧМБ: 400); Тој е Сефедин, сарач од гџрадоџи. (ЦЧМБ: 231)

собаџија Во ТРМЈ, собар ‘1. Тој што се грижи за собата, гардеробата и за лицето во чија служба работи’: коѓа џодоџна џак гџо намесџија за дирекџор на Кооџераџијаџа на собаџиџиџе и џенекеџиџиџе (ЦЧМБ: 390);

театарџија Во ТРМЈ, џеаџџрологџ ‘Тој што се занимава со театрологија, специјалист по театрологија.’: Пеџо бил дојден со џеаџџарџиџиџе. (Вуј: 162)

терџија ‘Кројач, шијач.’: Чичко Рисиџо беше џтерџија, а џеџџка Каџа модисџџка. (ГЗ: 82); Едно време, за да џреживеаџи, луѓеџиџо од гџрадоџи се зафаќаа со некој занаетџ: кој ковач, кој чевлар, кој џтерџија, кој налбаџи. (Паџи: 134)

тенекеџија ‘Занаетчија што изработува предмети од тенекија, лимар.’: Еден биџџолчанец, еден јенималец, освен џџоа и џенекеџија! (ЦЧМБ: 382); На крајоџи сџџаса кај мајсџџор Кочо, сџџар џенекеџија кој беше џџриџелив со негџо (ЦЧМБ: 386); џџој беше џенекеџија, и вршел гџоре некоја џоџравка (ЦЧМБ: 288);

ќумурџија ‘Тој што прави или продава ќумур; јагленар.’: Захарија гџо џрегџрна џврсиџо и џџриџаџи гџо баџи во лицеџиџо, нечисџиџо како лице на ќумурџија. (ГЗ: 172)

фурнаџија ‘Тој што пече леб и др. печива; тој што продава леб и др. печива; пекар.’: Тоа е бесџселероџи – жива книѓа. Уџиџе може да се нарече книѓа-леб. Книѓа која за духоџи ќе ја има функцијаџа џиџо лебоџи ја има за физичкиоџи оџсџџанок на луѓеџиџо. И која ќе се џџроџи како леб. Писаџџелиџиџе на бесџселери се фурнаџиџи. (Т: 45)

чкембаџија Во ТРМЈ, чкембар: ‘Тој што продава или што приготвува чкембиња’: Не беше џазарен ден, но овде беа меаниџиџе, кафеаниџиџе, комарџилџиџиџиџе, акџилџиџиџиџе, околу мосџџовиџиџе чкембаџиџиџе, алваџиџиџиџе, семкариџиџе, џа вриежоџи од луѓе беше секојденвен и џосџџојан од уџџро до доџна навечер. (ЦЧМБ: 157)

• Училишни објекти

џдадија назив на училиштен објект, ‘Гимназија’ (РТБ: 69): Дури и учениџиџиџе од џџурскиџиџе воени училиџиџиџа: руждиеџиџо, џдадијаџа и харбиеџиџо во кој исџиџо џџака редоџи беше многу сџџрогџ. (ЦЧМБ: 235)

руждие ‘средно училиште во Осмнлиската империја’: Дури и учениџиџиџе од џџурскиџиџе воени училиџиџиџа: руждиеџиџо, џдадијаџа и харбиеџиџо во кој исџиџо џџака редоџи беше многу сџџрогџ. (ЦЧМБ: 235)

харбие ‘Високо воено училиште’: *Дури и ученициџе оџ иџурскиџе воени училишиџа: руждиеџо, иџаџиџаџа и харбиеџо во кој иџиџо иџака рџеџи беше мноџу сиџроџ. (ЦЧМБ: 235)*

• **Јавни и приватни згради**

беледие ‘Општина, градска управа’: *сиџиџна иџреџ сиџараџаџа, раскошна зџраџа на Архивоџи, некоџашиноџо „беледие“ (ЦЧМБ: 282);*

уџумат ‘Зграда во која е сместена извршната власт.’: *се иџовлекоа во сосџедниџе иџросиџории на Уџумаџиџи. (ЦЧМБ: 162)*

• **Делови на згради, споредни простории, во и надвор од куџата**

Како карактеристични заемки од турскиот јазик се јавуваат оние што означуваат делови на згради, споредни простории, во и надвор од куџата. Како примери ќе ги наведеме следниве:

магаза ‘арх. Продавница, дуџан’: *А и Цишка размислуваше околу иџоа како џа џоџе џо заднаџа враџа на Герасимоваџа маџаза. (ЦЧМБ: 156);* а со исто значење и

маза: *Мазаџа беше оџромна, иџемна. (ЦЧМБ: 171); Сеџеа на санџалии иџреџ мазаџа. (ЦЧМБ: 132);*

миндер ‘1. Оџар за седење покрај сид. 2. Прекривка што се постила врз таков сид.’: *На миндериџе одокулу, со новоџосџавена чоџа во чивиџи боџа или на шилџиџиџа, со меки џушечџиџа сеџеа џиџломаџиџиџе со своџиџе џраџомани во џрушџиво со разни аџани, високи чиновници на вилаџеџиџи: каџии беџови, мџдури, каџмаџами. (ЦЧМБ: 163); неџовиџе џосџи сеџа, навалени на џивани од меки миндери, иџеџа иџуџун на џолџи чибуџи. (ЦЧМБ: 219)*

сараџ ‘(арх.) Голема убава куџа на великодостоџник во времето на турското владеење; дворец.’: *И сараџиџе на еџенџиџиџе, на беџовиџе и иџашиџиџе, на иџурскиџе и арнауџискиџе иџрвенџи свеџеа. (ЦЧМБ: 219);*

сџламлик ‘Дел од муслиманска куџа определен за маџи’ (РСЗМЈ: 153): *Куџаџа иџи е оџраџена со авлиџа, но не иџи е иџоџелена на сџламлик и харемлик, заџдно живееџе и маџи и џени. (БиџХр: 64);*

кџерал *килер*: ‘Помала просториџа во куџа, за чување прехранбени производи, облека и килибар други предмети.’: *Арџир веќе беше излезен од кџералиџе иџоџ иџреџиџи џоџиџеран во бџла кошула (ЦЧМБ: 54);*

Ашик ја извлече ишвалијанската сабја и малку нервозен, чекорејќи ѝ пред еѓуменои и насобраната брајија, се удираше со неа ѝо ианшалониите – беневреци. (БиѝХр: 22)

бечви ‘Дел од машката носија, шајачни панталони со посебен крој.’: *И ѝокрај лейниите ѓорешиини, облечен е во шајачни алишиа: бечви, џамадан со црвени ѓајииани. (СМ: 216)*

калпак ‘1. (истор.) Вид свечена капа од крзно, опшиена со чоја, свила или кадифе и украсена со перја, златни синцири и сл. (како дел од униформа или народна носија). 2. Капа од крзно, шубара.’: *Облечена во машки алишиа, со сакма и калпак, Кујенка не се вѝушиаше во разѓвор со сојиинициите. Никој од нив не знаеше дека со нив иаиува жена. (БиѝХр: 56)*

кафтан ‘Долго горно алиште (машко и женско), кај Турците: почесно долго горно алиште што султаните им го давале на странски државјани како знак на почит, кај Русите: долго палто (дел од народна носија)’: *Евреиноѝ асоцира и на имоѝни луке, малку ишикави, со неѓувани бради, со келеѝош на ѓлаваѝа и со срма извезени кафѝани. (Паѝ: 81); Беше средовечен човек, облечен во кафѝан и со кече, висок, со куса брада и со сиѝни, живи очи кои му даваа израз на сиѝравносѝ и иѝрина. (БиѝХр: 55)*

сакма ‘(арх.) Долго машко палто, вид наметка за дожд’: *Облечена во машки алишиа, со сакма и калпак, Кујенка не се вѝушиаше во разѓвор со сојиинициите. Никој од нив не знаеше дека со нив иаиува жена. (БиѝХр: 56)*

туљбен ‘Лесна женска шамија’: *На ѓлаваѝа Марија носеше туљбен, украсен со разнобојни монисѝа. (БиѝХр: 43);*

турбан ‘Долго и тесно платно од памук или свила во облик на шал што цврсто се обвиткува околу капата или главата’: *на ѓлаваѝа носеше раскошен туѝурбан и ѝој во сина, небесно-лазурна боја, со џеваир над челоѝо кој болскоѝеше. (ЦЧМБ: 163)*

ќелепош ‘Мала, плитка капа, плетена од памучен конец, што ја покрива ќелата.’: *Евреиноѝ асоцира и на имоѝни луке, малку ишикави, со неѓувани бради, со келеѝош на ѓлаваѝа и со срма извезени кафѝани. (Паѝ: 81); Парамон седна на една дрвена клуѝичка крај ѝешѝераѝа, изѓубен во својаѝа извейѝвена маниѝија, исушен од исѝоснишиѝво, иѝиѝиѝосан, со келеѝош на ѓлаваѝа. (БиѝХр: 28)*

ќулафка ‘Капа пришиена за горната облека (палто, капут, наметка и сл.)’: *Не уѝоѝрбуваше чадор, но заѝоа имаше маниѝил со ќулафка. (Чум: 14)*

фуга Во ТРМЈ, се споредува со значењето на лексемата скуѝник ‘Дел од облеката, престилка што се носи опашана околу половината.’: *Беше сиѝаровремски доѝтерана со фуѝа на скуѝоѝ и со икеѝа на ѓлаваѝа. (СенГБ: 82); Поѝоа Тодорка си ја врза шамијаѝа на*

џава, ја ирејаша фуџаџа и ја зеде од чардакоџ и од џоџивенаџа бовча и од рака. (ЦЧМБ: 48)

чакшири ‘Вид шајачни панталони, дел од народна носија’: *Миџаџ и жена му беа облечени на итрадиционален иџурски начин, во дими, широки чакшири, со ориенџална кројка. (БиџХр: 73)*

чевре ‘(арх.) Танка четириаголна шамија за на глава, обично извезена со сребрени нишки.’: *да избришиџ со алиамија, да му избришиџ сос бело чевре (СМ: 239);*

џамадан ‘(арх.) Дел од народната носија; горна машка и женска облека, изработена од клашна, чоја или кадифе, долга до појасот, без или со ракави, украсена со гајтани, срма и др.’: *И иокрај леџниџе џорешџини, облечен е во шајачни алиџџа: бечви, џамадан со црвени џајџани (СМ: 216); Поод џамаданоџ, оџиен со злаџна срма и со џајџани, му се насираше иојас од дамаск – икаенина во кој беа вовлечени два кубура и краџка иџенка иџалијанска сабја со остар врв – иџаџа. (БиџХр: 21)*

шајак ‘1. Вид цврсто ткаен материјал од волна, груба и цврста ткаенина. 2. Палто, облека направена од волнена ткаенина, од грубо ткаено платно.’: *Иако уџџе скоро леџо беше со иалџо од сосема излиџен, жолиџеникав шајак, иод иалџоџо носеше жакеџ (ЦЧМБ: 128);*

шајачен ‘Што е направен од шајак’: *И иокрај леџниџе џорешџини, облечен е во шајачни алиџџа: бечви, џамадан со црвени џајџани. (СМ: 216)*

• Бои

Од видовите бои, како покарактеристични ги среќаваме:

акурук ‘Црн гулаб со бела опашка’: *Ги расџознава. Знае кој е беаз, кој е акурук, кој каракурк. (Чум: 140);*

ален ‘Алов, светлоцрвен’: *Тука џо дочекаа две лица од безбедноџа со алени фесови кои, сџавајќи џи раџеџе на срџеџо, му најравија „мераба“ со лек иоклон. (ЦЧМБ: 162)*

беаз ‘Бел’: *Ги расџознава. Знае кој е беаз, кој е акурук, кој каракурк. (Чум: 140);*

каракурк ‘Бел гулаб со црна опашка’: *Ги расџознава. Знае кој е беаз, кој е акурук, кој каракурк. (Чум: 140);*

чивит ‘(арх.) Модрило, вид темносина боја, индиго.’: *На миндерџе одокулу, со новоџосџавена чоја во чивџи боја или на иџџиџа, со меки душечџа седеа диџломаџџе со своџе драџомани во друџџво со разни ајани, високи чиновници на вилаџџоџ: каџи, беџови, мудури, кајмаками. (ЦЧМБ: 163)*

• **Предмети и работи што ги имаме во домот, но и надвор од него**

басамак ‘Скалило од скала’: *Веднаш сѝана од каде шѝо седеше и дојде до басамацѝе. (ЦЧМБ: 51); Поѝоа љи ѝреѝозна и скалиѝе со украсни басамаци, бојадисани со сивкастѝа мрсна боја, како и широкоѝо ѝреѝсобје кон кое ѝше водеа. (ЦЧМБ: 444); Веднаш сѝана од каде шѝо седеше и дојде до басамацѝе. (ЦЧМБ: 51)*

диван ‘Отоман, канабе, софа.’: *неѝовиѝе ѝосѝи сеѝа, навалени на дивани од меки миндери, ѝшеја ѝуѝун на долѝи чибуци. (ЦЧМБ: 219)*

душеме ‘Дрвен под.’: *Ја ѝрѝна сѝолицѝа и ѝо ѝосѝави корѝѝоѝо на ѝолоѝо душеме ѝокрај оѝноѝ. (ГЗ: 135); Таа седнаѝа на душемеѝо, со нозеѝе свѝѝкани ѝод себе, секојѝаѝ е ѝокрај неѝо. (К: 327); да ѝи исѝреси черѝѝе, да ѝи исѝрие душемиѝаѝа, чардакоѝ, да ѝи измие ѝенѝериѝе (ЦЧМБ: 49);*

газијарник ‘Сад за чување газија (гас во течна состојба што се користи за осветлување; петролеј)’: *Внаѝре немаше никаква ѝокукнина, освен една ѝосѝела и мало ѝазијарниче на черчевеѝо од ѝрозорецоѝ врз кој беше сѝуѝѝено ѝерде. (СенГБ: 15) Тоѝаш Чумаѝа – оѝкоѝа најнаѝред ја заѝвори враѝаѝа на собаѝа, ѝа и ѝрозорецоѝ, оѝкоѝа ѝо сѝуѝѝи и ѝердеѝо на неѝо, се качи на сѝол и ѝо заѝали кандилоѝо ѝред иконаѝа. Поѝоа, земајќи ѝо молиѝвеникоѝ оѝѝаму, му ѝо ѝодаде на Чумчеѝо. (Чум: 52);*

дифтик ‘Килимче со реси.’: *На месѝоѝо над кланицѝа, каде бреѝоѝ беше сосема низок и каде имеше брзак на вода, честѝо забележував жена шѝо ѝере черѝи, веленца, дифѝѝици. (Биѝолиј: 40);*

долап ‘1. Вѕидан орман, шкаф за сместување облека, садови и др. предмети; плакар; (дијал.) Ковчег, сандак.’: *Ама ѝаа, курназ, злаѝоѝо ѝо сокрила, велаѝ во некои ѝајни долаѝи на нивнаѝа сѝара куќа (СенГБ: 69);*

дуљбија ‘арх. Дурбин’: *За време на Прваѝа свейска војна – заѝочна ѝоѝоѝ – црквичеѝо на Цишка честѝо со дуљбија ѝо ѝледал еден француски војник. (ЦЧМБ: 310); ѝоѝоа се сврѝила како да сакала да му ѝо ѝокаже лицеѝо на оној шѝо ја ѝледаше со дуљбијаѝа (ЦЧМБ: 311);*

ѓерѓеф ‘Тркалезна или четвртеста рамка за прицврстување на платното при везење’: *По ѝше куќи жениѝе везеа на ѝерѓеф, мажѝѝе иѝраа ѝабла. (ЦЧМБ: 219);*

калауз ‘Направа во вид на куќа со која може да се отвори секоја обична брава.’: *Преѝѝосѝавува дека одземен му е калаузоѝ на Илија и дека враѝаѝа е заклучена однадвор. (СМ: 324) А како ќе сѝиѝнеме ѝаму? Со еден од караваниѝе на калаузоѝ Садиќарио. (БиѝХр: 49);*

канабе ‘Вид диван за седење и лежење, софа.’: *Се најдов во една ѝпросѝорија која веднаш обземаше со својоѝ раскош: блескав лусѝер, каѝифени завеси, виѝирини во даборез, ниски маси со удобни фоѝелѝи и канабиња, во дноѝо оѝромно биро со висок сѝол како ѝресѝол. (Тес: 117)*

отоман ‘Вид мек миндерлак, мебел што служи за одмор, за седење, лежење; диван.’: *лежеше исѝружен на еден оѝоман (ГЗ: 139);*

пармак ‘(арх.) Дебело парче дрво од ограда на скали, балкон, чардак и сл.’: *Со синѝир и каѝанец ја врзува скалаѝа за ѝармакоѝ од долниоѝ чардак (Ќ: 340);*

перде ‘Покривка за прозорец која служи за заштита од сонце, од туѝи погледи и сл.’: *во собаѝа, ѝоради ѝорешѝинаѝа, ѝерѝињаѝа беа сѝушѝени (ГЗ: 182); Внаѝре немаше никаква ѝокуќнина, освен една ѝосѝела и мало ѝазиѝарниче на черчевеѝо од ѝрозорецоѝ врз кој беше сѝушѝено ѝерде. (СенГБ: 15); ѝо заѝвори ѝрозорецоѝ и ѝо сѝушѝи ѝердеѝо (СенГБ: 106); Тој ѝо сѝушѝи ѝердеѝо кое и сѝарайѝа Ефимија ѝо сѝушѝаше ноќно време (Ќ: 8); Иако ѝердеѝо на ѝрозорецоѝ е сѝушѝено, наиол ѝрозурка (Ќ: 199);*

сандалие ‘Стол’: *Седеа на сандалии ѝод мазаѝа. (ЦЧМБ: 132); Но не на миндерлакоѝ, наменѝи за ѝоважни ѝосѝи, ѝуку на една расклаѝена сандалија близу до враѝаѝа. (БиѝХр: 61);*

сарак ‘Долг стап за потпирање на жица за спростирање алишта.’: *силна елекѝрична свѝиѝилка која, ѝосѝавена на сарак, висеше на жица сѝроведена од уличнаѝа банѝера. (СенГБ: 119);*

тафта ‘Послужавник’: *Поликсенија сѝоеше ѝокрај неѝо исѝравена со ѝафѝаѝа в раѝе и ѝој силно ја чувсѝивуваше (ЦЧМБ: 225); Влезе Анѝа, носејќи ѝафѝа со филѝани кафе. (СенГБ: 82); Филѝаниѝе во ѝафѝаѝа заѝѝраа, кафеѝо се одлеа. (Т: 29);*

тепсија ‘Толем, плиток сад за печење.’: *Паѝаз ефенѝи, – му се обраѝи ѝубезно – ни ѝреба ѝеѝсија. (БиѝХр: 21);*

терзија ‘Вага’: *Сум се извежбал да мерам како аѝѝекарска ѝерзија. (ГЗ: 170);*

• **Лексеми што означуваат негативни човечки особини и карактеристики**

акмак ‘(разг.) Глупак, будала.’: *Тој ваков, ѝој ѝаков, – се изразуваше сеѝа за Аѝик – ѝој ујѝисан со манѝи, далѝисан ѝо ѝуенѝи и ленѝи во Салоник, ѝо ѝиѝи, ѝој араѝија, бабаѝи, араѝаша, диванија, едеѝс’з, алѝаз, акмак, аљабак, уѝурсуз, ѝезевеник, манѝуѝ, чаѝкун, јаѝамаз, маскара! (БиѝХр: 70)*

алјаз ‘Нечист, валкан, невоспитан, некултурен, прост’: Тој ваков, иџој иџаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – иџој ујдусан со манџи, далдусан иџо џувендиџи и ленџиџи во Салоник, иџо џидиџи, иџој арамија, бабаиџи, арамбаша, диванија, едејс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, иџезевеник, манџуџи, чайкун, јарамаз, маскара! (БиџиХр: 70)

аљабак ‘Будала, глупак’: ваков, иџој иџаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – иџој ујдусан со манџи, далдусан иџо џувендиџи и ленџиџи во Салоник, иџо џидиџи, иџој арамија, бабаиџи, арамбаша, диванија, едејс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, иџезевеник, манџуџи, чайкун, јарамаз, маскара! (БиџиХр: 70)

аљакчија ‘Несреден човек, невешт, нечист’: Имаш јанџлаш, аџа. И иџолку џа се, имам арчови: ак, џунделак на арџаџи и аљакчиџи иџо нивиџиџе, на мајсџиџори и усџибаџиџи иџо фурниџиџе, на калфи и калфабаџиџи, иџоџоа верџијаџиџа која иџосџојано расџиџе. (БиџиХр: 66)

бектебат ‘Беден, пропаднат човек’: Исмаил-аџа беше уџледен џраџанин, мудерис на бекџебаџиџоџи, а син му Ајредин, за коџо беше свршена Ѓулфиџе, керкаџиџа на Миџиџаџи, беше муљазим во иџурскаџиџа војска. (БиџиХр: 67)

битисан ‘пропаднат’: Манди во кревеџиџоџи не е човек, а висџински иџес, биџиџисан (Ќ: 165);

џувендија ‘(арх.) 1. Танчарка. 2. Расипана жена, блудница.’: Тој беше фодул, вљубен во една иџрочуџена солунска џувендија. (БиџиХр: 21); Тој ваков, иџој иџаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – иџој ујдусан со манџи, далдусан иџо џувендиџи и ленџиџи во Салоник, иџо џидиџи, иџој арамија, бабаиџи... (БиџиХр: 70)

едепсез ‘Безобразен, лош, неучтив, никаквец, невоспитан’: Тој ваков, иџој иџаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – иџој ујдусан со манџи, далдусан иџо џувендиџи и ленџиџи во Салоник, иџо џидиџи, иџој арамија, бабаиџи, арамбаша, диванија, едејс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, иџезевеник, манџуџи, чайкун, јарамаз, маскара! (БиџиХр: 70)

зулумџија ‘Тој што прави зулум, насилник.’: Пак некоја џавија во врска со оној зулумџијаџиџа – си ече Миџиџаџи-беџ, мислејќи на син му Ашик. (БиџиХр: 60)

јарамаз ‘Непристоен, немирен’: Тој ваков, иџој иџаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – иџој ујдусан со манџи, далдусан иџо џувендиџи и ленџиџи во Салоник, иџо џидиџи, иџој арамија, бабаиџи, арамбаша, диванија, едејс’з, алјаз, акмак, аљабак, уџурсуз, иџезевеник, манџуџи, чайкун, јарамаз, маскара! (Биџи Хр: 70)

копук ‘Гол, сиромав, бездомник’: Луџеџиџо од коџуџи сџанаа чауџи! (Ќ: 25)

манџун ‘Тој што е палав, итар, снаодлив; скитник, безработник.’: Тој ваков, иџој иџаков, – се изразуваше сеџа за Ашик – иџој ујдусан со манџи, далдусан иџо џувендиџи и ленџиџи во Салоник,

ѿо ѿдиш, ѿој арамија, бабаиѿ, арамбаѿа, диванија, едејс'з, алјаз, акмак, аљабак, уѳурсуз, ѿезевеник, манѳуѿ, чайкун, јарамаз, маскара! (БиѿХр: 70)

мунафик 'Лицемер, сплеткар, онок кој се прикажува како верник, а всушност не е верник': *Шѿо е мунафик, лажен мислиман. (БиѿХр: 63)*

намкорест 'Што има особини на намкор, што е намкор.': *Се ѳледаше, беше намкорестѿ човек, заѿворен, шѿо беше во сѿроѿивностѿ со неѳоваѿа хуманисѿичка живоѿна оѿределба. (Т: 26); А ѿроизлеѳуваше и една висѿина, дека и Мајкл, иако на изглео намкорестѿ, е ѿравесѿиѿ, како жена му и син му, дури ѿоѿасен оу нив. (Т: 31)*

ќафир арх. 'Неверник, каурин': *Рабоѿаѿа е во ѿоа шѿо е ќафир, неверник! (БиѿХр: 63)*

угурсуз 'Неранимајко, непослушен; несреден, запуштен човек.': *Тој ваков, ѿој ѿаков, – се изразуваѿе сеѳа за Аѿик – ѿој ујдисан со манѳиш, далдисан ѿо ѳуендиш и ленѳиш во Салоник, ѿо ѿдиш, ѿој арамија, бабаиѿ, арамбаѿа, диванија, едејс'з, алјаз, акмак, аљабак, уѳурсуз, ѿезевеник, манѳуѿ, чайкун, јарамаз, маскара! (БиѿХр: 70)*

падија 'Лоша жена': *Друѳи иѳраа чочеѿи, во свилени, ѿросирни шалвари и ѿесни црвени елечиња на ѳолиѿе ѳради. А оѿѿа му кај кокониѿе, бесѿиѿиѿе, ѿдиѿиѿе, маскарѿиѿе и разниѿе оруѳи ѿизлиш шѿо ѳи оржеа Диѿка, Каљоѿа, Арзиѿе, Веруш, Маруш, Љуман. (ЦЧМБ: 227)*

ѿамбаз '1. Трговец со коњи, препродавач на коњи. 2. (прен.) Тој што знае да се пазари, да направи пазарлак, да извлече корист.': *Тој е ѿоследниоѿ ѿамбаз во ѳрадоѿѿ. Со луѳеѿо ѿешко оѿиѿиш, ама со коњиѿе умеѿе. (Чум: 142); Тој е мноѳу задоволен оу неѳо како оу ѿамбаз. (Чум: 143); Инаку, бивш соучесник на вујко – Перо ѿамбазов, И ѿој ѿамбаз како ѿаѿѿко му. (Вуј: 70)*

ѿелат '1. (истор.) Извршител на смртни казни. 2. (прен.) Непријател, крвник, тиранин.': *Зарем сум јас некаков ѿелаѿѿ, некаков свер? (СМ: 81),*

шмеќар 'Лажливец, измамник, лукав човек, превртливец, крадец.': *Тој е шмеќер! – вели за неѳо Бабачоѿѿ. (К: 301) Психолоѳоѿѿ со брадичка, во бела кошула, но нечисѿа, немаше изглео на учен човек, ѿуку на шмеќар. (Тес: 50)*

Лексемите од оваа семантичка сфера се претставени како носители на негативна семантичка вредност и служат за означување негативни човечки особини, односно за означување неприфатливи облици на однесување. Ваквата лексика претставува пејоративна лексика и е во функција да направи класификација на ликовите во насока на нивно омаловажување, дискриминирање и морално осудување.

Употребата на овие лексеми е карактеристична за разговорниот стил, а со нивната употреба авторот постигнува поизразена експресивна слика, која има улога да ги одрази културно-општествените вредности во општеството, поврзани со прифатливото и неприфатливото однесување.

Анализа на турцизмите од зборообразувачки аспект

Борис Марков во неговата статија „Некои хибридни творби во македонскиот јазик“ (Марков 1955: 152–164) им одрекува продуктивност на некои суфикси преземени целосно или делумно од турскиот јазик, а во врска со некои образувања со нив вели дека „излегуваат од употреба, бидејќи стануваат излишни или незгодни и несовремени, па затоа се заменуваат со наши зборови, односно со наши суфикси.“ Марков забележува дека турскиот суфикс *-ија/-чија* е карактеристичен за разговорниот јазик и во народните говори, додека, пак, неговата функција во литературниот јазик, освен што означува занимање или имање црти (својство) од дадениот збор, е од стилски карактер и со него се искажува извесна архаичност, потценување, иронизирање.

Од зборообразувачки аспект, важно е да споменеме дека во целокупното творештво на Владимир Костов многу често се јавуваат карактеристичните суфикси и префикси што се специфични за турската традиција. Нивната употреба ја забележуваме не само кај зборови што се од турско потекло туку и кај зборови како од словенско така и од несловенско потекло.

Како интересна појава во прилог на збогатување на стилската вредност на исказот, Костов употребува турски конструкции, но нивното значење не се совпаѓа со она во турскиот јазик. Според Јашар-Настева (2001: 216), турските конструкции за изразување припадност карактеристични по наставката *-si*, ги забележуваме и во делата на Владимир Костов, но сепак, сметам дека тука во преден план доаѓа намената, како на пример: *диш-ѝараси* ‘пари, такса за абење на забите’, *џубре-ѝараси* ‘пари за ѓубре’, *кан-ѝараси* ‘пари за крв’,:

диш-параси: *Покрај „кан-ѝараси“, „канѝар-ѝараси“, „џубре-ѝараси“, и безброј оруѓи „ѝараси“ и „мараси“, имам честѝ да ви ѝренесам дека во ѝоследно време зулумчаеѝиѝе заѝѝиши воведоа и „диш-ѝараси“ – ѝакса за абење на забѝиѝе ѝо бесѝлаѝноѝо ѝосѝење ѝо селайѝа со ѝечени ѝилиња и јаѝниња. (ЦЧМБ: 220)*

ѓубрепараси ‘Пари за ѓубре’: *Покрај „кан-ѝараси“, „канѝар-ѝараси“, „џубре-ѝараси“, и безброј оруѓи „ѝараси“ и „мараси“, имам честѝ да ви ѝренесам дека во ѝоследно време зулумчаеѝиѝе заѝѝиши воведоа и „диш-ѝараси“ – ѝакса за абење на забѝиѝе ѝо бесѝлаѝноѝо ѝосѝење ѝо селайѝа со ѝечени ѝилиња и јаѝниња. (ЦЧМБ: 220)*

кан-параси ‘Такса за колење добиток’: Покрај „кан-ѝараси“, „канѝар-ѝараси“, „ѝубре-ѝараси“, и безброј друѓи „ѝараси“ и „мараси“, имам честѝ да ви ѝренесам дека во ѝоследно време зулумчаеѝиѝе заѝѝиѝи воведоа и „дриѝ-ѝараси“ – ѝакса за абење на забиѝе ѝо бесѝлаѝноѝо ѝосѝење ѝо селайѝа со ѝечени ѝилиња и јаѝниња. (ЦЧМБ: 220)

кантар-параси ‘Такса за мерење’: Покрај „кан-ѝараси“, „канѝар-ѝараси“, „ѝубре-ѝараси“, и безброј друѓи „ѝараси“ и „мараси“, имам честѝ да ви ѝренесам дека во ѝоследно време зулумчаеѝиѝе заѝѝиѝи воведоа и „дриѝ-ѝараси“ – ѝакса за абење на забиѝе ѝо бесѝлаѝноѝо ѝосѝење ѝо селайѝа со ѝечени ѝилиња и јаѝниња. (ЦЧМБ: 220)

Суфиксите **-ѝија, -чија, -лија**

Кај голем број лексеми во творештвото на Владимир Костов ја забележуваме продуктивноста на карактеристичните турски суфикси **-ѝија, -чија, -лија**. Овие суфикси најчесто ги забележуваме во занаетчиската терминологија, но и во други лексеми:

аѝија ‘Човек што бил на поклонение во светите места, Мека за муслиманите и Ерусалим за христијаните.’: *Тој шѝо е аѝија, а не е чорбаѝија, не сѝаѝа во овој сѝисок. Само немало и нема ѝакви.* (Чум: 62);

интерезѝија *инѝересѝија* ‘(разг.) Човек што ги гледа само сопствените интереси со цел да искористи некого или нешто.’: *Цел живоѝ сум бил инѝерезѝија.* (ГЗ: 170);

протоколѝија Оваа лексема не се среќава во ТРМЈ. Во ТРМЈ се среќаваат лексемите *ѝроѝокол* и *ѝроѝоколарен*. *Проѝоколѝијаѝа ѝак ѝоѝледна во Калаѝѝев.* (СенГБ: 131);

чорбаѝија ‘Богат човек, имотен човек, големец, господар.’: *Тој шѝо е аѝија, а не е чорбаѝија, не сѝаѝа во овој сѝисок. Само немало и нема ѝакви.* (Чум: 62)

батакѝија ‘(разг.) Нечесен, расипан човек.’: *Наѝѝодем нечесник, баѝакѝија знаеш кој е?* (ЦЧМБ: 145);

марифетѝија ‘(разг.) Лице што прави марифети.’: *Шѝо се однесува до Корбон, ѝој нависѝина беше марифетѝија за шаки и ѝумбуѝи.* (ЦЧМБ: 164);

мераклија ‘(разг.) Човек што има мерак за нешто или што сѝ прави со мерак.’: *Тој, мераклија на друѝѝава, на ѝиење и јадење, на разни кефови и рајаѝлоѝи, секоја вечер имаше ѝосѝи.* (ЦЧМБ: 219); *Мноѝу сум мераклија за зелник (К: 261); Мноѝу сум мераклија.* (Вуј: 13); *Привлечени од ѝоѝоѝ кој ѝо беше ѝлас на мераклија, со дозвола на Караѝашев, во ѝајфайѝа на Ефѝимов се ѝриклучија уѝиѝе Ники Коикалева и Цуѝи.* (Вуј: 89); *И кој да се*

ѝоѝоди ѝој ѝој – исѝиоѝ оној мераклијаѝа на кој му ѝо фрлија окоѝо Ники Кокалева и Цуци Пармаковска (Вуј: 140);

новајлија Оваа лексема не се среќава во ТРМЈ. Во ТРМЈ се среќава лексемата *новак* ‘Тој што е нов во нешто, што од неодамна се занимава со нешто; неискусен.’: *За Работорецоѝ и за Сѝасе од Канаѝларци ѝомисли како за новајлии во ѝолиѝикаѝа (СенГБ: 81); Работорецоѝ беше едно селанчиѝиѝе, како иѝио ѝој ѝо нарекуваше во лошоѝо значење на збороѝ, новајлија, и ѝој ѝовраѝник од сѝрансѝво со ѝолем каѝиѝал. (СенГБ: 76); со новиѝе ѝромени во сѝоѝанскиоѝ и во оѝиѝесѝвениоѝ живоѝ, изби многу силно и се ѝројави ѝрег сѝ кај новајлиѝиѝе (Ќ: 82); Вѝрочем, еден новајлија во ѝрѝовијаѝа мораше и да ризикува. (ЦЧМБ: 533);*

ќефлија ‘весел, добро расположен, загреан со пијалак, поднапиен.’ (РТБ: 178): *Ќефлија сум! – велеше. Вечерва сум ќефлија! (ЦЧМБ: 384); Димко вози, расѝоложен е, ќефлија, од ќеф би зайеал (Ќ: 312); Како и секојѝаѝ, ѝоднаѝиен, беше ќефлија. (Чум: 109)*

Суфиксот -лак

Именките со суфиксот *-лак* во македонскиот јазик се навлезени од народната лексика, преку заемки од арапскиот и од турскиот јазик (*оушманлак, ѝишманлак, арамилак, чорбаѝилак*) (Марков 1979: 27-42).

Овој суфикс е многу продуктивен во македонскиот јазик. Во народните говори можат да се сретнат и формите *-лок, -лук, -лик, -лѝк*, но во литературниот јазик сите овие форми се обединуваат во суфиксот *-лак*. Во турскиот јазик се изведуваат именки со различни значења, конкретни и апстрактни, и од разни видови зборови (именки, придавки, броеви) (Јашар-Настева 2001: 223). Во македонскиот јазик, значењето на овој суфикс некогаш се совпаѓа со значењето на суфиксот *-сѝво*, особено кај оние зборови со апстрактна содржина, па така имаме: *арамилак-арамисѝво, ѝроклеѝилак-ѝроклеѝисѝво, селаниѝилак-селансѝво* итн.

Примери во контекст:

арамилак ‘(разг.) Кражба, разбојништво.’: *Подобро речено, до минус бескрајносѝ, заиѝио се рабоѝи за арамилак (Ќ: 142); „Од арамилак, вели, куќа не се оѝвора!“ (Ќ: 142); Дали ѝоа значи дека живоѝоѝ се ѝоврзува со арамилак? Дали, ако не крадеш, нема живоѝ за ѝебе? Дека, ако не живееш за ѝари, нема зоѝио да живееш? Писаѝелоѝ ѝо којзнае кој ѝаѝ се уверуваше дека – ѝчеларник на зборови месѝо на ѝари – нема живоѝ за неѝо. (Чум: 62)*

бакаллак ‘Трговија со бакалска стока.’: *Пџорайџа се зафайџил со бакаллак. Во желбаџа иџио џодобро да џи послужи муџиџериџиџе, расџџрчан е низ џодавниџаџа, врие како мува-џосерка која ќе џолуди, коџа ќе џ дојде времеџо да џи џосере црвјаџа, да џо оџлоди сојоџи.* (Чум: 154)

бинлак ‘Голем стаклен сад за течност, во форма на шише, оплетен со прачки или заштитен на друг начин.’: *По цел ден виси на едно џезџе на кое Срби од Чачак во бинлаџи џродавааџи сливова џреџечена* (К: 193);

бовчалак ‘Бовча со подарок што го подготвува невестата за сватовите.’: *Го собра во еден бовчалак и џо занесе во својаџа соба.* (ЦЧМБ: 169)

комџилак ‘разг. Соседство.’: *Токму еден џаков бакал имаше во комџилак.* (БиџХр: 78)

проклетилак ‘Злоба, пакост.’: *џароџ на сиоџи џој џроклейџилак* (ЦЧМБ: 99);

рајатлак *рааџилак* ‘(разг.) Спокојство, безгрижност, удобност.’: *за вали-џаша да може во сџокој да си ужива во своџиџе сараи, да си џо минува живоџоџи во разни рајаџилаџи, шенлуџи и кефови* (ЦЧМБ: 164); *Тој, мераклија на оруџиџа, на џиџење и јадење, на разни кефови и рајаџилоџи, секоја вечер имаше џосџи.* (ЦЧМБ: 219)

селанџтилак Во ТРМЈ, *селаниџџина* ‘1. Особина на селанец; 2. Простота.’: *од џој џусџи селаниџџилак кој вриеџе во нив, од џоа иџио не можеа да замислаџи да џрошаџи џари за џрав, за комџири, за џиџерки...* (ЦЧМБ: 542)

ќафирлак Во ТРМЈ, *ќафир* ‘Неверник, каурин.’ (VI: 146): *Јас од коџа знам за ваџиоџи ќафирлак, ама молчам, џурам џеџел.* (БиџХр: 64)

џепарлак ‘Пари наменети за ситни потреби.’: *Сиџи се соџласија да се оџкажаџи од својоџи џеџарлак за наредниџе два-џри месеци и од собраниџиџе џари да му ја џлаџаџи џиџеџаџа на Димиџџрија.* (Тес: 27)

Именките со суфиксот *-лак* во разговорниот јазик имаат архаична маркираност, а стилска вредност добиваат преку функционалноста во книжевните текстови, каде што покрај архаизираноста се употребува и нивната негативна семантичка маркираност (*џолемџиџилак, селаниџџилак, улавиџиџилак и др.*) (Велева 2006: 67).

Елементот *баш*

И покрај тоа што во турскиот јазик не постојат префикси, сепак зборот *баш*, што се среќава многу често како компонента на голем број турски заемки, овде ќе го третираме како префикс (Јашар-Настева 2001: 219, преземено од Şaineanu: 1900).

2.2.2. Заемки од латинскиот јазик

Лексиката од латинско потекло, често се јавува во повеќето развиени јазици, а тоа произлегува од фактот што лексиката што ѝ припаѓа на културната надградба претежно потекнува од латинскиот јазик. Ваквите лексеми, според тоа, му припаѓаат на интернационалниот слој на јазикот. Латинскиот и старогрчкиот јазик претставуваат еден вид меѓународни јазици, односно извор на интернационализмите во европската цивилизација.

Латинизмите кај нас се прифатени по посреден пат. Тоа посредништво се гледа и од некои фонолошки и морфолошки специфики, што нè упатуваат на јазиците – посредници. Номинативскиот суфикс *-ија* (*индискреџија*, *кајџијулација*) нè упатува на рускиот јазик како еден од можните посредници. Латинизмите на *-иџи* (*авџириџиџи*) и глаголските форми на *-ира* (*салџиџира*, *кајџијулира*) нè упатуваат на германскиот јазик како посредник; некои од оние на *-ер* (офицер) на францускиот; на *-џа* на италијанскиот; глаголските форми на *-џа* на полскиот, како еден од првите во ланецот на јазиците – посредници (во кој веројатно биле вклучени и рускиот, српскохрватскиот, бугарскиот). Имено, мошне е тешко со сигурност да се воочи како, кога, и по кои патишта латинизмите се прифаќани и сè уште се прифаќаат во нашиот јазик, особено денес, при ваквиот напредок на средствата за комуникација. Еднаш прифатениот латинизам, бргу се интегрира во нашата јазична стварност; со латинските радикали лесно се создаваат цели лексички гнезда, образувани според моделите на македонското зборообразување, со македонски суфикси и префикси (*-сџиво*, *-осџи*, *-џе*, *-џа*, *-џен*, *-џски*, *-џчки*, *-џе*: *не-*; *без-*, *до-*, *вон-* и сл.); покрај хибридниот сложенки од типот: електрификација, дециграм, фуснота, лајтмотив, се образуваат хибридни *composita* и со македонски елементи: слабоквалитетен, самоиницијатива и сл. (Басотова 1994: 148).

Во творештвото на Владимир Костов, поделени по семантички сфери, ги среќаваме следниве заемки од латинскиот јазик (дадени во контекст):

• Уметност, култура и јавни настани

аплауз ‘Ракоплескање, одобрување со ракоплескање.’: *Одјекна ѓромок аџлауз. Не се знаеше за кој беше наменџи – за дирекџорџи или за Толевски. (Тес: 131)*

арџист ‘Уметник, актер’: *Виџе сџе арџисџи! (СМ: 116)*

аудиенција ‘Официјален прием кај лице на висока општествена положба’: како првиот свештеник покрај неговото величество кој почнал во аудиенција да прима разни емисари (ГЗ: 220)

еквилибрист ‘Акробат, циркуски артист што е вешт во одржување рамнотежа’: Беше како некој еквилибрист. (ЦЧМБ: 354)

јубилеј ‘Прослава на годишнина од постоењето на некоја установа, од раѓањето, смртта или дејствувањето на некоја личност или од некој друг настан, обично на заокружен број години (дваесет, педесет, сто итн.)’: Бидејќи прославата беше јубилејна, ише активноста беа избројни околку минатата година. (Тес: 131)

процесија ‘Низа од луѓе што се движат по определен распоред и ритам; свечена поворка’: фрлајќи го мечот се сидуваат кон процесията (СМ: 74)

салугира ‘1. Поздрави, поздравува со салуг. 2. Војнички поздрави, поздравува со допирање на капата со прстите на десната рака’: Удирајќи со топуциите на чизмиите, му салугира на Шарон со отсечен поклон на главата. (Паи: 22)

церемонијал ‘Утврден ред од настани, обичаи или обреди кои треба да се почитуваат во текот на некоја свеченост; службено утврден распоред за текот на свеченоста.’: кога со поворка би ме погребале, со церемонијал (СМ: 203); Но на сејно тоа – особено на тој раскош и на тој помезен церемонијал – свадбарите не му даваа многу значење, главно тоа за нив беше свршено. (ЦЧМБ: 502); Затоа решено беше тој церемонијал да се изврши во куќата на Герасимовци со учество на најблиските. (ЦЧМБ: 511); Нејзиниот повторен погреб во Рочестер, со свој црковен церемонијал, за семејството беше насан рамен на оној со раѓањето на дејето во фамилијата – сејно што едниот беше радосен, другиот жалосен.; да биде погребана не во мртовечки сандак, туку на гола земја и тајно, ноќе, без црковен или каков друг церемонијал. (Библија: 20)

• Општествено-политички, правни поими и идеологија

агитира ‘Усна или писмена дејност со цел да се дејствува на масите преку ширење определени идеи; средство на политичка борба, поттикнување, наговарање; врши агитација’: Неговата библиска замисла во однос на Сиридонова, агитирана од сирани на Солое Палко во дворот на гимназијата (СенГБ: 24);

деликт ‘Кривично дело, казниво дело, злосторство, престап, истап.’: Тога му дојде идеја да го пријви случајот како деликт (ГЗ: 159)

диверзант ‘Човек што врши диверзија, учесник во диверзија.’: *сѝремен и вооружен како некој диверзант* (ГЗ: 250)

капитулација (прен.) Прекин, отстапување од понатамошна борба (во конфликт, кавга и сл. со некого); признавање на сопствената слабост, немоќ’: *не за одбрана, а за поопштинско признавање капитулација* (ГЗ: 69)

капитулира ‘(прен.) Отстапи, отстапува од понатамошна борба (во кавга, конфликт и сл. со некого, во натпревар и сл.); отстапи, отстапува пред тешкотиите; признае, признава сопствена слабост, немоќ.’: *Дури и да не се предадеше, да не капитулираше, тој ќе беше задоволен зашто ќе беше во нејзините мисли.* (СенГБ: 22)

комесар ‘Лице на кое му е доверена специјална должност; повереник.’: *Само што и ние не треба да забораваме дека војнатата сè уште трае и дека ти си комесар* (ГЗ: 93)

конфискува ‘Изврши, врши конфискација, запленува, заплени’: *Чолаковци одново се враќаја во својата куќа, но, бидејќи тата конфискувана, како појасаници.* (СенГБ: 27)

корпус деликти ‘Предмет што ја докажува вината’: *еве корпус деликти за неговата изневера* (СМ: 161); *Тоѓаш Кркуле им ги покажа на присудниците како што корпус деликти се покажува пред суд.* (ГЗ: 225); *Го одврза и – пак – како корпус деликти – им ја покажа неговата содржина* (ГЗ: 228)

махинација ‘Постапка со која на нечесен начин се остварува некаква цел; измама.’: *Беше близок на фудбалските кругови, зајкулисно делуваше, учествуваше во разни махинации околу врбување и појкување на играчи, вршеше притисок на судии.* (ЦЧМБ: 513)

сегрегација ‘Издвојување, одделување и ограничување на правата на делови од населението врз основа на раса.’: *Но зар тие не треба да јадаат? Зашто се црни тие не треба да живеат? Зар и меѓу нивните ќе направиме сегрегација?* (Т: 59)

• Психолошки поими, карактер, однесување, морал

авторитет ‘Доверба, почитување, углед, влијание со лична вредност. 2. Лице со голем углед: научен, морален, уметнички и др.; тоа што ужива углед.’: *Ако го признаваме бој како врвен авторитет, треба да се признаеме и за негови поданици, за раби божји, за грешници отворени со првобитниот грех, испратени на земјата да го искаеме тој грех.* (Т: 44)

бестија ‘1. Животно, звер. 2. (прен.) Тој што е со животински инстинкти, дивјак.’: *Виде што... ти најрави онаа бестија?* (ЦЧМБ: 239); *Други играа чочеци, во свилени, просирни шалвари и тесни црвени елечиња на големи гради. А оттаму кај кокониите, бестииите,*

индицијте, маскаринте и различни оруѓи изизли шито ги оржеа Дијка, Каљоја, Арзие, Веруш, Маруш, Љуман. (ЦЧМБ: 227)

егзалтација ‘Занес, возвишеност.’: *имаше и такави кои сметаша дека егзалтацијата не може да биде од корист во предашката работа (ЦЧМБ: 80)*

езуитски ‘Припадник на католички монашки ред што се борел против реформацијата со сите дозволени и недозволени средства. 2. (прен.) Лицемер, лукав, подмолен човек.’: *не најштитавјќи ја својата езуитска поза (ГЗ: 209); Во Италија сум слушал езуитски предавања (СМ: 211)*

имбецилен ‘Што е душевно заостанат; малоумен.’: *Се однесува спрема нешто како спрема имбецилен (СМ: 127)*

импулс ‘Поттик, внатрешна побуда, движечка сила да се постигне нешто.’: *Таа е првиот импулс при пишувањето на бесиселерој. За авторот тоа е најважна. (Т: 44)*

индискреција ‘Преголема, непристојна љубопитност, наметливост, газење на довербата.’: *По мојата индискреција и ти имаш право на тоа. (Т: 14)*

индулгенција ‘опростение на гревови’¹⁸: *Во средновековието со пари можеа да се купи индулгенции со кои се купуваа гревовите. (Пај: 133)*

пуританец ‘(прен.) Човек претерано строг во поглед на моралот’: *Таа пуријанка, калуѓерка, тој тијаница и развратник. (ЦЧМБ: 224)*

стимуланс ‘Поттик, подбуда’: *Сакаше да изневерува. Изневерата ѝ беше додобен стимуланс во нејзиниот незаситен и чудлив еротски живот. (Пај: 22)*

фанатик ‘Тој што е страшно, фанатички приврзан кон нешто, што е обземен од фанатизам.’: *Тој, роб на некаква своја идеја, фанатик, ја исклучуваше таквата можност. (Т: 24)*

• Археологија, историја, религија

катакомби ‘(обично мн.) Подземни ходници и простории во кои првите христијани ги погребувале мртвите и се собирале за молитва’: *Појчејќи беше спремно за добра пара и дење да ти одржи ојело каткомби – едно значае христијанските идеи во каткомбите, а друго во катедралите на свети Петар. (ГЗ: 202)*

18

<http://drmj.eu/show/%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BB%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0/%D0%B6> (пристапено на: 16.2.2026)

лакримариум ‘Сад за чување солзи’. Од лат. *Lacrima* што значи солза.: *Двајайџи е ирејечена и најокоравениџе ијјаниџи ја мешааџи со „Боџоројчини солзи“ кои се ироавааџи џо џазариџе во шишенџа „лакримариуми“, со кои денес на џолемо се шџекулира. (Паџи: 152)*

манускрипт ‘Рачно напишана книга, ракопис’: *Виџе во Америка немаџе иџрадиџија на ракоџисни книџи, манускриџиџи, свеџиџи книџи иџшувани во манастиџири. (Т: 100)*

реликвија ‘1. Предмет поврзан со некое верување со чудотворна сила, со магиска моќ, кон кој се прави религиозна почит. 2. Предмет кон кој се покажува особена почит, кој претставува спомен од лице кон кое се има особена почит.’: *Како шџио сџарџоџи со џиџе реликвиџи се иџриблиџуваше кон црквџаџа, џака со себе џи влџеше луџеџио. (ЦЧМБ: 237); Имам виџечџаџок дека овде во Њујорк, на Бродвеј, иџред излоџоџи со оваа икона џаа вера е слаба, дека иконаџа е излоџена не како свеџа реликвија, а како аџтракиџивен иџредмеџи. (Т: 58)*

• Воена терминологија

аџутант ‘(прен.) Постојан придружњик, помошник.’: *И џаа џојде со Томовиоџи аџуџиџаниџи. (ЦЧМБ: 486)*

офицер ‘Старешина во војска; носител на кој било чин од потпоручник до генерал’: *иџреџеска џо уџри офиџероџи (СМ: 87)*

парабел ‘Вид автоматски пиштол со повеќе куршуми’: – *Парабел! – џ рече и џ џо џоаде. Земџе џо и џојдеџе со неџо кај Кузикоџи, кажеџе му дека е слободен. (К: 9); Тој џ ја зеде еднџа рака – деснџа, со која се џоздравувааџи иџриџаџелиџе, со која се дрџи и иџшиџол – и џ џо сџаџи во неа иџрабелоџи. (К: 10); Парабелоџи џо сџаџи во чекмеџеџио оџ мајсџорскоџио иџанџо (К: 30).*

• Професии

палир ‘Раководител на ѕидари и група работници на градба’: *смеџа дека не усџеал ако не сџане раководиџел, човек оџ власџи: иџолованиоџи ако не сџане дирекџор – на иџреџиџриџаџиџе, на фабрика, на школа, на шџио било – џолубразованиоџи шеф, работџникоџи десџџар, иџалир, шџио ли? (ЦЧМБ: 67)*

• Физички изглед

корпулентен ‘Што има развиено тело; крупен, дебел’: *Бидејќи корџуленџен, чудо беше како сџолицџа џо креџи. (Т: 171)*

• Друго

амортизиран од *амортизира*: ‘Ублажи, ублажува потрес при физичко дејство, овозможи, овозможува помала силина на физичкото дејство.’: *амортизирани такси-коли* (СМ: 76)

нус-продукт ‘Спореден производ; производ што нема главно место во програмата на производството.’: *Бесиселерој не е шунд, – тоа му се признава – но, сепак, се смееа за суб-култура, нус-продукт*. (Т: 55)

постамент ‘Основа (од бетон, камен, мермер и сл.) врз која е поставен споменик, столб, статуа, биста’: *Се наоѓаше во еден од аглиите на кабинетот, иширен на постаментот од неговата огромна бронзена биста* (ЦЧМБ: 111)

Творештвото на Костов претставува уште една потврда за тоа дека корпусот на латинизмите во нашиот јазик, спргод својата бројност и присутност, претставува еден од најзначајните сегменти на туѓата лексика.

Ако некогаш прифаќањето на латинизмите претставувало и претставува нужност за именување нови предмети или поими, денес, неговото неконтролирано присуство во говорот на многу луѓе, особено интелектуалците, може да претставува дури закана и опасност за недопустливо „латинизирање“ на македонскиот јазик, на штета на убавата македонска реч. Оттука, не гледаме никаква потреба ни оправдување наместо „достоинство“ да се претпочита латинизмот „дигнитет“, или наместо „состојба“ – „статус“ и сл. (Басотова 1994: 149).

2.2.3. Заемки од италијанскиот, францускиот, германскиот и англискиот јазик

Кога зборуваме за зборовите што се преземени од други јазици во нашиот јазик, можеме да кажеме дека стручните термини вообичаено се преземаат напоредно со откријата, процесите или пронајдоците (сп. Stanforth 2002: 811).

Според Стенфорт (2022: 811), станува збор за следниве јазични заедници и нивните сфери на употреба:

- Италијански: музика и банкарство;
- Француски: политика, кујна, висока мода;
- Германски: наука, технологија, филозофија;
- Англиски: политика, технологија, спорт.

Оваа „национална“ лексика се надградува со транслингвална научна терминологија на латинска (но и на грчка) основа што е распространета и разменета низ сите европски јазици.¹⁹

Лексемите кои ќе ги сретнеме во примерите што ќе бидат дадени во контекст, укажуваат на една епоха кога, специфичната местоположба на градот за којшто пишува Костов, а тоа е Битола, повеќенационалниот состав на неговото население и уделот што градот го имал во деловниот свет, во неговиот говор задржал значителен број туѓи зборови од оние европски јазици коишто имале голем удел во формирањето на интернационалната лексика. Дел од зборовите што се употребувале во битолскиот говор не се интернационализми, исто така некои од нив не навлегле пошироко во македонската јазична средина, па според тоа не се ни внесени во речникот на македонскиот јазик (Цветковски 2021: 44).

¹⁹ („евролатинизми“, сп. Munske/Kirkness 1966 „Eurolatein“ Stanforth 2002: 811)

2.2.4. Заемки од италијанскиот јазик

Територијата на Македонија отсекогаш претставувала крстосница на повеќе цивилизации, кои пак, мешајќи се со автохтоните текови постојано оставале трага и сопствен израз на нејзиното тло. Во тоа време кога трговијата била многу развиена, освен размената на стоки, се разменуваале и многу називи за стоки, појави и сл.

Во периодот на XIX век, влијанието на грчкиот и турскиот јазик врз македонскиот било многу големо, па оттука, не само што од овие јазици во нашиот јазик навлегле многу нови зборови, туку овие јазици претставуваат и врски, мостови, преку кои навлегле заемки и од други јазици. Еден од тие јазици е и италијанскиот. Во втората половина на XIX век, италијанското влијание најмногу доаѓало преку трговците и морепловците од Венеција па на југ сè до Сицилија, кои го користеле познатиот пат Виа Егнатија, како и поморските патишта за да воспостават врски со Солун, Серез и други центри (Саржоска 2009: 37).

Македонскиот историчар Христо Андонов Пољански во неговата статија „За македонско-италијанските односи во минатото“ вели дека веќе во 1329 година се регистрирани флорентински трговци во Солун, кои обичната размена на стока веќе ја вршеле и на панаѓурите ширум Македонија и Италија (Андонов-Пољански 1970: 1016).

Во македонскиот јазик се среќаваат голем број зборови кои се дојдени од италијанскиот јазик, посебно оние од сферата на трговијата, воената и поморската терминологија, коишто навлегле не само во македонскиот, туку во сите балкански јазици.

Како заемки од италијанскиот јазик, кај Владимир Костов ги среќаваме следниве лексеми групирани во семантички сфери.

• Предмети, облека, мода

бусола ‘Компас’:²⁰ *Тој њоџледна во рачниоџ часовник, некоја сџара марка, кој како бусола му имаше оџџежнџо на ракаџџа. (Чум: 5)*

контџ (се) ‘Се дотерува, особено нападно’:²¹ *џури и фусџаниџџе ке џ џи осџџави на Заџорка или, уџџџе џоџоџро, џосмешно, на сџџрина џ – нека се конџџи. (ЦЧМБ: 99)*

²⁰ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 24.12.2025)

²¹ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 24.12.2025)

креденец ‘Орман наменет за кујна, за трпезарија.’: *Лево од неџо се наоѓаше зелен креденец со рафинови ирејолни книги. (ЦЧМБ: 17); Ошоманој, фойшелјийе, креденецој се нови. (ЦЧМБ: 105)*

мантил ‘Капут од потенок, полесен материјал, за пролет и есен.’: *Не ујојрбуваше чадор, но зајшоа имаше мантил со кулафка. (Чум: 14)*

*Оваа лексема на Балканот се појавила некаде во XIX век. Во италијанскиот јазик оваа лексема има значење на горна облека. Оваа лексема во македонскиот јазик најверојатно е дојдена преку српхр. *мантил* (Саржоска 2009: 102).

Во средината на XIX век, европската мода почнала сè повеќе да зема замав, а во однос на облекувањето, од народен стил се преминувало на западниот начин на облекување, а тој период е наречен и период на премин од ориенталната кон западната култура. Во овој период интересна е и појавата на облеката *ала франка*, што во тоа време значела модерен начин на облекување, а посебно била впечатлива кај младите луѓе, особено кај жените.

Токму во тој период се појавува и зборот *конџе*, *наконџен*, *се конџи*, како синоним за човек кој убаво и модерно се облекува.

наконтен ‘Дотеран, убаво облечен’: *Беше наконтена и нашминкана. (Т: 149)*

фустан ‘Женска облека, кошула, блуза и здолниште скроени во едно.’: *ишлошо сџеѓнашо во шесен и кус фусџан (295); И Туџа е свечено доџерана, во невесџински фусџан, со ирвез иреку чурулкаџа. (Чум: 152)*

*Првичното значење на зборот фустан било вид ткаенина, за подоцна да се прифати значењето на облека направен од таа ткаенина (Саржоска 2009: 104). Оваа заемка се среќава во сите балкански јазици од многу одамна, па според тоа можеме да кажеме дека претставува многу стара заемка дојдена во нашиот јазик од италијанскиот.

• Уметност, музички термини и изрази

виртуозно ‘Совршено вешт, технички совршен, извонреден.’: *некои од нив се неверојатно џолемии и вирџуозно филиџрирани (СМ: 63); свирејќи вирџуозно се наведнува до нивнише нозе (ЦЧМБ: 500)*

легато ‘На течен начин, без пауза меѓу нотите’:²² *Не скандирај! Легашо! Музикаџа е... Шшо е музикаџа? Поврзани акорди. Музикаџа е легашо. Ајде: До-ми-ла-ла! Пијанисимо! (Т: 162)*

²² <https://zoe.mk/> (пристапено на: 24.12.2025)

скерцо ‘Мало музичко дело во живо темпо; дел од поголемо музичко дело.’: *направи со ителото едно скерцо пред Раоборецот* (СенГБ: 134)

тромбон ‘Лимен дувачки инструмент со подвижна цевка која се скратува или продолжува за добивање длабоки или високи тонови.’: *Александар беше како оние ангели од фреските со тромбони во рацете кои го најавуваат второто пришествие.* (СенГБ: 31)

филигриран: Во ТРМЈ се среќава прид. *филигрански*, од филигран ‘1. Техника на изработување накит од тенка златна или сребрена жица слична на тантела. 2. Украс, украсен предмет, накит изработен во таква техника.’: *некои од нив се неверојатно големи и виртуозно филигрирани* (СМ: 63); *Ги прекрсти рацете на градиите, при што преку ракиите од жакетот му надикнаа белиите манжетни од кошулата со многу крујни и многу убаво филигрирани златни иеилицы.* (НовУм: 47)

фортисимо ‘(муз.) 1. Во музичко дело – динамички знак за многу силна, многу гласна изведба на тоновите; самата таква изведба. 2. како *прил.* Многу гласно, многу силно’: *Почни ијано, ијано, ја фортисимо. Кога ќе дојдеш до октавата, расјали.* (Т: 161)

• **Карактер, однесување и психолошки состојби**

алтруизам ‘Несебичен, човекољубив однос кон другите, љубов и пожртвување, ставање на туѓиот интерес пред личниот.’: *Главната ѝорака таму дека смислата на човековата акција е во создавањето на дела за оштито добро, во човекољубието, во алтруизмот, е чиста дидактика.* (Паи: 26)

каприц *кайрис* ‘Желба, барање, намера што произлегува од инает, своеволност; своеглаво барање или постапка.’: *Тоа го прави нешто навистина е заинтересиран, туку од кайрици спрема Илија* (СМ: 118); *ио соистивена волја му се предаваше на неговите жаволски кайрици* (ЦЧМБ: 24); *шокму шогаш шој дојде до филозофско признание дека и самиот живот е кайрици* (Т: 88)

каприциозен ‘На начин што покажува нагли и неочекувани промени во однесувањето или расположение без јасни и оправдани причини.’: *Тој иреше, и се ѝокоруваше во сè. Таа беше негов фајум. Послаб човек, со икаквото кайрициозно однесување иаа би го уништила, би му го скршила карактерот, ама нешто го сисуваше литературиата. Тој беше рицар од ииот на Дон Кихот со дама на своето срце, со својата Дулчиња која всушност не беше никаква возвишена жена, а курва.* (Т: 41)

каприцира ‘Стане, станува каприциозен; упорно, тврдоглаво остане, останува на своето; се инаети, се заинаети.’: *А ја каприцира и мајка му која, за да ѝ го обучи ја ангажира Маличица, една Ѓујка од Баирот која ѝ обучуваше децата на бојата (СенГБ: 8)*

конте ‘Благородничка титула веднаш до маркиз; лицето што ја носи таа титула.’: *смејатки се за калуѓерка, а и нерасположена да ѝ е пред тоа француско киние, одби да ѝ сори тоа (ЦЧМБ: 140)*

помпезност ‘Раскошен, сјаен, екстравагантен.’: *Со својата внатрешна раскошност и љомезност, Митрополијата уште еднаш се обиде да ја збуни. (ЦЧМБ: 299)*

• Општи и апстрактни поими

фијаско ‘Голем, целосен неуспех’: *По претворака на Цеси, сејак го изаде, а изданието претрпе фијаско. (Т: 40); Само што, ете, како љоифајот на мајка му, и неговото љоифај претрпе фијаско. (Т: 193)*

фортуна ‘Силна снежна бура проследена со ветер, вејавица, големо невреме.’: *Како да влезе фортуна. Ја фрли акци-чантијата на својата работна маса и ја љовика Елена. (ЦЧМБ: 65)*

*Во овој пример, лексемата *фортуна* се употребува со значење на нешто силно, брзо. За разлика од италијанскиот јазик каде што првичното значење на лексемата *фортуна* е судбина, среќа, во македонскиот јазик оваа лексема не ја среќаваме со такво значење. Во македонскиот јазик лексемата *фортуна* се употребува со значење на: силна бура, силен дожд и ветер. Оваа лексема од италијанскиот јазик преминала и во турскиот, каде се среќава со значење на дожд или снег со силен ветер (Јашар-Настева 1974: 231).

шкарт ‘Лоша, неупотреблива стока со грешка и со низок квалитет, дел што отпаѓа поради нискиот квалитет.’: *Него љосијано го љроѓонуваше љаа мисла – дека нељлезен е неговото љруо, шкарт. (ЦЧМБ: 16)*

• Општествени и историски поими

капо ‘Шеф, особено на мафијашка организација’:²³ *За време на Вијората свейска војна, во својство на капо, сигурно љвакал во некој концентрирационен логор. (СМ: 177)*

мафија ‘(прен.) Секоја организирана криминална група; банда.’: *Ако љајфата е музичка, в ред. Но може да има и значење на банда, на мафија – криминална и љолийичка. (Чум: 62)*

²³ <https://zoe.mk/> (пристапено на: 24.12.2025)

• **Храна**

маргадела *морѿадела* ‘Вид полутрајна, зачинета салама од свинско месо и парчиња сланина.’: *За ѿредјадење: ѿ ѿорѿија кашкавал, ѿорѿија унѿарска марѿадела, ѿ еден ѿечен колбас, франѿуска салаѿа и ѿилешка чорба со ѿѿерчиња. (Тес: 128)*

• **Занаетчиство/трговија**

гранап ‘Локален дуќан за прехранбени и други производи за домаќинство’:²⁴ *Несѿор Кирјаков доби месѿо во ѿрѿовијаѿи – сѿана ѿродавач во една ѿродавница на колонијални сѿоки, во еден ѿранѿ. (БиѿХр:117)*

Во однос на сферите на употреба на италијанизмите, како во македонскиот јазик така и во творештвото на Владимир Костов (како што забележавме), најчесто се употребуваат во сферата на музиката, уметноста, во областа на облеката и модата итн.

²⁴ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 24.12.2025)

2.2.5. Заемки од францускиот јазик

Во македонскиот јазик се наоѓаат неколку десетина зборови преминати преку турскиот јазик од францускиот. За овие заемки е карактеристично тоа што во македонскиот се употребуваат во ист облик како и во турскиот од каде што преминале (Јашар-Настева 2001: 38).

Кога зборуваме за француската лексика, можеме да кажеме дека се работи за лексеми кои се присутни и во стандардниот јазик, односно фигурираат како заемки. Преку турскиот јазик во македонскиот се навлезени француските лексеми коишто се поврзани со облеката и модните украси, како на пр.: палто, џакет, панталони, пантофли, тантела, пудер и др. Во поново време, во вид на интернационална лексика, во македонскиот јазик се влезени повеќе француски лексеми, како на пр. шарм, апетит и др. Кај овие заемки се почитува формата на изговор карактеристична за францускиот јазик, но тие, сепак, остануваат неадаптирани и се чувствуваат како туѓи.

Во продолжение, заемките од францускиот јазик ќе бидат поделени и разгледани по семантички сфери.

• Воена терминологија и стратегија

барикада ‘Преграда направена од разни предмети како засолниште при улични борби.’: *со ѝрефрлен шал, со кренаѝа, разбушавена ѓлава и со исѝоѝорени ѓради, чиниш беше исѝравен на некоја барикада. (Тес: 131)*

гиљотина ‘Направа за отсекување глава на осудениците на смрт’: *Посѝоеше нешѝо ушѝе ѝосѝрашно – „ѓилоѝинаѝа“. (Тес: 210)*

дезерт *дезерѝер* ‘Тој што избегал од војска, што самоволно го напуштил служењето на воената обврска’: *ризикувајќи да биде ѝодложен на ужасни мачења, дезерѝи, и фрлајќи ѓо мечоѝ се сѝушѝи кон ѝроцесијаѝа (СМ: 74)*

еполета ‘Пришиен дел на рамената на униформа со ознака за чинот’: *Иследникоѝ им ѓи искина еѝолеѝиѝе и ѝеѝлициѝе како шѝо ѝоа се ѝрави на воени лица коѓа се деѓрадирааѝ и се развласѝувааѝ. (СенГБ: 12); онака со искинаѝи еѝолеѝи и ѝеѝлици (СенГБ: 49); На Шарон му олесни шѝо средбаѝа со Германецоѝ заврши без ѝоследици ѝо неѓо, но, коѓа се најде во двороѝ, неочекувано на неѓо налеѝа куче, нашнаѝо од еден човек во ѓерманска војничка униформа, чии еѝолеѝи во мракоѝ сребресѝо светѝаа. (Паѝ: 31)*

• **Облека, мода, физички изглед**

воал ‘Просирна покривка за лице; превез.’: *над шајкаџа нешто како воал со сребрено свадбено венче (СМ: 69)*

жакет ‘Кусо машко или женско палто.’: *ја разгърна шинелата, ѝоџа и жакетот, божем да ја извлече џабакерата (СенГБ: 83); ѝрејсџавен и како шериф, џој сѐ џака божем ѝалејќи си џиџара, џи разгърнуваше шинелата и жакетот за да џо ѝокаже револверот. (СенГБ: 85); Се ѝерчеа на неџо раскошна врајоврска и бело шамиче во малоџо џејче оо жакетот (ГЗ: 139); џо соблече жакетот, ја олабави врајоврската (ГЗ: 148); На себе има маслосани ѝанџолони и жакет (СМ: 71); Чумчејо ја заклучи ѝорџата и клучот џо ѝикна во џебот ѝо жакетот кој му беше олабок, а жакетот долџ ѝоо колена, џака шџо му доаџаше како ѝалио. (Чум: 29)*

комбинезон ‘Работна облека во едно парче.’: *чесџо имаше ѝрилики да џо гледа коџа џо облечуваше или џо соблечуваше својот работен комбинезон – ѝри шџо ќе се ѝокажеше неџовоџо смршавено џело (ЦЧМБ: 401); Се ѝојави и Соџир оо дуќанот – во својот избербатен комбинезон и со вознемирени мусџаци. (ЦЧМБ: 404)*

панталони ‘Горна облека што го покрива долниот дел од телото со ногавици.’: *На себе има маслосани ѝанџолони и жакет (СМ: 71)*

папилотна од ѝаџилоџа: ‘Свиок од метал, пластика, сунџер и др. што служи за кадрење на косата.’: *На вреваџа коџа сеџа Димџирија ја наоаде, џаа се ѝојави на балколот оо својата џарсоњера, во домашна намешка и со ѝаџилотни на главаџа. (Тес: 17)*

силуета ‘1. Еднобојна контура на објект или на живо суштество, обично изрежан од хартија или нешто слично. 2. Матно оцртување на нешто што не се гледа јасно поради мрак, магла, далечина и сл.’: *чекаше на некој ѝрозорец да ја види нејзината силуета (СенГБ: 22)*

тангела ‘Вид рачна работа; мрежеста изработка од ленен, памучен, свилен и сл. конец, добиена со плетење или везење, обично како украс на женска облека.’: *Всушност, бидејќи Џени ѝокажа заинѝересираност за џанџелата со коџа беше ѝокриена масичката, Олива сџрасно се вџушџи во разгвор на џаа џема за коџа ѝокажа голема уџаџеност. (Т: 30); Под ризата се насраше дел оо зролнџиџејо со џанџела. (БџџХр: 43)*

шинел ‘Долго, зимско палто, обично дел од војничка облека.’: *Чичко Рисџо му џо чисџеше шинелот и блузаџа, му шиеше оџџаоѓнатџи ѝеџлици.²⁵ (ГЗ: 83)*

²⁵ Шинел – униформен капут со набори на грбот и се држи со превиткана лента за на рамо. Самото име „шенил“ потекнува од францускиот збор *шенил*, што значи „утрински костум“. Самото име се појавило за да ги опише униформите од крајот на 17 век (пред тоа постоел кафтанот). Во Русија, мантилите ги вовел Петар

• Внатрешен простор во домот и предмети

абажур ‘Штит на ламба од платно, хартија, стакло или од други материјали што ја ублажува светлината и ја насочува во определен правец.’: *на светлината од ламба со абажур, ѝ правеше силен вѝечайок со новиот американски косѝим (СенГБ: 72)*

витрина ‘1. Застаклен орман, полица и сл. за сместување предмети што треба да се гледаат. 2. Место во продавница кон тротоарот за изложување, рекламирање на стоката; излог.’: *Сѝои на среде собайа како кукла од виѝрина (СМ: 93); Одвоена од светлот, за „ѝрбот“ на училиштѝето и на друштѝе околни куќи, раскошна и блескава, со ѝолемитропозорци и застаклени виѝрини, целата изложена на сонце, и самата доаѓаше како некој веѝтачки цвѝт или како кристал. (Тес: 168)*

коридор ‘Ходник што спојува некои делови на куќа или зграда.’: *На два ѝтри ѝаѝи ја наѝуѝти училиштѝа и излезе од коридорот. (Тес: 150)*

мансарда ‘Просторија или мал стан под покривот; таванска просторија’: *Таа добиваше еднособен сѝан на Мансардата од Кулата која ѝукуѝио беше изградена. (ЦЧМБ: 28); Работата беше во ѝоа ѝио сѝанот кој ѝо уѝлаѝи се наоѓаше на мансардата. (ЦЧМБ: 83)*

табакера ‘Плосната, метална куќија за цигари или тутун’: *Таа ѝо ѝонудува со цигара од златната табакера (СМ: 247); ја разѝрна шинелата, ѝоѝоа и жакетот, божем да ја извлече табакерата (СенГБ: 83)*

трезор ‘Метален орман во кој се чуваат пари, хартии од вредност и сл.’: *Еден ден ѝој ѝо ѝовика синоѝ во визбаѝа и му довери ѝаму еден ѝаен ѝрезор, вѝраден во ѝемелитѝе на сидовитѝе на куќата, со куѝ златници. (Паѝ: 50)*

фотелја ‘Дел од мебелот наменет за седење, широк и длабок, целосно тапациран платнен или кожен стол, со потпирач за рацете и грбот.’: *Се најдов во една ѝростѝорија која веднаш обземаше со својот раскош: блескав лусѝер, кадифени завеси, виѝрини во раборез, ниски маси со удобни фѝелѝи и канабиња, во оноѝо огромно биро со висок сѝол како ѝресѝол. (Тес: 117)*

• Музика, театар, уметност

акорд ‘Созвучје, истовремено звучење на три или повеќе тонови со различна висина.’: *Шѝо е музиката? Поврзани акорди. (Т: 162)*

Велики за време на воената реформа како грижа за обичниот војник. (достапно на: <https://zascho.koshachek.com/articles/istorijata-na-shinela.html>)

банкет ‘Свечен ручек или вечера во чест на неког или при некоја прослава.’: *како една жена на еден банкет му се обраќаше на својот сојуз (СМ: 186)*

кулиса ‘Составен дел од декорот на театарска сцена, подвижен насликан ѕид или друг елемент’: *чии згради доаѓаа како кулиси пред кои се одиграа и се одигруваа значајни историски настани (СенГБ: 5)*

партер ‘Простор за публиката на приземјето на сала, кино, театар и сл.’: *Внатре имаше една прилично голема просторија, „партер“, и една до неа, некојпат засебна, сега отворена спрема „партерот“ и со додигнајќи ѝ. (Вуј: 5)*

таписерија ‘Уметнички вез на ретко платно или ткаено платно за килими, простирки, украсни слики за на ѕид и др.’: *на ѕидот со таписерија на која беше прикажана разголена жена и младич кој свири на мандолина. (ЦЧМБ: 55)*

увертира ‘(прен.) Вовед, почеток на нешто, на некакви настани’: *таа одново се најде во неговата соба во која одново одекна шлаганица, но сега како увертира (СенГБ: 9); ѝ даде најнапред на пиштината нешто да каже, како и таа да беше дел од композицијата што ѝ требаше да се изведе, како да беше нејзина увертира. (Тес: 133)*

фанфара ‘1. Кратка свечена мелодија за лимени дувачки инструменти. 2. Лимен дувачки инструмент, вид долга, издолжена труба за такви мелодии.’: *Тој се бори и ја издржува конкуренцијата на шундој на коџо му одговараат и моќните медиуми какви што се радио, телевизията и весниците: негови фанфари, барабани и знамиња. (Т: 46)*

• Општествени, карактерни и стилски поими

декадент ‘Приврзаник на декаденцијата’: *Беше живоан како класен невријател и декадент. (СенГБ: 15)*

кураж ‘Храброст, смелост, решителност’: *никој нема кураж да оди понајаму (СМ: 75)*

лакеј ‘(прен., пејор.) Тој што покажува претерана понизност пред претпоставените; подлизурко.’: *Со таа тајна насмевка, облечен во шинелата, осамен, без дружари, слободоумен, со Сјоле Палко како негов лакеј и ѝаж, Чоклој делуваше таинствено и романтично – Бајроновски (СенГБ: 14)*

монден ‘Тој што ја следи модата во облекување, однесување и сл., што се движи во одбрана средина.’: *Во првата редица седеа уште 9-р Сјоле Теофиловски, сиен човек но надуен, и жена му, една глава повисока од него, и таа монденка и таа обземена со својот изглед. (Тес: 134)*

пледоаје ‘1. Напишан текст, статија што аргументирано и вдахновено поддржува некоја идеја. 2. Завршен говор на тужителот или на бранителот на обвинетиот, на крајот од судскиот процес’: *Во моментиот кога Панџуле го заврши своето „пледоаје“, неочекувано од задоволство тој кукуригна: Ку-ку-ри-џуу! (Вуј: 31)*

профитер ‘Човек што се стреми од сè, во секоја ситуација, често и на незаконски начин да се обогати, да извлече материјална корист’: *за разлика од шайко и кој беше осуден како воен профитер, сирико и беше уште поголем профитер (СенГБ: 76)*

рандеву ‘Состанок, обично љубовна средба.’: *Го кажа вицот за рандевото на комарецот со кравајта (К: 99)*

реваниш ‘1.Победа по претрпеп пораз, одмазда (во војна, во игра). 2. Повторна борба, натпревар како можност на победениот да возврати за неуспехот.’: *сејак длабоко во себе засегнаш, тој бараше прилика за реваниш (ЦЧМБ: 114); Илија сака докрај да ја искористува мислата на Чуле заради реваниш на Чойела и Моно (СМ: 183).*

• Друго

багатела ‘Нешто незначително, со мала цена.’: *Ги имам куйено од Оштината до десет илјади динари за гроб. Багајела! (НовУм: 161)*

бордел ‘Јавна куќа.’: *Или не сум ли можеби ангажиран во некои бордели? (Т: 19)*

портмоне ‘Кесе за ситни пари и монети; паричник.’: *На крајот му го покажа портмонето. (ГЗ: 253); Извади од задниот џеб на панталоните портмоне со многу прегради (Чум:12); Тој го извади од портмонето претсмртното писмо на Цеси и му го даде на Тане да го прочита. (Т: 80)*

портофел ‘Кожен паричник со повеќе прегради.’: *Овој го вади портофелот и му дава на Цане една банкнота од сто дојч-марки, макар што не е обичај зајадноевропските гаситарбајтери ири видување со блиски и роднини да даваат пари како што е тоа случај со ирекукеанските печалбари. (Чум: 141)*

солитер ‘Висококатница’: *Сонцето завршило зад еден солитер. (СМ: 325)*

Од лексиката што ја разгледавме, можеме да забележиме дека најмногу доминираат сферите на: *воена терминологија и сирашеџија; мода и облека; музика, шеаџар и уметности; оштинесивеније и стилски поими.*

2.2.6. Заемки од германскиот јазик

Германските зборови во битолскиот градски говор по својата бројност доаѓаат веднаш после француските. Нивниот број особено пораснал по Првата светска војна и голем број од нив дошол преку српскохрватскиот јазик²⁶.

Непосредниот контакт на германското со јужнословенското јазично подрачје неминовно резултира со општествено-политички интеракции што се манифестираат и на ниво на лексички интерференции во вид на трајни лексички импортации во двете јазични насоки (Bloomfield 1933: 461).

Што се однесува на германските заемки во македонскиот јазик, тие се, пред сè, на посреден начин навлезени во македонскиот, т.е. преку српскиот и хрватскиот како јазик посредник, односно преку поранешниот т.н. српскохрватски јазик. Непосредните контакти меѓу македонското и германскоговорното население се периферни. Станува збор за историски контакти во 13 и 20 век.

Прочуените саксонски рудари не само што го пренесуваат своето богато работно искуство во македонските рудници од средината на 13 век на локалитетот Кратово, Злетово и Саса унапредувајќи го значително рударството во тоа време во Македонија, туку паралелно ја распостилаат и германската рударска лексика во македонскиот, што и ден денес се користи на дијалектно, но и на стандардно рамниште (бренер (Brenner), сајла (Seil), шахта (Schacht), шлем (Helm), шут (Schutt) и др. (сп. Алаѓозовски 1996: 188).

Во 20 век, пак, за време на Првата и Втората светска војна се остварува непосреден контакт на македонското население со припадниците на германскиот окупатор (сп. Дофлајн 2010, Ошлис 2009). Во земјите на поранешна Југославија по Првата светска војна (од 1918) повеќе се фаворизира германскиот јазик како странски јазик отколку англискиот и/или францускиот; денес веќе насекаде доминира англискиот јазик.

Германскиот јазик покажува доминација во голем број научно-стручни, општествено-политички и културно-уметнички полиња од каде што се преземени германски заемки и во македонскиот (Симоска 2010: 137-141).

²⁶ Magner, T. F. 1966. „A Zagreb Kajkavian Dialect“, *The Pennsylvania State University Studies No. 18*, str. 52-81.

Резултатот од директните и индиректните контакти меѓу говорителите на македонскиот и на германскиот јазик се голем број германизми во македонскиот јазик од различни области: воена терминологија, гастрономија, занаетчиство, медицина, сообраќај, текстилна индустрија, технологија, уметност, филозофија итн. (сп. Симоска 2016: 842–843).

Откако заемките од германскиот јазик ќе навлезат во јазикот примател, тие се приспособуваат на новиот јазичен систем преку надворешни (формални) и внатрешни (содржински) интегративни процеси (Симоска 2016: 844).

Во творештвото на Костов, заемките од германскиот јазик се поделени во следниве семантички сфери.

• Воена терминологија, оружје и опрема

ЛОЗУНГ ‘1. Договорен знак, таен збор што служи за распознавање; лозинка. 2. Кратка мисла што ја изразува основната идеја на некое движење или организација; парола, гесло, девиза.’: *Зар може еден комесар да не ѝ разбира борбениите лозунги?! (ГЗ: 89); Го изговараше нејзиновио име како да изговараше лозунг кој ќе му го оџвореше џајновио кон неа. (Чум: 6)*

ПАНЦИР ‘Оклоп составен од метални прстени, синцири или плочки што служи за заштита на телото во борба.’: *Да не беше златновио со кое беше оџшиена неговата шинела, џа џаа доаѓаше како џанцир (СенГБ: 17)*

ФЕТФЕБЕЛИ (фелдфебел) ‘Најгорен подофицерски чин и лецето коешто го носи, старешина.’:²⁷ *Кафеаниите и меаниите, со маси извадени надвор, беа џолни со џосии меѓу кои и многу џермански, џијалијански и буѓарски војници и феџфебели. (ЦЧМБ: 420)*

ШЛЕМ ‘Заштита за главата, метална покривка.’: *излеѓува џародно облечен офицер со шлем на џлаваџа (СМ: 76)*

ШМАЈЗЕР ‘Вид автоматско огнено оружје, кратка автоматска пушка која овозможува рафално пукање.’: *Со шмајзер џреку џрадиите во џрваџа редица на џарџизанскиоџ сџрој чекореше и Мара во џарџизански алиџџа, со свезда џеџоокрака на каџаџа. (Паџ: 110); Подоцна со џаа бриѓада Мара влезе во џрадоџ со шмајзер на џрадиите како неѓова ослободџџелка. (Паџ: 111)*

ШПАЛИР ‘(прен.) Два реда војска или граѓани поставени паралелно со простор да се минува меѓу нив.’: *Ги вози лично сџрикоџо. Врваџ меѓу џијалир од луѓе. (Вуј: 96); Меѓу џијалир од*

²⁷<http://drmj.eu/show/%D1%84%D0%B5%D0%BB%D0%B4%D1%84%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%BB/%D0%BC> (пристапено на: 25.12.2025)

луѓе Захарија ирѣна ѿо долнаѿа сѿрана оо улицаѿа (ГЗ: 251); ѓо сврѿува шѿалироѿ оо ѓлавнаѿа улица (СМ: 75); Граѓаниѿе образуваѿи шѿалир. (СМ: 72)

• Незаконски дејства, криминал, измама

хохштаплер ‘Тој што создава лажни отмени манири, врши измама, измамник’: *Всуиносѿи ѿоа се хохшѿаѿлери кои ѓи ѿознаваѿи слабиѿе месѿа во човековаѿа духовна ѿосѿројка. (СМ: 182)*

шверц ‘Незаконско дејствување, незаконска трговија со стоки, добра, луѓе и сл.; црна берза.’: *За оа ја ѿодобри финансискаѿа ѿоложба, ѿаа ѿочна оа се занимава и со шверц – набавуваше оо Турѿија евѿина ѿексѿилна сѿока и ја ѿреѿродаваше. (Т: 148)*

• Облека, мода, стил

бакембарди ‘Брада од двете страни на лицето, додека средниот дел е избричен.’: *еден конѿиешки доѿтеран човек, на возрастѿи која ближеше кон чеѿириесетѿиѿе, со бакембарди, во ѿолуфрак и цилиндер (ЦЧМБ: 160)*

виндјакна ‘Кратка, спортска јакна што штити од ветер, ветровка.’: *Таскаѿа и Орѿе беа боѓаѿо облечени. Особено Таскаѿа, кој ја следеше модаѿа. Русеѿо беше во винојакна. (Вуј: 81)*

кич ‘1. (умет.) Ликовно, музичко, литературно и сл. дело без вистинска уметничка вредност, лажна уметност, квазиуметност. 2. Како прид. со значење – квазиуметнички, банален.’: *На ѿоѿлаваѿа, на оикѿаѿѿураѿа, на ѿиранѿјаѿа на шундоѿи и кичоѿи лиѿераѿѿураѿа оо класичен вид не може да им биде на ѿазароѿи конкуренѿина и да ѓи елиминира. (Т: 46)*

шунд ‘1. (книж.) Литература, книга, текст без уметничка вредност, книжевност за лесна забава и со комерцијална цел. 2. Нешто безвредно, нешто што не чини, нешто што влијае лошо врз моралот.’: *Сум чѿѿал мислења на лиѿераѿѿурни ѿеоретѿичари дека бесѿселероѿи е вид на шунд, дека е слама – не без ѿпровокаѿија се заинтересира Тане. (Т: 45)*

• Работа и занаетчиство

гастрабајтер ‘Работник во странство, имигрант.’: *Овој ѓо вади ѿорѿофелоѿи и му дава на Цане една банкноѿа оо сѿо дојч-марки, макар шѿо не е обичај заѿагноевроѿскиѿе*

ġasġarbaġġeri ġри видување со блиски и роднини да даваат ġари како шġо е шġоа случај со ġрекуокеанскиѡе ġечалбари. (Чум: 141)

*Во Толковниот речник на македонскиот јазик (ТРМЈ) наведен е германизмот *ġasġarbaġġer (Gastarbeiter)* ‘Работник во странство, имигрант’, а потоа и соодветниот феминатив *ġasġarbaġġерка* кој не е преземен од германскиот јазик, туку е дериват изведен со суфиксот *-ка*, кој во македонскиот јазик е „доминантен во изведувањето на називи со значење на женски лица“ (Конески 1995: 66).

Ова укажува на фактот дека заемките од германско потекло може да се употребат како основни т. е. мотивирачки зборови за образување нови зборови во македонскиот јазик. (Грујовска-Миланова 2020: 45)

хаузмајстор *хаусмајсġор* ‘Тој што има службена должност да се грижи за ситни поправки во организацијата, во станбен објект и сл.’: *А и изġледоѡѡ му беше шġаков: исушен, со очила со златни рамки, небаре беше хаузмајсġор, Германец, ġасиониран скауѡѡ, за време на војнатѡа ġриѡадник на некоја снајѡерска единица. (Вуј: 66)*

швајцување *швајсува* ‘Работи со швајсапарат – Апарат за заварување, машина што овозможува загревање на метални делови и нивно спојување.’: *Не знаеше шġо значат „заварување“, „швајцување“, „лемење“. Но имаше ġоѡпреба да разбере за да сфатѡи дека во ġрашање беше нешġо исклучително. (Тес: 21)*

• Предмети

рафт ‘Полица.’: *Во овие рафтѡови – му рече – ќе најдеш книги ġишувани со различни идеолошки убедувања (ГЗ: 108); Лево од неѡо се наоѓаше зелен креденец со рафтѡови ġрейолни книги. (ЦЧМБ: 17)*

шкаф ‘Дел од мебел, орман.’: *од едно мало чанѡе шġо ѡо зема од шкафоѡѡ (СМ: 15).*

• Музички инструменти

лаута ‘Жичен музички инструмент со форма на круша, особено карактеристичен за античкиот период и за средниот век.’: *Долу, во двороѡѡ шġајфа на чалѡии свиреа на ќемане, иќиѡеллија, лауѡа и шġарабука. (БиѡХр: 72)*

• Друго

баласт ‘(прен.) Излишен товар, претрупаност’: *Ослободи се од твој баласи!* (СМ: 153)

куршлус ‘(прен.) Несогласување, судир; краток спој.’: *Добро е што куршлусот кај вас изби во ситомакот. Можеше в сѐ, в глава.* (Чум: 107)

мостра ‘(разг. пејор.) За човек – тип, сорта.’: *А и тaa со тебе, иако се прави кројка, ја знам што мостра е!* (ЦЧМБ: 195)

фајрон *фајрон* ‘Време кога се завршува со работата, особено во врска со ноќните локали и кафеани.’: *Една вечер, то фајроно, откако ги издемна, со парабелот в рака, тaa се јојави пред нив во една од собиите на хотелот „Солун“ (К: 26); Во кафеаната сега веќе беше фајрон, и тaa се имаше прибрано во својата соба.* (К: 39)

фрајли ‘Немажена жена, госпоѓица.’: *Особено ако тие се фрајли како Марица!* (СенГБ: 7)

фукса ‘Неморална жена, блудница.’: *А бишолчани ја смејaa за прва бишолска „фукса“.* (ЦЧМБ: 438)

цех ‘1. Трошок направен во кафеана, ресторан и сл. 2. (прен., разг.) Тој ги понесе последиците, на него падна одговорноста.’: *Нејзината супериорност произлегуваше од нејзиното господство кое ѝ даваше слобода на бесрамие, но Тана сега го плаќаше цехот, та ја презеде иницијативата и не ја испушти докрај.* (Т: 152)

шаблон ‘1. Калап, примерок што се употребува, што служи за добивање други исти или слични примероци. 2. (прен.) Определен образец, пример според кој се извршува некаква дејност без промени и креативност.’: *Но во основата произвојите на тие литературни движења беа само исчекор од русинската литература, обиди да се излезе од шаблонот, да се најдеш догматизмот во литературата кој сè вкочанува.* (Т: 55)

штимунг ‘Општо расположение, атмосфера, настроение.’: *Директорите и шефовите, како и секретариите од видот на Елена, беа задолжително присушни – првите заради одржување контакти со „базата“, а вторите за створување на штимунг и расположение.* (ЦЧМБ: 461)

Од лексиката што ја разгледавме, можеме да забележиме дека најмногу доминираат сферите на: *воена терминологија, оружје и опрема; облека мода и стил.*

2.2.7. Заемки од англискиот јазик

За англиските заемки во македонскиот јазик многу е пишувано, но проблемот на изделувањето на нивната семантичка вредност со која тие влегуваат во македонската јазичка средина не бил доволно расветлен.²⁸ Лексемите на еден јазик можат да имаат повеќе значења, па оттука полисемијата на зборовите во јазиците е универзална појава. Англискиот јазик посебно се истакнува со многузначност на својата лексика (в. Цветковски 1966).

Во однос на лексемите од англискиот јазик, можеме да кажеме дека, главно, повеќето лексеми што се навлезени од англискиот јазик ѝ припаѓаат на интернационалната лексика. Иако во минатото бројот на англиските лексеми во нашиот јазик не бил голем, сепак, во денешно време, со развојот на науката и техниката, бројот на овие заемки станува сè поголем.

Заемките од англискиот јазик што ги сретнавме во творештвото на Костов се поделени по семантички сфери.

• Воена терминологија, оружје, боречки вештини

нокаут ‘Во боксот – удар по кој удрениот боксер е онеспособен за понатамошна борба.’: *А фрли неколку лојайџи и пред ѝрозорецоџи – зашџио можеше да ѝадне и нокауџи, ѝа да му биде меко на Васко и да ѝрѓне еден сон ѝред „еѓзекуцијата“.* (Тес: 212)

револвер ‘Песно, рачно, огнострелно оружје со повеќе куршуми што се ставаат во барабан и што има можност за повеќе истрели, еден вид пиштол со продолжена цевка.’: *И му објасни дека во книѓата се зборува за корисџиољубие, – браџи убива браџи – извршено со авџиомаџиски луѓеров револвер.* (СенГБ: 63); *ѝреџисџавен и како шериф, џој сѐ џака божем ѝалејки си циѓара, џи разѓрнуваше шинелата и жакетоџи за да џо ѝокаже револвероџи.* (СенГБ: 85)

снајперист ‘Тој што гаѓа, што стрела со снајпер.’: *Седнаџи во ѝрвата редица меѓу одбранџиџе, џој сеѓа, налуџен, сиоџи вирвенеџи во лицеџио, сџана и – чинџи и џој засџананџи на некоја барикада насџироџи онаа на која сџоеше Толевски – ѝочна со ѝоѓлед да сџрела ѝо улициџе како снајперисџи.* (Тес: 132)

²⁸ Јашар-Настева, О. 1966. „Интернационалната лексика во современиот македонски јазик“, Литературен збор XIII, бр. 3, Скопје, стр. 10–17.

шрапнел ‘Експлозивно тело, артилериска граната полнета со мали метални топчиња што се распрснуваат пред да удрат во определена цел или делови од тоа експлозивно тело.’:²⁹
Како да ѝрофучува шрапнела. (СМ: 315)

• Музыка и уметност

синтисајзер ‘Вид електричен музички инструмент со клавијатура што може да произведе широк дијапазон на звукови.’: *Ѓуш без најава удри со средниот ѝрстѝ од деснаѝа рака ѝо една од доѝиркиѝе на синѝисајзеротѝ и ја ѝокани Веруш да ја оѝѝее ноѝаѝа шѝѝо зазвучи. (Т: 160)*

цингл ‘Кратка, лесно запаметлива песна или мелодија што особено се користи при рекламирање на радио или телевизија: рекламни цинглови.’: *Песнаѝа „Ферго, Ферго, Фердинандо“ беше ѝоѝуларна ѝесна, цингл. (Т: 161)*

• Мода и стил

смокинг ‘Свечено машко палто, обично од црн штоф, со длабок изрез на градите и со ревери опшиени со свила.’: *Се ѝојави Џералдина, цела наконѝена и со чалма на главаѝа, ѝо неа Рошко во смокинг. (Вуј: 28)*

имиц ‘Претстава што ја создава за себе во јавноста некоја личност, група, институција итн.; углед, репутација.’: *ѝ даде нејзе ѝовод да го мени својотѝ женски имиц (СенГБ: 131).*

• Културно-општествени поими

бизнис ‘Работа, деловност, ангажираност во некоја дејност што донесува економска корист.’: *Да ѝреброди една финансиска криза во која заѝаагнал неговитѝоѝ бизнис. (Вка: 91)*

скаут ‘Припадник на скаутска, извидничка организација, извидник.’: *Изгледа скаутѝотѝ го чекаше на ѝѝоа. (Вуј: 66)*

сквер ‘Мал јавен парк, најчесто среде плоштад во големи градови.’: *По клуѝѝѝе на скверовитѝе и ѝред влезовитѝе на ѝорземнаѝа железница млади ѝарови јавно водеа ѝубов, демонсѝирајќи ја слободаѝа во оѝѝѝењеѝѝо на ѝоловитѝе. (Т: 59)*

хипик ‘Следбеник, следбеничка на хипи правецот.’: *Тој, сеѝак, не е ѝѝѝаѝ, ѝѝуку дека ишнелаѝа ја носи како хѝѝик, бркајќи мода. (СенГБ: 69)*

²⁹ Назив добиен по името на пронаоѓачот, англискиот артилериски полковник Хенри Шрапнел (761-1842).

• Друго

блеф ‘Измама преку преувеличување или лажно претставување на вистинската состојба.’: *Ушџе њоџолема сума веџи и Радобореџоџи, ако џоа не беше неџов блеф (СенГБ: 104)*

педигре ‘1. Документ што содржи податоци за потеклото и расата на животни (кучиња, коњи и др.). 2. (прен.) Човек што води потекло од угледно семејство.’: *како џаџер фамилијас – фамилија со џедиџре (СенГБ: 125); Ценаџа на „џедиџреџо“ високо скокна за смеџка на нискаџа цена на сџе џрадиџонални морални вредносџи кои браноџ на најливоџ на дојденџиџе во џрадоџи, џи „збриџа“. (Паџи: 17)*

тандем ‘(прен.) Група од две или повеќе лица кои дејствуваат заедно, истовремено.’: *Порано јас како дирекџор и џи како мој заменик, „џандемоџи“, како џџо не нарекуваа, лесно ликвидиравме бројни џреџџријаџија и џроневеривме џеџика џара. (К: 142)*

Како што претходно беше споменато, повеќето лексеми што се навлезени од англискиот јазик, главно, џ припаѓаат на интернационалната лексика. Со оглед на тоа што техниката и науката одат напред, па со тоа се очекува и бројот на лексемите од англискиот јазик да биде голем, сепак, кај Владимир Костов не е таков случајот. И покрај тоа што употребува и лексеми од англискиот јазик, нивниот број не е голем. Тој, како писател кој потекнува од центарот на стандардниот јазик, Битола, во своите дела сака да го негува стандардниот јазик, но секако прави и отстапки што одат во прилог на стилската вредност на неговото творештво. Тој е автор што повеќе се стреми кон стариот јазик отколку кон новите трендови. Ова можеме да го потврдиме со англизмите, но и со неологизмите кои се јавуваат во многу мал број.

2.2.8. Заемки од грчкиот јазик

Културните средби до коишто доаѓало меѓу народите на Балканот како и крстосувањата што се вршеле во етнокултурите имале значаен удел за лингвистички позајмувања, како на лексички така и на семантички план.

Во оваа смисла најсилно влијание врз македонскиот лексички фонд и пошироко во структурата на јазикот вршел грчкиот јазик со којшто македонските Словени биле во непосреден контакт уште од доселувањето на овие простори.

Повеќенационалниот состав на градот Битола и мултилингвалниот белег на неговото население дава извонредни можности и материјал за проучување на феноменот на јазичните контакти како од лингвистички така и од социолингвистички аспект (Цветковски 2021: 5).

Грчкиот јазик е еден од оние јазици кои зад себе имаат богата традиција, а неговото влијание врз балканските јазици е големо. Некои грцизми се прифатени и од македонскиот литературен јазик, како: вапса, пипер, манастир, ќерамида, стомна, молив, тиган, спанаќ, севгар итн. (Аргировски 1998: 20). Иако забележуваме одреден број грчки лексеми во македонскиот литературен јазик, сепак нивниот број е многу поголем во нашите дијалекти. Како пример за ова ќе ги наведеме грчките лексеми што ги сеќаваме во говорот на Владимир Костов, а тука пред сè, покрај стандардниот јазик, станува збор за битолскиот говор.

Во продолжение, грчките лексеми ќе бидат групирани и разгледани по семантички сфери.

• Црковно-религиски поими

ѓакон ‘Свештено лице што му помага на свештеникот (или епископот) при богослужба; припадник на најнискиот од трите чина во црковната хиерархија.’: *Висок, сѳасиѳ, убав, ѳовлечен во себе, ѳрилеѓа на оние млади ѳакони ѳо кои ѳрверзно койнеаѳ ѳорочниѳе жени на модерниѳе велеѓради (СМ: 71);*

евангелие ‘(црков.) Текст напишан во првите векови од христијанството за животот и за учењето на Исус Христос, дел од Новиот завет на Библијата.’: *Захарие седеше на една оу фоѳелјѳиѳе ѳокрај масаѳа со оѳворено Еванѓелие, ѳиѳиѳолоѳѳ и ламбадаѳа. (ГЗ: 191)*

егзархист ‘Приврзаник на дејствувањето на Бугарската егзархија во Македонија.’: *Во ѳочейѳокоѳѳ беше еѓзархисѳѳ (ЦЧМБ: 134)*

епитроп ‘Црковен намесник, застапник.’: *Кај ейѳиѳроѳоѳѳ ѳобара да куѳи свеќи. (Т: 179)*

кандило ‘Мал сад исполнет со масло, во кој гори фитил, пливка, обично во црква, на гроб, пред икона и сл.’: *Тогаши Чумайџа – оџкога најнаџред ја заџвори враџаџа на собаџа, џа и џрозореџоџ, оџкога го сџуџџи и џердеџо на неџо, се качи на сџол и го заџали кандилоџо џред иконаџа. Поџоа, земаџки го молиџвеникоџ оџџаџу, му го џодаде на Чумчеџо. (Чум: 52)*

нафора ‘Парче (залак) осветен леб што им се дава на православните верници при причестување, по богослужба.’: *Го џрими џоследниоџ залак како верник џџо џрима нафора. (ЦЧМБ: 455); Како да зеде нафора и се наџи џрчесџ. (ЦЧМБ: 484); колакоџ беше џреџворен во свеџ леб, во нафора (Вка: 144); Проскураџа е, оче, исџо џџо и нафора, нели? (Вка: 139)*

панихида ‘(црков.) Во православната црква – богослужба за помен на умрен; парастос.’: *Ќе ја одрџиме џаа џанихида. (СенГБ: 84)*

питроп *еџџроџ* ‘Црковен намесник, застапник.’: *Боџаџин, свайоџ на Герасим, кој се џреџорачување кај владикаџа за џџроџ. (ЦЧМБ: 134)*

псалм ‘Песни на Старозаветната црква, врвен излив на религиозните чувства.’: *Се чџџаа молиџви, се џеџа џсалми. (ЦЧМБ: 426)*

ставрофорос Во ТРМЈ, *сџаврофор* ‘Во православната црква – постар свештеник по чин; протојереј, протопрезвитер.’: *на чело со сџавросфоросоџ Толомакис (ЦЧМБ: 235); Риџоџ беше мноџу сџрмен и сџаврофоросоџ, дебел човек, освен џоа и со џеџок злаџен крсџ на џраџџе, џребаше да го извади јазикоџ за да може да го следи баџ-каџџоџ. (ЦЧМБ: 236)*

темјан ‘Мирисна смола од такво дрво која се користи за кадење при верски обреди.’: *Побрза да се џикне во неа додека веџероџ не му го исџавкал џемјаноџ. (ГЗ: 63)*

теолог ‘Тој што се занимава со теологија, богослов’: *Професороџ на неколку џаџи се обиде да му даде на знаење дека е свеџско лице, а не духовно, социолоџ, а не џеолоџ. (ГЗ: 193)*

тропар ‘Кратка пофална песна со која се слави одреден празник или светител.’: *оној џексџ кој како џроџар џреџсџавување најволиебна формула во свеџскаџа и осмоџонскаџа окулиџвисџџика (Вка: 124); За џаа цел бил набавен џребник, џсалиџир, џроџар и оруџи боџослужбени книџи џџо сџанаа духовно наследсџво на Марџа кое џаа сакаше да го сџодели со браџ џ. (Паџ: 10)*

херуфим: Во ТРМЈ, *херувим* ‘Ангел од највисок ред во христијанството.’: *На небоџо џој е со армија од анџели кои му го чувааџ џресџолоџ, со свеџџи во разни ранџови, со херуфими и серафими кои му ја разнесувааџ славаџа. (ЦЧМБ: 318)*

• **Литургиски предмети и облека што се носи за време на литургија**

епитрафил ‘Дел од облеката на православните свештеници во вид на долга лента што се наметнува.’: *Пој Мире со црната мантија и со епитрафилој чудно делуваше меѓу лекариите во црни мантили (Вка: 163); со епитрафилој префрлен преку неговата глава, следуваше и бакиши (Вка: 174)*

манџија ‘Свештенички долг фустан, обично со црна боја, што се облекува над друга облека.’: *ке ја соблече тој својата мантија (СМ: 150)*

петрафил *иетравил* ‘Дел од свештеничка одежда, кој се става на врат и се спушта надолу.’: (Аргировски 1998: 217) *Тоа на свештеникој – со пријатно и природовео лице, облечен во мантија и со иетрафил – не му победна од искусно око и затоа страсно и во повеќе наврати ги пројектуваше зборовите од ојелото, решавачки за сасој на нејзината душа. (Т: 75)*

• **Апстрактни, филозофски и книжевни поими**

амбис ‘Бездна’: *Од големата висина на која се наоѓаше, се чинеше како тие да се во некој амбис и се гледаа смалени како да беа кукли со кои некој си игра. (ЦЧМБ: 478)*

анатема ‘(прен.) Клетва.’: *му се имаше закането дека ќе му фрли анатема (ЦЧМБ: 141)*

мимикрија ‘(прен.) Приспобување кон средината со прикривање на вистинските уверувања.’: *Сиот во акција, неговото зборче беше „ајде“, а чуварот на државниот печат, факатки го за рака, му велеше „јаваш“ и го поучуваше во сè, нмногу во тоа дека полистиката е мимикрија. (СенГБ: 128)*

парадокс ‘Мислење што изгледа спротивно на општо усвоеното, што изгледа бесмислено, нелогично и што навидум не содржи вистина; бесмислица, апсурд.’: *Америка е парадокс! (СенГБ: 63)*

фарисејштина ‘Лицемерство.’: *Удри го таа фарисејштина – и велеше – додека и тие не тие замолчиле! (ЦЧМБ: 137)*

хипокризија ‘Прикривање на вистинските особини и лажно претставување во добро светло.’: *Тој не ѝ подаруваше цвеќе за Осми март, смејатки дека во прославата на тие празници има хипокризија, дека се профанирани, избанализирани и комерцијализирани. (Бијолиј: 25)*

• Природа, митологија

амброзија ‘1. (мит.) Храна на грчките богови што дава младост и бесмртност. 2. (прен.) Храна што закрепнува, извонредна храна.’ *Античкиите богови ѝосѝиѝнувале и бесмрѝносѝ, земајќи некѝар и амброзија кои не биле нишѝо оруѝо ѝуку наркойѝици. (Т: 71)*

арома ‘пријатен мирис’: *не само ишѝо не му ѝо заѝорчуваа божесѝвениоѝ најѝѝок, ѝуку му даваа една оодаѝна арома (СенГБ: 53)*

нектар ‘Во грчката митологија – пијалак на боговите што ги правел бесмртни.’: *Античкиите богови ѝосѝиѝнувале и бесмрѝносѝ, земајќи некѝар и амброзија кои не биле нишѝо оруѝо ѝуку наркойѝици. (Т: 71); Како ѝоеѝ, Злаѝко не се среѝнал со екѝтракѝоѝ ишѝо ѝо ѝроизведува елиѝаѝа, рамен на некѝароѝ, најѝивка на боѝовиѝе. (Паѝ: 18)*

порфир ‘Цврст минерал со темноцрвена боја, пурпурен камен.’: *и ѝрѝовиѝе земни ќе ѝлачаѝ и ќе ридааѝ за неѝо, бидејќи сѝокиѝе нивни нема никој да ѝи куѝува, сѝоки од злаѝо и сребро, од драѝоцени камења и од бисери, од визон и ѝорфир, од свила и скарлеѝ. (ГЗ: 210)*

• Психичка состојба / болест

афазија ‘Неспособност за зборување, онеменост, намалена способност за разбирање на одделни зборови поради повреда на мозокот.’: *Тешкоѝиѝе во ѝовороѝ, кои на Цаќи не му давааѝ да се искаже, Манди ѝи ѝерминизира како афазија (Ќ: 306)*

дислекција *дислексѝа* ‘неспособност за читање, пречки, грешки во читањето’ (ЈСЗИ 2004: 93): *Несѝособносѝа на Цаќи за чѝање ја ѝерминизира како дислекѝја. (Ќ: 306)*

хипохондрија ‘Абнормална психолошка состојба што се карактеризира со неоснован страв од болест.’: *Одеше ѝо цркви, ѝи бараше. Како некои жени, ишѝо сѝрадааѝ од хѝѝохондрија, кои одаѝ ѝо докѝори. (Чум: 40)*

• Карактер и морални особини

еретик ‘1. Тој што отстапува од учењето на официјалната црква; кривоверец. 2. (прен., разг.) Отпадник, бунтовник.’: *Тоа даде ѝовод цркваѝа да ѝо разѝори јавноѝо мнение ѝроѝив неа како ѝроѝив ереѝик. (ЦЧМБ: 141); Како ѝрешници ѝамау ќе не сѝалаѝ. Таму ереѝиѝиѝе, безвернициѝе и ѝрешнициѝе ѝи сѝалувааѝ во оѝан. (БиѝХр: 49)*

мизантроп ‘Тој што мрази луѓе.’: *А можеби е и некој мизанѝроѝ кој чувѝѝува одвраѝносѝ за свеченосѝи од ваков вид. (СМ: 78)*

фарисеј ‘(прен.) Лицемер.’: *Го виде фарисејоџи? (ГЗ: 157); љовеке од сигурно е дека фарисејџи не ќе најрават обид да џе украдат или иџо било да џреземаџ ироџив џебе (ГЗ: 21); Бришеџе ја џаа фарисејџиџина од лицеџо! (СМ: 137)*

циник ‘(разг.) Тој што ги презира, ги исмева општествените морални норми и обврски, за кого не постојат вредности, тој што е зајадлив, ироничен.’: *усниџи џенки, свиџкани како кај циниџи (СМ: 64)*

• Пијалоци

апсинт ‘Јак и многу горчлив алкохолен пијалок, сличен на пелинковоц.’:³⁰ *Никојџаџ џој не џшел, но сега џочувсџвува силна џоџреба од џијалак. Од аџсинџ. (СенГБ: 141)*

• Места и институции

полигон ‘1. Геометриска фигура што има три или повеќе страни и толку агли; многуаголник. 2. (воен.) Специјално уреден терен или дел од морето за борбена обука или за испитување оружје и воена опрема. 3. Определен простор за некој вид обука (за возачи и сл.).’: *Многу ширини, на кои се иџраа деџскиџе иџри беа џреџворени во воени џолиџони. (Тес: 112)*

Спиталје ‘Болница бомбардирана во Првата светска војна која подоцна била срушена и на нејзино место била изградена Учителската школа.’: *Беше болничарка во Сџиџалјеџо, џреџолно со ранеџи франџуски војници, кои секојдневно џи носеа од фронтџоџи. (ЦЧМБ: 311)³¹*

• Катастрофи и настани

катаклизма ‘1. Голема елементарна несреќа предизвикана од природни стихии (земјотрес, поплава и сл.). 2. (прен.) Остра промена во општествениот живот, преврат, пресврт со лоши последици.’: *Мојоџ живоџ или живоџоџи на џше шестџ милијарди во аџомска каџаклизма? (СенГБ: 55).*

стихија ‘Неконтролирано, спонтано дејство на природни и општествени сили што настанува независно од волјата на човекот, проследено со нарушувања и разорувања.’: *Тој наеднаш џламна, џо зафаџи сџихија. (Паџ: 40)*

³⁰ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 13.1.2026)

³¹ Именката *сџиџалје* потекнува од латинскиот јазик, но кај нас е навлезена преку грчкиот јазик. (в. Аргировски 1998: 298)

• Друго

драпа ‘Гребе, скубе; (прен. пишува)’: *Дали сè уише̄ ѓнекојѓа̄ӣ ӣишуваи? – ја ӣрашува Пецо. – Драѓам ѓо малку ѓоезија! – му оѓѓовара ѓаа. (Чум: 155)*

* Во однос на потеклото на зборот *драѓа*, различни филолози имаат различни мислења.

Во ТРМЈ лексемата *драѓа* се јавува со следниве значења: Силно чеша. • се драпа 1. Силно се чеша. 2. (прен.) Се потсмева некому.

Во однос на лексемата *драѓа*, постојат повеќе мислења. Младенов, s, v. драњ го изведува овој збор од и.е. корен и го срамнува со грчкиот збор $\delta\rho\omega\lambda\alpha\kappa\iota\zeta\omega$, $\delta\rho\acute{o}\lambda\iota\omega$. Миклошиќ, пак, го изведува од словенскиот корен *drapa*. Тука имаме еден звукоподржателен, ономатопејски израз, кој во разни јазици, согласно гласовните закони, дава посебен облик (Таховски 1951: 45).

каријатида ‘Столб во форма на женска фигура.’: *како каријатида која не исѓрашла ѓоо ѓовароѓ на времеѓо (СенГБ: 150)*

кира ‘арх. Домаќинка, газдарица.’ (Аргировски 1998: 148): *Не ја сакав со срце, – ѓоо на еден Киријак не би му доликувало, Киријакоѓ никојѓа̄ӣ не ӣродавал жезеза, но има жезезно срце – ѓуку сакав да ми сѓане жена, ѓосѓоѓа, кира. (БиѓХр: 85)*

мустаќи ‘Долги влакна израснати над горната усна кај мажите.: *убав, јаѓар, наконѓен, намирисан, со ѓенки мусѓаќи. (ГЗ: 125)*

пулилеј *ѓолилеј* ‘1.Лустер. 2. црк. Свеќник.’ (Аргировски 1998: 223): *Безбројниѓе сѓакленца на венецијанскиѓе ѓулилеи блескоѓеа. (ЦЧМБ: 152)*

Од примерите што се дадени, јасно се забележува тоа дека кога зборуваме за грчките лексеми, најголемиот број од нив припаѓа во црковната и религиозна лексика.

2.3. Варваризми

Варваризмите се зборови што не му припаѓаат на лексичкиот состав на даден јазик, а најчесто се употребуваат од стилски причини: *амиџос, мадам, мисџер, сењор, сењора* итн.

Овој вид лексика најчесто се употребува во уметничката литература за да се покаже потеклото на некој лик, а ваквите зборови не се дел од лексичкиот состав на дадениот јазик.

Во (РЕР) *Енциклопедискиот речник на лингвистички термини на рускиот јазик 1* (2008: 31) под варваризам се подразбира адаптиран или делумно адаптиран позајмен збор што ја зачувува фонетската и графичката оригинална форма и има мајчин синоним во активна употреба на јазикот примател (на пр. *викенд*, англиски *weekend* „крај на неделата, слободни денови од сабота до понеделник“).

Варваризмите можеме да ги дефинираме и како странски зборови, конструкции, изрази што се преземени од друг јазик и не се својствени за јазикот во кој влегле или во кој се користат. Исто така, варварството е „туѓ збор или конструкција што не е во согласност со нормите на даден јазик; секое отстапување или кршење на признатите современи граматички и стилски правила, говорни и јазични обичаи“ (Симеон, 1969: 143).³²

Варваризмите се лексеми што во однос на лексиката на општиот лексички фонд, се користат во посебни пригоди (доколку нема соодветен мајчин збор), ги користат писателите во своите дела за да карактеризираат ликови или настани итн., а од друга страна, таквата лексика му припаѓа на слојот на маргинална, нестандартна лексика. Во однос на единиците на јазичниот стандард, овие зборови имаат понизок статус, но во однос на стилот тие претставуваат средства за стилска нијанса. Нивното преживување во јазикот зависи и од граматичките карактеристики, но и од природата на реалностите што се именуваат и од социо-културните околности во кои оваа лексика е воведена во јазикот (Миланов 2014: 445).

Означувањето на функционално-стилската употреба на туѓата лексика има и нормативно значење. Странскиот лексикон квалификуван како „варваризам“, „жаргонизам“

³² Ако позајмениот збор нема елементи во својата звучна структура што се непознати за лингвистичката смисла, тој се прифаќа како таков. Меѓутоа, ако зборот има туѓ звук, тогаш тој звук се заменува со најблискиот звук од изворниот звучен систем, т. е. е фонетски адаптиран. Потешките групи звуци се заменуваат со полесни или се редуцираат, при што народната етимологија игра важна улога (види Филиповиќ, 1986: 23–24).

итн., со употреба на нормативни квалификатори, се определува како второкласен, нестандартен, маргинален (Ристик, 2006: 176), додека вокабуларот квалификуван како научен, стручен итн., како и необележаниот странски вокабулар од општа употреба, ќе има статус на стандарден вокабулар, чие опстојување во јазикот (што важи и за домашниот вокабулар) ќе зависи од неговото „значење, употреба и креативен потенцијал“ (Ристик, 2006: 176).

Употребата на странски зборови понекогаш е диктирана од законот на лингвистичката економија, кога се користат наместо домашни повеќечлени имиња (синтагми, реченици или цели ситуации) (Ристик, 1994: 302).

Според Грицкат (1968/1–2: 41),³³ варваризмите го претставуваат лексиконот што влегол во нашиот јазик преку историски контакти на нашите говорници со мајчини говорници на странски јазик. Во однос на странските зборови (тука ги вклучуваме и варваризмите), можеме да кажеме дека тие се добиени од турскиот, германскиот, англискиот, францускиот јазик. И покрај тоа што се правеле напори да се отстранат од јазикот, голем број турцизми и германизми останале во нашиот јазик, од една страна, затоа што нема добра замена за нив, а исто така и затоа што никакви структурни карактеристики не ги одделуваат од најголемиот дел од зборовите на нашиот јазик (Ivić et al., 1991: 60).

Творештвото на Костов, односно лексиката којашто е предмет на оваа анализа, покажа дека овде ја среќаваме и лексиката што им припаѓа на варваризмите.

Примерите што следуваат се дадени во контекст:

аероплан: *Бишола – за Французиите Виџор Верден, зашто тука дале многу жртви – тогаш била нападана и со аероплани, првпат тогаш воведени во воени операции, и војнички сигурно бил еден од оние кои, во одбрана на градој од илче челични илци што сееле смрт, го осмајрале небојо. (ЦЧМБ: 310)*

а ла франга: *Беше облечена по евројска мода, „а ла франга“, во скапи алишја, со бела кошула и златни илци, со вајоврска, но неуредно, расипан во жакетот и елеот. (ЦЧМБ: 158); Кога се работи за Сиево Обвинителот, чиј часовник работи „алајурка“, примени му илци „алафранга“, и тој е гојов. (Бишолит: 74)*

³³ И. Грицкат верува дека не е лесно да се зборува за тоа што е варварство воопшто и до кој момент некоја јазична карактеристика „треба да ја носи таа негативна етикета“ (Грицкат, 1968/1–2: 41). Овој автор, исто така, истакнува дека границите на јазичната „чистота“ треба да се одредат со голема грижа и толеранција.

алелуисува: По дарувањата на невесјата и зетјот, и проследени со бакнежи, почнаа, заедно со честивањата, да се разменуваат бакнежи и меѓу сватовите, кумовите, деверите, додека постој остварана сè така „алелуисување“. (ЦЧМБ: 537)

алфавит: Но дали всушност го гледаше, го читаше и препорочуваше тој алфавит, дали се обидуваше да навлезе во неговата смисла? (ЦЧМБ: 547)

амигос: Амигос! – викна Пере. Ме слуша? (Тес: 45); Куанго тиенес амигос, тиенес фортуна! (Тес: 47)

арбајт: Па како се најдов на арбајт во Германија. И тоа каде? Во фабриката на Ото Шелингер, кај нас позната „марка“ од времето на „чизмата“. (Вуј: 8)

аркадашлар: Нејзиниот син, Асан, огледан во куќата на Мишајбеѓовци, ситана и ирв негов другар, аркардашлар. (БиџХр: 69)

ауфидерзен: Ауфидерзен! – и здрави, небаре изрече команда, и излезе. (Пај: 22)

- Но со некој инстинкт во суштина ја имаше сфаќено нацистичката филозофија за најчовекој, за суверен германската раса, за Германија како Дојчланд, Дојчланд инер алес која во Фриц го имаше своето остварување и која со антисемитизмот го наоѓаше својот совршен израз. (Пај: 25)

бешјашар: Бешјашар, и етјотинско машко дете, ја дарува невесјата, – за и неа алах да ја дарува со машко дете – а то не го се заредија свекрвата, золвите и јатрвите. (БиџХр: 73)

делириум тремнс: Алкохолот не го донесе на работ од „делириум тремнс“ при што не рејко, во икви случаи, сестра му бараше за него лекарска помош. (Пај: 10)

јачи: Нејзините гласни жици изгорени од алкохол, заринашо одекнаа: Јер је љубав јача од смрт! (ЦЧМБ: 506)

квинтесенција: „Будали се луѓето!“ – си зајаша во умот, како оштит заклучок, како квинтесенција на Десетите божји заповеди, тој како што ги сфаќаше и ги применуваше. (Пај: 140)

колорисан: По навика уште од детството, Горшан и сега беше чисто и недантно облечен во бојат косиум со врајовска и бела кошула со колорисана јака. (Тес: 122); Преку раките од жакетот му се додаваа манжетините на кошулата, колорисани и заштитени со шешки, златни и елени. (ЦЧМБ: 483)

љубав: Нејзините гласни жици изгорени од алкохол, заринашо одекнаа: Јер је љубав јача од смрт! (ЦЧМБ: 506)

– Тоа беше еден вид на данок, верски данок, насиројќи данокој во крв, **аџами оџлан**, џреку кој се реџрујираа јаничари. (БиџХр: 60)

– Добро уџро, мој џочесен џрејсегаџеле на куќниој советџ! Како џерманскиџе фриџеви: „Мој **фурере**“ (СМ: 39);

– Парџн, нџ изнаџа со имеџо. – Не **џарџн**, а **џаџе**, џо џермански, какво шџо е и имеџо – џерманско. (Биџолиј: 91)

Во романот „Свадбата на Мара“ на Владимир Костов се јавува и руска лексика и тоа најчесто лексика која не е прифатена во стандардниот македонски јазик, туку се јавува во говорот на ликовите кои ја употребуваат како показ на руското влијание кое има идеолошки извори. Овде станува збор за руски песни и творби кои ги кажуваат ликовите, потоа за општи зборови познати пошироко од рускиот јазик итн.

Во продолжение следува пример:

– „Ты ешџ жива сџарушка моя!“ – „Письмо маџери“ од Серџеј Александрович Есенин (СМ: 303)

– „Здравсџвујџе Аркаџие Александров Пеџрџвик!“ а џој: Зоравсџвујџе ученики! Седџџес! (СМ: 303)

– „Пишуџ ми, чџо џы, џаџа, џревоџу заџрусџила шибко обо мене, чџо џы...“ (СМ: 303);

– Така беше: „Ничево маџ!“ Не! Ничево рогнаџа! Колку убав збор имаџџ Русиџе за маџка: рогнаџа! „Усџокойся. Зџо џолька џяџосная бредџ. Не џакой уж џорџкий я џроџоџца, чџоб, џебџа не видџа, умереџџ.“ (СМ: 304)

Како што можевме да забележме од дадените примери (во контекст), Костов знае да ја употребува ваквата лексика, сџ со цел поавтентично да ја претстави ситуацијата, односно да ги внесе ликовите коишто доаѓаат од друга средина и зборуваат на друг јазик. Во овој дел можевме да сретнеме лексика од други јазици: од турскиот, англискиот, српскиот, германскиот, италијанскиот, францускиот и рускиот јазик. Со ваквата лексика авторот ја зголемува стилската вредност на искажаното, како една од одликите на уметничко-литературниот стил.

Иако варваризмите ја зголемуваат стилската вредност на делото, сепак, овде би сакала да го споменам решението што го предлага Предиќ (1951/5–6: 187), а тоа е збогатување на полисемиската структура на лексемите од домашно потекло, т.е. давање нови значења на домашната лексика.

3. ЛЕКСИКАТА СПОРЕД СФЕРАТА НА УПОТРЕБА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

3.1. ДИЈАЛЕКТНА И РАЗГОВОРНА ЛЕКСИКА

Јазикот во уметничката литература е општонароден, но одбран и организиран на индивидуален творечки начин – преку изборот и организацијата на јазичните средства се пројавува индивидуалната творечка способност на секој автор, неговиот поглед на светот, неговата духовна развиеност, животот што го опишува. Допуштањето да се отстапува од нормите на литературниот јазик во уметничката литература треба да се сфаќа како нормално, меѓутоа секое отстапување треба да е мотивирано и оправдано, од аспект на функционалната поврзаност на примената на јазичните средства со идејата на делото во целина и на секој негов дел и на придонесот на јазичните средства за естетската вредност на кажаното (Паноска 1976: 13–14).

Сликовитоста на јазикот на современите македонски писатели се потпира на соодветноста на изборот на лексичките единици од кои е структуриран нивниот јазичен израз, на употребата на стандардната, но и на дијалектната лексика, на туѓојазичните елементи како стилски маркирани единици реализирани во литературен контекст.

Руралната тематика му дава поголеми можности на авторот да употребува дијалектна лексика со која соодветно ќе ја претстави стварноста во своето дело, односно посегнувајќи по дијалектните зборови и изрази, современите македонски прозаисти афирмираат одредени јазични средства што потенцијално имаат поголема изразна моќ, а на тој начин тие се врзуваат за средината на која и самите ѝ припаѓаат и која не би била толку добро насликана и приближена до читателите со употреба на лексиката од стандардниот јазик (Ташова 2016: 82).

На планот на зборообразувањето, покрај придржувањето до стандарднојазичната норма, творечката постапка подразбира и употреба на зборообразувачки елементи познати во живиот, разговорен јазик. Сите зборообразувачки елементи имаат регионален карактер, бидејќи се среќаваат кај писатели од различни говорни подрачја, а застапени се и во авторската и во дијалогската реч (Шапкалиска 1982: 85). Типична зборообразувачка функција врши префиксот *не-* за добивање нови значења, спротивни од поранешните:

несама ‘бремена’, нецел ‘болен’, ненаш/недомашен/неџукашен ‘туѓ’, недобро ‘лошо’, ненавидна ‘неугледна’ (Шапкалиска 1982: 84).

Кај Владимир Костов, можеме да забележиме дека преку дијалектната и разговорна лексика, тој ги карактеризира ликовите во неговите дела со нивниот говор: *елај, дојдвај, иовиџ, кажвиџ, оџу, неку, зошчо, нешчо, вела, наваќи, најџаќи, еднуш. Ти си? Ја су! Ќе дојш? Ќа! Ги џецаќше Прилејчани: че ом, че јам, че дом! Дебарчани: рока, мока, џоџан џроџа! Кумановчани: куде џумбе, куде чеџири бандере. (ПЦ:113–114)*

Дијалектизмите се јавуваат во авторската реч, во речта на лицата, односно во дијалогот, во поголеми или поограничени размери. Авторите ги користат за чисто функционални цели, за предавање на битово семејната средина, за актуализирање на времето, секојдневниот живот и соживот и за индивидуализација на речта на ликовите, при што дијалектизмите создаваат исклучителни можности за постигнување своевидна вистина која поинаку не може да се изрази (Макаријоска 2019: 113).

Повеќе елементи од народните говори се среќаваат во почетната фаза од развојот на литературниот јазик, а со цел да се актуелизира времето, битот, индивидуалната реч на лицата. Според Шапкалиска (1982: 62, 86), многу е значајно за дијалектното стилизирање да дојдат до израз способноста и умешноста на авторот да употребува во неопходната заемност лексички дијалектизми во раскажувачката и во дијалошката реч.

Родениот говор на писателот претставува непресушен извор на јазични средства, па поради тоа авторите често се враќаат кон него. Народниот карактер на јазикот на писателите најчесто доаѓа до израз преку изборот на дијалектизмите во дијалозите и во авторската реч.

Употребата на дијалектната, односно разговорна лексика претставува непресушен извор за збогатувањето на македонскиот лексички фонд, за потсилување на литературниот исказ, преку подбор на лексемите без нарушување на јазичната норма, а се овозможува поголема изразност и посоодветно пренесување на атмосферата, карактерот на ликовите итн.

Во овој докторски труд дијалектната и разговорна лексика во творештвото на Костов е анализирана врз основа на методите: ексцерпција, класификација и контекстуална анализа (толкување на значењето на лексемите во контекст). Направена е класификација на лексемите по зборовни групи: имени, придавли, глаголи и прилози.

Врз основа на оваа поделба ќе видиме која зборовна група најмногу ја употребува Костов во своите дела.

Во зборовната група **именки** припаѓаат следниве лексеми со дијалектна/разговорна употреба:

бувка/буфка: ‘Туфка, пувка од пердуви на главата на некои птици.’: *ИГ-ѓаџа е во домашна рома, во џаниџофли со високи џоџуци и со бувки. (Чум: 159); И за неколку миѓа на озборувачкиџе – еднаџа како кокошка, андулирана, со буфка, оруѓаџа како џајка, со шајка – им џирреди џо еден „кокџел“ (Вуј: 107)*

бутка: ‘Киоск, трафика.’: *Иако веснициџе се џродаваа џука, во буџкаџа до нив, џџе не џи чииаа рубрикиџе во кои се џреџираа оџиџесџвени и џолиџички џрашања. (ЦЧМБ: 376)*

ветрушка: ‘1. (зоол.) Вид мал сокол кој умее да лебди во воздухот; 2. Силен ветар, виор. 3. (дијал.) Ветромет. 4. Ветрогон.’: *ја зеде чаниџаџа и, лесна како веџрушка, излезе, ја наџуџиџи Уџравнаџа зџрада. (ЦЧМБ: 66)*

врапчар: ‘Лице што фаќа врапци.’: *Враџчар со џенѓало! (СенГБ: 153)*

врзопче: ‘Повеќе предмети, нешта што се врзани во нешто или заврзани заедно.’: *Друѓаџа ноќ, со врзџче џод рака, џаа дојде џодџоџвена за џаџ. (СенГБ: 116)*

гареж: ‘Црна наслага – саѓа, што се создава при нецелосно согорување на дрво, јаглен, нафта.’: *оѓноџ сџивна, џа сосема зѓасна, зџарежџи и џрашинаџа џадоаа (ЦЧМБ: 489)*

гиздавец: ‘Човек што посветува големо внимание на изгледот, претерано дотеран човек.’: *Гиздавецџи џродолжи да џ џубезничџи. (ЦЧМБ: 340)*

грлушка: Во ТРМЈ, зрлушник ‘Тесен горен дел на шише, стомна и сл.’: *Тиџина во која клокоџеше џоџокоџи во чукариџе крај манасџироџи и – ракијаџа од зрлушкаџа на шишеџо во зрлоџо на Тодор. (ЦЧМБ: 208); Тоѓаџ долѓоџи, кој секојџаџ ја ценеше криџикаџа на Пере, зџ фаџи шишенцеџо за зрлушкаџа, како да се фаќа рачна бомба и зџ фрли висико над зџаражџиџе. (Тес: 26)*

дира: ‘Трага од човек или животно.’: *Ќе џреба од нив куќаџа да се исчисџи. И од секаква дира на сџараџа вера. (БииХр: 68)*

доушник: ‘Лице кое тајно собира и пренесува податоци, најчесто до место од каде може да извлече сопствена корист, шпион.’³⁴: *Таа и Викџор беа неразделни, и не беше можно џој џоа да не зџ знае, – имаше свои доушници – како шџо не беше можно да ја одобрџва врскаџа на син му со неа како со јенималка (ЦЧМБ: 21); А џричувајџе се и од оној неѓов доушник Ќорле! – џ рече на Елена. (ЦЧМБ: 212); Да не си џџи некој неѓов доушник? (ЦЧМБ:*

³⁴ <https://zoze.mk> (пристапено на 27.12.2025)

172); Во канцеларијата беше уште и комерцијалистот Сирко Корлевски, главниот Јошков доушник, кој Елена ја појсеши на Тодор. (ЦЧМБ: 462)

држанка ‘Љубовница, метреса.’³⁵: Ошто беше познато дека Јошко, како вдовец, има свои „држанки“, но фактично што ни една не донесе дома, што не го злоупотреби домашно на Тофиловци, му го крееше угледот меѓу соседството. (ЦЧМБ: 467)

електрика ‘Сијалица, електрична светилка или светлина.’ (Аргировски 1998: 110): Во ситалната беше темно. На излегување тата ја зајали електриката. (Вуј: 10); Нора ја отвори вратите и, влегувајќи, ја зајали електриката. (Т: 130); Не се осмели да ја зајали електриката. Ја зајали Нора која брзо се појави. (Т: 135)

елемија ‘Направа од која се мота предено во клопчиња.’: Чејкајќи по клопчето што го замои Аријадна, Фројо така се замои во нејзините конци што никаква елемија не може да го одмои. (Пај: 151)

игла-петлушка ‘Игла со конец кој е врзан во јазол – петлушка е делот каде што е врзан конецот’:³⁶ Па посејна по шорбетото со зајнициите во внатрешниот џеб од жакетот, зашто е со игла-петлушка. (Чум: 51)

игла топуска ‘(разг.) Игла со главичка што, обично, се користи при шиене за прицврстување, за спојување рабови и сл.’: Доштерани во свилени фустани, со шкепи на главите, зафатени со игли појуски. (БиџХр: 85)

катара Во ТРМЈ, катар ‘Воспаление на слuzницата на некој орган.’: Не, – им велеше тој, сиот искисај, влажен, кивавица била во прашање, лоша кашлица, катара. (Вуј: 77)

*Ако ја разгледуваме како заемка од грчкиот јазик која се среќава во битолскиот градски говор, оваа лексема би значела: ‘клетва, лош човек’. (Цветковски 2021: 16)

катинар ‘Катанец’³⁷: И еден ковчег токму по ламбата, ситар, оситанат од мајка му, со избришана од времето црвенкаста боја, но сè уште здрав, тврдо, обвитан со чембери и заклучен со голем катинар. (ЦЧМБ: 409)

киска Во ТРМЈ, киска ‘1. Неколку стракови цвеќе заедно; букет. 2. Сноп.’: Извади од џебот киска банкноти. (БиџХр:136)

клатало ‘Дел што се ниша.’: Се најде во широкиот џем со две големи огледала и еден часовник меѓу нив со огромно клатало. (ЦЧМБ: 162)

³⁵ <http://drmj.eu/show/%D0%B4%D1%80%D0%B6%D0%B0%BD%D0%BA%D0%B0%D0%B6>

³⁶ Називот петлушка произлегува од ие., балтосл., општосл. и прасл. *petelъ покрај *petъlъ (Дуриданов 1999: 198; Скок 1972: 652).

³⁷ Лексемата катинар има латинско потекло, а во нашиот јазик е навлезена преку грчкиот јазик. (в. Аргировски 1998: 297)

клепало ‘Дрвена направа на која се удира за огласување при црквите.’: *Кандилаџа зореа, болскоџеа шанданиџе, блескоџеие злаџоџо и среброџо на икониџе, клејалоџо надвор биеше. (ЦЧМБ: 152); Клејалоџо свечено биеше. (ЦЧМБ: 152)*

клепачка Во ТРМЈ, *клејка* ‘1. Влакненца по работ на очниот капак. 2. (анат.) Подвижен, кожен набор на окото, што го штити од повреда; очен капак.’: *Очиџе му беа болни, со зацрвенети и зурелаџи клејачки, разјадени од џрашинаџа на џуџуноџи. (НовУм: 78)*

клепка ‘Влакненца по работ на очниот капак.’: *исџравена до закачалкаџа со раце џрекрстиџени на зрадиџе, со долзи нокџи, со веџџачки клејки, мрачна – како нокна џџиџа. (ЦЧМБ: 71)*

клобурец ‘1. Меур што се јавува, што избива на вода или друга течност, исполнет со воздух, водена пара, гасови. 2. (прен.) Нешто во форма на клобурец, што личи на клобурец.’: *Целаџа беше во чадови кои во зусџи клобурци зџи џуџџаше низ усџа. (ЦЧМБ: 52); Освен неколку мрморења, друго ниџџо не џроизлезе од усџаџа на Мајкл. И клобурци чаџ од лулеџо. (Т: 30)*

крцкалки ‘Што крцкаат, шкрипат при одење.’: *Резулџаџи на џоа беа уникаџни чевли – крцкалки. (К: 29)*

* Оваа именска синтагма – *чевли крцкалки*, како и многу други во творештвото на овој автор, ја потврдуваат креативноста на авторот. Во неа е содржана оноματοпејската основа *крц-*, а со ова се постигнува звучна слика, визуелност и динамика.

куменџија – *кујунџија* ‘Занаџчија што изработува предмети и украси од злато и од сребро.’: *Еден ден џаа џојде кај куменџијаџа на кој му зџо џродаде својоџи свадбен џрџџен уџџе џред војнаџа за да не ухрани. (ЦЧМБ: 313)*

курешки Во ТРМЈ, *курешница* ‘кокошкин измет’: *Околу негџо кокошки и курешки (К: 127); Ке јадам курешки! – рече. (К: 136)*

ламтеж ‘1. Силен стремеж кон нешто. 2. Алчност, ненаситност.’: *Циџика! Циџика! – реџеие џој во својоџи ламџеж. (ЦЧМБ: 459)*

ластикџо ‘Игра со растеглива лента преку која се прскокнува.’: – *За девојчињаџа – иако за нив беше џесно – сеџак ке се најдеие џросџор за нивниџе и зри со ласџико и со орџомчиња. (Тес: 12)*

* Ако ја разгледуваме како заемка од грчкиот јазик што се среќава во битолскиот градски говор, оваа лексема (ластикџо) би значела: ‘гумена или друга растеглива врвца’ (Цветковски 2021: 17).

матрапаз ‘Цамбаз, кој знае да се пазари, да извлече корист.’: *се карактеризира како ирчајлажи, маирапаз, самсар, шмекер (К: 163)*

милиција ‘Вооружена формација задолжена за чување на редот и сигурноста на граѓаните при немање своја војска.’: *Се вмеша и милицијата. (СенГБ: 17)*

мува-посерка: *Во желбата што погодно да ги послужи муштеритие, расирчан е низ подавницата, врие како мува-посерка која ќе полуди, кога ќе ѝ дојде времето да ги посере црвјата, да го оилоди сојот. (Чум: 154)*

муртеж Во ТРМЈ, *намуртен* ‘Што има нерасположен, незадоволен, налутен израз на лицето; намрштен.’: *Муртежот на нејзиното лице го предизвикуваше Тана да зайочне разговор со неа, да се обиде да ѝ ја симне маската зад која се криеше, но, доследен на својот сѐав да не се впушта во интимности со своите партнерки, ја совлада таа желба. (Т: 10)*

муце ‘дем. и хий. од муца 1. Предниот дел од главата на некои животни (коњ, куче итн.) со носот. 2. (прен.) Неубаво, грозно лице. 3. (прен.пејор.) Уста, вилица (на човек).’: *Слушај, муце! – му рече таа иашем. (Вуј: 65); Има толку убаво муце, со цуцулче. (Чум: 139)*

наводација ‘Лице што посредува меѓу двајца за да стапат во брак.’³⁸: *Не само што беше негов наводација и гласноговорник, туку му куќуваше и цигари. (СенГБ: 18)*

натурщик ‘1. Лице што му позира на уметникот како модел; што позира без движење; 2. Лице без формално актерско образование што глуми во филм за природно да ја долови средината во којашто се одвива дејството.’:³⁹ *Таа имаше совршен, айсолутен критериум за тој бесцелер и во тој поглед беше како некои музичари без музичка наобразба, но со айсолутен слух или некои артисти, без артистичка школа, натуралисти. (Т: 38)*

ништавило Во ТРМЈ, *ништожен* ‘Сосема мал, незначителен; безначаен, неважен, безвреден; *ништожество* ‘1. Безначајност, безвредност. 2. Ништожен човек.’: *Или ќе го ирифатаат боџ и со боџ во себе ќе сѐанат боџочевци, или ќе се враќаат таму од каде што се дојдени – во ништавилото. (ЦЧМБ: 325)*

* Оваа лексема (ништавило) во дадениов пример можеме да ја објасниме као ‘празнина, небитие, отсуство на смисла, вредност или постоење’.

³⁸ <https://zoe.mk/> (пристапено на: 7.2.2026)

³⁹ <http://drmj.eu/show/%D0%BD%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D1%88%D1%87%D0%B8%D0%BA/%D0%BC> (пристапено на: 17.2.2026)

нумко: Во ТРМЈ, кум ‘1. Сведок при венчавање или склучување граѓански брак. 2. Во христијанството, тој што го држи детето при крштевање, што му дава име на детето.’: *Па добро ни дојде, нумко! И на ѿоа завршува неѓовиоѿ ѿоздрав до нумкоѿо. (Чум: 138)*

окуќница ‘Неплодно земјиште покрај објект’: *Небаре е билеѿчија, ѿа окуќницаѿа и дворноѿо месѿо во ѿазарни денови им ѿи издава ѿод наем на ѿазарѿии (К’: 179)*

отпуиска: Во ТРМЈ, *оѿѿусѿ* ‘1. Чин со кој се прекинува нечиј престој на определено место, средина и сл.; отпуштање. 2. (црков.) Благослов, завршна молитва што свештеникот ја кажува на крајот од едно богослужение на царските двери, свртен кон народот.’: *Веројатноѿа да ѿо најдаѿи беше ѿолема заѿѿо ѿој, ѿоради доброѿо ѿоведение корисѿеше ѿовеќедневна „оѿѿуска“ од рабоѿа која ѿребаше да ја искорисѿи во чииање на книѿи. (Тес: 20)*

панукла Во ТРМЈ се среќава и како *чума* ‘(мит.) Митолошко суштество претставено како стара жена со распуштени коси која коси сè пред себе. // (прен., пејор.) Жена, неисчешлана, неизмиена, како страшило.’: *Пред мене кукла, зад мене ѿанукла. (ЦЧМБ: 197)*

* За овој пример: *Пред мене кукла, зад мене ѿанукла. (ЦЧМБ: 197)*, можеме да кажеме дека значењето е целосно преземено од грчката изрека: *ἐξω κοῦκλα μέσα πανοῦκλα*, со значење, ‘Надвор кукла, внатре панукла (никаква)’ (Цветковски 2021: 9).

папчина Во ТРМЈ, *ѿаѿок* ‘1. (анат.) Вдлабнатинка во средишниот дел на мевот што се јавува како последица на прекинување на папочната врвца. 2. (прен.) Средиште, центар на нешто.’: *ѿаа ѿи исѿоѿори ѿрадиѿе небаре се сѿоѓови и важно ѿи најрчи муќкиѿе – ѿорна рилка до челбина, долна до ѿаѿчина. (Вуј: 29)*

плоштатка Во ТРМЈ, *ѿлоѿѿао* ‘Широко рамно место, поплочено и уредено за шетање и собирање на поголем број граѓани.’: *Со неа ѿочнуваше една рабоѿничка населба со ѿриземни куќарки, а насѿроѿи неа, ѿреку една мала ѿлоѿѿаѿка, начичкана со киосци, се издиѿаа високиѿе и убави зѿради на еден нов ѿрадски реон. (Вуј: 5); *Плоѿѿаѿкаѿа оживе – доаѓаа мноѓу луѓе да ѿи ѿледааѿи ѿше сигни слики. (Вуј: 53)**

покупка ‘Тоа што се купува, обично поситни потребни нешта.’: *А, ѿаа, ѿак, коѓа ѿој ѿрисѿиѓна, му ѿи зеде ѿорбиѿе со ѿокуѿкиѿе, небаре беше домаќинкаѿа, и ѿи внесе в барака. (ЦЧМБ: 493)*

поштук ‘Траг, спомен (обично во фрази).’: *Две недели од криѿоѿи немаше ни ѿраѓа ни ѿоѿѿук. (Вуј: 80)*

праматар ‘1. Трговец што продава ситни галантериски работи (срма, конец и сл.). 2. (арх.) Трговец со ткаенини.’: *ӣез̄гӣња̄ӣа на ӣрама̄ӣарӣӣе (К: 65)*

* Лексемата *ӣрама̄ӣар* се среќава и во грчкиот јазик *πραματευτής < πραγματευτής* ‘1. Трговец што шета по селата и продава стока. 2. Трговец што продава ткаенини или облека.’ (Аргировски 1998: 226).

првостинка ‘Жена, леунка што првпат родила; прворотка.’: *Прӣӣо̄а, ќе ӣ се ис̄ӣакнеше младоӣо ӣело, з̄радӣӣе, а најмно̄у с̄ӣомако̄ӣ како на ӣдна ма̄јка-ӣрвос̄ӣинка (К: 132); Инаку, мно̄гу се внимаваше ӣӣо ӣомалку да доӣираа̄ӣ на̄дворешни вес̄ӣи во кука̄ӣа за ӣше ӣоӣресно да не ӣоделуваа̄ӣ на ӣрвос̄ӣинка̄ӣа. (Па̄ӣ: 47)*

рипче-дујаче: *Ако Кралевски Мишо беше рипче-дујаче, нешӣо ӣодоцна вујковци уловија и еден сом. (Вуј: 74)*

* Оваа синтагма – *рипче дујаче*, во примеров е метафорично употребена со значење ‘мал улов, мала работа’. Рипче дујаче може да се однесува и на слабичко дете коешто често е болешливо и кое често настинува.

рофја *ровја* ‘Гром, секавица, молња; рофја.’: *Се чини како да е удрена од рофја. (СМ: 194)*

* Во грчкиот јазик се среќава лексемата *ρομφαία* ‘голем, широк меч, копје’. Значењето ‘гром, секавица’ не се среќава во грчкиот јазик. Ова ново значење се развило по пат на асоцијација, односно, копјето асоцира на секавица, кое исто така убива. Тоа придонело да се пренесе и на *з̄ромо̄ӣ* во јазиците што го позајмиле (Илиевски 1988: 251).

самсар ‘Лице што посредува, посредник’:⁴⁰ *Аг̄енӣ, самсар, ӣосредник ӣри кӯӣо̄иро̄дажби, с̄ӣројник и сводник – ӣо̄а беше Фӣӣи и с̄è орӯџо с̄ӣоред ӣо̄ӣребиӣе на клиен̄ӣӣӣе. (Т: 154)*

стило Во ТРМЈ, *ӣенкало* ‘Алатка со перо или со метален врв за пишување.’: *С̄ӣило̄ӣо, со зла̄ӣно ӣерце, му з̄о с̄ӣави в рака. (Чум: 97)⁴¹*

тамицан ‘Стаклен сад однадвор исплетен со прачки’: *Нег̄ов домен всуӣносӣӣ беше визба̄ӣа: зимнӣӣӣе, бочвӣӣе, вино̄ӣо, каџӣӣе, ӣаамӣцанӣӣе, набавување̄ӣо на дрва за ог̄рев, на кумур и сл. (Т: 188)*

тенгало: ‘Направа со чепорешка од дрво и со врзани ластици на обата крака споени со ремче во кое се става камче за фрлање по одредена цел, децата најмногу го користат за тепање врапчиња’. Во ТРМЈ, *лас̄ӣик* ‘Растеглива лента или ткаенина изработена од гумени и

⁴⁰ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 27.12.2025)

⁴¹ *С̄ӣило* (грчки) ‘рачка со перо и мастило за пишување’ (ЈСЗИ 2004: 379)

муцкаџа, баш како куче чурулкаџа, сѝремно да каса ако крадецоџ ѝродолжи со иџѝрина да му ѝрисџаџува. (Т: 65); Кога џи виде децаџа, а со нив и џавкалоџо со чурулкаџа насочена сѝрема неџо и со ѝоџџкусенаџа оџашка, кренаџа и размрџана, џој веднаш реши да џо ѝрифаџи она џиџо ќе му биде ѝонудено, џа макар џоа доаџало од бебиња и од ѝџиџиџа. (Тес: 20); Со најрчени чурулчиња, честио му уџаџуваше воздуџини бакнеџи. (Вуј: 27)

џкепа ‘шамџа’ (Геневска-Брачџк 2018: 8): Беше сџаровремски доџџерана со фуџа на скуџоџи и со џкеџа на џлаваџа.⁴² (СенГБ: 82)

* Лексемата *џкеџа* (дијал. употреба) во грчкиот јазик се јавува со следниве значења: ‘шамџа од тенко платно слично на газа’; ‘свилено вело за невеста’; ‘перде, калпак, превез’ (Аргировски 1998: 289).

Доколку ги подреџиме по семантички сфери овие лексеми (именки) тоа може да изгледа вака:

• **Лексеми што се однесуваат на човек:** *враџчар, џиздавец, доуџник, држанка, куменџија, маџраџаз, наводаџија, најџуричџик, нумко, ѝрамаџар, ѝрвосџинка, самсар, џџераџеуџи.*

• **Лексеми што претставуваат предмети:** *врзоџче, џрлушка, елеџија, иџла ѝеџлушка, иџла џоџуска, каџинар, киска, клаџало, клеџало, сџило, џаџиџан, џенџало, џулуџба, чајарџик, чакмак.*

• **Лексеми што се однесуваат на животни:** *бувка, курешџи, мува ѝосерка, челусџи, чурулка.*

• **Апстрактни поими/состојби:** *ламџеж, мурџеж, ниџиџавило, оџџуска.*

Во зборовната група **придавки** припаѓаат следниве лексеми со дијалектна/разговорна употреба:

битисан ‘Пропаднат’: *Манди во креветџоџи е не човек, а висџински ѝес, биџисан. (К: 165)*

џиздав ‘Што е дотеран, накитен.’: *Ама младоженецџоџи, калфаџа Рафаело, не ѝ се доџаџаше, ѝри сџе џиџо беше редок убавец, џиздав, мазен, чџиџи, и џиџо за сџиџе еврејски девојџи беше сон. (ЦЧМБ: 413)*

⁴² Народното облекување во градот зачувало облекувања кои по својата форма ги имаат обележјата на старобалканските традиции. Најкарактеристични облекувања кои останале сочувани од постарите генерации се облекувања изработувани од курчиите и кожуварите. Од женските облекувања тоа се џубиња поставени со крзно, дводелни фустани, на половината скутина, на главата шамџа џкепа. Во градското облекување промените се случуваат во кратки и брзи интервали напоредно со традиционалното облекување каде процесите на трансформирање се случуваат поспоро. Од почетокот на 20 век во градовите доаѓа до прифаќање на европската мода.

маѓосан (маѓејсан) ‘Што е под дејство или како под дејство на магија.’:⁴⁴ *ококорена во окојто, небаре беше маѓосана (СенГБ: 72); раководен од своите маѓосни формули (СенГБ: 60)*

мижурлав ‘Што подзамижува со очите.’: *Во лицето беше зрда, мижурлава на еднојто око, иоради што ја викаа Кората. (СенГБ:9)*

мургав ‘Со темен тен, црномурен, темен.’: *На нејзината мургава рака, итенка како на зосиоѓа, свейкаа ирсени од старо злато. (СенГБ: 25)*

нагизден ‘накитен, украсен’: *А висок, исиравен во главата, намирисан, нагизден, ни една бора на челото. (ЦЧМБ: 15)*

нагорлив ‘неугледен’: *Онака неугледно облечен, неизбричен, во црвена износена блуза, и самиот во брадата црвеникав, нагорлив и исиран во лицето, слабуњав, беше како некое знаме изрешето од куришуми. (Вуј: 204)*

наконтен Во ТРМЈ, *наконтен* ‘Облече убаво некого, нагизди, накити’. • се: ‘Се дотера, се облече убаво, се нагизди, се накити.’: *се јојави Цералдина, цела наконтена и со чалма на главата, и неа Рошко во смокинџ. (Вуј: 28); Наконтената жена го донесе чајот. (Тес: 118)*

накострешен ‘Силно возбуден, разлутен, готов за борба.’: *Накострешени како ишли се загледаа во очи, ујатувајќи си ирашни закани. (ГЗ: 168); Кога слушна што намислиле да му најраваат децата на Димитрија, да му ја „освездаат“ колата – се намурши, ги иуиши веите над носот, ги најрчи усните, така што мустакиите, и ите накострешени, му дојдоа како чешки. (Тес: 33)*

настеган ‘Собран во мал простор; збиен.’: *Не сум ги броел. Но знам дека ги има многу. Настегани се. (зборува за ирите) Со нив сакав да ја улавам услугата на една жена. Но бидејќи иаа е свейска фирма, не ми ги ирими со образложение дека недостасувало иште еден долар. (Т: 219)*

натокмен ‘Подготвен, дотеран да изгледа убаво.’: *Таа, ошто иозната кралица на биолскиите „нокни убавици“, беше цела натокмена, иозлашена и ирсиегната во фустанот. (ЦЧМБ: 504)*

негибнат ‘Што не е гибнат, цел, неоштетен.’: *Не итаса го него, а само со филанот со кафе кој, негибнат, итосе на ниската маса. (Тес: 166); Ене ги, алишата што му ги иирака мајка му, така итотат, негибнати. (Тес: 202)*

⁴⁴ <https://zoze.mk/> (пристапено на 20.2.2026 г.)

некадарен ‘Што не е кадарен; неспособен.’: *Ама, сеедно шито беше шеф, се покажа некадарно за шаа работи. (Чум:12)*

остинат Во ТРМЈ, оваа лексема се поистоветува со значењето на лексемата *иситине*: ‘1. Се олади, стане ладен.’: *Бидејќи остинатио, му се виде многу дорчливо. (Тес: 172)*

разбревтан ‘Тешко, напрегнато дише, испуштајќи придушен звук.’: *Вечериа беше веора и тивка, ако се изземеше шумоит шито доаѓаше од разбревтаниоит ноќен живоит во Њујорк кој земаше замав. (Т: 7)*

* Во овој пример, лексемата *разбревтаниоит* е метафорично употребена, со значење: динамичен, бурен.

разјарен ‘Што е опфатен со јарост, што изразува јарост.’: *но луша на себе, на Бейи, на сиоит свеит, бесна и разјарена. (ЦЧМБ: 475)*

стросан ‘Дотеран.’: *Но шогаш од зад една кола во близинаша – луксузна – се јојави титкоит на дешето, и тој еден луксузен, сиросан, со краваита, со шамиче во мейчето и со златни титлици. (Вуј: 146)*

* Глаголот *сироса* се јавува со дијалектна употреба и со значење ‘постила, навикнува’, а во грчкиот јазик се јавува со значење ‘1. Постила. 2. прен. Се прилагодува; Легнува да спие.’ (Аргировски 1998: 264).

Во нашиот пример придавката *сиросан* е употребена со значење ‘дотеран’.

чалдисан ‘(арх., разг.) Што пожелтел од некаква жештина.’: *Фризураита изгледа сама ја има иравено, ја има виикано косаита со нажежени маши, иа ја има чалдисано. (Чум: 137)*

шашардисан ‘Збунет, избезумен, полуден, замајан.’: *Но сè уште шашардисан од неочекуваното свртување на возоит во кое тој за малку не го скрши враитоит, за ирвита се ирисеити на божјата зайовед: „Шест дена работи, а седмиоит иосвеити му го на Госиода!“ (Пай: 138)*

Придавките што се дадени во контекст можеме да ги групираме во две поголеми семантички групи, и тоа:

• **Придавки што означуваат физички изглед (надворешен опис):** *гиздав, гурелав, избербашен, кночок, мижурлив, мурдав, нагизден, нажорлив, наконшен, сиросан.*

• **Придавки што означуваат психичка состојба:** *далдисан, залисан, зацајан, збрлавен, накосирешен, некадарен, разбревтан (иреносна уитоиреба), разјарен, шашардисан.*

Во зборовната група **глаголи** припаѓаат следниве лексеми:

болскоти ‘Силно свети, сјае.’: *Кандилаџа ѓореа, болскоџеа шанданиџе, блескоџеше златџоџо и среброџо на икониџе, клеџалоџо надвор биеше.* (ЦЧМБ: 152); *на ѓлаваџа носеше раскошен џурбан и џој во сина, небесно-лазурна боја, со џеваир над челоџо кој болскоџеше.* (ЦЧМБ: 163); *Јаркиџе зраци на џукуџиџо роденоџо сонце џродираа џреку малиџе џрозорчиња и икониџе болскоџеа.* (ЦЧМБ: 495)

брбна ‘Наеднаш испушти глас по воздржување од смеење и сл.’: *И брбна да се насмеа.* (Вуј: 21); – *Токму џака! – се џрисеџи Арчибалд и брбна во смеа.* (Т: 27)

бревта ‘Тешко, напрегнато дише, испуштајќи придушен звук.’: *Почна да бревџа како машина.* (Вуј: 21); *Под мене бревџа ноќниоџ живоџ на Њујорк.* (Т: 100)

гиздави (се) Во ТРМЈ, *ѓизди* ‘Кити, дотерува, украсува. • се: Се кити, се дотерува.’: *Ја џодзачешлува косаџа, се џодуредува, се ѓиздави.* (К: 192)

гои (се) ‘Се дебели.’: *И Лејла џочна да се ѓои.* (ЦЧМБ: 412)

зарида ‘Почна да плаче.’: *И ќе заџлачаџ и ќе заридааџ џо неѓо царевџ земни коџиџо блудсџвуваа во неѓо и живееја раскошно* (ГЗ: 210); *и џрѓовциџе земни ќе џлачаџ и ќе ридааџ за неѓо* (ГЗ: 210);

затаралика ‘Запеа.’: *Заџтаралика и една џесна.* (ЦЧМБ: 416)

зацапа ‘Почне да цапа во вода, кал и сл.’: *џовеќе од јасно беше колку Викџор зацаџал во Елена* (ЦЧМБ: 546)

збивта сп. *бревџа* ‘Тешко, напрегнато дише, испуштајќи придушен звук.’: *Тежок, џромав, а и наџиен, брѓу се измори, исџоџи, џочна да збивџа.* (ЦЧМБ: 508)

згорешти ‘Се вжешти; се загрее.’: *А му ја носеше и шинелаџа коѓа на Чоколоџ ќе му се зѓорешџеше и ќе ја соблечеше.* (СенГБ: 18)

свизне ‘Силно удри, свекне, перне’: *Кога ќе ти ја свизне една!* (СенГБ: 17)

кацна ‘застанува, седнува’ (Аргировски 1998: 143): *Облечена во бел невесџински фусџан, со венче на ѓлаваџа, Елиза беше како џеџеруџка која кацнала на џрн.* (Паџ: 42)

* Лексемата *каца* ‘застанува, седнува’, главно, се среќава во народни песни и се однесува на птица (Аргировски 1998: 143): „*Ќе лиџна мајко, ќе лиџна, / со биљбиџиџе заедно / ќе каца, мајко, ќе каца во џоа џусџо Америка*“. (Паскалевски 1959: 66). Изведенките *кацна*, *искаца* се јавуваат со значење ‘испили’. (Филипова-Баирова 1964: 104)

кикоти (се) ‘Гласно се смее’: *Сџиридонова се раскиоџи.* (СенГБ: 34); *На идејаџа да ја омажаџ, Лејла се смееше, се кикоџеше.* (ЦЧМБ: 413)

кинџури ‘Се кити.’: *Свесна за изгубената младоси, но неомирена, очајна, иаа во очајој до правеше невозможно – со кинџурење и со прешерана ујошреба на козметика сакаше да до надомести она што времето нејовраќно ѝ до одзело.* (ЦЧМБ: 64)

кљавти (се) ‘Се смее.’: *Сега до најага смеење, ја се кљавти.* (К: 232); *А љошоа неочекувано се раскљавиува.* (К: 348)

контн ‘Гизди, дотерува’: *Се најокмила, се наконтила, како на свадба да доага! – мрмореше лушо.* (ЦЧМБ: 194)

кори ‘Опоменува некого, изразува незадоволство; кара.’: *Тайко му до кореше.* (ГЗ: 239); *Не може шоа шака! – неодредено зборуваше, се лушеше, ги кореше.* (Вуј: 68); *Сие ги ненавиделе родителите – ги кореше.* (Вуј: 13); *Требаше веднаш да ми кажеш! – до кореше иаа.* *Зошто иаши?* (Тес: 36)

кукна ‘(прен.) Се роди.’: *местојо каде што иајко му кукнал – во село Бзовик, и каде што иребаше да се враќи, да до најде својој љокој.* (Чум: 14)

мена ‘Смени, промени.’: *ѝ даде нејзе љовод да до мени својој женски имици* (СенГБ: 131); *гледајќи дека власта си до менала сшојаној* (СенГБ: 136)

мигна Во ТРМЈ, *мигне* ‘1. Направи едно спојување на клепките. 2. (прен.) Отспие малку. 3. Даде знак со око; намигне.’: *По нејзино до бледило се гледаше дека иаа, иак, не мигнала цела ноќ.* (К: 5)

накостреши ‘За човек – силно се возбуди, се разлутн, се наостри за одбрана, за судир, за борба.’: *Никој иај не се љокажал со шаков изглед: љошемнел во лицејо, очите само му светкаа, косата му се накострешила.* (Вуј: 126); *Вујко до ги накостреши ушите.* (Т: 193); *Небаре шој израз навести нешто кобно, иаа целата се накостреши.* (БиџХр:136)

нацуцули Во ТРМЈ, *цуцули* ‘1.Става нешто на високо место, реди едно врз друго во височина. 2. Прави некој да биде виновен за нешто, мести некого да одговара за нешто.’: *Пошоа, ојкога до шитина Орце и ојкога ги нацуцули муцките кон него, ујашувајќи му еден воздушен бакнеж, за моменти да ја најушии приемота соба.* (Вуј:18)

нашне ‘Насаска куче да нападне некого’: *Да му се нашнај кучињата.* (СенГБ: 155)

оцагари ‘Отвори широко очи (од изненадување, од чудење, од страв).’: *И еше здода за Мецаној да сјаи на сцената. Се оцагари.* (Вуј: 140)

оцврли ‘Широко ги отвори очите’: *Герасимовој доверлив човек, кој ги оцврли очите и љочна вознемирено да си ги љошскубнува шенките мустачки.* (ЦЧМБ: 481); *Тој не само што ќе ги начулеше ушите, ами ќе ги оцврлеше и очите.* (ЦЧМБ: 503)

пека ‘Копнее по нешто, има силна желба за нешто.’: *Тој Ches̄o ò велеше дека има дру̀а, дека òo дру̀а „̀ека“, но шаа сме̄аше дека шао е нѐов из̀говор за да се ослободи од неа.* (ЦЧМБ: 294)

поруга ‘Исмее, навреди некого или нешто.’: *С̄ирашнай̄а смр̄ӣ с̄ирашно ò се одмаздила и ја òору̀ала.* (ЦЧМБ: 335)

прекардаши ‘Претера, надмине мера.’: *Таа̀ граница̀ ја мина, òрекардаши, само во случајо̀ со нѐзинио̀ маж Малик* (СенГБ: 25)

препелка (се) Во ТРМЈ, ò̀рѐелка, се ò̀рѐелка ‘Се валка во прашина, земја, песок и сл.’: *Жално беше да сѐ леда како сѐ рѐелка.* (ГЗ: 211)

препна (се) ‘Се сопне на некоја пречка при одењето.’: *дали беше ò̀го̀ден или сѐ рѐйна, шаа не дозна зашѝо* (СенГБ: 46)

прокопса ‘Успее, добро помине во животот.’: *Со шаа̀ глава нѐе ò̀ро̀ко̀саш!* (СенГБ: 12)

рашенлај се ‘Опушти се, смири се’: *Ти влеси си, рашенлај се, а јас̀е ò̀о̀дам да сварам кафе.* (ЦЧМБ: 55)

снеможил (се) ‘Почувствува немоќ, слабост, изгуби сила.’: *Нешѝо си сѐ снеможил?* (ГЗ: 219)

трапоса ‘Потроши.’: *Да му̀ гѝ ш̄рай̄оса̀ ò̀арѝше на де̄ӣе̄шо. Токму̀ шака̀ и си рече: „Да му̀ гѝ ш̄рай̄осам!“*

туфка ‘Се јадосува, кука, гласно жали, тагува.’: *Ах, Захарие, ах! – ш̄уфкашѐ ò̀оради за̀уба̄ша̀ на ò̀рӣа̄шело̀.* (ГЗ: 156); *Разнѝ ӣе̄ӣки, с̄ѝрини, ву̀ни ш̄уфкаа. Туфкашѐ и Па̀ца.* (Чум: 125)

цврцка ‘Пие по малку, голтка по голтка.’: *Да сѐ ну̀ди ра̀кӣа̄ша̀ во ò̀а̀урчѝња, од коѝ шаа̀ не сѐ ӣше, ш̄уку сѐ цврцка.* (К: 358)

целива ‘Бакнува.’: *Захарија̀ ò̀ ја да̀де, шаа̀ му̀ ја̀ целива.* (ГЗ: 191); *Му̀ ја̀ зедѐ ра̀ка̄ша̀ и му̀ ја̀ целива.* (Чум: 52)

чурули ‘Прчи’: *Му̀це! – му̀ речѐ и, чурулѐјкѝ гѝ му̀цкѝшѐ, му̀ у̀ӣа̄ӣи еден̀ возду̀шен бакнеж.* (Вуј: 25)

цврли (се) ‘Се цари.’: *Тој̀ ò̀ак ò̀очнува̀ да сѐ цврлѝ во неа.* (К: 318)

шлиба ‘Нагло повлекува, затегнува, одеднаш стресува.’: *Таа̀ во̀ о̀а̄а̄ша̀ на ламба̀ вечера. Шлиба̀ нешѝо ѝ г̀ласно сѐ насла̀дува.* (Чум: 157)

шурка ‘Блика, обилно тече, се излева во силен млаз.’: *Десно, ѝак, од себе му го ѝривлече вниманието еден сѝарец со многу долга и ѝенка бела брада кој се миеше на една чешма од која шуркаше ѝенок млаз вода. (НовУм: 72)*

Во зборовната група **прилози** припаѓаат следниве лексеми:

вудве ‘Со едно превиткување, здиплување, да стане двојно, во два слоја.’: *На ушито ѝоѓолемо расѝојание, се влечеше ѝо нив и Радој, во својата ройска ѝонизност ѝвиѝкан вуудве. (БиѝХр: 55)*

ќорлеме ‘1. Како слепец, слепечки. 2. Избезумено.’: *Ќорлеме! Се ѝака разлуѝена и на неѓо ѝромрорува Веса. (Ќ: 299)*

Од богатиот корпус на анализирани дела од Владимир Костов, можеме да забележиме дека се среќава богата и функционално мотивирана употреба на дијалектната и разговорната лексика. Ваквата лексика претставува многу значаен стилски ресурс преку кој се постигнува автентичност на говорот, како и социјална и општествена диференцијација на ликовите.

Од примерите што беа разгледани во контекст, можеме да заклучиме дека дијалектната и разговорната лексика Костов ја употребува кога сака да ја нагласи карактеризацијата на ликовите, да ја претстави нивната социјална положба, да му го долови на читателот автентичниот говор на ликот, како и тоа да постигне ироничен и хумористичен тон при одредени описи, а именките се тие што најмногу доминираат кај овој вид лексика.

4. СЛОЖЕНИ ЗБОРОВИ (Сложенки)

Развојот на јазикот како еден од актуелните проблеми и задачи на лингвистиката претпоставува способност да се збогати речникот со нови единици. Имајќи го ова предвид, проучувањето на идеолошкиот стил на писателот станува мошне значајно.

Сложените зборови се уникатен феномен во зборообразувачкиот систем на јазикот, бидејќи тие тесно ги поврзуваат зборообразувањето и синтаксата. Особеноста на сложениот збор е тоа што тој се внесува во текстот како семантички обемен знак, зад кој говорителот лесно може да ги препознае различните односи и ситуации. Интересот за овој тип зборови е голем, бидејќи овој зборообразувачки феномен е продуктивен начин за создавање нови зборови на синхрониска основа.

Сложените зборови – сложенките често ги среќаваме и кај авторот Владимир Костов.

Анализирајќи го творештвото на Владимир Костов, можеме да забележиме дека се среќаваат голем број сложени зборови, кои, всушност, претставуваат богатство на македонскиот јазик.

Сите сложени зборови што Владимир Костов ги вметнува во своето прозно творештво се поставени со голема умешност и мајсторство од страна на авторот.

Тие функционално се вклопуваат во текстот и претставуваат стилистичко средство со кое се постигнува поголема економичност, но и експресивност, зашто забележуваме сложенки што со голема креативност се создадени од самиот автор и претставуваат негови авторски неологизми. Сложенките можеме да ги забележиме во најразлични делови: кога се именуваат конкретни предмети, чувства, состојби итн. Сето ова ги вклучува и сложенките од црковнословенско потекло.

Како интересна појава во анализата на лексиката во делата на Костов ја забележавме таа во којашто една иста лексема може да се употреби како основа или прва компонента во сложенката, а при тоа да се образуваат различни видови зборови: именки, придавки, глаголи.

Според структурата, најмногубројни се сложените именки чии компоненти се поврзуваат со интерфикс како формален показател на овој тип зборообразување.

Забележлива е поголемата честота на сложенките што се мошне присутни во црковнословенскиот јазик, на пр. со прва компонета *бла̄-*, *бо̄-*, *џлав-*, *зло-*, *крв-*, *мил-*, *чес̄и-*, *човек-*, *чудо-* и др.

Во продолжение следуваат сложените зборови што се среќаваат во творештвото на Костов, дадени во контекст:

арамолебец: *Леѓачи! Арамолейци! (СМ:221)*

бакрорез: *Всушносӣ ѿоа беше еден бакрорез кој јарко свејкаше на свејлинаѿа оу ламбаѿа. (ЦЧМБ: 547)*

баснословен: *Визбаѿа вриеше оу младеж. А на два часа ѿред ѿосѿавување на рекордоѿи, иако ценѿиѿе баснословни, беа собрани неколку илјади. (Вуј: 185)*

белобрад: *Ама сеѓа, и ѿој исѿлашен оу ѿојаваѿа на белобрадоѿи, имаше ѿобеѓнаѿо. (ЦЧМБ: 45); И мина една мисла дека ѿа му на висоѿи можеби ќе го среѿне белобрадоѿи сѿарец кој им се јави синоќа. (ЦЧМБ: 60)*

белолик: *Белолика и со каорави косѿенливи коси, јарроока и со исѿисани веѓи, и Сѿиридонова имаше анѓелски изглед. (СенГБ: 32)*

белочешмински: *Жив ѿеѿел, белочешмински, а не закланиоѿи оу Веса. (К: 174)*

благовест: *Еванѓелие значи Благовесӣ, сѿоред блаѓаѿа и радосна весѿи која ѿреку арханѓелоѿи Гаврил ѿ беше ѿренесена на блаѓодаѿнаја Марија. (Вка: 158)*

благоволи: *Сиѓурно за скоро нема да „блаѓоволи“ да ме ѿрими – мислеше М. (НовУм: 132)*

благодатен: *Боѓородица како милосѿива и блажена, ѿречесна и ѿпрекрасна, со божесѿивено величие, а ѿред сѿ девсѿивена и блаѓодаѿна, блаѓословена меѓу мажиѿе (БХ: 41); Се надевам дека, со блаѓословоѿи ѿѿо го добив оу дедо ми и баба ми, како и со божји блаѓослов, ноќѿа ќе ни биде блаѓодаѿна. (Вка: 156)*

благодет: *... во уѿиринска свејлина и чисѿоѿа, бела како ѳулаб на мироѿи и блаѓодеѿоѿи. (ЦЧМБ: 457)*

благонаклонетост: *Париѿе се ѿоѿребни за рушеѿи и ѿоѿкуѿи без кои не може да се добие блаѓонаклонѿоѿа на ѿурскиѿе власѿи. (ЦЧМБ: 219)*

благонаклоност: *Оѿѿѿо земено, во неѓовиѿе ѿосеѿи, вклучувајќи ѳи ѿука и ѿосеѿиѿе иѿѿо ѿ ѳи ѿравеше на Мара, сѿѿе гледаа со блаѓонаклоносѿи како иѿѿо во ѿаѿријархалниѿе времиња еѿархијаниѿе блаѓонаклоно гледаа на ѿосеѿиѿе оу својоѿи блаѓочесѿив ѿоѿи (СМ: 11); Тој со блаѓонаклоносѿи ја доѿре ѿо рамоѿо. (Чум: 44)*

благороден: *Таа беше убава, образована, каракѿерна и блаѓородна. (ГЗ: 206)*

благословен: Бо̀городица како милосѣива и блажсена, ѣречсна и ѣрксрна, со божсѣивено величие, а ѣред сѣ девсѣивена и бла̀доаѣйна, бла̀дословена мѐду мажѣиѣ (БХ: 41)

благотворен: Кои се ѣиѣ, освен ѣиѣо се добри, бла̀дородни, човекољубиви? (ГЗ: 84); Кирко јасно ѣочувсѣивува дека ор̀ганизмоѣ лекоѣ му ѣо ѣрима, дека на нѐго делува бла̀доѣворно. (ГЗ: 66)

благочестив: Во моменѣоѣ се оѣвора враѣаѣа и со сѣомакоѣ најред влѐдува Меѣодија - „бла̀дочесѣивеоѣ“, „ѣоѣоѣ ѣиѣо ѣи ѣосеѣува своѣиѣ заблудени овци“. (СМ: 136); Но, нао̀гајки дека ѣаа не е ни ѣолку минимална: „О, роде неверен и развраѣен, ја оѣо̀гани својаѣа бла̀дочесѣива усѣа – до ко̀га ќе бидам со вас и до ко̀га ќе ве ѣѣрам!“ (Паѣ: 15)

благочестие: Се ѣледа, – ми рече – оѣечесѣивенољубец! Госѣод да ѣи ѣлаѣи и да ѣе дарува со мно̀гу бла̀дочесѣија. (БиѣХр: 81)

богобојазлив: Ја засолнив и ја сѣасѣѣрив – нез̀одно е бо̀добојазлив човек да каже каде... (Паѣ: 151)

боговерник: Во воскреснување верувааѣ наивниѣе хрисѣијани. Ама јас не сум бо̀говерник! Јас не веувам во чуда! (НовУм: 44)

богољубен: Шѣо сѣоѣи на сонце, бо̀гољубен? – му се обраѣи. (Вка: 139)

богослужбен: Чумаѣа се сврѣи кон нѐго и ѣокајнички ја наведна ѣлаваѣа, во очекување ѣоа да ја доѣре со бо̀дослужбенаѣа кнѝга. (Чум: 18)

богослужение: Фала му на бо̀га, мно̀гу добро – ми од̀говори. – Ко̀га се рабоѣи за бо̀дослужение и ѣросвешѣение на народен јазик, лу̀геѣо од залакоѣ си делаѣи и давааѣи. (БиѣХр: 81)

богоугодник: Тој јавен бо̀доу̀дник и човекољубец – а ѣаен женољубец – да ѣи бил и кебаѣољубец (Вуј: 141)

богохулен: Но ѣо̀гледни, Цени, ѣиѣо ѣраваѣ бо̀гохулниѣе лу̀ге! (Т: 95)

богохулство: Герасим се ѣрксрѣи, но немаше намера да ѣресѣане со бо̀гохулсѣивоѣо. (ЦЧМБ: 143)

богочовек: И не чекај сѣсѣѣел, месѣја, син божји, бо̀гочовек. Бо̀гочовек – ѣоа си ѣи. (Вуј: 87); Или ќе ѣо ѣрифайаѣ бо̀г и со бо̀г во себе ќе сѣанай бо̀гочовеци, или ќе се враѣаѣи ѣа му од каде ѣиѣо се дојдени – во ниѣѣавилоѣо. (ЦЧМБ: 325)

боримечка: Толевски, уѣравникоѣ на ниѣернайѣоѣ, ѣрамаден човек, боримечка, сѣоеше ѣред Сѣиридонова во сѣав мирно заѣиѣо ја имаше ѣредвид нејзинаѣа морална сила со ко̀ја

ѿаа го ликвидира ѿрејсегателот на Младинската организација, Живко Железен. (СенГБ: 38)

босоног: целото дејство му било босоного (ГЗ: 122)

брзокрилно: Ја следи и едно ѿиле, – ѿоејскиот симбол на градоѿ – брзокрилно ѿиле (ЦЧМБ: 565)

бродоломник: Луѓето од дружината на вујко, исокачени на ѿреврѿени ѿвски сандачи, беа како бродоломници исфрлени на некој брег. (Вуј: 188)

великодостојник: Во ѿој моменти, ѿришеснеѿа од ѿрејсѿојната средба со црковниѿе великодостојници, ѿаа сега наеднаш се ослободи. Заг неа сѿоеше делото на Цишка, во негово име ѿаа настаѿуваше. (ЦЧМБ: 299); како и ѿорѿреѿиѿе на големи великодостојници меѓу нив (ЦЧМБ: 155)

великодушност: Со ѿмошѿа на некои ѿрвенци – кои во случајот ѿокажаа за неа „великодушност“ – се влезе во врска со еден манастир во Крушево кој ѿокажа сѿремност да ја ѿрими. (ЦЧМБ: 138)

вероломец: Решил да ги дофати двајцата вероломци на дело и да ги разоѿкрие ѿред светѿот. (Вуј: 10)

вероломник: Сѿрема себе се однесуваше како вероломник иѿо е ѿофанатичен од најфанатичниѿе ѿроѿивници на верата од која оѿсѿаѿил. (ЦЧМБ: 123)

високоиздигнат: нејзиниот високоиздигнат дух да го фрли в кал (СенГБ: 21)

висококатница: Небаре го виде сигарот како се лизнува од скелето и ѿага од врвот на некоја висококаѿница. (ЦЧМБ: 339)

вистинољубив: Ги знам ѿеснойојѿиѿе. И ѿиѿе се чувсѿвиѿелни. Освен ѿоа и човекољубиви. И ѿравдољубиви. И вистинољубиви. (Тес: 176)

властољубив: Власѿољубив – Со ѿакви својсѿва ѿој би можел и да му се замеша во власѿа на Горшан, да му ја осѿори, но не беше власѿољубив и не сакаше да владее. (Тес: 110)

вратоврска: Се ѿрчеа на него раскошна вратоврска и бело шамиче во малоѿо ѿеѿче од жакетоѿ (ГЗ: 139)

вратоломен: Во Централ Весѿ ѿаркоѿ Тане го забележа докѿорот Ворен Хрисѿофер кој во едно забавно каѿче за деца заедно со внук му се возеа со воз ѿо една вратоломна железница. (Т: 60)

вратоломие: Ви велам, ѿубиѿел сум на вратоломии. (Т: 61)

вртоверец: Мразел бесчесници, измамници, вршоверци. (ЦЧМБ: 203); Јас не бев иаиуијаија Анџел, сиремен да знам за вераија, јас бев вршоверец. (БишХр: 96)

вчудовиден: И остана вчудовиден. Го обзедо ужас. (ЦЧМБ: 148)

глав- (сложенки со прва компонента глав-): ѓлаворез, ѓлаволом, ѓлавоболие (Чум: 60)

главоболие: Имав ишеки ѓлавоболија (К: 194); Коѓа сакаше да ја ирикрие иохоиная возбуда, се жалеше на ѓлавоболие. (Чум: 6); се жалеше на ѓлавоболие (Н: 75); И ишож ја сиааи ракаија на челоио зао кое иулсираа ише мисли како ишио се сиааа рака на челоио ири ѓлавоболие. (БишХр: 53)

гласноговорник: Обраино, – агишираше иолномошником и Чоколои кој беше и неѓов ѓласноѓговорник (СенГБ: 15); Не само ишио беше неѓов наводација и ѓласноѓговорник, иуку му куиуваше и циѓари. (СенГБ: 18)

гобленоманија: Сликари ио ирофесија, иејзажисит, мноѓу иродуктивен, но кој иоради ѓобленоманијаија како еидемичен ѓри и иошииеди речиси ни едно семејсиво од ѓраоид, не можеше да ироаде ни една слика. (Вуј: 147)

големокатница: Сиаано и е на врвои од ѓолемокаиницаија (СМ: 6); еден иаков имиозаниен и раскошен објект не може да биде во духои на хрисиијанскаија итрадиција и дека, ѓраден со кранови, како ѓолемокаинициите во Њујорк, нема да зрачи духовно. (Т: 172)

големомаченик: Свеи Димитрие, ии ишио иосираа заради луѓеио, за сиао и на нивниие души, ии ѓолемомаченику и чудоиворецу, дај ми сила да ѓо ибедам ѓаволои! (ЦЧМБ:151)

голобрад: Беше еден од нејзиниие брака, со крси на ѓрадиие и со меч во ракаија – иак најмладио и од нив, уише ѓолобрад. (ЦЧМБ: 174)

гологлав: Беше ѓолоѓлав. Долѓаија коса, брадаија и ѓусишиие веѓи ѓи имаше убаво зачешлано. (ЦЧМБ: 495); Во брзаницаија си ја заборавил камилавкаија и беше ѓолоѓлав. (ЦЧМБ: 235); Беше ѓолоѓлав. Долѓаија коса, брадаија и ѓусишиие веѓи ѓи имаше убаво зачешлано. (ЦЧМБ: 495)

голорак: ири една бишка во која влезе да се бори ѓолорак (ЦЧМБ: 78); Но оставен сам на себе, скоро ѓолорак, иред рамнодушнаија Евроија, неѓовоио восиание било уѓушено. (ЦЧМБ: 205)

громогласно: Прииоа се насмеа ѓромоѓгласно како да најрави маѓоснички ирик. (ЦЧМБ: 71)

двополна: *ѿреку широко оѿворенаѿа двоѿполна враѿа ја вовлече во сѿалнаѿа соба (ЦЧМБ: 123); Двоѿполниѿе враѿи на диваноѿ беа широко оѿворени. (ЦЧМБ: 163)*

дебелоглавец: *Инаку, како ќе ѓи најѿераш нашиѿе дебелоглавци да ѿе ѿочиѿувааѿи? (БиѿХр: 96)*

длабокомудар: *Во извешѿајоѿ наѓласуваше дека одреденаѿа од Порѿаѿа длабокомуѿра ѿолиѿика добро се сѿроведува во вилаѿѿоѿ. (ЦЧМБ: 221)*

добротвор: *Во домоѿ доаѓале разни доброѿтвори, но сиѿе ѿиѿе биле лицемерни. (ГЗ: 82); не веруваше дека сиѿе ѓи оѿсѿѿаѿил на доброѿворни орѓанизациѿи (ГЗ: 178); дека ѿаа неѓо ѓо смеѿа за свој доброѿвор, за свој закрилник (ЦЧМБ: 463)*

доброќуден: *Елена мноѓу ѿаѿи се ѿрашуваше ѿѿо е ѿоа – неѓово манијаѿѿѿво или неѓова доброќудна навика. (ЦЧМБ: 65); дека ѿој е всуѿносѿ еден доброќуден и шеѓобиен ѓрубѿјан, селанин без ѓрадски манири (ЦЧМБ: 65)*

доброчинителски: *ѿој не верува ѿолку во нејзиниѿе доброчиниѿелски намери сѿрема Ѓорѓи (Ќ: 171)*

душоѓрижник: *Набрѓу нејзиниѿе душоѓрижници и ѿоа ѿ ѓо ѿризнаа: Дека сакааѿ да ја исчисѿаѿи од сѿ она ѿѿо дошло во неа како ѿоследѿца од нејзиноѿо дружење со Шами. (Паѿ: 111)*

еднокорабен: *Црквичкаѿа, еднокорабна, скоро се оцрѿуваше. (ЦЧМБ: 230)*

животворен: *ќе биде онаа живоѿворна сила која од живоѿоѿи ќе ја исклучи смрѿѿа. (ЦЧМБ: 325)*

жолтосјаен: *На исѿиоѿи оној широк, јак, железен кревеѿ со жолѿосјајни ѿоѿки и со ѿлехани ѿовршини (ЦЧМБ: 445)*

зло- (сложенки со прва компонента зло-): *Злоѓласен, злоѓласносѿ, злодејсѿѿво, злодеѿец, злокобен, зловесѿ, злорад, злорадосѿ, злоуѿоѿреба, злокобносѿ, злокуќник, зломисленик, злонамерносѿ... (Чум: 60)*

искривоколчен: *Небаре блаѓиѿе и мили зборови ѿѿо ѓи изѓовараше ѿоѿоѿи, – макар и искривоколчени – му ѓо ѿроѓнуваа срѿѿѿо, ѿој ја имаше накривено ѓлаваѿа, со една блажѿена насмевка на лицеѿо. (ЦЧМБ: 529)*

јадроок: *Белолика и со кадрави косѿенливи коси, јадроока и со исѿисани веѓи, и Сѿиридонова имаше анѓелски изѓлед. (СенГБ: 32)*

јасновидност: *Доживуваше моменѿи на јасновидносѿ. (ЦЧМБ: 241)*

красноречив: Додека Томски, красноречив, ѝееше како славеј, на Касайоѝ му доаѓаа идеи да ја земе Поеѝесайѝа в скуѝи – ѝа да се види кој е кој, кој е ловѝијаѝа, а кој славејоѝи. (К': 97)

крв- (сложенки со прва компонента крв-): крвожеден, крволок, крволочен, крвоѝиец, крвоѝролевање... (Чум: 60)

крвожеден: Таа лежеше на суваѝа ѝрева ѝокрај неѓо како некоја сверка, крвожедна, но сеѓа насѝѝена и смирена. (ЦЧМБ: 43); со лицеѝо исѝиено оѝ сѝрасѝи и со уснѝѝе чинѝи крвожедни – долѓо ја ѝрефрлаше облакаѝа ѝеку раѝеѝе. (ЦЧМБ: 293)

крволок: Оѝ ѝојасоѝ му насѝраа ножеви и ѝѝиѝѝоли. Крволок. (ЦЧМБ: 53)

крвопѝец: Во младосѝа крвоѝиец, а сеѓа мрѝојадеѝ. (К': 223)

крвопролитие: Шѝо знааѝ ѝѝе невѝни, ѝѝе заблудени, мамени, ѝѝе овѝи на Хрисѝѝовоѝо сѝадо, не ѝоумни оѝ Фимчо, со овчари шѝо ѝѝ ѝовеле кон колеж, кон крвоѝролиѝѝе за свеѝаѝа ѝрическа? (ЦЧМБ: 160)

кривоверен: Додека сум уѝѝе во ѝрадоѝ – сѝрашно викал, ревнол небаре ранеѝа сверка – да се урне овој храм на кривовернѝѝе! (ЦЧМБ: 562)

кривогледни: Јанкула своѝѝе кривогледни очи не ѝѝ оѝѝѝрѓнување оѝ неа. (ЦЧМБ: 153)

кривоколчи: Во основаѝа беше исѝѝоѝи – исѝаѝа форма на буквиѝе, само шѝо сеѓа слободно најѝшани, буквиѝе ѝѝ кривоколчев, ѝака шѝо оѝ красноѝисоѝ не осѝанало нѝѝѝо. (Тес: 115)

ладнокрвно: И се ѝодѓоѝѝви за ладнокрвна сеѝба со Џѝика. (ЦЧМБ: 155); Научен и во најѝеѝки сѝѝуаѝи да не ѝо ѝѝѝи ѝрѝусѝѝвоѝо на духоѝ, секојѝаѝ ладнокрвен, со ѝолна самодоверба (ГЗ: 218); Ја оѝфрли мислаѝа дека сеѝо ѝѝо е сон и ладнокрвно заклучи дека ѝаа сѝварносѝ е ѝолку необична шѝо ѝрѝлеѓа на ѝрозоморен сон. (ГЗ: 128)

лебоносен: Празен клас, не лебоносен. (ЦЧМБ: 15)

леснокрил: Леснокрили, брзи, во блаѓи лакови или ненадејни коси и осѝѝри леѝѝови, ѝѝе се извишуваа кон небоѝо или се сѝуѝѝаа кон земјаѝа. (ЦЧМБ: 554)

лицемерие: Кај чѝчко Рѝсѝо и ѝѝеѝка Каѝа немаше лицемерие. (ГЗ: 82)

малограѓанин: Јас сѝанав сѝрав и ѝреѝеѝ за малоѓраѓаниѝѝе, за буржуѝѝе (ГЗ: 169)

мевогоец: Имав слушинаѝо дека ѝака за неѓо – како за ѝлавуш и мевоѓоеѝ – мислеле и луѓеѝо оѝ неѓоваѝа „свиѝа.“ (Тес: 118)

милоблаѓ: Лицеѝо ѝѝ доби милоблаѓ изѓлед. (ЦЧМБ: 152)

МИЛОЛИК: Беа милолики во својата убавина (ГЗ: 77); На ѝролеѝен цвеѝ и ѝоѝсеѝуваше – милолик и нежен, чистѝ и ѝрозрачен. (ГЗ: 97); Го ѝоѓледна Викѝор оѝсѝрана: нежен, милолик, а ѝолку силен. (ЦЧМБ: 40); Таа беше Славка Баѝова, средовечна жена, милолика, слабуњава, но ѝрѓава. (ЦЧМБ: 185); Во моменѝоѝ влезе снаа му, милолика, сиѝна и ѝивка како сенка. (ЦЧМБ: 198)

МИЛОСРДЕН: беше калуѓерски скромн, олабоко набожен, милосрден и ѝовлечен од јавниоѝ живоѝ. (ЦЧМБ: 137); Ти си милосрден, дај им ѝрошка на моѝѝе ѝревови, на моѝѝе јавни и скриени, свесни и несвесни ѝрешни мисли. (Чум: 53)

МИЛОСРДИЕ: И ѝѝ им си се давал, од милосрдие. (ГЗ: 186)

МИЛОСРДНОСТ: не се заѓледуваше во ѝросјаци и не се заслушуваше во нивниѝе ѝовици за милосрдносѝ (СенГБ: 57)

МНОГУБОЖЕЦ: ѝо сфаќање беше мноѓубожец (К: 88)

МНОГУДЕТЕН: Бидејќи семејсѝвоѝо беше мноѓудеѝно, одвај се сосѝавуваше крај со крај (СенГБ: 38)

МНОГУОК: Беше веќе ноќ, и во мракоѝ нејзиноѝо оѓромно здание се наложуваше како некој мрачен мноѓуок исѝолин кој во ноќѝа бара жрѝѝви. (ЦЧМБ: 106)

МОНОГЛЕД: ќе го заѝвореше видикоѝ кон неа низ кој ѝаа се ѝледаше уѝѝе ѝомала, како да се ѝледаше низ обраѝнаѝа сѝрана на моноѓлед. (ЦЧМБ: 403)

МРШОЈАДЕЦ: Во младосѝа крвоѝиец, а сеѓа мршојадец. (К: 223); Маруѝа кричеше со ребел деформиран ѝлас како ѝѝѝца мршојаѝка која дошла до ѝлан. (ЦЧМБ: 53)

НЕЖНОЛИК: И, онака силен, – ако нежнолик, – нему виноѝо му ја удвои силаѝа. (ЦЧМБ: 88)

НЕРАНИМАЈКО: Неранимајковци, ѝрчајлажѓовци, ѝлачкаѝи, мародори, злоѝвори (Чум: 65)

НОВОДОЈДЕНЕЦ: зад железничкаѝа ѝруѓа беше Новоѝо Јени маале, населба на новодојденциѝе (ЦЧМБ: 349)

НОВОНАСТАНАТ: одново го свика семејниоѝ советѝ за да се разѓледа новонасѝанатаѝа сѝѝуација (ГЗ: 177)

НОВОПЕЧЕН: Еднаш, ѝред сѝо години, основоложничкоѝ на ѝоа семејсѝво, новоѝчениоѝ ѝрѓовец Боѓаѝѝин – несуден ѝѝѝроѝ на црквата ѝѝо ја ѝодиѓна Цѝѝка (ЦЧМБ: 482)

НОВОРОДЕНЧЕ: Јас бев новороденче на смрѝѝа. (ГЗ: 73)

ОГНОПОТПАЛУВАЧ: Тука беше Перо. И ѝој ѝодлец! Оѓноѝѝпалувач! (ЦЧМБ: 94)

ПЛОДОНОСЕН: На 1000000 ѝлодоносни клеѝки една се оѝлодува. Каква среќа да бидеш роден! (Т: 59)

полумрак: „убавицаџа на ноќџа“ во полумракоџ на баракаџа, освешлена од гџазијарена ламба, се погдоџивуваше божем да леѓне. (ЦЧМБ: 293)

правдољубив: Всушносџ само монаси можат и смеа да земаџ в раце оружје, само оние со чистџ души, честољубиви, џравдољубиви и човекољубиви – само џше! (ЦЧМБ: 310); Честољубив и џравдољубив, а џвџорувач! – иронизираше џаџко му со неѓо. (Тес: 22)

правоверен: од џакви кои се објавувале за џравоверни, а освојувале и џоробувале (ЦЧМБ: 221)

правоверност: Било време на џочешокоџ на неѓоваџа кариера – коѓа џребало да ја докажува неѓоваџа џравоверносџ, да се џоџврдува, да сџекнува доверба. (ЦЧМБ: 328)

празноверие: Тој јавно се обрави џроџив вековнаџа еврејска верска џрадиција, џроџив некои џтрадиционални верски норми, каракџеризирајќи џи како џразноверие: забранаџа да се јаде свинско месо, на џриме, дури не и буџноџо месо од гџоведаџа. (Паџ: 36)

првоградител: Но во џрвоѓрадиџелкаџа, еџе, се заборава! (ЦЧМБ: 129)

првосвештенство: но џрешерано наѓласено му се обраќаше со „ваше џрвосвешџенсџво“ (ГЗ: 93); Одеџе вие, излезеџе среде народоџ, џречекајџе гџо неѓовоџо џрвосвешџенсџво, заедно со неѓо џочнеше ја службаџа во сџомен на џаџроноџ на нашаџа црква Свеџи Димџрија, а мене донесеџе ми ја овде гџрешницаџа, јас со неа да џоразѓоварам. (ЦЧМБ: 154); Поџоа џој влезе в црква и си гџо зазеде месџоџо џокрај „неѓовоџо џрвосвешџенсџво“. (ЦЧМБ: 156)

првоучител: ја заџали ламбаџа и ја зеде книѓаџа која џ ја даде сџариоџ баирчанец, нејзин сџар учџел, џрвоучџел (ЦЧМБ: 174)

прељубодејство: „Сџе слушнале дека на сџариџе им било речено: „Не џрељубодејсџвувај!“ (ЦЧМБ: 498)

преснодевствен: Богџородица е џреснодевсџивена, благодаџна, благословена меѓу жениџе, и како џаква на икониџе и фрескоживоџисџе џелесно џеба да биде едвај џрисуџна, како сенка завиџкана во алиџџа. (БиџХр: 17)

престолонаследник: џоа злаџо да гџо наследи син му, како неѓов џресџолонаследник (СенГБ: 78); Нема џресџолонаследникоџ џџо да мисли и џџо да сака. (ЦЧМБ: 546)

престолонаследнички: умееџеџо да се води џолиџџка е неџџо џџо не се учи, а се наследува. Пресџолонаследнички. (СенГБ: 129)

псалмопевец: А и Мецаноџ, силно возбуден, не се смири сџ додека џо некој ден не закачи еден оруѓ џсалмоџевец. (Вуј: 144)

пустиножител: Имаше предвид разни аскеџи кои за да најраваџи конџакиџ со Бога, се џовлекувале од свеџскиоџ живоџи и живееле како џусџиножиџџели или во манаџџирски келиџи (Вка: 10); Сџоред неџовиоџи изџлед, Чумчеџо заклучи дека џоџ живеє живоџи на џусџиножиџџел, дека се храни со кореџа. (Чум: 42); Пусџиножиџџелоџи, за каков се смеџаше и себе (СенГБ: 54); Траџко Поџоџи – кој џовеке личеше на џеџџџерски калуџџер оџџколку на свеџџеник, на џусџиножиџџел кој џобеџнал од луџеџо (ЦЧМБ: 303)

роднокраен: џозавоџи од чавкиџе Маџкл џо уџџџи не на анџлиски, џуку на неџовиоџи маџчин, роднокраен џазик (Т: 32)

саможив: Саможив, беше бесен... Саможив, сомничав, недоверлив кон луџеџо (Н: 105)

самоизгонство: кој решил да џоџде во самоизџонсџиво и да умре како џоследен човек (ГЗ: 191)

светлозрачен: Веднаџи џаџаше в очи, обесена на сџодоџи оџсџроџџива, џолема колор-фоџоџрафиџа на која беа џреџсџџавени Маџкл и еден млад човек, и дваџџаџа во џожарџикарски униџорми, со свеџџлозрачни шлемови на џлавиџе. (Т: 26)

седмокласничка: Поводоџи за џџаа џеџџачка беше Павлина Ловчева, кокеџџна девоџка, седмокласничка, џроџласена за убавиџа на џимназиџџаџа. (ЦЧМБ: 389)

слабодушен: А беше и џомал од неџо и во сџе неџова сџроџџивноџи: слабодушен, мирен, ученоџубив. (ЦЧМБ: 387); беше сиџџен човек и слабодушен. (Т: 65)

славопоџки: Додека Бабачоџи му џеє славоџоџки џоџ џо најџаџа (К: 193)

сладокусец: на неа беа само осџџџоџџџе од боџџџџџе џозби џџо им џи џрџредуваџе на разни сладокусџи (ЦЧМБ: 11); Убаво руча и Боро, џоџ беше џолем сладокусец (ГЗ: 239); на еден сладокусец кој сџџрасно му се џредаваџе на живоџоџи. (ГЗ: 142)

сладоџрасник: Таква є џубовнаџа врска на Фаусџи со Марџџариџе – џрешна. Тоа џџо џџаа сџџрада џоради џоа и заврџува џџраџично, џоа є во конџеџџџџџаџа на моралноџа на Геџе како џисаџџел кој, инаку, како човек и самоџџи бил сладоџџрасник. (Паџи: 25)

сладоџрасџен: Веднаџи џоџоа слеџуваџе врел, сладоџџрасџен бакнеж. (БиџХр: 11)

сладоџрасџе: со две џраменчиџа како рокчиџа на челоџо – црномурно, џесно и исџџено чинџи од сладоџџрасџџџа. (ЦЧМБ: 42); Висок, косџџурџџи, со џешки коски, жоџџи, исџџен во лицеџо од сладоџџрасџџџа, мрџџов во очџџе, сиоџи мрџџов, всуџиносџи само џрџџџаен, – како кабел низ кој врви висок наџон на елекџџрична сџџруџа – џоџ будеше каџ нив морџичава возбуда, џи џлашеше, но уџџџе џовеке џи џрџвлекуваџе. (Вуџ: 21); Инџџервџуџџо се одрџа на џолноќ во неџоваџа монаџка келиџа, освейџлена од лоена свеќа и среде џџџинаџа во која

замираа, но никако докрај да замраӣ нејзинӣе олеснӣелни издишки од сладострасӣеӣеӣо ӣӣо го доживеа во с̄иојо̄и на женско̄ио во неа и на машко̄ио во него ӣӣо го имаа на една роџозина во неговата келија. (Паӣ: 174)

сладоустие: Не можеше Благој лесно да му се оӣирѣне на сладоустие̄ӣеӣо ӣӣо го ѿвлече (Вка: 109)

слаткоблудие: А сега од сла̄икоудумие да ѿремине на сла̄икоблудие. (Вка: 109)

слаткопроничен: Вујко си даваше одлив на сла̄икопроничио̄ӣ смев со кој ги најуӣӣи Караѿашевци. (Вуј: 48)

слаткопоен: И шокму нивнио̄ӣ грак ѿ дава на ѿаа симфонија глабочина и драмаѿизам. А не гргор на жулаби или ѿој на друѣи сла̄икоѿојни ѿӣици. (Т: 69)

слаткоречив: Нема да ѿи се дам, ѿа макар колку да си сла̄икоречив и уѿорен, нема да ѿи се дам да ме ѿоѓребаиш и мене со ѿосмрѿнӣӣе осѿанки на Ленка. (НовУм: 92)

слободоумен: Но и ѿука, ѿред децаѿа, а и ѿред нивнӣе родӣӣели на родӣӣелскӣе сосѿаноци, ѿочна да ги изнесува своӣе слободоумни сфакања (ЦЧМБ: 136)

смртоносен: Таа доби смрѿоносен удар, но во наѿоно̄и на ѿелеснӣе сили, одвај го ѿочувсѿува. (ЦЧМБ: 124); Како ѿоследнӣе зборови на ѿоѿо̄и да му нанесеа смрѿоносни бодези. (ГЗ: 208)

спасоносен: само еден ѿаков ведар смев може да биде сѿасоносен (ЦЧМБ: 33); Нишѿо друѣо во нејзината свесѿ не ѿосѿоеше, се фаѿи за ѿаа мисла како за сѿасоносна. (ЦЧМБ: 560); „Боѣ избавува и сѿасува, дава знаци ѿо небо̄ио и земјаѿа, ѿој го избави и Данаил од силаѿа на лавовӣе!“ – си ги рече ѿој во себе чудоѿворнӣе и сѿасоноснӣе зборови од Библијаѿа кои секојѿаѿи му ѿомаѓале, му ја зацврсѿувале самодовербаѿа, но кои овојѿаѿи одекнаа во неговата свесѿ ѿразно. (БиѿХр: 41)

староградски: Ке ја минеш ѿоѿречнатаѿа улица и ке навлезеш во чикмачињаѿа зад едни нови дуќани, ѿодиѣнаѿи во сѿароѓрадски сѿил. (К: 149)

стравопочит: Му ѿрисѿаѿи со сѿравоѿочӣи и со своӣе расѿрејерени раце му ја ѿобара десницаѿа. (ГЗ: 191) На неа ѿочна да се гледа со сѿравоѿочӣи. (СенГБ: 23)

суволик: Калеш е, складно гргаден, ѿенок, суволик, но жилав (Н: 238); Калеш е, складно гргаден, ѿенок, суволик, но жилав. (Чум: 139)

судбоносен: Осѿавам ѿи да донесеш одлука која за мене ке биде судбоносна. (СенГБ: 147)

триглав: црна змија ѿриеглава (ГЗ: 241)

триножник: Тој седеше на еден ѿриножник. (ЦЧМБ: 103)

трокорабен: *И зашоа йорано дојде – да го земе месито на северната страна од трокорабната црква со олтарот посветен на Благовест.* (ЦЧМБ: 152)

трчајлажго: *Неранимајковци, трчајлажговци, йлачкаши, мародори, злойвори* (Чум: 65)

тужибабештво: *йродолжи да најредува и да се усовршува во „тужибабештво“, така што на крајот стаса, ако не до канцеларијата на директорот, тогаш до канцеларијата на неговото помошник.* (Тес: 173)

ученољубив: *А беше и йомал од него и во сè негово стравливност: слабодушен, мирен, ученољубив.* (ЦЧМБ: 387)

црвојадина: *Тишина беше, во која се слушаше црвојадината која го јадеше старата мебел и рамките на иконите.* (ЦЧМБ: 520); *Пак во одајата наситана тишина среде која се слушна црвојадината од иконите.* (ЦЧМБ: 521)

црнокапец: *Тоа е оган кој им ги потпали перјата на црнокапците и тие панично бегаат. Црнокапците, тоа се грчки владици. Ценем нека фашистат!* (БиХр: 80)

честољубив: *Всушност само монаси можат и смеа да земат в раце оружје, само оние со чисти души, честољубиви, йравдољубиви и човекољубиви – само тие!* (ЦЧМБ: 310)

честољубие: *Помислате дека креветот што треба да го купи ќе го дели со него, и го навредуваше честољубието* (ЦЧМБ: 85); *Главната йораката таму дека смислате на човековата акција е во создавањето на дела за ошто добро, во човекољубието, во алтруизмот, е чиста дидактика.* (Паи: 26); *Меѓутоа, гробарското честољубие беше веќе засегајќо од йојавата на таа жена.* (НовУм: 92)

четвороношки: *Тешко се живее исправено, на две нозе. Најлесно се живее четвороношки.* (Т: 108)

човекољубив: *Всушност само монаси можат и смеа да земат в раце оружје, само оние со чисти души, честољубиви, йравдољубиви и човекољубиви – само тие!* (ЦЧМБ: 310); *Христос е човек йреку кој се јави висшинскиот бо, човекољубиво.* (ЦЧМБ: 319); *Кои се тие, освен што се добри, благородни, човекољубива?* (ГЗ: 84); *Ги знам йснојциите. И тие се чувствителни. Освен тоа и човекољубиви. И йравдољубиви. И висинољубиви.* (Тес: 176)

чудотворен: *Небаре йозравој на Елена имаше врз него чудотворна моќ.* (ЦЧМБ: 128); *на неа таа се орази на чудотворен начин* (ЦЧМБ: 77); *да реши дали третата лажичка од чудотворното лек ќе ја йрими йред или йо средбата со Аница.* (ГЗ: 67); *И во тоа беше чудотворната сила на неговото учење* (ЦЧМБ: 210); *„Бо, избавува и стасава, дава знаци*

ио небоио и земјаиа, иој го избави и Данаил од силаиа на лавовиие!“ – си ги рече иој во себе чудоиворниие и сиасоносниие зборови од Библијаиа кои секојиаи му иомагале, му ја зацврсиувале самодовербаиа, но кои овојиаи одекнаа во неговата свеси иразно. (БииХр: 41)

чудотворечки: Проиив својои занаети, за идиои свој чудоиворечки живои (Вуј: 154); Кој е иој чудоиворен лек? (Н: 213)

широкоотворен: ги зайвори нејзиниие широкооиворени крила (ГЗ: 151).

Како најфункционални сложенки што го претставуваат зборообразувачкиот модел на предикатско-објектната врска се сложенките со композицискиот суфикс -еи:

вистина + љуби: вистинољубец: Многуиаи во мислиие со Елена, неа сега, омажена, двојно иовеке ја иосакуваше, а бидејќи уиие за иравдољубец и висиинољубец – луго, жестиоко. (ЦЧМБ: 526)

глас + носи: гласоносец: Токму иој моменти ги иниригираше градскиие љубоиииници и гласоносци да ја шираи иаа вест. (ЦЧМБ: 234)

душа + вади: душовадец: За себе, како за Душовадец, си набавил меч од ’рџосан обрач (Вуј: 112)

жена + љуби: женољубец: Тој јавен боџоџодник и човекољубец – а иаен женољубец – да ии бил и кебайољубец (Вуј: 141)

живот + љуби: животољубец: Па, свриувајќи ја камерата кон мецанои и Софка, кои беа иоводои за иосиавуваеио на овие ирашања, иочно нишанејќи ги со неа и нарекувајќи ги животољуйци, го иовиори исиио, но сега во друга форма. (Вуј: 155)

злато + љуби: златољубец: Злаио! Иронизира со злаиољуйциие. (К: 174); Дури да се биде и злаиољубец, не е многу акиуелно. (К: 363); Фердови не се гордееја на злаио, ниу живеееја за него, како иио иоа го ираваи злаиољуйциие, иуку го користиа со иредностиие иио иоа ги даваше за богаи и лесен живои. (Т: 139)

икона + пишува: иконописец: иконоисецои долго ја носи во себе иконаиа (БХ: 44)

кандило + пали: кандилопалец: Кандилоалецои Мануш го фрлаше иоследнои иоглед иред да иојде да го удри клеалоио. (ЦЧМБ: 151)

клима + глава: климоглавец: Лично не ги иознаваше, ниу се иоируди да им ги зайомни имиџаиа, но однаиред знаеше кои се и иио се – ироверени луџе на иреиседаиелои Соишр Никушевски, иослушници, климоглавци. (Бииолиј: 63)

крв + пие: крвопиец: *Во младосѝа крвопиец, а сеџа мршојадец. (К: 223); И не е Шалом крвопиец на христијаниѝе, не се Евреиѝе какви шѝо џи ѝрикажувааа ѝоѝовиѝе ујдисани со чорбаѝиѝе (ЦЧМБ: 228)*

песна + пее (пое): песнопоец: *Песнаѝа ја водеше Сѝојко Боримечков оо кој Лејла како девојка ѝолку мноџу се ѝлашеше, а кој исѝаона ѝолку добар оруџар, ѝесноѝоец, шеџаѝија и веселник. (ЦЧМБ: 430); Ги знам ѝесноѝојѝиѝе. (Тес: 176)*

писмо + носи: писмоносец: *Го ѝуши да ја исѝолни заџаѝаѝа – небаре исѝуѝиѝи оо раѝеѝе џулаб ѝисмоносец. (ЦЧМБ: 55)*

правда + љуби: правдољубец: *Мноџуѝаѝи во мислиѝе со Елена, неа сеџа, омажсена, двојно ѝовеке ја ѝосакуваше, а бидејќи уѝиѝе за ѝравдољубец и висѝинољубец – лудо, жесѝоко. (ЦЧМБ: 526)*

смрт + љуби: смртољубец: *Овој беше смрѝољубец, и задуѝницаѝа џо сѝимулираше, мрѝвиѝе очи му блеснуваа. (Вуј: 56); Саваоѝ му џрмеше на безбожничкоѝ: Ти ваков, ѝи ѝаков! Смрѝољубѝе! (Вуј: 113); Секој шѝо е во сосѝојба целосно да џо сѝави своѝо ѝело во служба на својоѝ дух; обраѝно оо ѝосѝаѝкиѝе на смрѝољубѝиѝе кои својоѝ дух џо сѝавиле во служба на своѝо ѝело. (Вуј: 155)*

кебап + љуби: кебапољубец: *Тој јавен боџоуџодник и човекољубец – а ѝаен женољубец – да ѝи бил и кебаѝољубец (Вуј: 141); Тој како неџо ѝознаѝ кебаѝољубец, а мало човече. Пузе-маже. (Вуј: 132)*

човек + мрази: човекомразец: *Во ѝраѝиѝичноѝ живоѝ цивилизиран е всуѝносѝ оној човек, кој живеејќи среде луџе, живее за себе, а на смеѝка на друџиѝе: човекојадец, човекомразец, човекоубиец. (Чум: 64); Седнаѝ на еден сѝол во аџолоѝ на собаѝа, ѝој во мислиѝе очевиџно беше со рабоѝаѝа оо која неканеѝиѝе џосѝи се оѝѝрџаа, смурѝен и чиниѝ налуѝен ѝоради ѝоа, чиниѝ вооѝиѝо налуѝен на луџеѝо шѝо му се ѝлеѝкааѝ во рабоѝаѝа, шѝо не џо осѝавааѝ на мир, чиниѝ човекомразец. (Т: 29)*

човек + убие: човекоубиец: *Во ѝраѝиѝичноѝ живоѝ цивилизиран е всуѝносѝ оној човек, кој живеејќи среде луџе, живее за себе, а на смеѝка на друџиѝе: човекојадец, човекомразец, човекоубиец. (Чум: 64)*

човек + љуби: човекољубец: *Тој јавен боџоуџодник и човекољубец – а ѝаен женољубец – да ѝи бил и кебаѝољубец (Вуј: 141); Не ѝомалку и луџеѝо оо својоѝ сѝалеж, човекољубѝиѝе, како шѝо џи нарекува во иронија (К: 194)*

чудо + творец: чудотворец: *Свети Димитрие, ти што ѿсѣрага ѿради луѓето, за сѣасоѿ на нивниѿе души, ти големомаченику и чудоѿворецу, дај ми сила да го ѿбедам ѡволоѿ!* (ЦЧМБ: 151); *Мојаѿа снаа е чудоѿворец!* – *викаше.* (НовУм: 16)

Дадените примери содржат сложенки што се образувани според моделот на предикатско-објективната врска, а кај кои првиот елемент ја врши функцијата на објект, а вториот елемент има глаголска семантика.

Ако ги сумираме резултатите од претходно наведените сложенки, ќе забележиме дека преовладуваат сложените именки: *арамолебец, бакрорез, благовесѿ, благодетѿ, благодонаклонетѿосѿ, благодонаклоносѿ, благодочесѿше, боѡверник, боѡслужение, боѡуѡодник, боѡхулсѿво, боѡчовек, боримечка, бродоломник, великодосѿојник, великодушносѿ, вероломец, вероломник, висококаѿница, висѿинољубец, вѿѿоврска, вѿѿоломие, вѿѿоверец, ѡлавоболѿе, ѡлаволом, ѡлаворез, ѡласноѡговорник, ѡласносец, ѡбленоманија, ѡлемокаѿница, ѡлемомаченик, ребелѡлавец, доброѿвор, душовадец, душоѡрижник, женољубец, живоѿнољубец, златѿнољубец, зловесѿ, злѡгласносѿ, злодеец, злодетѿсѿво, злокобносѿ, злокуќник, зломисленик, злонамерносѿ, злорадосѿ, злоуѿоѿреба, иконоѿисец, јасновидносѿ, кандилоѿалец, климоѡлавец, крволок, крвоѿиец, крвоѿролевање, крвоѿролѿѿше, лицемерѿе, малоѡграѓанин, мевѡдоец, милосрдѿе, милосрдносѿ, мноѡубожец, моноѡлед, мракобесѿе, мѿшојадец, неранимајко, новодојденец, новороденче, оѡноѿоѿѿалувач, ѿсноѿоец, ѿсмоносец, ѿдумрак, ѿравдољубец, ѿравоверносѿ, ѿразноверѿе, ѿразнословец, ѿрвоборец, ѿрвоѡградиѿел, ѿрвосветѿѿенсѿво, ѿрвоучѿѿел, ѿрељубодетѿсѿво, ѿресѿолонаследник, ѿсалмоѿевец, ѿсѿиножѿѿел, самоѿзѡнсѿво, славоѿојка, сладокусец, сладосѿрасник, сладосѿрасѿше, смѿѿнољубец, сѿравоѿоѿѿѿѿ, ѿриножник, ѿрчајлажѡ, ѿужѿибабешѿво, кебаѿнољубец, црвојадина, црнокаѿец, четѿнољубѿе, човекољубец, човекомразец, човекоубѿец, чудоѿворец.*

По нив следуваат сложените придавки: *баснословен, белобрад, белолик, белочешмински, блаѡодаѿен, блаѡороден, блаѡословен, блаѡоѿворен, блаѡочесѿѿив, боѡбојазлив, боѡљубен, боѡслужбен, боѡхулен, босоноѡ, брзокрилен, високоиздиѓнаѿѿ, висѿинољубѿив, власѿнољубѿив, вѿѿоломен, вчудовиден, ѡлобрад, ѡлоѡлав, ѡлорак, ѡромоѡгласно, оѡвоѿлна, оѡлабокомудар, оѡброчинѿѿелски, оѡброќуден, еднокорабен, живоѿворен, жолѿѿосјаен, злѡгласен, злорад, искривоколчен, јадроок, красноречѿив, крвожеден, крволочен, кривоверен, кривоѡледен, ладнокрвен, лебоносен, леснокрил, милоблаѡ, милолик, милосрден, мноѡудетѿен, мноѡуок, нежнолик, новонасѿананѿѿ, новоѿечен,*

ѝлодоносен, ѝравдољубив, ѝравоверен, ѝреснодевстѝвен, ѝрестѝолонаследнички, роднокраен, саможив, свеѝлозрачен, седмокласнички, слабодушен, слаѝкоироничен, слаѝкоѝоен, слаѝкоречив, слободоумен, смрѝоносен, сѝасоносен, сѝароѝградски, суволик, судбоносен, ѝриеѝлав, ѝрокорабен, ученољубив, чесѝољубив, човекољубив, чудоѝворен, чудоѝворечки, широкооѝворен.

Сложени глаголи: *блаѝволи, кривоколчи.*

Од примерите што ги разгледавме од ексцерпираниот лексички материјал можеме да забележиме дека сите сложенки се двокомпонентни. Најмногубројни се сложените именки чии компоненти се поврзани со интерфиксот *-о-*. Како сврзувачки елемент се јавува вокалот *-о-*.

Компонентите кај сложенките се поврзуваат и без сврзувачки вокал. Срастенките во текстовите се јавуваат во ограничен број (*боримечка, кандилоѝалец, ѝрчајлажѝо, чудоѝворец*) и тие се образуваат со директно сврзување на двете компоненти. Овој тип сложенки го отсликуваат предниот период на зголемување на фреквентноста на сложувањето како зборообразувачки модел.

Со овој дел од трудот, согледувајќи го огромниот број сложенки, дел од нив авторски кованици, уште еднаш ја потврдуваме креативноста на Владимир Костов, но и уникатноста во неговиот јазичен израз, правејќи и употребувајќи многу кованици што стануваат важно обележје на неговата проза.

5. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ ЗНАЧЕЊА НА ЗБОРОВИТЕ

5.1. Синоними

Синонимите претставуваат зборови различни по гласовниот состав, но исти по значење. Односот меѓу синонимите во јазикот се нарекува синонимија (Груевска-Маџоска 2009: 69).

Кога зборуваме за речникот на еден јазик, тука слободно можеме да кажеме дека лексичкиот слој на јазикот е најотворен кога зборуваме за примање и создавање нови зборови, но исто така, постои и тенденција за тоа истозначните лексеми да бидат што повеќе диференцирани.

Ваквото диференцирање на истозначните лексеми, всушност, претставува и главна карактеристика на стандардниот јазик во однос на дијалектите, за кои, пак, карактеристично е изобилство на семантички неиздиференцирани начини за изразување на една иста мисла (Груевска-Маџоска 2022: 56).

Како што претходно споменавме, лексичкиот слој е најпроменливиот и најдинамичниот слој на јазикот каде што промените најчесто и најбрзо се случуваат, а преку тоа најмногу се согледуваат и самите промени во општеството.

Кога зборуваме за синонимијата, како најчеста причина за тој синонимен однос на зборовите е полисемијата. Неа најчесто ја забележуваме кога еден збор е употребен и во неговите преносни значења и, на тој начин, зборовите од ваквите низи стануваат синонимни едни на други.

Како причини за појава на синонимијата, С. Груевска-Маџоска (2009: 71-78) ги наведува следниве: повеќезначноста на зборовите, зборообразувањето, заемањето лексеми од други јазици, навлегувањето на дијалектизмите во стандардниот јазик, застарената лексика и еуфемизмите.

Во литературата од областа на лексикологијата постојат различни толкувања на сличноста или блискоста како дел од семантичката идентификација на поимот релативни или делумни синоними, а овде можеме да ја вклучиме и блискозначноста како дел од синонимијата. Ако ги разгледаме трудовите на лингвистите кои ја поддржуваат блискозначноста, тогаш лексичкото богатство на еден јазик го претставува релативната синонимија, сфатена како неопределено множество од нови и семантички поразлични

форми кое нуди можности за пополнување на празните места во лексичкиот систем (Бандиловска-Ралповска 2016: 105). Релативните синоними претставуваат лексеми што имаат делумно идентична семантичка содржина изразена преку присуството на иста архисема и различни семи од понизок ранг, иста или различна експресивна и употребна вредност и иста или различна позиција за реализација, што им го одредува местото во лексичкиот систем (Гортан-Премк 1997: 142).

Повеќето од овие извори ги среќаваме и во творештвото на Владимир Костов. Кај Костов синонимијата е честа појава, а во повеќето случаи каде што ги употребува овие синоними, многу често во синонимни низи, употребува лексеми што му припаѓаат на различен слој од јазикот. Па така, во една синонимна низа можеме да сретнеме збор што му припаѓа на стандардниот јазик, дијалектен збор и збор со застарена употреба (односно збор кој веќе не се употребува или е заменет со нов), заемка од друг јазик, фразеолошки израз и сл.

Владимир Костов често употребува синонимни парови и синонимни низи во своето творештво и на тој начин му дава еден повисок уметнички сјај, создава поголема експресивност во исказувањето, но и самите текстови прави да изгледаат повпечатливо, а притоа поавтентично ја доловува самата личност, појава или ситуација.

Во продолжение ќе ги разгледаме примерите во контекст во кои ги среќаваме синонимните двојки, односно синонимните низи и ќе ги прокоментираме.

Примери во контекст:

1. *Бо̄ како морално начело, како њокорнос̄и, како наведена глава, како г̄ос̄иоди њомилуј.* (СенГБ: 127)

Во првиот пример забележуваме синонимен однос каде што како прв елемент се јавува *њокорнос̄и*, а како втор дел е синтагмата *наведената глава*. Овде имаме збор кој му припаѓа на стандардниот јазик како прв елемент, а како втор елемент се јавува синтагмата употребена со преносно значење, односно фразеолошкиот израз *наведената глава*, кој, пак, исто така упатува на покорност.

2. *Нииш̄ио не вели, само се смее, се кикош̄и. Пецо е задоволен од њоа ш̄ио Г-жа̄иа се смее, се кикош̄и.* (Чум: 142)

Во примерот бр. 2 во синонимен пар се јавуваат *се смее* – *се кикош̄и*. Овде овој однос на повторување е употребен со цел да се засили дејството, но и да ја потенцира ситуацијата

во која има додворување меѓу градоначалникот и првата градска дама. Во овој однос го забележуваме и ироничното претставување на првите луѓе од општеството.

3. *Го најравив йоследниоѝ ѓрч, ѓи исѝеѓнав нозетѝе и намесѝо, како шѝо се вели во живоѝоѝ, човекоѝ се уѝокои, се смири, курѝули од макиѝе (ГЗ: 72)*

Во примерот број 3. синонимната низа е составена од три дела:

се уѝокои – се смири – курѝули од макиѝе.

Сите три дела од синонимната низа ги среќаваме во ТРМЈ, а третиот елемент е употребен како фразеолошки израз (куртули од маките), со значење ‘умре, замина, се упокои’. Во овој пример забележуваме и спротивставеност на животот и смртта, па таа стегнатост и тежината во животот на човекот опишана преку лексемата грч е сопоставена на смртта – како чувство на мир, спокој.

4. *Ја осѝава Гробаркаѝа сама со Ѓорѓи. Јаросѝа наеднаш му се ѓуби. Го зафаќа ѝлаче. Облеан во солзи, ѝој ѝаѓа на скалиѝе и ѝлаче, цимоли, се лиѓави како куче. (Ќ: 353)*

Во овој пример, во синонимната низа влегуваат:

ѝлаче – цимоли – се лиѓави како куче.

Првите лексеми, *ѝлаче* и *цимоли* ги среќаваме во ТРМЈ, со тоа што цимоли повеќе се јавува во разговорниот јазик, додека како трет дел на оваа низа се јавува фразеолошкиот израз *се лиѓави како куче*. Овој фразеолошки израз го претставува и подредениот однос на Ѓорѓи во однос на Гробарката, но и самиот страв од чинот пред кој е доведен, а тоа е чинот на смртта.

5. *Ослабен е, смршавен, доаѓа во лицеѝо сув, изосѝрен. (Ќ: 190)*

Во оваа синонимна низа имаме спротивставување на два збора со исто значење *ослабен – смршавен*. Другиот дел од низата, *сув во лицеѝо* и *изосѝрен* се претставени во функција на градација за да се засили состојбата на ликот.

6. *Рано беа сѝанати и жениѝе – се шминкаа, се црѝаа, се кинѝуреа, и ѝоа йовеќе мајкаѝа од керкаѝа. (Чум: 123)*

Во примерот бр. 6 синонимната низа е составена од три дела:

се шминкаа – се црѝаа – се кинѝуреа.

Првите две лексеми ги имаме во ТРМЈ, со таа разлика што првата лексема е употребена во своето основно значење, додека пак втората не е употребена во нејзиното првично значење, туку е со значење ‘се црта на лицето = се шминка’. Третиот дел од низата,

се кинџури, не се среќава во ТРМЈ, а неговата употреба е разговорна, дијалектна. Значењето упатува на ‘се средува, се дотерува’.

7. *Продавајте души? – Како да не! – сиремно одговори. – Таа ни е главнаа шрговија. Имаме разни души. И тој ја покажа лисаа на продукциите, ја од неа почна да чита: верноаданички, законоислушни, мајни, мрачни, црни, подли, валкани, кални, расијани, кујри, јусии, мачни, очаени, јадосани, ладни, иразни, суви, мриви... (Чум: 94/95)*

Во седмиот пример забележуваме една интересна појава кај Владимир Костов, каде што реди многу зборови синонимни во нивните значења, претставени како список кој содржи многу лексеми, сè со цел да ја потенцира дадената појава, особина, состојба, да истакне некоја карактерна црта, одлика итн. Во примеров можеме да забележиме неколку синонимни низи:

*мајни – мрачни – црни,
подли – валкани – кални,
кујри – јусии – мачни – очаени – јадосани,
ладни – иразни – суви – мриви.*

Во овие синонимни низи ја среќаваме зборовната група придавки, поради тоа што станува збор за опис на душите, душевната состојба. Сите лексеми освен што се синоними едни на други, тие се и метафорично претставени.

8. *Поштоа шаа ја ослави кофаа, и, клекнувајќи крај мајка си, ѝ ја зеде ракаа – корава, рајава, сува – и почна да ѝ ја бацува. (ЦЧМБ: 47)*

Во осмиот пример ја среќаваме синонимната низа:

корава – рајава – сува.

Овие придавки со кои е опишана раката на мајката алудираат на нејзиниот тежок и мачен живот, на социјалната положба во која се наоѓа нејзиното семејство, како и нејзината борба преку работа и труд да може да преживее.

9. *Тој од едно расположение, мрачно, очајно, кобно, се фрли во друго, еуфорично, ирејсивен и како шериф, тој сè така божем иалејќи си цигара, ги разернуваше шинелаа и жакетот за да го покаже револверот. (СенГБ: 86)*

Во деветиот пример ја среќаваме трочлената синонимна низа:

мрачно – очајно – кобно.

Сите три лексеми припаѓаат на ТРМЈ и на зборовната група придавки. Овие синоними вака се употребени за да се истакне нерасположението кај ликот, но наспроти тоа се јавува еден контраст, една спротивност во расположението, па така од мрачно, очајно и кобно, ликот преминува на еуфорично расположение, што претставува антонимен однос во однос на синонимната низа.

10. *Секогаш сѝаложена, мирна и ѝивка, наеднаш ѝаа ѝламна и ја ѝодиѝна ракаѝа небаре анѝел кој замавнува со камшик. (СенГБ: 23)*

Во десетиот пример, синонимната низа: *сѝаложена – мирна – ѝивка*, покрај тоа што се јавува во функција да го потенцира поведението, односно карактерот и однесувањето на ликот, повеќе е во функција да ја претстави промената во дејствувањето на ликот, статичноста која преминува во динамичност и акција, иако оваа реакција и промена е неочекувана од ликот.

11. *Силно возбурен, оѝиен, зашумоѝлавен, Захарија, во нејзината неѝосредна близина, со целоѝо свое ѝело клонеше кон неа. (ГЗ: 183)*

Во одинаесеттиот пример, во синонимна низа се јавуваат придавките:

возбурен – оѝиен – зашумоѝлавен.

Придавките *возбурен* и *оѝиен* ги среќаваме во ТРМЈ, додека пак придавката *зашумоѝлавен*, во ТРМЈ се јавува како ошумоглавеност и ошумоглави (Ш: 613). Придавката *оѝиен* е употребена меафорично – опиен од нејзината убавина, возбурен или воодушевен до степен на губење самоконтрола, а на ова значење се надоврзува и значењето на лексемата *зашумоѝлавен* – чувство на вртоглавица, кое во овој пример може да се поврзе и со изгубеност, губење самоконтрола.

12. *А чичко како мене само зема, урива, расѝура, ниѝѝи. (ЦЧМБ: 464)*

Во овој пример, како синоними се јавуваат лексемите:

урива – расѝура – ниѝѝи.

Сите три лексеми припаѓаат во зборовната група глаголи. Синонимниот однос во овој пример е употребен за да се потенцира дејството, односно да се зголеми неговата јачина.

13. *Тој ѝо чукна коѝа ѝо виде ѝо ѝлеки, ѝо охрабри. (Чум: 109)*

Во овој пример како синоними се јавуваат:

ѝо чукна ѝо ѝлеки – ѝо охрабри.

Првиот дел од синонимната низа претставува фразеолошки израз (го чукна по плеќи) со значење ‘го охрабрува, го поддржува’, што се поклопува со значењето на вториот дел од синонимната низа.

14. *И зай̄оа само се вӣйкаше со шало̄ӣ, се љӯйкаше, си даваше вид на замрена с̄иарица.* (Чум: 18)

Во овој пример како синоними се јавуваат:

се вӣйкаше – се љӯйкаше.

Двете лексеми ги сеќаваме во ТРМЈ, со тоа што *љӯйка* се јавува со значење: 1. Се собира, се набира, се згмечува. 2. (прен.) Се грчи, се свива од некое непријатно чувство (страв, срам и сл.), но во овој пример значењето е ‘се витка повеќепати со шалот околу неа, го собира, го дипли’.

Забележуваме дека двата дела на синонимната низа припаѓаат на зборовната група глаголи.

15. *Прост̄ӣ ѓаволи: На̄шма̄го, Цацко, Налей̄ да бидеш, Да е скраја, Бам̄иел, Бамбула, Бамбашка.* (Чум: 68)

Во овој пример забележуваме интересни набројувања со значење ѓавол. Па така, како други, синонимни значења на лексемата *ѓавол* ги среќаваме следниве:

На̄шма̄го, Цацко, Налей̄ да бидеш, Да е скраја, Бам̄иел, Бамбула, Бамбашка.

Со фразеолошко значење се јавуваат изразите: *Да е скраја* – со значење злото да е подалеку; *Налей̄ да бидеш* – за изразување лутина и незадоволство, или пак со значење Проклет да бидеш!

Ваквата појава на редување лексеми една по друга, за да се потенцира или засили дејството, е честа појава кај Владимир Костов.

16. *Ѓаволи: Са̄шана, Демон, Велзевул, Луцифер, Мефис̄иофел.* (Чум: 67)

На претходниот пример се надоврзува и овој, со тоа што значењата на овие лексеми се директно поврзани со лексемата *ѓавол*, или упатуваат на тоа значење, па така имаме: *Велзевул* ‘водачот на одметнатите и протераните ангели, принцот на демоните’⁴⁵; *Луцифер* ‘водачот на побунетите ангели протерани од рајот во пеколот’⁴⁶; *Мефис̄иофел* (Мефисто) ‘лош дух на кој Фауст, според германската легенда, му ја продал душата’.⁴⁷

⁴⁵ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 15.1.2026)

⁴⁶ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 15.1.2026)

⁴⁷ <https://zoze.mk/> (пристапено на: 15.1.2026)

17. *Еден ѓрамен му ѓаѓаше над челоѓо кое беше чистѓо, ведро, одморено од ноќниот сон. (Чум: 28)*

Во овој пример, синонимната низа *чистѓо – ведро – одморено од ноќниот сон*, преку метафоричната употреба на *ведро* и *одморено од ноќниот сон* ни укажува на тоа дека се работи за млад лик, во случајов тоа е Чумчето.

18. *И ѓака слабичко, сеѓа обземено од живоѓни ѓрижи, од ѓајлиња и јадови, беше сѓорено кожа и коски. Само очиваѓа на неѓо свеѓеа. (Чум: 26)*

Синонимната низа во овој пример е претставена преку лексемите:

живоѓни ѓрижи – ѓајлиња – јадови.

Со самото тоа што сите три форми се употребени во множина уште повеќе се потенцира состојбата во која се наоѓа ликот (Чумчето). Неговиот надворешен изглед (кожа и коски) е последица на неговата душевна состојба која е опишана како тешка, мачна. Употребата на ваквата синонимна низа има за цел да го засили и потенцира таквиот изглед на ликот уште повеќе.

19. *Пак ѓо ѓледаше вљубено, не можеше да ѓо изнагледа. И му се насмевнуваше, ама сеѓа ѓо малку ѓаинсѓвено, заѓадочно. (ЦЧМБ: 426)*

Во овој пример, синонимите *ѓаинсѓвено – заѓадочно*, ни укажуваат на тоа дека преку ваквата состојба, Лејла, којашто била Еврејка, го претставува нејзиното однесување, односно стравот и срамот да го изрази она што го чувствува, а со ова ни укажува и на тоа каков бил статусот на Евреите во периодот на нивната депортација.

20. *Не се ѓочувсѓвува ѓоразен, немоќен, нишѓожен. (ЦЧМБ: 432)*

Синонимната низа: *ѓоразен, немоќен, нишѓожен*, не се поклопува целосно во значењето, но сепак сите овие особини ја одразуваат слабоста на ликот, неговата неможност за дејствување, неговата безвредност.

21. *Од Аѓ-ѓазароѓ надолу ѓочнуваше „Давѓе-корзоѓо“, на кое ѓечайѓ му даваа ѓраолесѓиѓе, бујаѓи и сѓрасни јенималски Еѓуѓки. (ЦЧМБ: 420)*

Во овој пример, синонимните придавки уште повеќе го потенцираат надворешниот изглед на новомалските циганки (Ромки), а поставени се во функција на она со што се занимавале овие жени.

22. *Не сум ѓо унишѓила злоѓо докрај. Осѓанал неѓовиот баѓил, му се дадоа услови и ѓој брзо се разви, збуи. (ЦЧМБ: 460)*

Како синоними во овој пример се јавуваат лексемите *разви* – *збуи*. Двете лексеми припаѓаат во зборовната група глаголи. Двете лексеми се сеќаваат во Толковниот речник на македонскиот јазик: *разви* 1. Се создаде, се појави; се развие, започне, почне, 2. Се рашири, добие поголеми размери.; додека пак, лексемата *збуе* во ТРМЈ се среќава како *збувна*: За киснато тесто – втаса, надојде.

23. *По силниот, урагански емотивен напад, ѝаа се ѝочувсѝвува истѝошѝена.* (ЦЧМБ: 406)

За да се засили интензитетот на емоциите на ликот, авторот како синонимна лексема на лексемата *силен* ја додава *урагански*, а преку ваквите емоции кај ликот, преку ваквата состојба доаѓа до немоќ на самиот лик. Преку метафората *урагански* (бура со силен ветар), авторот сака да го засили интензитетот на чувствата кај ликот.

24. *Се смрачи, се намурѝи, ѝи наѝрчи усниѝе.* (ЦЧМБ: 415)

Во овој пример, првиот дел од синонимниот однос е претставен метафорично, *се смрачи* – ни укажува на тоа дека ликот се натажи, се намурти. Третиот дел од синонимната низа, *ѝи наѝрчи усниѝе*, е претставен како фразеолошки израз, што исто така укажува на тоа дека се работи за лутина.

25. *Есениѝа ѝо задушувањеѝо на восѝаниеѝо, Момир се враѝил дома. Скромн, мирен, ѝѝих, никој ниѝу забележал дека ѝо немало, никој не забележал дека се враѝил.* (ЦЧМБ: 205)

Во овој пример, во синонимна низа се јавуваат лексемите:

скромн – мирен – ѝѝих.

Сите лексеми припаѓаат на зборовната група придавки. Овие особини го одликуваат Момир како мирно момче, повлечено, ненаметливо.

26. *Елена леѝа. Се виѝи.* (ЦЧМБ: 565)

Овде имаме еден пример кој всушност е претставен симболично и метафорично. Глаголот *леѝа* подразбира дејство што се случува високо, горе: ‘Се движи, патува по воздухот со помош на свои крила, со силата на мотор или на друг начин’. Во синонимен однос со глаголот *лета*, авторот го поставува глаголот *се виѝи*: ‘1. Расте во височина, станува сè повисок. 2. Се крева, лета нагоре сè повисоко, во височините. 3. Се издига, се истакнува, се изделува со својата височина.’ Во овој пример, лексемата *виѝи* е употребена со второто значење. Ваквиот однос на овие две дејства авторот го поставува со цел да го претстави чинот на смртта, односно опокојувањето на душите. Летањето и вишењето, всушност, ни го претставуваат тој процес како една возвишена појава, кога душата на човекот лета горе на небото, тогаш таа е слободна, ослободена од секакви стеги и грижи,

тогаш таа може сè да види. Сметам дека овие лексеми авторот ги поставува во синонимен однос поради тоа, да ја претстави смртта, односно процесот на умирање како еден духовен и возвишен процес.

27. *На идејата да ја омажаш, Лејла се смееше, се кикошеше. (ЦЧМБ: 413); И сега се смееше, се кркошеше. (Чум: 97)*

Во овие примери како синоними се јавуваат *се смееше – се кикошеше – се кркошеше*. Сите припаѓаат во зборовната група глаголи. Ваквата синонимна низа, Костов често ја употребува во неговите дела.

28. *Некој сери човек, оџак.*

Во овој пример, двете лексеми, *сери* и *оџак*, ги среќаваме во ТРМЈ: серт со значење: Што е остар, лут, строг, жесток.; додека лексемата *оџак* се јавува со значење: а) Што е подготвен, способен да нанесе зло; злобен, лош. б) Опасен, губелен.

29. *Кумата го залуде со неколку џогледи. Се среќнаа божем случајно во нечистата џоалејна џросџорија на кафеаната во Бисџрица. Беше жена на средни џодини, бујна, џолна, џелесна. (ЦЧМБ: 522)*

Во овој пример како синоними се јавуваат лексемите:

бујна – џолна – џелесна.

Сите три лексеми џ припаѓаат на зборовната група придавки и одат во насока на опишување на надворешниот изглед на ликот.

30. *Кулата во мојата книга е демон, мрачен и сџрашен. (ЦЧМБ: 556)*

Во овој пример, лексемите *мрачен* и *сџрашен* одат во прилог на именката *демон*, при што се укажува на тоа дека овие придавки даваат карактеристика на именката *демон*, како нешто лошо, злобно, нешто што причинува штета, мачење и сл.

31. *Елена е во сферата на бескрајот. Сè наоколу е чисто, јасно, мирно, сџокојно и лазурно. (ЦЧМБ: 575)*

Во овој пример можеме да забележиме два синонимни пара:

чисто – јасно;

мирно – сџокојно.

Овие лексеми одат во прилог на просторното опишување на движењето на Елена, односно на бескрајот – вечноста, како место во кое конечно, Елена го наоѓа својот мир, своето спокојство.

32. *Излеѓувајќи на дневна̀а свеѝлина, ѝој мрак миџум соџоруваше, се нишѝеше. (ЦЧМБ: 489)*

Синонимниот пар во овој пример *соџоруваше – се нишѝеше*, припаѓа во зборовната група глаголи и е употребен во поетска и уметничка смисла, а можеме да кажеме дека употребата е и метафорична, затоа што кога мракот се ништи или соџорува значи дека ноќта преминува во ден, се разденува.

33. *А беше ѝремено̀у радосна, ѝремено̀у среќна. (ЦЧМБ: 495)*

Како и во секојдневниот говор, така и во овој пример, авторот како синоними ги поставува лексемите *радосна* и *среќна*, а со тоа што ја употребува лексемата *ѝремено̀у*, сака уште повеќе да го засили дејството, односно интензитетот на таа состојба.

34. *Тоа шиѝо ѓо кажав ѝостоеше во мене, ме оѝиворуваше, и еѝе, наидов на човек шиѝо е сѝремен да ме сослуша и јас се оѝворам ѝред себе, се исѝоведам, се расѝоварувам. (Т: 15).*

Синонимната низа во овој пример е претставена преку глаолите:

се оѝворам – се исѝоведам – се расѝоварувам.

Оваа синонимна низа е претставена градационо. Одејќи од првиот кон третиот дел на низата сè повеќе и повеќе се забележува решението за тешкото чувство, олеснувањето, пред сè, гледајќи од внатешен, психолошки аспект.

35. *Ти ѝовѝорно ме сиѝаси. Ме оживе. Ме воскресна. (Т: 17)*

Во оваа синонима низа *ме сиѝаси – ме оживе – ме воскресна*, повторно ја забележуваме зборовната група глаголи. И во оваа синонимна низа го забележуваме тоа редење на појави кои се претставени со помош на изразното средство градација, па така, можеме да забележиме дека првиот елемент на низата, преку вториот (ме оживе), својата кулминација ја достигнува во третиот дел (ме воскресна).

36. *Но ѝој, роб на некаква своја идеја, фанатѝик, ја исклучуваше ѝакваѝа можносѝ. (Т: 24)*

Синонимниот пар во овој пример е *роб на некаква своја идеја – фанатѝик*. Првиот елемент е метафорично претставен, мислејќи се на приврзаноста на одредена идеја, обземеност од истата, а истото значење го имаме и кај вториот елемент – *фанатѝик*.

37. *... ѝоздавоѝ до чавкиѝе Мајкл ѓо уѝаѝи не на англиски, ѝуку на неџовио̀и мајчин, роднокраен јазик. (Т: 32)*

Синонимната низа во примеров е *мајчин јазик – роднокраен јазик*. Вториот елемент внесува една поголема стилизираност и дава поголема впечатливост на самиот исказ.

38. Паметиен е оној кој профитира од своите активности, кој своите активности ги материјализира, ги превора во пари. (Т: 35)

Како синонимен пар во овој пример се јавува *ги материјализира* – *ги превора во пари*. Глаголот *материјализира* може да значи се оствари, се реализира, се изразува во материјална форма, додека пак, во вториот елемент – *ги превора во пари*, преку предлошкиот предмет директно се кажува дека се мисли на пари.

39. А освен тоа, луѓето се неблагодарни, лоши и зловни. На доброт враќај со зло. (Т: 35)

Синонимните лексеми *неблагодарни*, *лоши*, *зловни*, се во функција повеќе да ја истакнат ваквата негативна особина, а тоа уште повеќе се потенцира преку контрастот добро – зло, што го имаме во втората реченица. Сите елементи од синонимната низа (*неблагодарни*, *лоши*, *зловни*) ѝ припаѓаат на зборовната група придавки.

40. Ако го признаваме бој како врвен авторитет, шеба да се признаеме и за негови поданици, за раби божји, за зрешници отоварени со првобитниот зрив, испратени на земјата да го искаеме тој зрив. (Т: 44)

Во овој пример, во синонимен однос стапуваат: *негови поданици* – *раби божји*.

Во првиот дел имаме една општа определба – *поданик* – потчинето лице, лице кое е под контрола на некој, додека пак, во вториот дел ја имаме синтагмата *раби божји*, којашто директно упатува на кого се однесува.

41. Во Америка, земја на благосостојба, такав изгладнетост ги има толку колку што изгладнетост за леб има во Африка: косурестост, кожа и коска. (Т: 51)

Синонимниот пар во овој пример е *косурестост* – *кожа и коска*.

Во првиот елемент на синонимниот пар имаме метафорична употреба на придавката *косурестост*, со тоа што луѓето во Америка се споредуваат со тие од Африка, а нивната состојба на изгладнетост за леб е споредена со костур, алудирајќи на тоа дека луѓето се многу слаби, изнемоштени, што дури наликуваат на костури.

Вториот дел од овој синонимен пар е претставен со фразеолошкиот израз *кожа и коска*, што има исто значење како и првиот елемент. Во овој пример забележлива е иронијата којашто авторот ја нагласува, а неа ја забележуваме преку контраст: кога вели дека Америка е земја на благосостојба, а од друга страна луѓето се изгладнети, слаби, изнемоштени.

42. До момче, момчиња до девојки, всушност лесно се доаѓаше, но да се најде шолка со бисер, човек со душа, беше реткост. (Т: 56)

Како синоними во овој пример се јавуваат *школка со бисер – човек со душа*.

Двата дела на синонимниот пар се метафорично претставени. Првиот елемент означува чистота, убавина, притоа мислејќи се на човековата убавина, чистина/добрина во душата/добродушен и искрен човек, додека пак во вториот елемент – *човек со душа* – подиректно се упатува на добар и искрен човек.

43. *Веќе беше ноќ и во ѓемнинаџа можеше да се види како краноџ се издиџа како сениџџе, како демон, како веџерна мелница во која Дон Кихоџ џо виде маџеџснокоџ кој џо маџеџса свеџоџ и со кој се виџуџџи да се џресмеџа. (Т: 61)*

Синонимната низа е претставена преку елементите:

како сениџџе – како демон – како веџерна мелница.

Можеме да забележиме дека во овој случај конкретен поим се поистоветува со нешто апстрактно, па така кранот се споредува со сениште, демон. Самата околност што се споменува темнината, го поврзува тој кран со нешто темно, страшно, како некој лош знак. Синтагмата *веџерна мелница* е метафорично претставена и алудира на тоа дека ликот колку и да сака да се справи со дадената ситуација, тоа не е возможно. Оттука е и таа споредба со Дон Кихот кој се бори против ветерните мелници.

44. *Не само џџо џомислува на џоа да ја најџуџџи, џџуку џочна да се џлаџи џаа неџо да не џо најџуџџи, искорисџен, изнаџусџиран, да не џо оџфрли. (Т: 131)*

Во овој пример среќаваме два синонимни пара. Едниот е *искорисџен – изнаџусџиран*, а вториот пар е *да не џо најџуџџи – да не џо оџфрли*. Двете придавки во првиот синонимен пар *искорисџен – изнаџусџиран* се употребени со значење на нешто некорисно, нешто што веќе е видно, нешто на што времето веќе му поминало. Ова синонимно повторување на неколкупати во примеров, уште повеќе го зголемува чувството на страв од напуштање на ликот од страна на дуг лик.

45. *Требаше на Џени коџа џ џо џолкував значењеџо на моеџо име, да џ кажам дека сум чавкар и да џ објаснам џџо значи џоа кај нас да си чавкар, значи да си лесен во умоџ, несериозен човек, занесеник, фаниџазер, човек на коџо умоџ му леџа со чавкиџе, кој џи џрекинал врскиџе со сџварносџа. (Т: 168)*

Во овој случај имаме интересна појава. Синонимната низа е претставена со повеќе елементи, па така имаме: *лесен во умоџ – несериозен човек – занесеник – фаниџазер – човек на коџо умоџ му леџа со чавкиџе – човек кој џи џрекинал врскиџе со реалносџа*.

Како фразеолошки изрази ги среќаваме: *лесен во умој, умој му леџа со чавкиџе, човек кој ѓи џрекинал врскиџе со реалносиџа.*

Значењето на елементите во оваа синонимна низа е дека се работи за човек кој е незаинтересиран, несериозен, луд човек, фантазер и сл.

46. ... *џо касџреше семејноџо сиџебло за џоа уџиџе џовеке да буи и да виџи – но Панџулеџи не ѓи ѓибаше.* (Вуј: 15)

Синонимниот пар во овој пример е претставен преку глаголите *буи* и *виџи*. Овде авторот, сепак, се одлучил за овие глаголи, сакајќи да постигне една поголема сликовитост и стилизација на самиот исказ.

47. *И џиџо е за нашиоџ џеаџар важно, – велеше џој – не џреба на џубликаџа мноџу да џ се зборува, да џ се бабоџи.* (Вуј: 57)

Како синоними во овој пример се јавуваат лексемите *зборува* и *бабоџи*. Двете лексеми џ припаѓаат на зборовната група глаголи и се среќаваат во ТРМЈ.

48. *Поџреџно е да се смеџа дека деџаџа се морално чистџи, неџини, анџелски суџиџесџва – рече. Пред џоа џо џосовеџува деџеџо да не ѓи ѓази фиданчиџаџа, му кажуваше од каква користџ е зеленилоџо во ѓрадоџ, заџаден од авџомобилскиџе оџрови. Но џокму вујковџи заминаа, џоа џочна да ѓи ѓази борчиџаџа и да ѓи корне со уџиџе џоџолема анџажираносџ.* (Вуј: 146)

Синонимната низа во овој пример е претставена преку:

морално чистџи – неџини – анџелски суџиџесџва.

Овие особини кои се карактеристични за чистата и неџина детска душа, овде се употребени во спротивен контекст, како резултат на постапките што ги прави детето. Преку метафорично употребената синтагма *анџелски суџиџесџва*, авторот сака да ја нагласи таа чистота, добрина и неџиноста којашто е карактеристична за ангелите кои се олицетворение на добрината.

49. *И не чекај сџасиџел, месиџа, син божџи, боџочовек.* (Вуј: 87)

Синонимна низа:

сџасиџел – месиџа – син божџи – боџочовек.

Во овој пример, синонимните лексеми се подредени во еден однос на градација, па така, почнувајќи од првата лексема, *сџасиџел*, преку *месиџа* (што всушност претставува спасител), доаѓаме до синтагмата *син божџи*, што означува спасител на човештвото.

Последниот елемент на оваа синонимна низа, *бо̀очовек*, повторно го означува Исус, Синот Божји.

50. *Тие сè повеќе имаа ѿајни сорабојници, ѿривзаници, симѿаѿизери.* (Вуј: 70)

Синонимната низа во овој пример е претставена со лексемите:

ѿајни сорабојници – ѿривзаници – симѿаѿизери.

Сите лексеми (соработници, приврзаници, симпатизери) ѝ припаѓаат на зборовната група именки.

51. *Бидејќи жолѿоцрвен, сиоѿ се заѿали, се вжари.* (Вуј: 77)

Во овој пример, синонимите *се заѿали – се вжари* се дадени за да се постигне поголема јачина во претставувањето на спротивната ситуација. Овие синонимни лексеми се јавуваат како спротивност на лексемата *жолѿоцрвен*, а нивната употреба уште повеќе ја претставува разликата на ликот, претставувајќи го во целосна спротивност, каде што од една состојба, ликот преминува во друга, спротивна на претходната.

52. *Слуѓиѿе ѿоѓаѿ админисѿраѿивно се нарекуваа ѿомошен ѿерсонал, домаѿни слуѓинки – куќни ѿомоѿнички.* (Т: 189)

Синонимната низа во овој пример е:

ѿомошен ѿерсонал – домаѿни слуѓинки – куќни ѿомоѿнички.

53. *Некои од нив досѿасувааѿ до високи оѿѿѿесѿвени функциѿи во власта заѿѿо ѿѿе ѿо ѿравило или, ѿодобро речено, ѿо наѿон клонаѿ кон властѿ, се властѿољубиви.* (Т: 91)

Како синонимн пар во овој пример се јавува: *клонаѿ кон властѿ – се властѿољубиви.*

Преку употребата на перифрастичниот прирок, авторот сака да ја потенцира таа желба за власт, за авторитет, за владеење.

54. *И ѿака, додека Паца се освежуваше, се ѿарфемираше и дезодорираше, влеѓов во сѿалнаѿа...* (Вуј: 11)

Синонимниот пар *се ѿарфемираше – се дезодорираше* е претставен со лексеми кои ѝ припаѓаат на зборовната група глаголи. Овие лексеми се изведени од нивната соодветна именка: парфем и дезодоранс.

55. *„Соѿѿир – му ѿѿишуваше – значи сѿасѿѿел, искуѿѿѿел на човешѿвоѿо“.* (ЦЧМБ: 408)

Синонимниот пар во овој пример е *сѿасѿѿел – искуѿѿѿел на човешѿвоѿо.*

Двете лексеми, *сѿасѿѿел* и *искуѿѿѿел*, имаат синонимна функција, со тоа што вториот дел на синонимниот пар повеќе алудира на искупителот Исус Христос.

56. *Шт̄о знаа̄ӣ ӣше невини, ӣше заблудени, мамени, ӣше овци на Христ̄ово̄то с̄адо, не ӣоумни оо Фимчо, со овчари шт̄о ѓи ӣовеле кон колеж, кон крво̄ролий̄ше за свей̄а̄ша ӣрическа? (ЦЧМБ: 160)*

Синонимен пар во овој пример е:

кон колеж – кон крво̄ролий̄ше.

Втората лексема, *крво̄ролий̄ше*, ѝ припаѓа на црковнословенската лексика, и таа претставува резултат на првата лексема. Авторот на овој начин, преку употребата на овие лексеми, сака да постигне поголема впечатливост на искажувањето.

57. *На ӣроле̄шен цвет̄ӣ ӣ ӣо̄й̄сей̄уваше – милолик ӣ нежен, чист̄ӣ ӣ ӣрозрачен. (ГЗ: 97)*

Во овој пример како синонимни парови ги сеќаваме:

милолик – нежен / чист̄ӣ – ӣрозрачен.

Во првиот пример, авторот се одлучил за употреба на придавски форми, од кои првата е сложенка, додека пак, во вториот пример *чист̄ӣ – ӣрозрачен*, со оваа синонимна употреба уште повеќе ја потенцира убавината, чистотата и нежноста на ликот кој го споредува со пролетен цвет.

58. *На ӣоа ӣодрачје владее ужасна ӣиранија, ӣерор ӣ мракобесие! (СМ: 262)*

Синонимната низа ја сочинуваат лексемите: *ӣиранија – ӣерор – мракобесие*.

Преку овие лексеми, авторот сака да ја потенцира и нагласи ситуацијата која владеела на тоа подрачје, односно да го нагласи грубото и насилно однесување, насилството, неможноста да се дознаат факти за некоја ситуација.

59. *Го наме̄йна својо̄ӣ жакет̄ӣ шт̄о ѓо најде ӣрефрлен на с̄илоло̄ӣ. Наме̄йка̄ша ја ӣочувс̄ӣвува ӣријат̄ино, ӣо̄ило. Како да ѓо ӣреѓрна Аница. (Тес: 78)*

Во овој пример како синоними се јавуваат лексемите *жакет̄ӣ* и *наме̄йка*. Лексемата *наме̄йка* е од словенско потекло, а лексемата *жакет̄ӣ* е од францускиот јазик.

60. *Очаен, зѓрозен, ӣо̄ӣресен, Илко ӣобеѓна кај баба му. Тоа беше ӣрво̄шо неѓово беѓс̄ӣво оо кука̄ша на родий̄елӣше. (Тес: 79)*

Во овој пример на синонимната низа припаѓаат лексемите:

очаен – зѓрозен – ӣо̄ӣресен.

Во овој пример, сметам дека овие три лексеми не се поклопуваат целосно во своето значење, но сепак се синонимни затоа што сите три лексеми алудираат на лошата состојба на ликот кој се наоѓа во состојба на очај, разочараност, опаднатост на духот, вознемиреност, безнадежност. Владимир Костов ги употребува сите три лексеми во оваа низа за уште

повеќе да ја долови ситуацијата на ликот, неговата душевна состојба, но укажува и на причината за неговото бегство од дома.

61. *Зай̄оа сè̄ т̄реба да нај̄равиме за уй̄раӣа на нашӣте деца да бидат̄ чистӣи, јасни и сончеви!* (Тес: 96)

Како синонимна низа во оваа реченица се јавуваат лексемите:

чистӣи – јасни – сончеви.

Со синтагмата *уй̄раӣа на нашӣте деца*, која се јавува пред овие три лексеми, авторот како да навестува кои лексеми ќе следуваат во продолжение. Сонцето како метафора за светлина, нов живот, чистина (чистата детска душа) секако дека оди во склад со лексемите *чистӣи* и *сончеви*, а сите три лексеми, пак, надополнувајќи се една на друга во градациска смисли, укажуваат на тоа дека децата се најважното нешто во нашите животи и затоа треба сè да направиме за нивните утра да бидат поубави, односно да им обезбедиме подобра и посреќна иднина.

62. *Тој ден на неговата бисџа, што се наоѓаше на едниот крај од училишничкиот двор, беа положени букети цвеќиња, а директорот Ситојко Боѓоевски – доштеран, свештеник и чиниш повеќе збоен – одржа реч за неговиот борбен животи и за неговата храбра смрт.* (Тес: 131)

Лексемите *доштеран* и *свештеник* се синонимни една на друга. Двете лексеми одат во прилог на свечениот настан кој се одржува, прослава на патронот на училиштето, а во таа смисла треба да оди и изгледот на директорот. Лексемата *свештеник* е метафорично употребена, со значење 'дотеран, среден, угледен, чист'.

63. *Не ми кажал. Еште, така е! Повлечен, затворен, молчалив. И другари нема. Го карам за тоа, зо учам. Ама не слуша.* (Тес: 202)

Во овој пример во синонимна низа влегуваат лексемите:

повлечен – затворен – молчалив.

Како и во некои од претходните примери, така и овде, за да го долови карактерот на ликот, неговото однесување, авторот се служи со повеќе синонимни лексеми, кои некогаш се авторска констатација, но во случајов тоа е забелешка на еден од ликовите во текстот. Сите три лексеми укажуваат на повлеченоста на ликот, на тоа дека се работи за лик кој е молчалив, затворен во себе, таинствен, некомуникативен.

Како потврда за ваквиот негов опис сведочи и настанот во училиштето, каде што ја добива третата награда за песна напишана за патронот на училиштето, која била дадена без

Како синонимен пар во оваа реченица се јавуваат:

некѝар – најѝивка на боѝовиѝе.

Овој синонимен пар има еднакво значење.

69. *Но ѝо извесно време се смири, се сѝиѝиѝи. Всушностѝ се заѝаѝи. (Паѝ: 40)*

Во синонимната низа во оваа реченица се јавуваат:

се смири – се сѝиѝиѝи – заѝаѝи.

Сите лексеми ѝ припаѓаат на зборовната група глаголи. Тие означуваат состојба во која се наоѓа ликот. Самото редење на овие лексеми го нагласуваат процесот во кој се наоѓа ликот, смирение, во мирен период, тивок. Ова можеме и метафорично да го објасниме како период во кој ликот се изолира, оттргнува од останатиот свет, се повлекува во себе, самува.

70. *Тој наеднаш ѝламна, ѝо зафаѝи сѝиѝиѝа. (Паѝ: 40)*

Синонимниот пар во оваа реченица е:

ѝламна – ѝо зафаѝи сѝиѝиѝа.

Двата дела се синонимни еден на друг и метафорично претставени. Лексемата *ѝламна* укажува на расположението на ликот, дека всушност тој многу се растревожил, се изнервирал, бурно реагира итн. Вториот дел, *ѝо зафаѝи сѝиѝиѝа* (невреме, природна катастрофа), повторно укажува на неговото бурно и нападно реагирање во дадениот момент.

71. *Сѝ свеѝи, искри, смрди и врие. (Паѝ: 67)*

Како синонимен пар во оваа реченица се јавуваат лексемите:

свеѝи – искри.

Двете лексеми ѝ припаѓаат на зборовната група глаголи. Овие две лексеми кои се синонимни една на друга, дадени се во овој контекст за да ја означат пародично и иронично целата ситуација, затоа што се сопоставуваат наспроти лексемите *смрди* и *врие*.

72. *Можеше да ѝомисли за луѝеѝо како за наивни, лесноверни, дури и ѝлуѝави, но намерно ѝо одбра најсилниоѝ збор кој нив ѝи дисквалификуваше како мислечка каѝеѝорија. (Паѝ: 140)*

Во синонимната низа во оваа реченица влегуваат следниве лексеми:

наивни – лесноверни – ѝлуѝави.

Сите три лексеми ѝ припаѓаат на зборовната група придавки. Првите две лексеми, *наивни* и *лесноверни* се дадени со значење: луѓе што лесно се убедуваат и им веруваат на

другите, додека, пак, третата лексема, *џлуџави*, дадена е со погрдно и навредливо значење, за луѓе со ограничени умствени способности и сл.

73. *Беиџашар, џеџџоџино машко деџе, ја дарува невестџаџа, – за и неа алах да ја дарува со машко деџе – а џо неџо се зареџија свекрваџа, золвиџе и јаџрвиџе. (БиџХр: 73)*

Синонимниот пар во оваа реченица е претставен со лексемите:

беиџашар – џеџџоџино.

Лексемата *беиџашар* е сложенка од турскиот јазик и го има истото значење со лексемата *џеџџоџино*. Ваквата употреба на лексеми, од кои едната е од турскиот јазик, а другата е од нашиот речник, е честа појава кај авторот Владимир Костов. Со ова не се постигнува само тафтологичност на изразот, туку авторот повеќе сака да ја зголеми стилската вредност на исказот, но и поблиску да го долови самиот адет, ситуација, традиција и сл.

74. *Во неџо беа воџлоџени сиџе хрисиџански добродеџели: беше мирен, сиџокоен, кроџоок. (БиџХр: 13)*

Во синонимната низа во оваа реченица спаѓаат лексемите:

мирен – сиџокоен – кроџоок.

Сите три лексеми укажуваат на духовната стабилност и смиреност на ликот, а истите се поттикнати од духот на христијанската вера и христијанското учење.

75. *Несџор Кириџаков доби месџо во џрџовиџаџа – сиџана џродавач во една џродавниџа на колониџални сиџоки, во еден џранай. (БиџХр: 117)*

Синонимниот пар во оваа реченица е претставен со:

џродавниџа на колониџални сиџоки – џранай.

Во овој пример, авторот како синонимна лексема на првиот дел од парот употребува збор кој е навлезен од италијанскиот јазик. Лексемата *џранай* означува локален дуќан за прехранбени и други производи за домаќинство.

76. *Кириџаковџи ја изџубија џолиџичкаџа моќ, но економски, во џочеџокоџи разнишани, џодоџна се закреџаа, се наџиџнаа, а кон среџинаџа на XVI век нивнаџа џрџовиџа доџивеа џолем џоџем. (БиџХр: 7)*

Синонимен пар во оваа реченица е:

се закреџаа – се наџиџнаа.

Двата дела на синонимниот пар џ припаѓаат на зборовната група глаголи. Лексемата *закреџаа*, која може да означува опоравување од одредена болест, состојба и сл., во

случајов е употребена како спротивност на претходната состојба во која се наоѓале Кирјаковци, односно, од состојба на пад и немоќ, тие доживуваат подем и добра состојба. Овие две лексеми претставуваат еден вид мост од претходната кон сегашната (моменталната) состојба на семејството Кирјаковци.

77. *На крајоѝ измачен, исѝошѝен, омалаксан, еѝуменоиѝ ѝаона ѝред Ашик на колена. (БиѝХр: 23)*

Во синонимната низа на оваа реченица влегуваат лексемите:

измачен – исѝошѝен – омалаксан.

Сите три лексеми ѝ припаѓаат на зборовната група придавки, а преку ваквиот опис на ликот, со помош на овие синонимни лексеми, се добива појасна слика за самата состојба на ликот.

78. *Единсѝвено Усѝениеѝо на ѝресвеѝаѝа, нејзинаѝа смрѝ ѝо малку ме смирува, нејзинаѝа смрѝ која ѝовеќе личи на сон, на мир, на блаженсѝво. (БиѝХр: 33)*

Во синонимната низа на оваа реченица влегуваат лексемите:

сон – мир – блаженсѝво.

Преку овие лексеми авторот ја опишува смртта како состојба на сон, на мир, или, пак, на блаженство. Третата лексема којашто е употребена во оваа синонимна низа, *блаженсѝво*, најмногу се поврзува со ликот на Пресветата, а се однесува на Богородица.

79. *Си ѝрийо̀ннувам зборови со кои е восѝеана во ѝофални слова и молиѝви: Царица, Владичица, Госѝодарка, ѝочесна од Херувимиѝе и несѝоредливо ѝославна од Серафимиѝе, Свеѝлозрачна која нѝ сожалува и нѝ сака – но ниѝѝо. (БиѝХр: 32)*

Во синонимната низа во оваа реченица влегуваат лексемите:

Царица – Владичица – Госѝодарка.

Сите лексеми кои се јавуваат во оваа синонимна низа се поврзуваат со ликот на Богородица, со нејзината духовна големина и чесност.

80. *И јасно, не може службено, админисѝраѝивно, ѝреку ѝечай да се роди синоѝ човечки, сѝасѝелоиѝ. Може ѝреку човечки занес, мечѝа, блен. (БиѝХр: 53)*

Во синонимната низа во оваа реченица влегуваат лексемите:

занес – мечѝа – блен.

Сите три лексеми од оваа синонимна низа ѝ припаѓаат на зборовната група именки, апстрактни именки. Преку нив е претставена состојбата на исполнетост со восхит, мечтаење, фантазија и сл.

81. *Како ѓрешиници ӣаму ке не с̄иалаӣ. Таму ереӣицӣӣе, безверницӣӣе и ѓрешиницӣӣе ѓи с̄иалувааӣ во оѓан. (БӣиХр: 49)*

Во синонимната низа во оваа реченица влегуваат лексемите:

ереӣицӣӣе – безверницӣӣе – ѓрешиницӣӣе.

Еретиците како негирачи на религијата, односно како претставници на спротивно верување од принципите и догмите на одредено религиско верување и безверниците како луѓе кои немаат своја вера, а всушност, и едните и другите се дадени како грешници.

82. *Куӣенка ѓо слушаше со наведнаӣа ѓлава, ӣокајнички, чиниш се каеше за своето учесӣво во ӣрес̄ӣаӣнио̄ӣ чин. (БӣиХр: 44)*

Како синонимен пар во оваа реченица се јавува синтагмата *наведнаӣа ѓлава* и лексемата *ӣокајнички*.

Преку фразеолошкиот израз *наведнаӣа ѓлава*, а знаеме дека „наведната глава сабја не ја сече“, па оттука го препознаваме и тој покајнички став на ликот на Купенка поради сторениот престапнички чин.

83. *Не знам. Сеӣак, човеко̄ӣ умрел, се смишл, курӣулил. (БӣиХр: 97)*

Во синонимната низа во оваа реченица влегуваат лексемите:

умрел – се смирил – курӣулил.

Сите три лексеми ӣ припаѓаат на зборовната група глаголи. Првата лексема директно укажува на состојбата (смрт), вториот дел *се смирил* ја опишува смртта како состојба на смирение, а третата лексема *курӣулил*, авторот ја дава во разговорен стил, сакајќи да покаже дека дошол крајот на човечките маки.

84. *Не ја сакав со срце, – ӣоа на еден Киријак не би му доликувало, Киријако̄ӣ никојӣаӣ не ӣродавал железа, но има железно срце – ӣуку сакав да ми с̄иане жена, ѓос̄ӣоѓа, кира. (БӣиХр: 85)*

Во синонимната низа во оваа реченица се јавуваат лексемите:

жена – ѓос̄ӣоѓа – кира.

Овие три лексеми укажуваат на жената како на госпоѓа, кира. Меѓутоа, претходниот контекст на реченицата укажува на тоа дека всушност жената не се сака со срце, како во случајот со Кирјаковци, а на тој начин како да се определува.

85. *Нејзинио̄ӣ син, Асан, одѓледан во кука̄ӣа на Мӣӣаӣбеѓовци, с̄иана и ӣрв неѓов оруѓар, аркардашлар. (БӣиХр: 69)*

Во оваа реченица, во синонимен пар влегуваат лексемите *оружар* и *аркардашлар*.

Лексемата *аркадашлар*, од турскиот јазик, го има истото значење со лексемата *оругар*, со тоа што во овој пример е дадена во множинска форма, со наставката *-лар*.

Во овој пример забележуваме една стилска компонента, во која Костов сака поавтентично да ја долови ситуацијата. Бидејќи станува збор за турско семејство, авторот употребува збор од турскиот јазик (аркадашлар) и на тој начин постигнува поголема автентичност на целата ситуација.

86. *Нивнаѝа омилена иџра со ѝаѝаски е оѝуз бир, ѝриесетѝ и едно. (БиѝХр: 67)*

И во оваа реченица авторот повторно сопоставува наш збор наспроти турски збор: *оѝуз бир – ѝриесетѝ и едно*.

На овој начин постигнува поголема стилизација на исказот.

87. *Се краде, се „дѝѝли“ и се „шиѝка“. (БиѝХр: 141)*

Лексемите *краде* и *дѝѝли* се синоними. Лексемата „*дѝѝли*“ се поврзува со лексемата *краде*, а пак, лексемата „*шиѝка*“ може да означува продава, препродава. Двете лексеми (дипли и шитка) му припаѓаат на разговорниот јазик.

88. *Се приближуваше деноѝ на свадбаѝа и ѝој се ѝлашеше Ашик да не се ѝојави на ѝој ден и да ѝредизвика некоја беља, некоја несреќа. (БиѝХр: 70)*

Лексемите *беља* и *несреќа* се со синонимно значење во оваа реченица. Лексемата *беља* е од турскиот јазик и означува пакост, несеќа, проблем и сл.

89. *Се униѝѝува, се соѝѝира, се убива. И ѝака ѝрави ѝоѓодем џрев од оној за кој смеѝа дека џо најравил. (БиѝХр: 51)*

Како синоними во оваа реченица се јавуваат:

се униѝѝува – се соѝѝира – се убива.

Преку ваквото градациско речење на синонимните лексеми, авторот уште повеќе ја нагласува ситуацијата во која се наоѓа ликот.

90. *Ти денес џо ѝобеди демоноѝ со џосѝод, џо ѝорази, џо срамни со земјаѝа и џо ѝосрамоѝи. (БиѝХр: 30)*

Како синоними во оваа реченица се јавуваат:

џо ѝобеди демоноѝ со џосѝод – џо ѝорази – џо срамни со земјаѝа.

Ваквото речење придонесува да се добие една визуелна слика на самиот настан, да се добие поголема стилска вредност на целиот исказ. Третиот дел на низата, го срамни со земјата, претставува фразеолошки израз кој повторно укажува на победа на доброто над злото, на Господ над џаволот.

91. *Физички сосема оїаднаїа, без иминка, восочна, беше како излезена од гроб или како да се сїремаше да влезе. (Биїолиј: 12)*

Во овој пример, лексемите што му припаѓаат на синонимниот пар се:

восочна – како излезена од гроб.

Можам да кажам дека двата дела на синонимниот пар се претставени метафорично, и тоа, придавката *восочна* упатува на физичкиот изглед на мртовецот, додека пак, вториот дел повторно упатува на физичкиот изглед на ликот, на неговиот надворешен изглед, на физиономијата на ликот. Ваквиот опис оди во прилог на лошата состојба во која се наоѓа ликот, којашто се гледа и по надворешниот изглед.

92. *Лично не ги познаваше, ниїу се иїируди да им ги зайомни имињайа, но однаїред знаеше кои се и шїо се – ироверени луѓе на иреїседаїшелої Сотиїр Никушевски, иослушници, климоглавци. (Биїолиј: 63)*

Во синонимен пар се јавуваат лексемите:

иослушник – климоглавец.

Двете лексеми се употребени со значење ‘тој што е послушен, што слуша без приговор, луѓе без сопствен став, што само ги слушаат наредбите и насоките на нивниот претпоставен’, во случајов Сотир Никушевски. Ироничниот и погрден тон повеќе го забележуваме во втората лексема (климоглавци).

93. *Во еден момент иїој мора некој многу сладок збор да и рече иа шїо иаа, изгледа не можејќи иовеќе да му одолее, смело го ирегрна и го баџи в усїа. Го баџи вљубено, врело, сїрасно. (НовУм: 139)*

Во овој пример ја забележуваме синонимната низа од три лексеми:

вљубено – врело – сїрасно.

Сите три лексеми и припаѓаат на зборовната група прилози (за начин). Со нивното редување, авторот постигнува еден градациски однос кој уште повеќе ја истакнува вљубеноста на ликот.

94. *Сега дури го забележа – го забележа дека е бујно развиен младич, сїроен, снажен, со силни мускули – како да е извајан од челик. (НовУм: 100)*

Во овој пример, во синонимен однос влегуваат:

бујно развиен младич – сїроен – снажен – со силни мускули – извајан од челик.

Сите делови се поврзуваат еден на друг и одат во прилог на физичкиот изглед на ликот – се работи за млад, убав и силен младич.

95. *На М. му се виде многу остарен, оџадна̄ӣ и исџусџен. (НовУм: 75)*

Во овој пример, во синонимната низа припаѓаат лексемите:

остарен – оџадна̄ӣ – исџусџен.

Сите три лексеми се однесуваат на физичкиот изглед на ликот. Ни кажуваат дека се работи за лик кој не е многу стар по возраст, но е стар (остарен) по физичкиот изглед. Лексемата *оџадна̄ӣ* ни укажува на тоа дека се работи за изнемоштен лик (физички, но и духовно), додека, пак, со третата лексема, *исџусџен*, се постигнува кулминацијата во немоќта и опаднатоста на ликот.

96. *Поради џолема̄ӣа џорешџина мувиџе во џпростџориџа̄ӣа беа џџроми, невешџӣи, со ослабени рефлексџи. (НовУм: 7)*

Во овој пример сеќаваме синонимна низа од три дела:

џџроми – невешџӣи – со ослабени рефлексџи.

Овие лексеми одат во прилог на атмосферата којашто преовладувала во просторијата – голема горештина, па затоа и мувите се така опишани: *џџроми*; не се многу подвижни, не се движат брзо; *невешџӣи* – неспособни да летаат, да се движат; *со ослабени рефлексџи* – не реагираат брзо.

Од примерите што беа разгледани и анализирани, можеме да заклучиме дека Костов навистина претставува врвен мајстор на креативноста кога станува збор за обликувањето на јазичниот израз во неговите дела. Синонимите, групирани во синонимни парови и низи (редови) се уште една потврда за тоа. Освен што со овие синонимни парови, а посебно со синонимните низи авторот ја зголемува стилистичката вредност на кажаното, со нив постигнува и поголема автентичност и впечатливост.

Тој, на пример, со синонимните низи дава информации за ликот – психолошка особина (мирен – спокоен – кроток; повлечен – затворен – молчалив), физичка карактеристика (восочна – како излезена од гроб; костурести – кожа и коска), социјален статус на ликот (корава – рапава – сува; костурести – кожа и коска), припадност на одредена идеологија (роб на некаква своја идеја – фанатик), вера (еретици – безверници – грешници), националност (бешјашар – петгодишно; другар – аркадашлар), просторно одредување итн.

Во примерите го забележавме синонимниот однос претставен преку синонимните парови и синонимните низи (редови), составени од лексеми со слично значење. Во најголемиот дел од примерите забележуваме различен степен на интензитет на изразеното

својство кое е претставено градационо, пр.: *Ти ѿвѣѿорно ме сѣаси. Ме оживе. Ме воскресна. (Т: 17); На М. му се виде многу оѿѿарен, оѿаднаѿ и исѿусѿен. (НовУм: 75)*

Исто така, преку ваквото градациско редуење синоними, авторот има за цел да го зголеми интензитетот на дејството, настанот, или, пак, да го претстави ликот најверодостојно, а на тој начин целата ситуација повеќе да ја доближи до читателот.

Во примерите можевме да забележиме и непостоење на семантичка еднаквост меѓу зборовите кои имаат својство на блиска или слична значенска нијансираност.

Тоа не значи дека таквите синонимни парови или синонимни низи треба да се третираат како лажни синоними, односно семантичкиот белег на значенската нијанса не значи дека ваквите парови или низи се лажни синоними.

Овде се работи за релативни или делумни синоними кои се разликуваат во една или повеќе семи од понизок ранг, а може да се реализираат и на ниво на основните, примарни значења и на ниво на преносните, секундарни значења (Бандиловска-Ралповска 2016: 104).

Според класификацијата на лексикологот Врбан Втов (1998: 100-105), кој релативните синоними ги дели на три групи: семантички, стилски и семантичко-стилски синоними, можеме да забележиме дека стилските синоними се стилски маркирани, а лексемите што влегуваат во составот на синонимната низа (синонимниот ред) можат да му припаѓаат на ист или различен функционален стил, а се разликуваат и според вредноста.

Кога ги употребува синонимните парови и низи, Костов најчесто користи зборови од иста зборовна група, а интересно е тоа што употребува лексеми што му припаѓаат на различен јазичен слој.

Па така, во една синонимна низа можеме да сретнеме збор што му припаѓа на стандардниот јазик, дијалектен збор, односно збор со разговорна употреба, збор со застарена употреба, фразеолошки израз и сл.

Разликите меѓу синонимите што го сочинуваат синонимниот ред се забележуваат тогаш кога тие се споредуваат преку замена во ист контекст. На тој начин полесно може да се одреди општото и посебното во значењето на синонимите. Општото е јадрото на значењето, она што се открива во сите членови на синонимниот ред, а посебното е она што се надградува врз општото значење, дополнителните смисловни и емоционално-експресивни нијанси и ограничувањата во употребата, карактеристични за одделните членови на синонимниот ред (Бояджијев 2011: 138).

Во дел од примерите што беа ексцерпирани, среќаваме контекстуалните синоними – зборови што можат да се заменат едни со други во истиот контекст, а сепак да реализираат слични основни значења. Надвор од контекстот, овие зборови обично претставуваат привативна опозиција, чии термини се поврзани преку односи на вклучување. Во контекст, опозицијата е неутрализирана. (Бабенко 2008: 98)

Примери кај Костов: *Се̄ѝак, човеко̄ѝ умрел, се̄ смирил, кур̄ѝулл.* (БӣѝХр: 97); *Физички сосема о̄ѝадна̄ѝа, без шминка, восочна, беше како излезна од ѓроб или како да се с̄ѝремаше да влезе.* (Бӣѝолиј: 12); *Тој наеднаш ѝламна, ѓо зафа̄ѝѝи с̄ѝѝхија.* (Па̄ѝ: 40) итн.

5.2. Антоними

Концептот на спротивности како предмет на дискусија се јавува уште во античката филозофија и логика. Разгледувајќи го прашањето за споредливоста и неспоредливоста на концептите, филозофите заклучуваат дека дури и навидум неспоредливите концепти имаат најопшти етикети што ги класифицираат во рамките на некој поопшт концепт (Шариќ 2007: 10).

Во Енциклопедискиот речник на лингвистички термини, Рикард Симеон (1969) наведува дека значењето на зборот антоним (доаѓа од зборот *анџи* – против и *онома* – име) е: 1. спротивно, збор со спротивни значења, на пр. голем – мал, излези – влезе, болест – здравје. Тој верува дека за антонимијата е неопходно постоење на квалитативен белег, кој се означува со збор што може да има своја спротивност и затоа како антоними најчесто се среќаваат квалитативните придавки и прилози (на пр. добар – лош) и глаголите (на пр. почнува – завршува). Кај именките земени во нивното директно значење, антонимијата е поретка; таа постои првенствено кај именки формирани од антонимни придавки, на пр. светлина – темнина, топлина – студ. Антонимите се обично зборови со различни корени, но некои лингвисти ги сметаат и зборовите формирани со употреба на одречната честичка *не* за антоними.

Во својата книга *Анџоними во хрватскиот јазик: семантички, формативен и синтаксички опис*, авторката Љиљана Шариќ (2007: 20), смета дека логичките односи во кои можат да се најдат два концепта, контраритност и контрадикторна координација, се клучни за дефинирање на лексичката антонимија. Контрадикторни концепти се оние што се негираат едни со други или се спротивни еден на друг, т.е. меѓусебно исклучувачки (бело - црно).

Антонимијата се дефинира како лексичко-семантичка категорија базирана на спротивните значења на две единици, а нејзината основа ја прават спротивни поими и тоа во поглед на некоја особеност или противставена насоченост, определена со родски поим (Минова-Ѓуркова 2003: 186).

Речничките антоними имаат свои синоними во другите јазици и се протолкувани во речникот на соодветниот јазик преку својот опонент (Бучкова 1979: 62).

Интересна карактеристика на антонимите е тоа што тие ѝ припаѓаат на иста лексичка и граматичка парадигма, односно тие се зборови што припаѓаат во иста зборовна група.

Можност за антонимско поврзување има кај сите семантички зборови што означуваат одреден поим (Гортан-Премк 1994: 127).

Антонимијата се определува од семантиката на зборовите, а тоа значи дека е можно зборот во своето основно значење да нема антоним, но со некое од своите вторични значења, односно со некоја негова лексичко-семантичка варијанта да образува антонимен пар.

Антонимите во јазикот се многу пооскудно претставени во однос на синонимите. Една од причините за тоа е што во антонимен однос можат да стапат само оние зборови што се корелативни според каков и да е признак – квалитативен, количествен, временски, пространствен, и кои се однесуваат на една иста категорија на објективната реалност, како термини што се заемно исклучувачки: убав – грд, многу – малку, утро – вечер (Наими 2021: 7).

Антонимите како јазична и психолошка реалност бараат соодветен контекст за да бидат реализирани, па така, во нашиов случај, анализата се состои од антонимите што ги документиравме во книгите на Владимир Костов.

Во продолжение ќе бидат наведени антонимните парови дадени во контекст, што ги документирав во богатото творештво на Владимир Костов, а притоа ќе биде дадено објаснување за секој антонимен пар:

1. *Жив беше, а мртвов. А и другите од неговото бившо семејство беа такави: живи, а мртви.* (Вуј: 138)

Преку контрастот *жив – мртвов* авторот сака да ја постигне таа целосна спротивност и да алудира дека станува збор за човек кој е жив, а всушност неговите постапки го говорат спротивното. Исто така, изразот *жив мртвоец* се употребува за човек кој не прави ништо корисно во животот, за човек кој е безвреден, но и за некој кој е многу болен, измачен и сл.

2. *И така го бацн. Со отворена уста. А и го лизна со јазикот при што тој ја почувствува нејзината душа како жесноко блаженикаво – горчлива влага која веднаш го оти.* (Вуј: 63)

Во овој пример во антонимен однос влегуваат синтагмите:

жесноко блаженикаво – горчлива влага.

Преку ваквата спротивност, од една страна, се потенцира убавината на тоа што го чувствува ликот којшто е опиен од таквиот бакнеж, а од друга страна, горчливата влага

алудира на нешто неубаво што можеби подоцна ќе се случи, затоа што именката влага се јавува како последица на нешто, а во овој пример може да значи разделба, тага, осаменост, болка. Во овој пример забележуваме и мешање на сетилата, а во однос на ова, Франгеш (1963: 257) објаснува дека преплетувањето на сетилата и нивните впечатоци овозможува сосема поинаков став кон јазикот и негова поцелосна, побогата употреба. Франгеш верува дека ваквите хијастични конструкции секогаш се појавуваат во патетични ситуации, кога авторот повеќе се грижи за расположението отколку за содржината (Франгеш 1963: 258).

3. *Ги учи младииџе луџе да мрзаии месиио да сакааии, да сиираааии месиио да барааии среќа и задоволсииџа. (Вуј: 43)*

Антонимниот однос го забележуваме во делот:

да мрзаии месиио да сакааии, да сиираааии месиио да барааии среќа и задоволсииџа.

Забележуваме два антонимни пара: *мрзаи – сака* и *сиирада – бара среќа и задоволсииџа*.

4. *Со ииоа иио долго и сиириливо ќе ги влечеше нишкиииџе на неџовииџе мисли – како иио се вели од иоиисвесииџа во свесииџа, од мракоии во виделинаииџа – е лук и вода. (Вуј: 7)*

Антоними: *свесииџа – иоиисвесииџа / мрак – виделина*.

Овој антонимен однос, во дадениот контекст е претставен за да се искаже спротивниот резултат на она што првично се очекувало, а фразеолошкиот израз *лук и вода* уште повеќе го истакнува таквиот однос. Всушност, се работи за тоа дека нема ништо од она што се очекувало.

5. *Ја најдоа во двороии. Бели коси, црна шамија. И целаииџа во црнина. Како калуџерка – но не исииосничка, а рабоииничка. (Вуј: 161)*

Во овој пример секаваме два антонимни пара:

бели коси – црна шамија / исииосничка – рабоииничка.

Од првиот антонимен пар *бели коси – црна шамија* откриваме многу работи. Белата коса укажува на нејзината возраст, одминатите години, тешкиот живот, а црната шамија претставува симбол на тага, на загуба, несреќа, смрт на некој близок. Во вториот антонимен пар *исииосничка – рабоииничка*, наместо да се однесува како испосничка, да мирува, да не работи, жената постапувала спротивно, односно се однесувала како калуѓерка – работничка.

6. *Тоа е исиио како и во лоииаријаииџа – еден добива, илјадници џубаииџа; еден е среќен, илјадници се разочарани. (Т: 201)*

добива – з̄уби / еден е среќен – илјадници се разочарани

Интересен е вториот антонимен пар, каде што со помош на лексемите *еден* и *илјадници*, разликата е поставена во големи размери, а антонимниот и спротивен однос *среќа* наспроти *разочаранос̄и* уште повеќе се засилува.

7. *Дали му е удобно или не, ӣријай̄но или не̄иријай̄но, с̄иудено или ӣоило, ӣоа не беше важно. (ГЗ: 119)*

Во овој пример среќаваме три антонимни пара:

удобно – или не (се мисли на неудобно) / ӣријай̄но – не̄иријай̄но / с̄иудено – ӣоило

8. *И жив и мр̄иов, и лош и добар, и анџел и џавол. (ГЗ: 184)*

Целата реченица е во знакот на антонимниот однос:

жив – мр̄иов / лош – добар / анџел – џавол.

Во првите два пара имаме придавки, додека во третиот пар среќаваме именки кои се во антонимен однос. Од друга страна, пак, *лош* и *добар* се јавуваат како синоними на *анџел* и *џавол*.

9. *И ӣи си Еврејка – ӣ рече – и ӣвоја̄ӣа ѓос̄иоѓа е Еврејка. Но ӣи си слуг̄инка, а ӣаа ѓос̄иодарка. Ти с̄иануваиш рано, ӣаа с̄иие. Таа живее во куќа, ӣи во кошара. Тебе ќе ӣи мрзний̄ раце̄ӣе на ӣулумба̄ӣа, а нејзе ќе ӣ биде ӣоило. (ЦЧМБ: 422)*

Во овој контекст среќаваме повеќеслоен антонимен однос, па така имаме:

слуг̄инка – ѓос̄иодарка / Ти с̄иануваиш рано – ӣаа с̄иие.

Таа живее во куќа – ӣи во кошара. / Тебе ќе ӣи мрзний̄ раце̄ӣе на ӣулумба̄ӣа – нејзе ќе ӣ биде ӣоило.

Од примериве можеме да забележиме дека и кај Евреите постоела таа социјална нееднаквост, односно различниот социјален статус. Самата поставеност на ликовите во одреден социјален сталеж: *слуг̄инка – ѓос̄иодарка*, покажува многу спротивности во начинот на нивното живеење.

10. *како човек од овој све̄и – кој работ̄ӣи за оној (ГЗ: 149)*

Антонимен пар: *овој све̄и – оној све̄и.*

Преку синтагмата *овој све̄и* се посочува на животот, на постоењето, а пак лексемата *оној* е симбол на смртта, задгробниот живот – живот по смртта.

11. *Наоколу владееше ӣишина, во Елена бура. (ЦЧМБ: 337)*

Антонимен пар: *ӣишина – бура.*

Првата лексема, *ӣишина*, претставува определба за аудитивниот момент во просторот, односно тоа дека наоколу било мирно и тивко. Лексемата *бура* во случајов е претставена метафорично, што всушност говори за немирот што го чувствувала Елена.

12. *Се ве̄иува рај, а му се наме̄иува њекол. (ГЗ: 234)*

Антонимен пар: *рај* – *њекол*.

Рајот како ветување значи убав, раскошен и мирен живот, додека, пак, пеколот претставува метафора за неубавиот, лош, маченички живот.

13. *Таа беше ниска, њој висок, њаа црнка, њој русинкав, њаа ведра, њој меланхоличен. (ЦЧМБ: 31)*

Во овој пример постојат три антонимни пара:

ниска – *висок* / *њаа црнка* – *њој русинкав* / *њаа ведра* – *њој меланхоличен*.

14. *Ќе се види њросњо, едносњавно и јасно – дека нема Турци и Словени, муслимани и хрисњијани, њравоверни и кривоверни, њуку дека има богањи и сиромаси; сулњаной со њаињиње и бењовиње од една сњрана, од оруња сњрана војнињиње, рајања, милењой. (ЦЧМБ: 334)*

Во целата оваа реченица го забележуваме антонимниот однос кој е повеќеслоен. Па така, имаме:

Турци – *Словени* / *муслимани* – *хрисњијани* / *њравоверни* – *кривовени*
богањи – *сиромаси* / *сулњаной со њаињиње и бењовиње од една сњрана* – *од оруња сњрана војнињиње, рајања, милењой*.

15. *Елена сфањи дека нејзинања њобеда е всушносњ нејзин њораз, нејзиноњо возвишување, нејзин њаг. (ЦЧМБ: 488)*

Во овој пример среќаваме два антонимни пара:

њобеда – *њораз* / *возвишување* – *њаг*.

Преку овие антонимни односи, Елена, всушност, ја сфаќа иронијата на нејзиното живеење. И покрај успехот да го постигне тоа што го сака, таа на крајот сфаќа дека со тоа самата се скршила и постигнала спротивен ефект од она што навистина требало да се случи, победа.

Првиот член во двата пара ја означува победата на Елена, победа која таа ја постигнува не само затоа што ја остварува нејзината замисла, туку и поради нејзината духовна победа, возвишување, надминување на своите можности, преобликување на личноста и создавања на онаа Елена која отсекогаш сакала да биде.

Вториот дел – *йораз* и *йаг* се однесува на она што всушност ликот на Елена го добива на крајот, исполнување на целта, но од друга страна тука е нејзиното губење во целата животна реалност, а тоа таа го сфаќа како пораз и пад.

16. *А и Елена йоа нешйо не можеше докрај да го сфайи, да си ја разјасни мисйеријата врзана за Баирскојо црквиче, – каде крсйош се здружил со мечош, љубовта со омразата.* (ЦЧМБ: 491)

Во овој пример имаме два антонимни пара:

крсй – меч / љубов / омраза.

Во првиот антонимен пар имаме метафорично претставување на двете лексеми, *крсй* наспроти *меч*. Крстот како симбол на љубовта, вербата, добрината, светоста итн., а мечот како симбол на војна, немир, омраза, насилство...

17. *Тој шйо йрави добро, наидува на зло, йој шйо сака, го мразат.* (ЦЧМБ: 491)

Како универзални парови, во овој пример авторот повторно ги употребува антонимните парови: *добро – зло / сака – мрази.*

18. *Толку голема беше неговата йага досйојна за неговата мајка која, кажувајќи му йрикаски му го ойкри светйош, сеја негова волшебносй со доброш и злош во него, учејќи го исйовремено силно да сака и силно да мрази.* (Тес: 205)

Како и во претходниот пример така и овде, како антонимни парови се јавуваат:

добро – зло / сака – мрази.

19. *Изразийе „некој“, „никој“, „йрв“, „џлавен“, „йрејонаграден“ и „йрвонаграден“ беа на Карајановски, но Пујо брџу ги усвои и, комбинирајќи со нив, брџу го скрои йланош како на Васко да му се „донесе умош“.* (Тес: 209); *Кој беше Васко? Никој! А кој беше Валенишо Бомболовски, секој во училишиешо знаеше.* (Тес: 209)

Во овој пример, во антонимен однос авторот ги става лексемите:

некој – никој / йрејонаграден – йрвонаграден / никој – секој.

Во антонимниот однос *некој – никој* и *никој – секој*, авторот сака да го истакне размислувањето на ликот на Карајановски, но и на Бомболовски, едни од непосакуваните ликови на повеќето во училиштето. Тие, односно едниот од нив, па и другиот, се оние кои се претставени со лексемата *некој*, зад која се крие значењето видни луѓе во училиштето, на важна позиција, блиски до директорот. Бомболовски кој е првонаграден на конкусот за најдобра песна е поставен наспроти Васко, кој е третонаграден и за кого е употребена лексемата *никој*.

И покрај ваквиот опис, Васко е ликот околу кој се вртат сите случувања. Тој е анонимниот автор, кој добива трета награда на конкурсот, а неговата песна поврзана со патронот на училиштето, всушност заслужувала прва награда.

20. *Мӣ-два̄ ӣше се̄ г̄ледаа в очи, – еднио̄ӣ г̄олем, о̄громен, дрӯгоио̄ӣ мал – а̄ ӣо̄шоа малио̄ӣ ја крена ракаӣа да замавне, но не замавна. (Тес: 94)*

Антонимниот пар во оваа реченица е претставен со лексемите:

г̄олем, о̄громен – мал.

За да се потенцира спротивноста *г̄олем – мал*, авторот ја додава лексемата *о̄громен*, која внесува уште поголема разлика во овој антонимен однос. Подреденоста на малиот ја забележуваме и во постапката кога сака да замавне со раката врз големиот и огромен, но сепак не се осудува на таков чекор и се откажува.

21. *Таа е осудена! / Таа е с̄иасена! (Па̄ӣ: 68)*

Втората реченица во овој антонимен однос претставува спротивна одлука на првиот дел. Лексемата *с̄иасена* можеме да ја толкуваме и како помилувана, ослободена.

22. *Ивајло̄ ӣокмӯ ӣака̄ ја сфакаше̄ зо̄графскаӣа веӣӣина:̄ духовнио̄ӣ свеӣ – кој е вис̄ӣинскӣ свеӣ, нас̄иро̄ӣӣ ма̄ӣеријалнио̄ӣ кој е лажен – да се̄ ӣрикаже со̄ ӣшо̄ ӣоскуднӣ ма̄ӣеријалнӣ средс̄ӣва̄ ӣ ӣрикажано̄ӣо̄ да се̄ намеӣнува со̄ своја̄ӣа̄ мно̄гузначнос̄ӣ. (БӣӣХр: 15)*

Во антонимен однос влегуваат синтагмите:

духовен̄ свеӣ – ма̄ӣеријален̄ свеӣ.

Духовниот свет како вистински свет, свет во кој доминира доблеста и вистината, наспроти материјалниот свет, кој е претставен како лажен, сиромашен.

23. *Јас сум с̄ирема себе̄ немилосрден:̄ дремлив сум, а не с̄ӣјам;̄ јас̄ӣелив сум, а јадам колку да̄ вр̄ӣкам̄ душа;̄ имам слабо̄ ӣомнење, а̄ г̄и учам̄ Еван̄гелија̄ӣа̄ на̄ ӣамеӣ, ӣ ӣоа̄ на̄ с̄ӣарословенскӣ јазик. (БӣӣХр: 34)*

Целата оваа реченица е претставена во антонимен однос. Како антонимни парови можеме да ги издвоиме:

дремлив сум – а не с̄ӣјам;

јас̄ӣелив сум – а јадам колку да̄ вр̄ӣкам̄ душа;

имам слабо̄ ӣомнење – а̄ г̄и учам̄ Еван̄гелија̄ӣа̄ на̄ ӣамеӣ.

За да ја потенцира немилосрдноста и строгоста кон себеси, авторот ги употребува ваквите парови, а на тој начин придонесува за збогатување на целиот израз, притоа користејќи одбрани лексеми и изрази.

24. *Да ѝе ѝричуваме оу ѓаволи шѝо си гале лик на анѓели, оу слаби шѝо си гале вид на силни. Тие се божем со нас, а ваму ѝодмолно ни ѓо ѝоѝкоѝувааѝ ѝемелоѝ. (НовУм: 27)*

Во оваа реченица во антонимен однос влегуваат:

анѓели шѝо си гале лик на ѓаволи / слаби шѝо си гале вид на силни.

Во суштина се работи за лоши, негативни ликови што се претставуваат како добри, безгрешни (ангели).

25. *Да ѓи изнајдеме формулиѝе на боѓаѝѝоѝѝ и сиромавиоѝѝ, на сѝѝѝоѝѝ и ѓладниоѝѝ, на биروقраѝѝоѝѝ и чесниоѝѝ рабоѝѝник, на еѓоисѝѝоѝѝ и херојоѝѝ. (НовУм: 28)*

Во овој пример забележуваме четири антонимни пара:

боѓаѝ – сиромав / сѝѝ – ѓладен / биروقраѝ – чесен рабоѝѝник / еѓоисѝ – херој.

Првиот пар е претставен во однос на материјална состојба, вториот антонимен пар е претставен во однос на психолошка состојба, третиот пар е спротивен во однос на социјално-општествена одговорност, додека, пак, четвртиот пар е антонимен по однос на карактерна особина.

Овде треба да нагласиме дека ваквите примери во кои се забележува склоноста на авторот кон натрупани и избрани лексеми (некои симболизирачки, други карактеризирачки) имаат типолошка функција и претставуваат стилска постапка што е карактеристична за авторот и за неговиот стил.

Во однос на стилот на употреба на синонимите и антонимите, Костов можеме да го споредиме со хрватскиот писател Антун Густав Матош, кој во своето творештво често користи лексеми што можеме да ги наречеме контекстуални антоними (в. Праѝиќ, 1971).

Од примерите што беа анализирани, можеме да заклучиме дека и во овој дел Костов, повторно, се јавува како голем креативец. Можеме да забележиме интересни и креативни примери на антонимни парови, кои за разлика од синонимните парови и низи се јавуваат во многу помал број.

Антонимите што ги употребува, во однос на структурата се разнокоренски антонимски низи (богат – сиромав, сит – гладен, сака – мрази, добро – зло итн.), освен во следниве примери: удобно – или не (неудобно), пријатно – непријатно, каде што употребува

истокоренски антонимиски низи, кај кои спротивниот однос се постигнува со помош на одречната морфема *не-*.

Во однос на изборот на лексеми што ги поставува во антонимиски однос, Костов користи зборови од иста зборовна група, но често, наместо една лексема, во антонимиски однос знае да сопостави цел израз, зборовен состав, реченици.

Освен лексемите што ги употребува на морфолошко рамниште (именки, придавки, глаголи), многу често во антонимиски однос го забележуваме и синтаксичкото рамниште, како на пр.: *Тебе ќе ѝи мрзнаѝ рацеѝе на ѝулумбаѝа, а нејзе ќе ѝ биде ѝоѝло. (ЦЧМБ: 422); Таа е осудена! / Таа е сѝасена! (Паѝ: 68)*

Во некои примери каде што имаме антонимиски однос, на прв поглед не изгледа дека е така, затоа што лексемите во нивното основно значење не се антонимни (спротивни), меѓутоа во некое од нивните преносни (метафорични) значења, тие можат да се постават во антонимиски однос, како на пр.: *каде крсѝоѝ се здружил со мечоѝ (ЦЧМБ: 491):* 'крстот како симбол на љубовта, вербата, добрината, светоста итн., а мечот како симбол на војна, немир, омраза, насилство'.

Интересно е да се напомене и тоа дека како кај синонимите така и овде, антонимискиот однос авторот го употребува повеќепати во рамките на една реченица. Од таквиот однос добиваме многу податоци (за ликот, дејството, времето и сл.), а на тој начин авторот уште повеќе ја зголемува стилската вредност на неговиот исказ: *Да ѝи изнајдеме формулиѝе на богаѝиоѝ и сиромавиоѝ, на сѝѝиоѝ и гладниоѝ, на бирокраѝиоѝ и чесниоѝ рабоѝник, на егоисѝиоѝ и херојоѝ. (НовУм: 28)*

6. ОНОМАСТИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВЛАДИМИР КОСТОВ

Ономастиката претставува дел од лингвистиката што ги проучува сопствените имиња. Кога се зборува за македонската ономастика, периодот по Втората светска војна означува еден значаен период во делот на македонската ономастика, прво во рамките на Семинарот за македонски јазик при Филозофскиот факултет во Скопје, а подоцна (од 1953 год.) во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, во Институтот за старословенска култура и на Катедрата за македонски јазик при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје (Коробар-Белчева 2019: 1).

Ономастиката, како важен дел од науката за јазикот, привлекува голем интерес кај писателите. Директно или индиректно, книжевноста нуди многустран начин на анализа на ономастичкиот материјал. Во рамките на ономастичките проучувања, особено се важни антропонимите (лични имиња) и топонимите (имиња на места). Имињата во себе носат симбиличко значење, означуваат некаква карактеристика на ликот, се користат како средство со кое се постигнува или се засилува иронијата, притоа постигнувајќи семантичко полно значење. Топонимите, пак, одат во прилог на амбиенталното претставување на нарацијата, истовремено поврзувајќи го текстот со конкретен географски и културен простор.

Во творештвото на Владимир Костов забележуваме интересна појава, а тоа е фактот што тој често се појавува и како хроничар на градот Битола и неговата околина. Тоа значи дека тој најчесто го сместува дејството во конкретен простор, а сето тоа оди во прилог на автентичноста и веродостојноста на нарацијата. Покрај ова, во неговите дела среќаваме многу ликови што се именувани со имиња или прекари што имаат семантичко значење.

Оттука, еден дел од нашата анализа ќе биде посветен на ономастичкото значење на неговите дела. Ономастиката во неговото творештво ќе ја поделиме на два дела:

1. Топоними
2. Антропоними.

6.1. Топоними

Творештвото на Владимир Костов пред нас отвора еден широк поглед на целата Битола. Костов во своите дела се јавува како вешт записничар и хроничар на Битола и околината заедно со поважните случувања низ историјата. Во неговите дела среќаваме описи на важни, но и на некои периферни делови и места од градот.

Присуството на Турците на овие простори се манифестираше и со појавата на бројни нови топоними како во градот така и во неговата поблиска и подалечна околина. Такви се топонимите: *Кајмакчалан* (Kaumakçalan), овој топоним ја означува белината на снегот што се задржува на оваа планина дури до летото како ‘кајмак’ од млеко кренат високо во облаците. Барем така таа изгледа кога се гледа од Битола. *Планинаџа Баба* (Baba), селото *Еѓри* (Eğri) ‘завиок’, реката *Курдерес* (Kurt Deresi), ‘волчи поток, вучји поток’ (кај Г. Божовиќ), (Цветковски В., 2011: 207–214), *Арнауџ Маале* (Arnavut mahallesi). Потоа одредени населби и делови во градот се со турски имиња: *Широк Сокак*, *Јени Маале*, *Чифџие Фурни*, населбата *Баир* (Baır), *Бадем Балари* (Badem bağları) ‘лозја каде што растат и бадеми’, *Кркардаш* (Kırk kardeş) ‘црквичката на четириесетте маченици на *Бајроџ* каде што се убиени четириесетте калуѓери’, познатата капејнца во реката Драгор *Киџаџ* (iki taş) ‘два камења’, две стени меѓу кои тече реката Драгор; *Бимбил Камен* над Китаџ за разлика од *Гарвански Камен* во с. Брусник, *К’шлиџе* (Kışla) сега ‘касарни’, *Џејанеџо* (serhane) ‘склад за муниција’ на врвот од Тумбекафе, *Табанаџа* (Tabakhane) каде што се сушеле кожи, *Чинџел Каракол* (Çengel karakol) ‘полициска станица’, *Аџ Пазар*, *Кајан Ан*, *Ѓазјарницаџа* (gaz uağihane) ‘склад за газија’, *Кајнакоџ* (Kaınak) ‘извор’ излетничко место каде што се играло и фудбал; *Дембел Чарџија* (Tembel çarşı) ‘кафеани за ‘мрзливци’ покрај Драгор каде што се пиело кафе’; *Довлеџик* (devletçik) излетничко место во Битола (Цветковски 2021: 82).

За да биде поверодостоен во изнесувањето на маалата, можеме да забележиме дека Костов и при самото пишување и именување на одредено место, се доближува кон неговата оригинална форма, а на тој начин овие имиња звучат поавтентично. Па така, имаме: Јени Маале, Арнаут Маале, а наспроти нив Еврејска Маала:

Ене џо и Јени маале со ниски куќарки најравени од џлиџари, овај одлејени од земјаџа, ене џо и Чифџие-фурни и Курдерес, и Арнауџ маале, и Еврејскаџа маала. (ЦЧМБ: 562); Ене џо џак Јени маале! Ене џо со калдрмиџе, со низиџе џуџун џо сиговиџе, со уличниџе куџиња, мачкиџе и свињиџе. (ЦЧМБ: 564)

Други примери со топонимски единици ќе бидат дадени во продолжение.

Ене зо Жийни-џазар, Овчи-џазар, Дрвен-џазар... Ене зо и Безистеној, околу незо џрзовскије мази. (ЦЧМБ: 562)

Ене жи и оружије сџари делови на зрадој, со многу нови зраоби и дозраоби, како и новије населби „Војнички бавчи“, „Триаголничкој“, „Карџош“. А ене жи и населбије на мрџвије: Свейонеделски зробишија, Буковскије, Германскије, Срџскије, Турскије, Еврејскије. (ЦЧМБ: 566)

Има и во сџариој крај, во мојој роден зрад Биџола џаков џај, Широко Сокак, низ кој џродефилирала исџоријаја. Широко Сокак не е џолку долџ и џолку широк како Бродеј, но има од незо џодолзо исџориско џамџење: Од времџо на Римскојо царсџво коџа беше дел од џајој Виа Еџнација шџо жи сврзувал зрадовије Драч-Охрид-Биџолак-Солун-Консџанџинојол. (Тан: 94)

Во творештвото на Костов, Битола не е само онаа која ја познаваме од Камерата 300 на браќата Манаки, т.е. онаа европска и балканска конзулска Битола, туку таа во неговото творештво има еден сосема нов лик. Во неа откриваме една непозната, една средновековна Битола како богомилска тврдина, како град на Светите Апостоли, како престолен град на цар Владислав, како град на големи антички и средновековни споменици со бројни и неизбришливи траги од тие времиња (Современи дијалози 2018: 140).

6.2. Антропоними

Антропоним е сопствено име на еден човек или на група луѓе, а неговата семиотичка функција се сведува на тоа да индивидуализира определена личност што ја прави селективно маркирана и го осигурува нејзиниот идентитет како јазична единица. (Коробар-Белчева 2019: 32)

Антропонимите во еден јазик може да имаат идентификувачка и диференцијална улога. Во уметничката литература, пак, антропонимите можат да бидат семантички исполнети, па тогаш, покрај означувачка и диференцијална, добиваат и значенска, односно стилска функција. Преку ваквата функција, авторот најдобро успева да ја реализира својата замисла и да ја збогати стилската вредност на делото.

Значењето на антропонимите (личните имиња, презимињата и прекарите) е многу важно при создавањето на едно уметничко дело. Толкувањето на нивното значење некогаш може да нè упати на дејството во делото. За тоа Никонов уште во 1960 година пишува дека изучувањето на овој тип имиња излегува од рамките на лингвистиката, објаснувајќи дека е поважно да се открие етиологијата на името (кое е тоа име, зошто тогаш е употребено, токму во тој лик и сл.) отколку неговата етимологија (Никонов 1960: 61–66).

Имињата во литературата многу често имаат вонјазични значења, па оттука, Суперанскаја (1973: 366) ова вонјазично значење на името го нарекува енциклопедиско, а тоа според неа произлегува од целокупното запознавање на ликот во литературното дело, а не од етимологијата на името. Овде би го споменала и Шимуновиќ (1976: 242), кој забележува дека имињата го стимулираат литературниот исказ повеќе од другите лексеми и тие се секогаш во функција на уметничката порака.

Марија Коробар-Белчева (2019: 209) забележува дека и големите мајстори полесно и поуспешно можат да напишат стотина страници, отколку да ги именуваат ликовите во делото.

Богатото творештво на Владимир Костов ни нуди и богат избор на имиња, презимиња, прекари, имиња на родови (фамилијарни имиња) што извираат од нашиот народ, од нашиот македонски дух, но и од други народи и култури. Како што претходно споменавме, Костов во своето творештво има бројни ликови, меѓу кои ќе сретнеме космополити, грешници, заблудени по кариера, недостојни и понижени од општеството,

угледни граѓани и сл., па на ова би ги надоврзале и имињата на неговите ликови што донекаде имаат своја семантичка страна.

Ако на почетокот на делото личното име е празна лексема, на крајот станува семантички исполнета лексема. Авторот е тој што одлучува кое име за ликот ќе го употреби во своето дело, а тоа на некој начин го обележува и самиот автор, како и неговата индивидуалност.

Антропонимите се делат во неколку групи:

1. Лични имиња
2. Прекари
3. Презимиња
4. Фамилијарни или родови имиња.

6.2.1. Лични имиња

Личните имиња носат важна порака во литературното дело и претставуваат многу важно стилско обележје.

Имињата во убавата литература претставуваат посебен именски систем. Според Марија Коробар-Белчева, македонската литературна и лингвистичка наука не можат да бидат задоволни од обемот на проучувањата на оваа тема. Имињата во литературното дело се стилски релевантни признаци што ги збогатуваат афективно-естетските вредности на ликовите. Нивниот избор има за цел поуспешно градење на естетската реалност на авторот. Затоа функцијата на имињата во убавата литература, покрај означувачката, е и значенска. Овој дел од докторската дисертација се занимава со сопствените имиња во делата на Костов од аспект на нивната функционалност.

Прашањето кое име ќе се употреби за некој лик често може да создаде дилема кај самиот автор. Честопати насловот на делото е именуван по главниот лик во делото, а тогаш, пак, личното име може да навести одредена содржина или да асоцира некаква судбина на ликот (Марија Коробар-Белчева 2019: 211).

Кај Владимир Костов, во однос на ова прашање, можеме да ги забележиме следните наслови: „Свадбата на Мара“, „Учителот“, „Црквичето Четириесет маченици во Битола“, „Вујко“, „Грешниот Захарија“, „Чума“, „Келешот“, „Маргарит“, „Солза за Мите“, „Тане“, „Еврејчето Шами“. Во дадените наслови можеме да забележиме околу кој лик ќе се одвива главното дејство во делото.

Во романот „Свадбата на Мара“, авторот, преку низа други настани кои повеќе се однесуваат на претставување на една искривена слика на меѓучовечките односи, пред крајот на романот доаѓа и до свадбата (настан кој е пародично и иронично претставен) на Мара со Величко.

Ликот Мара треба да стапи во брак. Со самото тоа што името на ликот е содржано во насловот на романот, тој лик добива семантички повластено место. Такво место има и почетокот на романот, како граница на стварниот и уметничкиот свет, во случајов описот на станот во кој живее таа и амбиентот во кој се одвива целото дејство, со исклучок на свадбената церемонија како место на недефиниран однос меѓу јавното и приватното и меѓу природата и цивилизацијата.

Името алудира на народната изрека „Луда Мара“, што, во комбинација со нејзиниот надворешен изглед на денот на свадбата (свечен фустан со смешна шапка), ликот го прави гротескен, а самата церемонија на свадбата е своевиден карневал. Изреката „Луда Мара“, земена од поширокиот социокултурен код, семантички оптоварува – асоцира на човек што отстапува од вообичаените норми на однесување. Отстапувањето во однесувањето на Мара е „вишокот филантропија“, која не се казнува зашто нема законски пропишана казна, па оваа иронизирана „објективизација“ околу неа придонесува да се развијат низа гротескни елементи.⁴⁸

Во „Грешниот Захарија“ низ целото дело како да се повлекува смртта на Захарија и таа повторно пародично претставена, смрт поставена како театарска претстава во која главниот лик е грешниот Захарија.

Во романот „Вујко“ сите настани се поврзани со главниот лик, кого сите го нарекуваат Вујко. Тој е главниот организатор на сите претстави во неговиот театар, згромовки, како што тој ги нарекувал, а критериумот за прием на членови во вујковиот театар бил мошне строг, така што неговата дружината била составена само од четворица: Орце, Меџанот, Таската и Русето.

Кога станува збор за антропонимите, поточно за личните имиња, можеме да забележиме дека секој народ има свој репертоар на имиња. Тука ќе го споменеме и тврдењето на Милица Грковиќ (2003: 466), која вели дека во името е содржан духот на времето, дека именувањето е секогаш историски обусловено, т. е. дека секој период има свој карактеристичен именски репертоар. Во однос на имињата, авторите понекогаш го поврзуваат местото на случување на дејството со името на ликот, но во други случаи и не мора да биде така.

Владимир Костов прави еден интересен список на имиња на неговите јунаци и често внимава името да соодветствува на националната и верската припадност на ликот, на социјалниот статус итн.

Во неговите дела среќаваме имиња на ликови типични за македонскиот личноименски систем: Благородна, Мара, Анѓа, Ангел, Јован, Сотир, д-р Апче: *Шайџе го извлекоа и од невройсихијајџрискојџо одделение, иако д-р Ајче џрејџорачуваше да осјџане ушџџе извесно време. (ЧУМ: 112)* – л.и. Апче < Апостол; Тане: *Имејџо Тане кај нас сџџои*

⁴⁸ <https://e-biblioteka.metodimitevskibrico.edu.mk/book/3044>

наси́роӣи имей̄о Живко, од живоӣ – и́родолжи со својата ексѝерѝиза Тане. – Тане е од Танас, а Танас од ѝанай̄ос ӣӣо на ѓрчки значи смрѝ. Во ѓрчкаѝа мѝиолоѓија Танай̄ос е боѓ на смрѝѝа. (Т: 107); А Аѝанас ѝак значи бесмрѝен. (Т: 107); имиња на Германци: Фриц, Марлена Франц, Дитрих Франц; Французинот Анри Корбон; Мистер Смит од Америка; имиња на Евреи: Ротка, Шарон, Шами, Барух, Стела, Морис, Шалом: Во Еврејскаѝа маала живее Шалом, ѝријай̄елой̄ на Момир. Шалом значело мир, и Евреѝе ѓо уѝоѝребувале ѝој збор како ѝоздрав. (ЦЧМБ: 562); Но еѝе нов крик – оѝкај Еврејскаѝа маала. Деѝски крик. Секако, некое мало Еврејче, – Јуска, Рафо, Јаков или Бехара, Сара, Симха – исѝрѝено од ѓладување, леѓнало ѓладно и ѓо ѝробудило некој ѓроморозен сон. (ЦЧМБ: 228); Еврејкаѝа Лејла, деѝе на крѝачоѝ Шами и мајка ѝ Рифка, слуѓинка (ЦЧМБ: 410); грчки имиња на свештените лица, како на пример: Речиси во исѝо веме кон ридоѝ ѝрѓна и еден ѝајѝон со ѝреѝсѝавници на Мѝѝроѝолијай̄а, на чело со сѝаврофоросоѝ Тоомакис. (ЦЧМБ: 235); муслимански (турски) имиња: Ѓулфие (мусл. л. име со значење: онаа што е убава како роза): расчувсѝивувана, со расѝреѝерена душа, беше ушѝе ѝоубава. Имаше убавина соодвеѝна на имей̄о ӣӣо ѓо носеше: Ѓулфие – ѝукушѝо, ѝресно, расцветѝена роза. (БиѝХр: 72); Беќир, Ашиќ, Беќир-ефендијата и др.

Како што и претходно споменавме, авторот е најголемиот „виновник“ за создавањето на имињата на неговите ликови. Доколку имињата или, пак, прекарите се со семантичко полно значење, тогаш делото добива целосна слика. Владимир Костов е автор кој на имињата на неговите јунаци им дава семантика, без разлика дали станува збор за лично име, прекар или презиме.

Кога станува збор за ликови што имаат некои важни места во општеството, раководна позиција или луѓе што му припаѓаат на високиот слој во општеството, тогаш авторот често нив ги означува со име и презиме, како на пр.:

Соѝѝир Никушевски – ѝреѝседаѝелой̄ на судоѝ (Биѝолиј: 56); Јошко Тофиловски – раководна функција во секѝороѝ со ѝрѓовија. (ЦЧМБ); Не сѝе моја марка, им велеше. Дојдена сум ѝо судијаѝа Ладе Пармакоски кој дебело ѝлаќа. (ВоѓКам: 24); дирекѝороѝ Сѝојко Боѓоевски – доѝѝеран, свеѝнаѝѝ и чиниш ѝовеќе зѓоен – одрѓа реч за неѓовиоѝ борбен живоѝ и за неѓоваѝа храбра смрѝ (Тес: 131).

Кога сака да прикаже луѓе од нискиот слој, луѓе што се наоѓаат на маргините на општеството, авторот Владимир Костов употребува имиња што алудираат на такви ликови, имиња што некогаш се изедначуваат со прекари како означување на ликот, па така имаме:

Други играа чочеци, во свилени, просирни шалвари и шесни црвени елечиња на голиите гради. А оиштаму кај кокониите, бесиитиите, идиитиите, маскариите и разниите други мизли шито ги држеа Дишка, Каљопа, Арзие, Веруш, Маруш, Љуман. (ЦЧМБ: 227)

- Сите се хипокористични лични имиња, освен Каљопа и Арзие.

Во следниов пример интересна е забелешката во однос на името Александар: „Александар!“ – го изговори во себе неговоито име. А иотоа имеито со кое итаа одеше низ живоитио: „Сјоридонова!“ „И иој нема краико, инитимно име – си рече. Би можел да се вика Ацо, Сашо, Алеко. Но нема кој да го именува итака. Него го викаат Александар. Официјално. Веројатно нема ни мајка, ни иаико. Кој е всушност иој?“ (СенГБ: 35)

Зборообразувачката деривација кај имињата најчесто има цел да изрази галовност (со употреба на деминутивни суфикси) и тоа се т.н. деминутивно-хипокористични имиња, емоционално обоени со суфиксите: *-ко* (Величко), *-ка* (Купенка) и сл.

За образувањето на имињата можеме да кажеме дека авторот употребува нагласена фоничност, јасна семантика и изразена асоцијација. Имињата како да се создадени во времето многу далечно кога името не било само знак за распознавање туку и второ јас на човекот (Коробар-Белчева 2019: 234).

6.2.2. Прекари

Прекарите се вторични (неофицијални) именувања што го одразуваат асоцијативниот карактер на човековото мислење. Тие можат да бидат мотивирани од надворешните особини на личноста, од карактерот на личноста, од професијата, или, пак, од некој настан и најчесто функционираат во локални средини (Коробар-Белчева 2019: 50).

Прекарите ја одразуваат креативноста на авторот, а настануваат за да ја зголемат хумористичната и експресивната страна на исказот, но и како резултат од мотивираноста којашто е најинспиративна во моментот на создавањето за да го претстави ликот најавтентично.

Кога зборуваме за прекарите, Владимир Костов во своето творештво употребува интересен списокот на прекари, главно, индивидуални (лични), а истите ќе бидат дадени во продолжение:

Бабушот – прекар, Бабушот < *иџур.* baba ‘татко’ + суф. -уш + член. морф. -ош (за човек кој е главен, прв во нешто).

Во контекст: *Кокалче ѓо исмејуваше Бабушош, шефош на оружинаша, царош на улицаша. (Тес: 90)*

И Кокалче е антропоним. (РПМ I, стр. 641).

Белобрадиот – Белобрадец е прекар еднаков на композитен состав од придавка + именка.

Во контекст: *Ме џлаши мене Белобрадецош. Тој малку зборува, а многу слуша. Белобрадецош е белобрад сшарец. И самшош бел, оввај се џознаваше – доаѓаше како оруго сшебло на брезаша. (НУ: 158)*

Богољубов – презиме во функција на прекар или прекар образуван според презиме.

Во контекст: *Инаку, јас сум Богољубов, биолог и шеолог, скрашено шеобиолог. (НУ: 106)*

Величко – лично име во функција на прекар. Кај прекарите постои практика кога се користат апелативи со спротивно значење на карактеристиките на именуваната личност.

Тој е лик кој претставува марионетка и мртва кукла. Тој е избраникот на Мара, но на крајот заминува со Благородна. Името на овој лик е спротивност на женскиот лик Велика, меѓутоа во овој роман („Свадбата на Мара“) името е дадено во ироничен и саркастичен контекст. Зад името на овој лик, кој треба да оддава чувство на големина, великост,

величина, се крие лик кој е тивок, секогаш во позадина, неговиот глас никој не го слуша, оддава слика на добар и мирен човек без никакви лоши намери, сè до крајот на романот кога ја напушта својата венчана сопруга Мара и бега заедно со Благородна.

* Се претпоставува дека ова име е многу старо, а во него останала една архаична атрибуција, прсл. придавка *велии* или *великъ* сочувана и кај имињата на верските празници во македонскиот јазик, како: Велигден, Велипеток, Велјасабота, Велипонеделник и др.

Гогуш Долгиот – Гогош е лично име < Георги, Глигориј, Горан; Долгиот е прекар според физички изглед, т.е. за висок човек.

Во контекст: *Освен ако во акцијата се вклучеше и Гогуш Долгиот. И Гогуш Долгиот беше голем и верен другар, а и душа даваше за некоја авантура. (Тес: 19); Зар и ти? – му се обрати Димирија на Долгиот. – Да, и јас! – мирно одговори овој ојкога мирно засијана покрај Пере, со истиорени гради, висок како бандера. (Тес: 30)*

Крот – прекар според физички изглед (истакнат нос).

Во контекст: *Еднаш вујко го претстави најдоброот меѓу најдобрите од нив – Кротот. Сиен човек со маркантен нос и деформиран дебел глас. (Вуј: 8); Мислеа дека мракот ќе ги скрие. Ама кротот си е крот! Не знаеја дека мракот е моја виделина. (Вуј: 9)*

Купенка – Кај нас Купенка е профилатичко име зад кое се крие ритуалот што го изведуваат родителите, а почесто кумовите за да биде детето божем најдено некаде, продадено па купено, со што тоа ќе биде заштитено од лошите магиски сили. Овие имиња им биле давани на оние деца пред чиешто раѓање умреле повеќе деца.

Во контекст: *Врвот од пред неколку години, за своја миленица ја имаше Кујенка, млада, бујна жена, убавица, ќерка на домашните слуги. Смесена во Караван-срајот, таа му беше поодостајна... (БиџХр: 7); Кирјаков често ја дарувал Кујенка (ја кујувал) и без некој повод, кога добро одел пазарот и сл. Ја даруваше и без некој повод, кога добро одеше пазарот, кога ќе најравеше некоја добра зделка. Само што таа повеќе сакаше лири отколку подароци. (БиџХр: 8)*

Пенцерко – од *шур.* *pençere* = прозорец + суф. *-ко*. Прекар според карактерна особина, за љубопитен човек или според физички изглед, за човек со крупни очи.

Во контекст: *Вечерва со нив е и Пенцерко, курир во оштинскиот суд, брат на Драга, шура на Боѓоја. Тој е млад човек, но надуен како крчак. Кога ќе се раскрека – на дебел глас – му нема пресан. (ЧУМ: 144)*

Ситнициев – презиме во функција на прекар. Образувано од апел. *сииник* = човек со ситен раст + *иур*. суф. *-и* (*ја*) + през. суф. *-ев*. Прекар според физички изглед.

Во контекст: *Тој е сийен ѓо расӣ, слаб, со изразӣ нос – серӣо куче, ѓавкало.* (СМ: 38)

Старомало – прекар еднаков на композитен состав од прид. + прид., во кој втората компонента *-мало* – е всушност супстантивизирана придавка / прекар според карактерна особина.

Во контекст: (*прекар: за Блажородна*): *Бидејќи малечка, слаба, зајечена во расӣоӣ, ѓаа ѓодоцна извишила и зацврснала – но со едно, како шиӣо велел докӣороӣ (нејзинио̄и сойрӯџ) необјасниво живоӣно искус̄иво ѓрисушӣиво на ѓосӣари луџе, ѓӣој на шеџа ја нарекувал Сӣаромало.* (СМ: 35)

Стефче Трујачот – Стефче е л.и. од Стефан, а Трујачот е прекар, веројатно според карактерна особина.

Во контекст: *Повелее!* – *им рече Сӣефче Трујачо̄и со наместӣена љубезностӣ и широко им ја оӣвори враӣаӣа оо кујнаӣа.* (ЦЧМБ: 557)

Ќората – прекар според физички изглед.

Во контекст: *Во лицето беше џрда, мижурлава на едноито око, ѓоради шиӣо ја викаа Ќораӣа.* (СенГБ:9)

Чопела Цганов (филозоф) – Чопела е прекар. Прекарот Цган е според социјален статус. (РПМ II, стр.720)

Во контекст: *ѓрисѓар човек, среден ѓо расӣ, шишко, ќелав, со масна кожа на лицето, неѓриродно црвен и ѓошечен. На себе има маслосани ѓанӣалони и жакетӣ, а ѓоо жакетӣоӣ нечисѓа морнарска блуза.* (СМ: 71)

Џишка – прекар според физички изглед.

Во контекст: *Беше убавица со анџелска убавина во која беснееше еден џаволски оџан шиӣо ја ѓравеше уӣӣе ѓоубава – оѓасно убава. Понекојѓаӣ ке се смиреше. Тоџаш ооџаваше вӣечатӣок како да е скрошена, изморена, безоѓасна. Но и ѓоџаш беше оѓасна: како ѓришѓаен оџан кој наеднаш може да вивне и да ѓредизвик ѓоожар. Џишка ѓалеше и џореше. Заѓоа Џишка и ја викаа.* (ЦЧМБ: 42)

Овде можеме да ја споменеме и легендата за Џишка. Џишка или Ленка Катерина-Џишка е жена од огромна добродетел, чие постоење и дела го обележале битолското

општество. Целиот свој живот таа живеела сама, но постојано ја искажувала својата љубов кон ближните и преданоста кон верата.

Иако за неа многу не се знае, нејзиното влијание е забележливо присутно во историјата на еден од најзначајните објекти во регионот – Црквичето четириесет маченици. Баба Џишка самостојно и со многу макотрпност ја изградила првобитната верзија на оваа црква, која со текот на времето станала светилиште и свето место за граѓаните на Битола и околината.

Нејзината приказна вклучена во романот на Костов „Црквичето четириесет маченици во Битола“, претставува трансформација од блудница до почитувана личност. Костов неа ја претставува како симбол на сила, одржливост и преданост, чие влијание останува во приврзаноста на луѓето кон нејзината наследничка, црквата „40 маченици“.⁴⁹

Како карактеристична појава можеме да го споменеме членот кај личните имиња и прекарите, што е одлика на битолскиот говор. Личните имиња и прекарите, кои сами по себе се определени, често се јавуваат и во членувана форма – појава на редунданција, како на пример:

Меџанот – прекар веројатно за дебел човек, според физички изглед.

Русето – прекар според физички изглед, за рус човек.

Таската – лично име во функција на прекар. Таска < Атанас, Анастас и др.

⁴⁹ <https://www.gladiator.mk/2024/04/08/baba-dziska-sama-svoi-race-crkva-bitola/>

6.2.3. Презимиња

Презимето како наследна категорија е обележје на целата фамилија, па во тој поглед претставува првично именување на луѓето. Тоа е познато уште пред да се роди детето и пред да се именува со лично име. Презимето како втор идентификувачки елемент, со строга, но јасна функција во македонскиот јазик, се востановило пред крајот на XIX и почетокот на XX век. Ваквата доцна појава на македонските презимиња се должи на општествените услови во кои живеел македонскиот народ, како и на тоа што богатата суфиксација и деривацијата кај личните имиња во македонскиот јазик, на некој начин, успешно ја вршела идентификацијата на луѓето (Коробар-Белчева 2019: 42).

Во творештво на Костов, пак, тој често знае своите ликови да ги спомене само по нивното презиме, па така, можеме да ги забележиме следниве презимиња: Кирјаков, Никушевски, Теофиловски итн.

Кирјаков – традиционално словенско презиме (грчко потекло) изведено од личното име Кирјак, со суфиксот *-ов* што означува припадност или потекло.

Во контекст: *Несѿор Кирјаков доби месѿо во ѿрѿговијаѿа – сѿана ѿродавач во една ѿродавница на колонијални сѿоки, во еден ѿранай. (БиѿХр:117)*

Никушевски – изведено од личното име Никуш (деминутив од името Никола), со суфиксот *-евски* – означува припадност (од родот, од семејството на Никуш; негов потомок).

Во контекст: *Лично не ѿи ѿзнаваше, ниѿу се ѿѿѿруди да им ѿи зайѿмни имињаѿа, но однаѿред знаеше кои се и шиѿо се – ѿроверени луѿе на ѿреѿседаѿѿелоѿи Соѿѿир Никушевски, ѿослушници, климоѿлавѿи. (Биѿолиј: 63)*

Теофиловски – со христијанско, грчко потекло (*theos* = *Бог*; *philos* = *љубиѿѿел, ѿријаѿѿел*). Значењето е: 'оној што го сака Бог или Божји пријател'. Изведено е од личното име Теофил, со суфиксот *-овски* (означуваат припадност – од родот на Теофил, негов потомок).

Во контекст: *Во ѿрваѿа редиѿа седеа уѿѿѿе 9-р Сѿоле Теофиловски, сѿѿен човек но надуен, и жена му, една ѿлава ѿвисока од него, и ѿаа монденка и ѿаа обземена со својѿи изѿлед. (Тес: 134)*

Во трите случаи станува збор за презимиња што се изведени од лични имиња, со наставки за припадност и претставуваат дел од словенската ономастичка традиција.

6.2.4. Родови/фамилијарни имиња

Во творештвото на Костов го среќаваме и именувањето на семејството со име на главниот член на семејството (Богатин, Герасим, Пејо), па така, како дел од родовите, односно фамилијарни имиња, во творештвото на Костов ги среќаваме:

Богаџиновци: Богаџиновци се дарезливи луѓе. (ЦЧМБ: 50); Богаџин му ја осџави мазџа на калфаџа и дојде дома. (ЦЧМБ: 50)

Герасимовци: Заџоа решено беше џој церемонијал да се изврши во кукаџа на Герасимовци со учесџво на најблискиџе. (ЦЧМБ: 511)

Пејовци: Во нашиџа фамилија оџсекојџаџ се неџувала џеснаџа. Заџоа и се именуваме Пејовци. (Т: 175)

Именувањето на фамилијата некогаш го забележуваме и по презимето или прекарот на ликот:

Во исџаџа кола беше и сџараџа Панџулица. Следуваа Бакалчеви, Рошковци, Бајовци. А имаше и друџи.

Панџулица – Ова е андронимско име или име на жената по името на мажот – Пангул.

Вујко си даваше одлив на слаџкоироничниоџ смев со кој џи наџуџџи Караџашевци. (Вуј: 48)

Во однос на делот од антропонимите кај Владимир Костов, можеме да заклучиме дека антропонимите што ги употребува авторот во неговото творештво најчесто се со семантичко полно значење, коешто оди со самата функција што ја има ликот во делото, или, пак, е во релација со некаков признак на ликот: физички изглед / недостаток, особина итн.

Од сето тоа што досега беше претставено, можеме да заклучиме дека ономастичкиот аспект во творештвото на Владимир Костов претставува значаен и креативен аспект на литературната анализа на неговото творештво.

Топонимите и антропонимите што ги употребува во неговите дела се впечатливо и функционално претставени, а истовремено даваат и важни информации при обликувањето на просторот и ликовите. Тие придонесуваат за поголема симболичка и стилска длабочина на неговото литературно дело.

ЗАКЛУЧОК

Владимир Костов е автор кој целиот свој опус му го има посветено на градот Битола. Во однос на тематската содржина во неговите дела, можеме да кажеме дека тој не следи само една тема, туку неговото творештво е разнолико. Пишува за историјата, но и за современиот живот на Битола, а темите што ги обработува често се дадени во еден реалистичен тон и преточени со голема уверливост.

Тој често се наоѓа меѓу својот народ, присутен е во градските редови, па затоа и најдобро ги познава своите сограѓани. Во неговото творештво се среќаваат најразлични ликови: од сиромашни до најбогати, од луѓе што го допреле дното на животот до такви што се „кремот“ на општеството, ликови што го живеат својот реален живот, но и ликови фантазери. Преку неговата проза секој читател може да го забележи пулсот на времето во коешто живеел авторот.

Ваквиот богат спектар ликови во творештвото на Владимир Костов дава можност за богат лексички материјал, којшто произлегува од ликовите, но и од самиот автор.

Во овој докторски труд предмет на анализа е лексиката во творештвото на Владимир Костов. Лексиката во неговото творештво, претставена преку примери од ексцерпираниот материјал е анализирана од повеќе аспекти.

Како појдовна точка при обработката на видовите лексика и толкувањето на значењата беше Толковниот речник на македонскиот јазик.

Богатата и повеќеслојна лексика што Костов ја употребува во своите дела содржи елементи од народниот говор, од секојдневниот живот, а тоа ја прави неговата проза реалистична, жива и блиска до обичниот човек. Гласот на ликовите, всушност, е гласот на народот, а тоа придонесува за поголема автентичност на искажувањето. Како посебно нагласена лексика во неговите дела се среќава дијалектната лексика, посебно оние лексеми што се карактеристични за западното наречје, особено за битолскиот говор. Преку говорот на ликовите, Костов го обликува и просторот.

Во своите дела Костов често користи метафорични зборови и изрази, повторувања, игри на зборови, симболи, а на тој начин постигнува поголема стилска вредност на сликата што ја создава со своите дела.

Во продолжение накратко ќе бидат претставени деловите од коишто е составен овој докторски труд.

Првата анализа на лексиката е направена според процесот на обновување, во поглавјето **Лексиката според процесот на обновување во творештвото на Владимир Костов**. Во творештвото на Костов сретнавме голем број архаизми, историзми и еден мал дел неологизми, кои можеме да ги гледаме како авторски кованици.

Архаичната лексика во творештвото на Костов, главно, се употребува со стилско значење. Со употребата на ваквата лексика, го засилува архаичниот тон на нарацијата, што оди во прилог на експресивната функција на јазичниот израз. Во однос на историзмите, преовладуваат турските историзми, додека, пак, бројот на неологизмите е многу мал. Оттука, можеме да заклучиме дека авторот, покрај тоа што го следи стандардниот јазик, во однос на овој дел од лексиката, важно е да се напомене дека повеќе се доближува кон постариот слој на јазикот, а помалку кон новите трендови.

Следната анализа на лексиката во творештвото на Костов е направена според потеклото во поглавјето **Лексиката според потеклото во творештвото на Владимир Костов**.

Оваа лексика, пак, од друга страна е разгледана како словенска и несловенска лексика. Во делот словенска лексика сместени се заемките од црковнословенскиот, српскиот и рускиот јазик.

Во неговото богато творештво среќаваме голем број лексеми од црковнословенскиот јазик. Лексемите од црковнословенскиот јазик се анализирани од зборообразувачки аспект, па како карактеристична се забележува употребата на суфиксните образувања со *-ние*, *-ие*, *-џел*, *-џелен*, *-сџиво*.

Голем број именки што се образувани со овие суфикси се функционални во современите текстови со црковна содржина, преку кои се потенцира врската со книжевната традиција.

Лексемите од српскиот јазик се јавуваат во мал број, додека, пак, бројот на лексемите од рускиот јазик е поголем. Рускиот јазик се јавува како јазик посредник при приемот на некои лексеми од црковнословенскиот јазик во творештвото на Костов, а некои од овие лексеми ги среќаваме во нивната оригинална форма.

Во делот несловенска лексика најголем простор заземаат лексемите од турскиот јазик. И кај Владимир Костов, како и кај други наши автори, турскиот јазик придонел за некои промени во лексичкиот фонд.

Во овој дел направена е анализа на лексемите поделени по семантички сфери, па тука имаме: професии и стари занаети; училишни објекти; јавни и приватни згради; делови на згради, споредни простории, во и надвор од куќата; места во кои народот се гоштева, се

коцка, игра и сл.; облека и ткаенини; бои; предмети и работи што ги имаме во домот, но и надвор од него; лексеми што означуваат негативни човечки особини и карактеристики.

Од зборообразувачки аспект, во творештвото на Владимир Костов многу често се јавуваат карактеристичните суфикси и префикси што се специфични за турската традиција: суфиксите *-ија*, *-чија*, *-лија*, *-лак*, елементот *баи*.

Во делот несловенска лексика се среќаваат и заемките од латинскиот јазик, од италијанскиот, францускиот, германскиот, англискиот и грчкиот јазик. Заемките се поделени во семантички сфери, а на тој начин најдобро се гледа кои сфери на употреба се карактеристични за даден јазик.

Кај заемките од латинскиот јазик ги среќаваме следниве семантички сфери на употреба: уметност, култура и јавни настани; општествено-политички, правни поими и идеологија; психолошки поими, карактер, однесување, морал; археологија, историја, религија; воена терминологија; професии; физички изглед; друго.

Кај заемките од италијанскиот јазик ги среќаваме следниве семантички сфери на употреба: предмети, облека, мода; уметност, музички термини и изрази; карактер, однесување и психолошки состојби; општи и апстрактни поими; општествени и историски поими; храна; занаетчиство/трговија. Најупотребувани се лексемите од сферите на музиката, уметноста и модата.

Кај заемките од францускиот јазик ги среќаваме следниве семантички сфери на употреба: воена терминологија и стратегија; облека, мода, физички изглед; внатрешен простор во домот и предмети; музика, театар и уметност; администрација и општествено-политички поими; општествени, карактерни и стилски поими; друго. Најупотребувани се лексемите од сферите на воената терминологија и стратегија; мода и облека; музика, театар и уметност, како и општествените и стилски поими.

Кај заемките од германскиот јазик ги среќаваме следниве семантички сфери на употреба: воена терминологија, оружје и опрема; незаконски дејства, криминал, измама; облека, мода, стил; работа и занаетчиство; предмети и друго. Како доминантни се јавуваат сферите на воена терминологија, оружје, опрема и облека, мода, стил.

Кај заемките од англискиот јазик ги среќаваме следниве семантички сфери на употреба: воена терминологија, оружје, боречки вештини; музика и уметност; мода и стил; културно-општествени поими; друго.

Голем дел од овие лексеми ѝ припаѓаат на интернационалната лексика.

Кај заемките од грчкиот јазик ги среќаваме следниве семантички сфери на употреба: црковно-религиски поими; литургиски предмети и облека што се носи за време на литургија; апстрактни, филозофски и книжевни поими; природа и митологија; психичка состојба/болест; карактер и морални особини; пијалоци; места и институции; катастрофи и настани; друго.

Кај заемките од грчкиот јазик можеме да забележиме дека преовладува црковната и религиозна лексика.

Еден дел од лексиката во творештвото на Костов им припаѓа на варваризмите. Со ваквата лексика авторот поавтентично успева да ги внесе во нарацијата ликовите што доаѓаат од друга средина и зборуваат на друг јазик.

Следното анализирано поглавје е **Лексиката според сферата на употреба**. Во овој дел е сместена дијалектната/разговорната лексика. Дијалектизмите се јавуваат во авторската реч, но и во речта на ликовите, односно во дијалогот. Владимир Костов преку употребата на дијалектната лексика го актуализира времето, секојдневниот живот и соживот на луѓето, а ја индивидуализира и речта на ликовите.

Дијалектните лексеми и тие со разговорна употреба во овој докторски труд се анализирани во делот Дијалектна и разговорна лексика. Тие се поделени во зборовни групи: именки, придавки, глаголи и прилози. Именките и придавките, пак, од друга страна, се поделени по семантички сфери. Кај именките имаме: лексеми што се однесуваат на човек; лексеми што претставуваат предмети; лексеми што се однесуваат на животни; апстрактни поими и состојби. Кај придавките имаме: придавки што означуваат физички изглед (надворешен опис) и придавки што означуваат психичка состојба.

Како важна одлика во творештвото на Владимир Костов се изделува употребата на **сложените зборови (сложенки)**. Забележавме дека сложените зборови Владимир Костов ги вметнува во своето прозно творештво со голема умешност и мајсторство. Тие претставуваат стилистичко средство со кое се постигнува поголема економичност, експресивност, а забележуваме и сложенки што со голема креативност се создадени од самиот автор и претставуваат негови авторски неологизми. Кај Костов ја забележавме таа појава во којашто една иста лексема може да се употреби како основа или прва компонента во сложенката, а на тој начин да се образуваат различни видови зборови: именки, придавки, глаголи. Во однос на структурата, најмногубројни се сложените именки чии компоненти се поврзуваат со интерфикс.

Како важна специфика во творештвото на Владимир Костов се изделуваат **синонимијата и антонимијата**. Интересно е тоа што Костов синонимите често ги става во синонимни парови и синонимни низи, а употребува лексеми што му припаѓаат на различен слој на јазикот. Во една синонимна низа среќаваме збор што му припаѓа на стандардниот јазик, дијалектен збор и збор со застарена употреба (односно збор што веќе не се употребува или е заменет со нов), фразеолошки израз и сл.

Анализирајќи го творештвото на Владимир Костов, се забележува дека тој се јавува и како врвен ономастичар. Делот **Ономастика** е поделен на топоними и антропоними. Антропонимите се поделени на четири групи: лични имиња, прекари, презимиња и фамилијарни или родови имиња.

Владимир Костов во своето творештво со посебно чувство ги анализира женските ликови. Еден дел од оваа докторска дисертација ѝ е посветен и на оваа тема. Женските ликови во творештвото на Владимир Костов имаат важно место. Тоа се доминантни жени што можат да управуваат со машкиот свет, но и со светот воопшто, жени што се водени од својот интелект, но и жени водени и оддадени на страста и на лесниот живот.

Од целокупната анализа на творештвото на Костов може да се забележи дека овој автор, освен како врвен книжевник што оставил многу важно книжевно наследство за македонскиот народ, се јавува и како врвен јазичар и лингвист, кој со мајсторство знае да ја употреби лексиката, притоа давајќи еден висок степен на изразна моќ на сите негови дела.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Алаѓозовски, Ј. 1996. *Лексикаџа на Сасиџе во Осоѓовијаџа*. Докторска дисертација. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Алексоска-Чкатроска, М. 2010. *Романизмиџе во македонскиоџ јазик: џрилоѓ кон еџимолошкиџе исџражувања за македонскиоџ јазик*. Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Ангелевска, А. 2023. „Женското писмо кај Владимир Костов“, „Ликот на Мара во Свадбата на Мара“. *Прилози*, Македонско научно друштво-Битола, год. XIX, бр. 30, 8–14.
- Андонов-Пољански, Х. 1970. „За македонско-италијанските односи во минатото“, *Современосџ*, Скопје, 1016.
- Аргировски, М. 1995. „Балканскиот карактер на некои грцизми во македонскиот јазик“, *XXII научна дискусија на XXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, лиџература и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 443–454.
- Аргировски, М. 1998. *Грцизмиџе во македонскиоџ јазик*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија, кн. 29, Скопје.
- Бабенко, Л. Г. 2008. *Лексиколоѓия русскоѓо јазика*, Филологическиџ факултет, Екатеринбург.
- Бандиловска-Ралповска, Е. 2008. *Лексичко-семанџичкаџа џруџа зборови со значење овошје во македонскиоџ јазик (семанџичка и зборообразувачка анализа)*, Посебни изданија, кн. 52, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Бандиловска-Ралповска, Е. 2016. *Парадиѓмаџскиџе односи кај оџисниџе џридавки во македонскиоџ јазик*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Басотова, Љ. 1993. *Лаџинизмиџе во македонскиоџ јазик*, Докторска дисертација, Фонд на Филозофскиот факултет, Скопје.
- Басотова, Љ. 1994а. *Паџишиџаџа за џродир и фонейска и акценџиска агаџиџација на лаџински и неолаџински лексеми во македонскиоџ јазик*, Филозофски факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.
- Басотова, Љ. 1994б. „Рецепција и адаптација на лексика од латинско потекло во македонскиот јазик“, одделен отпечаток, *Жива аниџика, Antiquité vivante, année 44*, 1–2 год., Скопје.

- Бояджијев, Т. 2011. *Българска лексикологија*, Универзитетско издателство „Св. Климент Охридски“, София.
- Бучкова, М. 1979. „Още по вѣпроса за речниковите антоними“, *Български език*, кн. 1, София, 62–66.
- Велева, С., Саздов, С., Веновска-Антевска, С. 1996. *Личноѣто име кај Македонциѣ*, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје.
- Велева, С. 1997. „Лексиката во современата македонска поезија од аспект на зборообразувањето“, *XXIV научна дискусија на XXX меѓународен семинар за македонски јазик, лиѣтерату̀ра и кулѣтура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 11–16.
- Велева, С. 1998. „Кон разграничувањето на зборообразувачкото и лексичкото знаење на зборот“, *XXV научна дискусија на XXXI меѓународен семинар за македонски јазик, лиѣтерату̀ра и кулѣтура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 87–91.
- Велева, С. 2004. *Зборообразувањето во ѣоезијата на Гане Тодоровски*, Менора, Скопје.
- Велева, С. 2006. *Тенденции во зборообразувањето во македонскиот јазик*, Скопје.
- Велјановска, К. 1992. „Фразеолошките изрази во прозата на Ѓорѓи Абациев“, *Лиѣтературен збор*, год. XXXVIII, бр. 1–6, Скопје, 61–67.
- Велјановска, К. 2006. *Фразеолошкиѣ изрази во македонскиот јазик со осврѣ на соматскаѣа фразеологија*, Македонска ризница, Куманово.
- Велковска, С. 2011. *Сѣудии од македонскаѣа лексикологија и лексикоѣрафија*. Посебни изданија, кн. 71, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Велјановска, К., Мирчевска-Бошева Б. (уредници). 2018. „Имињаѣа и фразеологијаѣа“, *Славофраз 2017*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Велјановска, К., Мирчевска-Бошева Б. 2021. *Имињаѣа во македонскаѣа фразеологија*, Антолог, Скопје.
- Велковска, С. 2020. „Лексиката во македонскиот јазик од историски аспект (архаизми, историзми и неологизми)“, *Поѣледи за македонскиот јазик, Зборник на ѣрудови*. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 132–146.
- Веновска-Антевска, С. 1994. „Динамиката и интензитетот на влијанието на српскиот јазик врз македонскиот“, *XXI научна дискусија на XXVII меѓународен семинар за македонски јазик, лиѣтерату̀ра и кулѣтура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 25–30.

- Веновска-Антевска, С. 1995. „Една турска заемка во македонскиот стандарден јазик“, *XXII научна дискусија на XXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 168–174.
- Видоески, Б. 1951. „За сложенките“, *Македонски јазик*, II, 6. Скопје, 131–140.
- Видоески, Б. 1998. *Дијалектните на македонскиот јазик*, том 1, МАНУ, Скопје.
- Видоески, Б. 1999. *Географската терминологија во дијалектните на македонскиот јазик*, МАНУ, Скопје.
- Вътов, В. 1998. *Лексикологија на българският език*, Велико Търново: Издателство: „Абагар“.
- Владова, Ј. 1995. „Религиската литература на македонски јазик“, *Językistwoiańskie* 1945–1995, Opole, 87–94.
- Гацов, Д. 1971. „Германски заемки во македонскиот јазик“, *Македонски јазик*, год. XXII, Скопје.
- Геневска-Брачик, Н. 2018. *Народно облекување*. Н.У. Завод и Музеј – Битола.
- Георгиевска-Јаковлева, Ј. 2002. „Гротеската и македонскиот роман „Свадбата на Мара“, во *Алеџоријата и еротската во македонскиот роман*, Институт за македонска литература, Скопје, 165–176.
- Гигова, М. 1977. „Црковнословенската лексика во македонските народни приказни“, *Македонистика*, бр. 1, 149–180.
- Гигова, М. 1983. „Црковнословенизми – грчки заемки во нашите народни приказни“, *Литературен збор*, год. XXX, бр. 6, Скопје, 3–12.
- Гортан-Премк, Д. 1996. „О лексикографској дефиницији и систему лексикографских дефиниција у једнојезичком речнику“, *Прилози*, кн. 21/2 МАНУ, Скопје, 105–122.
- Гортан-Премк, Д. 1997. *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд: Институт за српски јазик САНУ.
- Грицкат, И. 1968. „Неколку ситнијих синтаксичких балканизама у српскохрватском језику“. *Наш јазик*, 17, 1–2, 41–51.
- Груевска-Маџоска, С. 2009. *Лексичка синонимија во македонскиот стандарден јазик*, Посебни изданија, кн. 56, Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Груевска-Маџоска, С. 2017. „Лексиката и стилот во делата на Живко Чинго“, *Македонистика*, бр. 16, Скопје, 169–226.

- Груевска-Маџоска, С. 2017. „Синонимите во уметничката литература на македонски јазик“. *Предавања на XLIX Меѓународен семинар за македонски јазик, лиџераџура и кулџура* (Охрид, 11–26 јуни), Скопје, 106–117.
- Груевска-Маџоска, С. 2022. *Лексиколоџија на македонскиоџ јазик*. МиАн, Скопје.
- Груевска-Маџоска, С. 2025. „Односот кон србизмите и „србизмите“ во современиот македонски јазик (низ призма на лингвистичкиот пуризам)“, *Зборник на џџурови од IX меѓународна научна конференција „Македонскиоџ јазик – извор на научни исџражувања“*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ Скопје, 53–58.
- Грујовска-Миланова, С. 2020. „Интеграција на германизмите во македонскиот јазик“, *Зборник на џџурови, ФИЛКО*, 43–47.
- Давкова-Ѓоргиева, С. 2004. *Лексикаџа на џовороџ на селоџо Чифлџиџик – Демирхисарско (со краџок џрамаџџички оџис)*, Посебни изданија, кн. 43, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Давкова-Ѓоргиева, С. 2009. *Дијалекџниџе именувања на џосаџџкиџе во македонскиоџ јазик од јужнословенски и балкански асџекџ*, Посебни изданија, кн. 68, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Десподова, В., Рибарова, З. (ред.) и др. „Индекс кон Речникот на македонските библџиски ракописи“, *Македонисџџика 4*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1985.
- Димитријовска-Радевска, М. 2023. „Забелешки за можните аспекти како да се чита Владимир Костов и романот „Дива мисла“, *Прилози*, год. XIX, бр. 30, Македонско научно друштво – Битола, 24–29.
- Димитровски, Т. 1965. „За некои влијанија на соседните јужнословенски јазици врз македонскиот литературен јазик“, *Лиџераџурен збор*, год. XII, бр. 4, Скопје, 4–17.
- Додевска-Михајловска, О. 2000. „Зборообразувачки особености во романите на Коле Чашуле“, *Македонисџџика*, 7, Скопје, 5–103.
- Додевска-Михајловска, О. 2001. „За некои тенденции во развојот на лексичко-семантичкиот систем на македонскиот јазик“, *XXVIII научна конференција на XXXIV меѓународен семинар за македонски јазик, лиџераџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 111–119.
- Додевска-Михајловска, О. 2007. „Кон особеностите на јазичниот израз во романите на Коле Чашуле“, *XXXIII научна конференција на XXXIX меѓународен семинар за македонски јазик*,

- литература и култура, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 73–88.
- Дофлајн, Ф. 2010. *Македонија. Доживувања и набљудувања на еден природнонаучник во придружба на германската војска*. Македонска реч, Скопје.
- Драгићевиќ, Р. 2007. *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд.
- Дрвошанов, В. 1991. „Лексичко-семантички разновидности во македонските говори од областа на анатомската лексика“, *XVIII научна дискусија на XXIV меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 165–171.
- Друговац, М. 1990. *Историја на македонската книжевност 20 век*. Мисла, Скопје.
- Ераковиќ, Р. 2003. „Статус женских ликова у контексту савремених књижевноисторијских тумачења (Стале Попов „Крпен живот“ и Драгутин Илиќ „Хаци Диша“)“, *XXX научна конференција на XXXVI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 697–710.
- Жоглева-Петровска, Б. 2015. „Битолскиот раскажувачки билур: осврт врз неколку раскази од Владимир Костов“, *Современи дијалози*, год. III, бр. 3, Македонско научно друштво – Битола, 121–138.
- Иванова, О. 1999. *Студији о топонимијата и антропонимијата*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Ивиќ, П., И. Клајн, М. Пешикан, Б. Брбориќ. 1991. *Језички приручник*. Београд: Радиотелевизија Београд – Центар за истражување програма и аудиторијума.
- Илиевски, Х. 1988. *Балканолошки лингвистички студии*. Скопје.
- Јанушева, В. 2015. „Лексичките иновации во прозата на Малески и нивниот статус во стандардниот македонски јазик“, *Mundo Eslovo*, 131–142.
- Јачева-Улчар, Е. 2022. *Презимето кај Македонците*, Менора, Скопје.
- Јашар-Настева, О. 1963. „Турско-македонски лексички вкрстувања и мешања“, *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*, кн. 15, Скопје, 349–384.
- Јашар-Настева, О. 1966. „За некои аспекти на збогатувањето на лексиката на современиот македонски јазик“, *Македонски јазик*, XVII, Скопје, 5–29.
- Јашар-Настева, О. 1966. „Интернационалната лексика во современиот македонски јазик“, *Литературен збор*, год. XIII, бр. 3, Скопје, 10–17.
- Јашар-Настева, О. 1974. „Прилог кон проучување на лексичките балканизми во македонскиот јазик“, *Македонски јазик*, XXV, 231–240.

- Јашар-Настева, О. 2001. *Турскиите лексички елементи во македонскиот јазик*. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Јованова-Грујовска, Е. 2002. *Валоризација на колоквијализмиите во македонската јазична средина*, Јазикот наш денешен, кн. 7, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Јованова-Грујовска, Е. 2008. „За именките со субјективна оценка во македонскиот јазик“, *Јубилеен зборник „Македонскиот јазик – минајќо, сегашноста, иднина“*, Скопје, 125–129.
- Јованова-Грујовска, Е. 2012. *Лексичко-семантичка анализа на именките со субјективна оценка во македонскиот јазик*, Посебни изданија, 73, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Јованова-Грујовска, Е., Костовска, В. 2023. *За лексиката на македонските авијори*, Батапрес, Скопје.
- Јованова-Грујовска, Е. (ур.) и др. 2024. *Лексиката во македонската народна проза*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Јосифовска, М. 2021. *Антропонимскиот систем во Крушевско*, Посебни изданија, кн. 91, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Киш, М. 2010. *Лексички, зборообразувачки и морфолошки особености на македонските дијалекти*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Штип:2-ри Август С.
- Конески Б. 1965. *Историја на македонскиот јазик*, Скопје.
- Конески Б. 1981. *Грамматика на македонскиот јазик*, Култура, Скопје.
- Конески Б. 1982. *Историја на македонскиот јазик*, Култура, Скопје.
- Конески, К. 1985. „Тенденции во активирањето на зборообразувачките модели во македонскиот литературен јазик“, *Предавања на XVII семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.
- Конески, К. 1995. *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Бона, Скопје.
- Конески, К. 2003. *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. (Второ поправено издание) Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Коробар-Белчева, М. 2002. „Антропонимите во романот „Пиреј“ од Петре М. Андреевски“, *Предавања на XXXIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2001, 56–71.

- Коробар-Белчева, М. 2019. *Македонски ономастички исцражувања*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Костов, В. *Славистички студии*, бр. 20, Скопје, 105–123.
- Костов, В. 2004. *Бијолски сицили*. Про литера, Југореклам, Скопје.
- Костов, В. 2004. *Обишелска трагедија*. Про литера, Скопје.
- Костов, В. 2013. Интервју во неговиот дом, направено на 29.8.2013.
- Костов, В. 2004. *Хераклејски мозаик*. Про литера, Југореклам, Скопје.
- Костовска, В. 2018. *Сложенкиите во македонскиите црковнословенски текстови*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ и „Бата прес, Скопје, 2018.
- Котеска, Ј. 2002. „Постмодернистички литературни студии“. Македонска книга *Современи дијалози*, год. III, бр. 3, 2015 г. 138
- Крысин Л. П. 1968. *Иноязычные слова в русском языке*, „Наука“, Москва.
- Лаброска, В. 2012. „Говорот на Битола – градот на конзулите, центар на јазични влијанија“, *Бијола – тема за уметничко и културно творештво на автори од РМ и од РС*, Битола, 53–58.
- Макаријоска, Л. 1995. „Црковнословенските елементи во лексиката на македонската проза“, *Македонскиот јазик од 1945 до 1955*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 131–139.
- Макаријоска, Л. 2002. „Блаже Конески за црковнословенската лексика и зборообразувањето“, *XXIX научна конференција на XXXVI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 113–124.
- Макаријоска, Л. 2006. „За структурата на сложенките во македонските црковнословенски ракописи (XII–XVI век)“. *Славистички студии*, бр. 12, Скопје, 121–128.
- Макаријоска, Л., Павлеска, Б. 2007. „За антонимијата од историски аспект“, *Croatica et Slavica Iadertina*, Zadar.
- Макаријоска, Л. 2009. *Студии од историско зборообразување*. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Макаријоска, Л. 2009. „За сложенките во македонските средновековни ракописи (од структурен и семантички аспект)“. *SLOVO*. sv. 59. Zagreb, 167–187.
- Макаријоска, Л. 2009. „Континуитетот на турското влијание врз македонскиот лексички систем“, *Македонистика*, бр. 10, Скопје, 189–238.

- Макаријоска, Л. 2013. „Црковнословенските лексички елементи во романите на Драги Михајловски“, *Сѵекѵар*, бр. 62/2013, Институт за македонска литература, Скопје, 49–61.
- Макаријоска, Л., Ѓорѓиоска, Ж. 2016. „Црковнословенските лексички елементи во поезијата на Михаил Ренцов“, *Зборник на ѵрудови – Прва меѓународна научна конференција филологија, кулѵура и образование*, Штип, 18–19.
- Макаријоска, Л., Цубалевска, М. 2017. „За употребата на турцизмите во современата македонска литература“, *LXIII научна конференција на LXIX меѓународен семинар за македонски јазик, лиѵераѵура и кулѵура*, Скопје 2017, 183–198.
- Макаријоска, Л. 2017. „Лексичкиот подбор во прозата на Владо Малески“, *Зборник на ѵрудови, ФИЛКО*, 349–357.
- Макаријоска, Л. 2019. „За дијалектизмите во современата македонска литература“, *Слависѵички сѵудии*, бр. 19, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 105–130.
- Макаријоска, Л. 2020. „За лексичките и зборообразувачките особености во прозата на Владимир Костов“, *Слависѵички сѵудии*, бр. 20, Скопје, 105–123.
- Макаријоска, Л. 2022. *Лексичкоѵо боѓаѵсѵво на современаѵа македонска лиѵераѵура*. Скопје.
- Марков, Б. 1955. „Некои хибридни творби во македонскиот јазик“. *Македонски јазик*, год. VI, 2, Скопје, 152–164.
- Марков, Б. 1978. „Типови именски сложенки во современиот македонски јазик“. *Предавања на XI семинар ѵо македонски јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 45–60.
- Марков, Б. 1979. „Именски сложенки без составен вокал во македонскиот јазик“. *Лиѵераѵурен збор*, год. XXVI, бр. 4, Скопје, 3–12.
- Марков, Б. 1979. „Турцизмите во зборообразувањето на македонскиот јазик“, *Предавања на XII семинар за македонски јазик, лиѵераѵура и кулѵура*, Скопје, 27–42.
- Марков, Б. 1995. „Појавата калкирање во рускиот и во македонскиот јазик“, *XXII научна дискусија на XXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, лиѵераѵура и кулѵура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 105–112.
- Миланов, Н. 2014. „Варваризми као маргинални лексички слој“, *Језик, књижевносѵѵ, марѓинализација језичка исѵраживања, Зборник радова*, Ниш, 443–455
- Минова-Ѓуркова, Л. 1991. „Статусот на некои турцизми во македонскиот јазик денес“, *Лиѵераѵурен збор*, год. XXXVII, Скопје, 29–36.
- Минова-Ѓуркова, Л. 2003. *Сѵилисѵика на современиоѵ македонски јазик*, Магор, Скопје.

- Миовски, М. 1980. *Лексикаџа во џексџовиџе на Јоаким Крчовски*, Студентски збор, Скопје.
- Мирчев, К. 1963. *Исџорическа џрамаџика на бџлџарскиа език*, Софиа.
- Мирчевска-Бошева, Б., Велџановска, К. 2019. „Анџропонимите во македонската фразеологиџа“. *Слависџички сџудии*, 19, Скопје, 149–160.
- Митева, Д. 2000. „Нови зборови во македонскиот јазик“, *XXVII научна дискусџа на XXXIV меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 137–140.
- Мицковиќ, С. 2021. „Меѓу актуелното и иреалното – литературниот свет на Владимир Костов“, Критички фрагменти за делото на Владимир Костов, *Сџожер*, год. XIV, бр. 139 (2/2021), Друштво на писателите на Македониџа, Скопје, 11.
- Мундишевска-Велџановска, В. 2023. „По философските патеки на промислата“ (Владимир Костов, „Љубоболие“, изд. „Матица македонска“, Скопје, 2018 г.), *Прилози*, год. XIX, бр. 30, Македонско научно друштво – Битола, 38–49.
- Новиков, Л. А. 1973. *Анџонимия в русском јазике*, Москва.
- Ошлис, В. 2009. „Македонскиот јазик и култура под бугарската окупациџа 1941–1944 година“, *XXXV Научна конференциџа на XLI меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура – линџвисџика*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 121–130.
- Паноска, Р. 1971. *Јазикоџ на Владо Малески* (докторска дисертациџа), Филолошки факултет, Скопје.
- Паноска, Р. 1972. „Дијалектните особености во прозата на некои македонски прозаисти“, *Македонски јазик*, XXIII, Скопје, 205–219.
- Паноска, Р. 1973. „Елементи на народно-разговорниот исказ во јазикот на некои современи македонски писатели“, *Предавања на V меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 75–85.
- Паноска, Р. 1975. „Основни развојни карактеристики на јазикот во македонската уметничка литература“, *Предавања на VII меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Кирил и Методиј“, Скопје, 68–76.
- Паноска, Р. 1976. „Некои аспекти во изучувањето на јазикот во уметничката литература“, *Лиџератџурен збор*, год. XXIII, кн. 2, Скопје, 12–16.
- Паноска, Р. 1986. „Сфаќањето на битовата компонента во јазикот на македонската уметничка

проза“. *Биџовоџо и истџорискоџо во македонскаџа умеџничка џроза*, МАНУ, Скопје, 27–31.

Паскалевски, П. 1959. *Народни џесни од Еџејска Македонија*. Редактор Благоја Корубин. Скопје.

Пернишка, Е. 1989. *Лексикалниџе синоними в художесџивениа сџџил*, Народна просвета, Софиа.

Правопис, 2015. *Правоџис на македонскоџџ јазик*. Институт за македонск јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Правопис, 2025. *Правоџис на македонскоџџ јазик (џреџџо издание)*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Предиќ, С. 1951. „Непотребни варваризми“. *Наџшоџџ јазик*, 17, 5–6, 187–195.

„Предлог за избор на Владимир Костов за почесен член на МАНУ“, 2018. *Современи дијалози*, год. VI, бр. 6, Битола, 140

Ризовски, Ж. 2002. „Стилската функција на ономастичката лексика во македонската поезија и проза“, *Македонисџџика*, Скопје, 3–71.

Ристески, Д. 2002. „Мотиви од руската книжевност во прозните записи на Блаже Конески“, *XXIX научна дискусија на XXXV меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 159–163.

Ристиќ, С. 1994. „Стране речи у описним речницима са аспекта речничког нормирања“. *Наџ језик*, 29, 5, 301–305.

Ристиќ, С. 2006. *Раслојеносџ лексике срџскоџ језика и лексичка норма*. Монографије 3. Београд: Институт за српски језик САНУ.

Русек Жежи, 1991. „Значењето на македонската дијалектна лексика за историјата на словенската лексика“, *XVIII научна дискусија на XXIV меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 147–156.

Русек Жежи, 1992. „Од историјата на некои лексички балканизми од грчко порекло во македонскиот јазик“, *XIX научна дискусија на XXV меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 39–48.

Саздов, С., 1997. „За интернационалната лексика во македонскиот јазик врз примери од феминативите“, *XXIV научна дискусија на XXX меџународен семинар за македонски јазик, лиџератџура и кулџура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 71–77.

- Саздов, С. 2014. „За говорителот и зборуваачот или за суфиксите *-иел* и *-ач* во современиот македонски јазик“, *Македонски јазик, LXV*, Скопје, 219–230.
- Саржоска, А. 2009. *Италијанизмиите во македонскиот јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Силјан, Р. 2006. *Македонски писатели и дела*. Матица Македонска, Скопје.
- Силјан, Р. 2011. *Текови на македонската литература*. Матица македонска, Скопје.
- Силјан, Р. 2023. „Омаж за Владимир Костов“, *Прилози*, год. XIX, бр. 30, Македонско научно друштво – Битола, 41–43.
- Симоска, С. 2010. *Контрасивни истражувања: Сложени именки во германскиот и во македонскиот јазик*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Симоска, С. 2016. „Германско-македонски заемки и/или лажни парови“. *Зборник на трудови, ФИЛКО*, 839–855.
- Смилевски, В. 1990. *Македонскиот расказ: прилози за историјата на македонската книжевност*. Македонска книга, Скопје.
- Стаматоски, Т. 1990. *Македонска ономастика*, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Станковиќ, Љ. 1988. *Личности и дела*. Мисирков, Битола.
- Старделов, Г. 2004: „Литературата и философијата – кон литературното творештво на Владимир Костов“, Поговор кон делото „*Биолскиот сицили*“, Скопје, 689–734.
- Старделов, Г. 2018. *Критика на деморализираниот ум*, „Везилка 2011“, Скопје.
- Старделов, Г. 2021. „За избор на В. Костов за почесен член на МАНУ“, *Спожер*, год. XIV, бр. 139 (2/2021), Друштво на писателите на Македонија, Скопје, 22–23.
- Стефановска-Ристеска, Ф. 2008. *Лексичко-семантичка анализа на тематската обработка на облека и облекување во македонскиот стандарден јазик*. Посебни изданија, кн. 53, Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Стоевска-Денчова, Е. 2009. *Именување на роднинските односи во македонските дијалекти од словенски и балкански аспекти*, Посебни изданија, кн. 65, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје
- Таковски, Ј. 1999. *Терминологија од областа на теологијата*. МАНУ, Скопје.
- Таховски, А. 1951. *Грчки зборови во македонскиот народен говор*. Прилог кон етимолошкиот речник на македонскиот јазик, Филозофски факултет, Скопје.

- Ташова, В. 2011. *Лексичкиѝе особеносѝи во ѝрозайѝа на Пеѝре М. Анѝреевски*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје (магистерски труд).
- Ташова, В. 2016. *Авѝорскиѝе линѝвостѝилисѝички маркирани единици во современаѝа македонска ѝроза*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје (докторска дисертација).
- Топлиска-Евроска, К. 1996. „Околу називите на малопродажните објекти“, *Литѝераѝурен збор*, год. XLII, бр. 5–6, Скопје.
- Трајкова, К. 2002. *Лексикаѝа на Сѝаниславовиоѝ ѝрологѝ*, Посебни изданија, кн. 34, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Трајковски, К. 2001. „Основни карактеристики и современи тенденции во битолскиот градски говор“, *XXVIII научна конференција на XXXIV меѝународен семинар за македонски јазик, литѝераѝура и кулѝура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 255–272.
- Трајковски, К. 2007. *Биѝолскиоѝ ѝрадски ѝовор*, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Педагошки факултет, Битола.
- Тримчевиќ, А. 2025. „Лексиката според потеклото во романот „Свадбата на Мара“ од Владимир Костов“, *Зборник на ѝрудови од IX меѝународна научна конференција Македонскиоѝ јазик – извор на научни исѝражувања*, Скопје, 383 – 392.
- Тримчевиќ, А., Макаријоска, Л., 2025. „Лексиката во раскажувачката проза на Владимир Костов“, *Зборник на ѝрудови од 51. Меѝународна научна конференција на МСМЈЛК ѝри* Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 245 – 256.
- Угринова-Скаловска Р. 1960. *Значењаѝа на ѝлаѝолскиѝе ѝрефикси во македонскиоѝ јазик*. Посебни изданија, кн. 2., Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Угринова-Скаловска Р. 1968. Улогата на црковнословенизмите во оформувањето на современиот писмен македонски јазик. *Реферайѝи на македонскиѝе слависѝи за VI меѝународен слависѝички конѝрес во Праѝа*, Скопје, 65–70.
- Угринова-Скаловска, Р. 1999. „Архаизирање на јазикот во романите на Славко Јаневски“, *Срѝски језик*, год. IV, бр. 4/1–2, Белград, 689–694.
- Филипова-Баирова, М. 1969. *Грѝци заемки в съвременния бѝлѝарски език*, София.
- Филиповиќ, Р. 1986. *Теорија језика у конѝакѝу*. Загреб: Научна книга.
- Хавранек, Г. 1995. „Неколку забелешки околу појавата на интернационализмите во македонскиот јазик и во другите словенски јазичи“, *XXII научна дискусија на XXVIII меѝународен семинар за македонски јазик, литѝераѝура и кулѝура*, Универзитет „Св. Кирил

и Методиј“, Скопје, 123–131.

Цветковски, В. 1966. „Англиски заемки во македонскиот јазик“, *Македонски јазик XVII*, Скопје, 149–157.

Цветковски, В. 1981. „Грчки и аромански контакти со македонскиот јазик во Битола“, *Годишен зборник на Филолошкиот факултет*, Скопје, 175–185.

Цветковски, В. 2002. „Јазиците во контакт во балканскиот јазичен ареал, во контекст на Историјата на македонскиот јазик“, *Дело на Блаже Конески, остварувања и иницијативи*, МАНУ, Скопје, 365–369.

Цветковски, В. 2021. *Јазиците во контакт во балканскиот ареал – илустрација лексика во колоквијалниот македонски јазик во Битола*, МАНУ, Скопје.

Цветковски, Р. 2005. „Големата тема на Костов – минатото и сегашноста на Битола“, *Современост*, 1–3/2005, Скопје.

Црвенковска, Е. 2001. „Црковнословенската традиција во македонската литература“, *Слободата на јазикот во иврештието*, МАНУ, Скопје, 89–96.

Чундева, Н. 1986. „Стилски маркираните единици во јазикот на Славко Јаневски“, *Македонски јазик, XXXVI–XXXVII*, Скопје, 183–197.

Чундева, Н. 2017. *Русизми во македонскиот литературен јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Руски центар.

Шапкалиска, Т. 1982. *Дијалектизми во прозата на писателите од Западна Македонија*, НИО „Студентски збор“, Скопје.

Шмигер, Р. 1995. „За ситуацијата на македонскиот јазик во Грција“, *XXII научна дискусија на XXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 59–65.

Литература на латиница

Bloomfield, L. 1933. *Language*, Holt, Rinehart and Winston, 444.

Dubois, 1973. *Distionnaire de Linguistique*, Librairie Larousse, Paris, 188–189.

Filipović, R. 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb.

Frangeš, I. 1963. *Stil Matoševe novelistike*. Zagreb: JAZU.

Magner, T. F. 1966. „A Zagreb Kajkavian Dialect“, *The Pennsylvania State University Studies No. 18*, 52–81.

- Meillet, A. 2015. „Linguistique historique et linguistique generale, La société de linguistique de Paris“, VIII, 84–87.
- Nikonov, V. 1960. „L' étimologie – Non, l' étologie“. *Revue international d'Onomastique*, Paris, бр. 3, 61–66.
- Oraić Tolić, D. 2005. *Muška moderna i ženska postmoderna: rođenje virtualne culture*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Pranjić, K. 1971. „Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze“. *Poseban otisak iz „Rada“ 361*. JAZU, Zagreb, 29–194.
- Pranjić, K. 1986. *Jezikom i stilom kroza književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
- Simeon, R. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Skok, P. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I–IV*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Snoj, M. 1997. *Slovenski etimološki slovar*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Stanforth Anthony W. 2002. „Effects of language contact on the vocabulary: An overview“, in: *Lexikologie/Lexicology. Ein international Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen. Bd.1./An International Handbook on the Nature and Structure of Words and Vocabularies*, Vol. 1, Berlin/New York: de Gruyter, 805–813.
- Thomas, G. 1991. *Linguistic Purism*. London and New York: Longman.
- Toril, M. 2007. *Seksualna/tekstualna politika: Feministička književna teorija*, prev. Maša Grdešić. Biblioteka Sintagma, Zagreb.
- Şaineanu L. 1900. *Influen ta orientală asupra limbei și culturei romane*. I. Introducerea, II. Vocabularul, Bucureşti.
- Šarić, Lj. 2007. *Antonimija u hrvatskome jeziku: Semantički, tvorbeni i sintaktički opis*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Šimunović, P. 1976. „Ime u funkciji književnog djela“, *Onomastica jugoslavica*, 6, Zagreb.
- Šipka, D. 1998. *Osnovi leksikologije I srodnih disciplina*, Novi Sad.
- Škaljić, A. 1966. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo.

Речници

- Вујаклија, М. 1980. *Лексикон сѣраних речи и израза*. Просвета, Београд.
- ДРМЈ: Дигитален речник на македонскиот јазик, достапно на: <http://drmj.eu/>

- Дуриданов, И. ред. 1999. *Български етимологичен речник*. V. Българската академия на науките. Институт за български език. Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София.
- ЕРСЈ, 2023: *Етимолошки речник српског језика*, том 1, А–Ј, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Клајн И., Шипка М. 2006. *Велики речник сѝраних речи и израза*, Прометеј, Нови Сад.
- ЛСЗИ: *Лексикон на сѝрански зборови и изрази*. 2004. Книгоиздателство „Феникс“, Скопје.
- МЕР: Цветановски, Г. 2025. *Македонски етимолошки речник*, Том 1 (А–Ж), Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- Мургоски, З. 2011. *Толковен речник на современиот македонски јазик*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- Ниами, Е. 2021. *Речник на анѝонимииѝе во македонскиот јазик*, Ми-Ан, Скопје.
- РЕР 2008. Руски јазик. *Енциклопедиски речник-ѝрирачник на лингвистички ѝермини и концепѝии*. Том 1. Москва: Флинт – Наука.
- РМЈ. 1961–1966. *Речник на македонскиот јазик*, сост. Тодор Димитровски, Благоја Корубин, Трајко Стаматоски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- РМР: *Руско-македонски речник*, 1997. Чундева, Н., Најческа-Сидоровска, М., Накев, С. Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.
- РПМ1: *Речник на ѝрезимињаѝа кај Македониѝе*. 1994. том I. А–Љ, ред. Трајко Стаматоски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- РПМ2: *Речник на ѝрезимињаѝа кај Македониѝе*. 2001. том II. М–Ш, ред. Трајко Стаматоски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- РТБ: Белчев, Т. 2002. *Речник на сѝрански зборови во македонскиот јазик*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје.
- РЦЈ: Петковиќ, С. 2002. *Речник црковнословенскога јазика*, Београд.
- РЦЈМР, I 2006. *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*, I Вовед, гл. уред. З. Рибарова, ред. Л. Макаријоска, З. Рибарова, Р. Угринова-Скаловска, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- РЦЈМР, II 2023. *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*, II, гл. уред. З. Рибарова, ред. Н. Андријевска, Л. Макаријоска, З. Рибарова, Р. Угринова-Скаловска, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

РЦЈМР, III св. 14–16, 2021–2024. *Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*, III, гл. уред. Н. Андријевска, ред. Н. Андријевска, Л. Макаријоска, Е. Црвенковска, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Simeon, R. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I*. Matica hrvatska, Zagreb.

Софрониевски, В. 2001. *Латинско-македонски речник*, БИГОСС, Скопје.

Софрониевски, В. 2017. *Старогрчко-македонски речник*, Филозофски факултет, Скопје.

ТРМЈ. 2003–2014. *Толковен речник на македонскиот јазик*, I–VI, гл. ред. К. Конески, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Ширилова, В. 2001. *Лексикон на старански зборови и изрази*, Топер, Скопје.

Интернетски извори

<https://makedonski.gov.mk/>

<https://zoze.mk/>

<http://bitolskivesnik.mk/za-pisatelot-vladimir-kostov>

<https://www.gladiator.mk/2024/04/08/baba-dziska-sama-svoi-race-crkva-bitola/>

<https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%88%D0%B0%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

<https://dumite-bg.com/words/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>

<https://macedonian.en-academic.com/16294/%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BA>

<https://znacenje.pravac.com/reci/oberlajtnant>

<https://e-biblioteka.metodimitevskibrico.edu.mk/book/3044>

<https://mk.glosbe.com/ru/mk/%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%>

BE

<https://en-academic.com/>

https://drmj.manu.edu.mk/wp-content/uploads/2025/04/Minova-Gjurkova-L.-Lingvisticki-studii_I_tom_Gramatika_sintaksa_stilistika.pdf

Кратенки на изворите

НовУм – Владимир Костов, 1970: *Нов ум*, Мисла, Скопје.

СМ – Владимир Костов, 1980: *Свадбаџа на Мара*, Мисла, Скопје.

ЦЧМБ – Владимир Костов, 1984: *Црквичеџо Чейириесей маченици во Биџола*, Мисла, Скопје.

Вуј – Владимир Костов, 1984: *Вујко*, Наша книга, Скопје.

ГЗ – Владимир Костов, 1986: *Грешниоџ Захарија*, Мисла, Скопје.

Тес – Владимир Костов, 1987: *Тесџаменџ*, Македонска книга, Скопје.

Чум – Владимир Костов, 1989: *Чума*, Мисла, Скопје.

К – Владимир Костов, 1993: *Келешоџ*, Мисла, Скопје.

СенГБ – Владимир Костов, 1994: *Сениџџе во џрао Биџола*, Мисла, Скопје.

БХ – Владимир Костов, 1998: *Биџолска хроника – Обиџелска џраџедија*, Мисла, Скопје.

Т – Владимир Костов, 2000: *Тане*, Мисла, Скопје.

Биџолиј – Владимир Костов, 2006: *Биџолијаоа*, Матица македонска, Скопје.

Вка – Владимир Костов, 2008: *Воденичен камен*, Матица македонска, Скопје.

БИОГРАФИЈА НА АВТОРКАТА

Антоанета Тримчевиќ е родена на 22 ноември 1986 година во Гостивар. Високото образование го завршила во 2010 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје, Катедра за македонски јазик и јужнословенски јазици, со просечен успех 9.20. Дипломирала на тема „Лексиката во делата на Кирил Пејчиновиќ“, под менторство на проф. д-р Људмил Спасов, по што се стекнала со звањето дипломиран професор по македонски јазик и литература. Во 2012 година го положила испитот за лектор, со што активно се вклучила во таа област и се јавува како лектор на многу трудови и книги од различни области. Во 2015 година во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, магистрирала на програмата „Македонистика со комуникологија“, со одбрана на трудот „Интеркултурната комуникација во една мултиетничка средина (Гостивар и Гостиварско)“, под менторство на проф. д-р Снежана Веновска-Антевска, со просечна оценка 10. По завршувањето на магистерските студии, таа се здобила со звањето магистер по македонистика со комуникологија.

Антоанета Тримчевиќ во 2022 година се запишала на докторски студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, на програмата „Македонистика – македонски јазик и лингвистика“ под менторство на проф. д-р Симон Саздов. Истражувањата во нејзината докторска дисертација се насочени кон лексикологијата.

Работното искуство го започнала во 2010 г. кога се вработила во ПСУ „Јахја Кемал“ во Гостивар, како професор по македонски јазик. Во периодот додека работела како професор, учествувала на општински, регионални, државни и меѓународни натпревари по предметот Македонски јазик, како и на бројни литературни конкурси, од каде добива дипломи, пофалници и благодарници за менторство на учениците. Од 2016 до 2022 година работи како професор по македонски јазик во ПСУ „Јахја Кемал“ во Скопје. Во декември 2022 година се вработила во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ како асистент истражувач во областа лексикологија.

Антоанета Тримчевиќ учествувала на повеќе научни меѓународни конференции од каде што се објавени повеќе реферати од областа на лексикологијата, комуникологијата, современи, дијалектолошки и споредбени проучувања.